

2018-2019 YILI
 İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
 TÜRKİYE İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI

Chiviyazıları

Üşüyorum

Bekir Aşba

Chiviyazıları

Üşüyorum
Bekir Aşba
Chiviyazıları Yayinevi
ISBN 978-605-5708-09-2

Kitabın Adı
Üşüyorum

Yazar
Bekir Aşba

Seri / Sıra No
Chiviyazıları: 344 Mjora: 49

ISBN
978-605-5708-09-2

Sertifika No
13085

Adres
Bahariye Cad. No: 69 Kat: 3 Daire: 9
Kadıköy - İstanbul Faks: 0216 330 86 54
E-posta: bilgi@chiviyazilari.com www.chiviyazilari.com

Copyright
Bekir Aşba © 2009
Chiviyazıları Yayinevi © 2009

Baskı/Tarih
Birinci Basım Kasım 2010

Baskı
Erek Matbaası

Chiviyazıları Yayinevi *Biniküzyüzonbeş Yayıncılık Eğitim ve Kültür Hiz. A.Ş.*'nin tescilli markasıdır.

İçindekiler

Ormandaki Gizli Yer	11
Önsöz	13
“Abhazya'nın Suları Çoğalsın”	17
“Düğüne Gider Gibi Ölüme Gidiyorlardı”	34
“Savaşta Bile Misafirdik”	41
“Bayram mı Var?”	56
“Eğer Öleceksem de... Yakıştır Yani Bu Şekilde Ölmek”	66
“Arılar Aç... Bak Ne Hale Geldin Abhazyam!”	84
“Savaşmak Yağmurda Islanmadan Yürümeye Benzer”	107
“Mücadele, Sıcakken İçine Girmeyen İçin Platonik ...”	128
“Ölümün Ağzından Dinledik Yaşamı, Ölümünün ....”	151
“Ormandaki Gizli Yere Gidip Ateş de Yaktım, Dua ....”	170
“Üşüyorum”	180
“Birlikte Çok Ölümlere Selam Verdik...”	196
“Abhazya, Yüreğimde Bir Kuş”	202
Fotograflar	207
Sonsöz	219

*Abbazya için
canını veren tüm
direnişçi kardeşlerime...*

Ormandaki Gizli Yer

Babamın babasının büyükbabası bir şeyin olmasını istediği zaman ormandaki gizli yere gidip kurumuş dallardan bir ateş yakar ve dua edermiş. İsteddiği gerçekleştirmiş.

Babamın babasının babası bir şeyin olmasını istediği zaman ormandaki gizli yere gider, bir ateş yakar fakat bilmediği ya da hatırlamadığı için dua etmezmiş. Bu kadarı yetmeli dermiş ve istediği olurmuş.

Babamın babası o şeyin olmasını istediğinde ormandaki gizli yere gitmiş fakat ne ateş yakmış ne de dua etmiş. Bu kadarı yetmiş ve istediği olmuş.

Babam o şeyin olmasını istediğinde sadece o gizli yeri düşünmüş. Bu kadarı yetmiş ve istediği olmuş.

(Hélas! Pour moi - Jean-Luc Godard)

Önsöz

1992-1993 yıllarında Abhazya ve Gürcistan arasında yaşanan savaşta yaşadıklarımı yaklaşık 17 yıldır yazmayı düşünüyordum. 2007 yılının yazında karar verdim. Kendime yakın hissettiğim arkadaşlarıma ve aileme bahsettiğim zaman onlardan çok büyük destek gördüm. Her ne kadar onlara karşı ömür boyu sürecek minnettarlığımı biliyorlarsa da hepsine teşekkür etmek istiyorum. Sağ olsunlar. Elimden tutabilecek sevdiklerimin olduğunu gösterdiler bana. Benimle aynı heyecanı paylaştılar; yazılarımın kitap haline gelmesi, okurun karşısına çıkması onlar sayesinde oldu.

Yazdıklarımı ailemle paylaşmak istediğimde, beni destekleyeceklerini bilmeme rağmen böylesine ilgilenmeleri gururumu okşadı. Bu yüzden bana yardımlarını esirgemeyen ve hiç esirgemeyecek olan Nuray ve Ülkü ablamla kuzenim Ayşe-gül'e bir ömür teşekkür etmek istiyorum.

Ailemin dışında, çocukluğumdan beri birlikte büyüdüğüm

canım kardeşim Özgür Acar'ı, gece gündüz demeden yazılarımı defalarca okuyup hem kendi yorumlarıyla hem de gerekli düzeltmelerde bana yardımcı olarak kitabın bugünkü özgün halini alması için gösterdiği yoğun çabalardan dolayı sıkı sıkı kucaklıyor, kendisine her zaman benim ve ailemin yanında olduğu için çok ama çok teşekkür ediyorum.

Yakın arkadaşım Siğnem Selçuk'un kitabı okuyunca beni şaşırtan bir ilgiyle üzerine eğilip getirdiği objektif yorumlarla kitabın hitap ettiği ya da edeceği alanı genişletmesini sağladığı için kendisini herkesin önünde saygıyla selamlıyorum. Selam olsun sana Siğnem. Sağ ol, var ol iyi ki varsın.

Bütün bunların ötesinde ayrı tuttuğum ve her zamanda ayrı tutacağım, kitabın benim haricimde hayatta kalan mimarından kardeşim Ali'yi sırf bu kitap için yaşadığım yere, İsviçre'ye gelerek yaşadıklarımızı benimle zaman zaman kağıt kalemle, zaman zaman kayıt cihazı ile gözlerimiz yaş içinde ama bu sefer üçüncü bir şahıs olmadan paylaştığı için kendisini içimdeki Abhazya sevdamin bütün şiddetiyle kucaklıyorum. Arkamda kalan tek dostum, kardeşim, gözümün nuru sağ ol. O günleri tekrar yaşayarak birbirimize anlatmanın zorluklarına katlandın. Çok teşekkür ederim.

İznimi geçirmek üzere kısa süre kaldığım Bodrum'a gelecek üç gün üç gece neredeyse uyumadan kitabı redakte eden Sakarya Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Görevlisi Sayın Hüseyin Aykut'a sonsuz teşekkür ederim. Göstermiş olduğu fedakarlığı asla ödeyemem.

Kitabın redaksiyonundan baskı aşamasına, sayfa düzeninden kapak tasarımına kadar kitabın basılması için gerekli tüm presedürlerle büyük bir özveriyle ilgilenip editörlüğünü hiç tereddüt etmeden üstlenen Murat Papsu'ya çok teşekkür ediyorum. Yazdıklarımın kitap olma yolunda son noktaya gelişi

kendisinin bu özverili çalışması sayesinde olmuştur.

Ayrıca kitabın basım aşamasında bize her türlü kolaylığı göstererek ellerinden geleni artlarına koymayan Birlik Yayıncılık'ın sahibi Memetipa abi ile, Chiviyazıları Yayınevi Genel Yayın Yönetmeni Özcan Sapan ve yayınevi çalışanlarına saygı ve sevgiler sunuyorum.

“Abhazya’nın Suları Çoğalsın”

Her şey o gün başladı. Her hafta sonu üniversitede okuduğu İstanbul’dan köye giderken bize uğramadan geçmeyen amcamın oğlu Muammer abinin yine bir sabah bize kahvaltıya geldiği gün. Benim kimlik arayışım Muammer abiye olan kızgınlığım yüzünden başladı. Çünkü o sabah bizim Türk olmadığımızı söyleyerek beni büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu kızgınlıktan ötürü giriştiğim kimlik arayışının hayatımı bir kurşunun kayaya çarpıp yön değiştirmesi gibi değiştireceğini o zamanlar nereden bilebilirdim ki? Onun için Muammer abiye ne kadar kızdıysam da onunla aramda, bizi şaşıratan o kötü kaza sonucu ölümüne kadar öğrenemeyeceği çok özel ve çok güzel bir bağ oluşmuştu. Ölümünden sonra bile erkek kardeşi Erkut abinin Amerika’dan gelmesini beklediğimiz birkaç gün boyunca onun cansız bedenine dokunarak sürdürdüm ben bu platonik bağı. Kurduğum bu tek taraflı ilişkiyi öylesine güçlü hissediyordum ki bana verdikleri asker parkasını Abhazy-Gürcistan savaşının sonuna kadar sırtımda taşıdım. O parka beni koru-

yan bir zırhtı sanki.

O sabah Muammer abiden biz Abazaların Türk olmadığını duymak benim gibi Dede Korkut masallarına aşık, Boğaç Han’ları resimlemeye çalışan biri için çok sarsıcı bir iddiaydı. İddia diyorum çünkü hemen inanmamıştım. Fakat Sovyetler Birliği başkanı Mihail Gorbaçov’un ülkede uyguladığı politika değişikliğinden sonra Türkiye’ye Abhazyadan, babamlar gibi Abazaca konuşan 19 yaşında birinin gelmesiyle kafamda ikirciklenmeler oluşmaya başladı. Abazaların farklı bir dil konuştuklarını, kültürlerinin, adetlerinin, aslında her şeylerinin farklı olduğunu çıplak gözle görmeye başlamam tam o zamanlara denk gelir. Peki ama kimdik biz? Kimdi Abazalar? Türk değilsek hangi millete mensuptuk? Anneanneme cevap verebilmek için sonlarına Türkçe çekim ekleri koyarak konuşmaya çalıştığım Abazaca nasıl bir dildi? İşte bütün bu sorular kafamı kemirmeye başlamıştı. Kısa zamanda, anneanneme su verdiğim zaman dua ettiği Abhazyanın nerede olduğunu; biz Abazaların herhangi bir millete mensup olmak zorunda olmadığımızı; Türkler, İtalyanlar, Ruslar gibi başlıbaşına bir millet olduğumuzu öğrendim. Türkiye’de neden yaşadığımızı, göç edişimizi ya da göç ettirilışimizin sebeplerini öğrendim. İnsana bunca yıl kendi milletinin varlığını, dilini, kültürünü yasaklamak galiba onu daha da fanatik bir milliyetçi yapıyor. Çünkü ben de Abazalıkla pek alakam olmamasına rağmen onunla yeni tanışmış, fanatik bir Abaza oluvermişim. Hemen Abazaca öğrenmek için girişimlerde bulundum. Telaffuz etmekte güçlük çekiyordum ama Kiril alfabesini kullanmakta epey ustalaşmıştım. Üniversite hazırlık notlarımı yavaş yavaş Kiril alfabesinin harfleriyle tutmaya başlamıştım.

Bu arada Kafkas Kültür Derneği’ne gitmeye başlamıştım. Artık akşamları dışarı çıkmak için evden izin almak da kolay-

laşmıştı. Çünkü babam için dernekte bulunmak kahveye gitmeye alışmaktan çok daha iyiydi. Dernekte tabi ki arkadaşlarla çalışmalar yapmak istedik. Bu konuda tecrübesi olan büyüklerimizle birlikte gençlik kolları oluşturduk. Ben basın kolunda görev almıştım. Hemen bülten çıkartmak için kolları sıvadık. Birkaç yıl içinde bütün hayatım tamamen değişmişti. Bazı arkadaşlarla birlikte başladığımız bu kültür çalışmaları dernek yönetimini de heyecanlandırmıştı. Bu heyecanla dernek binasını değiştirmişler ve Kafkas dansları çalışmalarını başlatmışlardı.

1990 yılında Abhazya'dan bir folklor ekibinin şehrimizde gösteri yapacağını öğrendiğimde mide kanaması geçirdiğim için evde yatıyordum. Folklor ekibiyle gelen grubun içinde bizim soyadımızı, yani Aşba soyadını taşıyan kişilerin olduğunu biliyordum. Gösteri gecesini babam dahil herkes kapalı spor salonuna gösteriyi izlemeye gitmişti. Evde, rahatsız olduğu için sadece annem kalmıştı. Anneme gösteriye gitmek istediğimi söyledim. Nasıl olsa artık oturabiliyordum. Salona taksikle gidersem bir problem olmazdı. Orada da sadece oturacaktım. Annemi ikna ettim ve gösteriye gittim. Gösteriden sonra 'yeni akrabalarım'la tanıştım. Anneannemle aynı dili konuşan, hatta bazen mimikleri bile aynı olan insanlar. Onlara sanki başka bir evrenden gelmiş gibi bakarken, aynı bizim gibi olmalarından duyduğum şaşkınlığı da gizleyemiyordum. Bir de "biz aynı kandanız, yani kardeşiz" demeleri çok garipti benim için. Ama öte yandan ben de, çok ketum biri olma rağmen onları gerçekten kardeşlerimmiş gibi ya da aileden birileriymiş gibi kendime yakın hissetmiştim. Bir türlü anlayamadığım bir duygu. Nasıl ifade etmem gerekiyor hâlâ bilemiyorum. Senelerce ayrı kalıp da tekrar bulduğunuz bir akrabanız gibi. Tek fark ayrı kalınan bu süre yüz elli yıl kadar uzun. Acaba bunun mantıklı bir açıklaması olabilir mi?

Ben bulamadım. Hiç görmediğiniz, akraba olduğunuzu söyleyen biri karşınıza çıkıp sizi kucakladığında sanki bir kuze-ninize sarıldığınızı hissetmeniz ne kadar inandırıcı olur? Ben bunu hissettim!

Abhazya'dan gelen misafir kardeşlerimizle kısa süren birlikteliğimiz Abhazya'ya ve Abazalığa olan aşkımı daha da kö-rükledi. Türkiye'de buldukları süre içinde babamlarla yaptıkları sohbetleri dinledim. Gerçi pek bir şey anlamıyordum ama bana yabancı gelmeyen bir iki kelime yakalıyor, sonra kardeşlerime soruyordum. Öyle ki misafir kuzenlerimizden biri ben "Ne dedi?" diye sordukça, ne demek istediğimi anlamış, bana yarı Abazaca yarı İngilizce tercüme etmeye çalışı-yordu konuştuklarını. Tam bir yıl sonra, dedelerimin göç et-tiği Abhazya'nın Cgerda-Gudaa köyünde kaldığım sırada, bi-zim soyumuzdan Slavik Aşba'nın aynı dedemin kızdığı za-man bağırdığı gibi "Gavur imansız" diye bağıracağını o za-manlar bilemezdim. Dedelerim Abhazya'dan gelirken acaba daha neler bırakmışlardı geride? Türkiye'de dinlediğim, de-demin dedesinin bir dananın kafasını kılıcıyla tek bir hamle-de kesme hikâyesini bir de Abhazya'dan gelen kuzenlerim-den dinleyince şaşkınlığım ikiye katlandı. Demek ki doğruy-muş, dedem hakikaten kahramanmış. Hatta adına bir şarkı bile bestelemişler. Kahraman Danakay Aşba'nın şarkısı. Be-nim 'kahraman' büyük dedemin oğlu Guziya aynı kılıçla bir kazın kafasını kesemeyince halası gözyaşlarını tutamamış. Abhazya-Gürcistan savaşı başlamadan önce, kardeşim Ab-hazya'dayken, göç sırasında orada kalan, artık 90'larına gel-miş halamızın oğlunu bulmuş ve o kazın kafasını kesemeyen büyük dedem Guziya'nın Türkiye'deki oğluna öz halasının oğlunun fotoğrafını vermişti. Hiçbir zaman birbirlerini göre-mediler. Yaşlı oldukları için yolculuk yapamıyorlardı. Ama Şahtı dedem cebinde halasının oğlunun resmiyle öldü. Acaba

benim o kahraman büyük dedem Danakay Aşba bugün beni -şu konuşurken bile sesini yükseltmeye çekinen beni- görse ne yapardı?

Kardeş çocuklarının bile ayrılmasına sebep olan bu göç insanların kendi isteğiyle olmuş olabilir mi? Onun için hiç içime sinmemişti bu 'göç' kelimesi. Ben daha çok sürgün olarak adlandırmak istiyorum. Çünkü bugün bile bu olayı acı bir olay olarak hâlâ yüreklerinde taze tutabiliyor insanlar. Bana büyüklerimiz Abhazya'dan on binlerce, yüz binlerce insan gemilere bindirilip Türkiye'ye gönderilirlerken, bebeğini kaybeden bir annenin denizciler fark etmesin diye bebeğini koynunda saklayıp ninni söylediğini, fakat bebeğin cansız vücudu kokmaya başladığında gemicilerin bebeği denize atmalarının ardından gözü yaşlı annenin de kendini denize bırakıverdiğini anlatmışlardı. Küçükken bildiğim, Abazaca ninni anlamına gelen "şiş nani"nin bu hikâyesinin gerçek olduğunu, oradan gelen kuzenlerim de aynı hikâyeyi anlatana kadar bilmiyordum. İşte Abhazya'dan gelen misafir kuzenlerimizden bu türlü acı ve yaşanmış hikâyeleri dinleyerek Abhazya'ya olan sevgim daha da pekişti.

Bu arada erkek kardeşim babamın da rızasıyla eğitiminin geri kalan kısmını tamamlamak için Abhazya'ya gitme kararı aldı ve sevgili misafirlerimizin ardından, birkaç hafta sonra Abhazya'ya gitti. Biz geride kalanlar dernekteki folklor çalışmalarına devam ediyorduk. Abhazya'dan bir folklor hocasının gelmesiyle bu çalışmalar daha da renklenmişti. Ben İstanbul'da okuduğum için sadece hafta sonları geliyordum derneğe. Çalışmalara katılmamak için iyi bir bahanem olmuştu. Çok istememe rağmen dans konusundaki o akıllara durgunluk veren beceriksizliğim yüzünden hiçbir zaman dans edemeyecektim. Ekipte yer almasam da her çalışmaya katılı-

yordum. Bu arada basın kolunda görevli olduğum için çıkarılmayı düşündüğümüz aylık bültenin kapak ve baskı işlerini üstlenmiştim. Ancak üç sayı çıkarabildiğimiz o bültenlerdeki yazılardan aklımda kalan tek şey, çocukluğumdan beri tanıdığım en yakın arkadaşlarımdan Efkan Tsıba'nın yazdığı dokunaklı bir şiirdi:

Sen Karadeniz!

Terk ederken vatanımı,

Katettiğim derya.

Neydi o deli gibi dalgalanışın,

Kan kırmızı köpüklerle açıklara

Köpükler ki fena kalpli.

Hala tuzlu akar kanım,

Bakar bakar ağlarım,

Ben ki yıllardır sana düşmanım.

Efkan Tsıba

Bizim Abhazya'ya karşı içimizde beslediğimiz duygular böyleydi işte. İçinde her zaman hüznün kokan temiz duygular.

Kardeşimden sonra Abhazya'ya yirmi kişilik bir öğrenci grubu daha gitmişti. Nihayet Abhazya'yla birebir sıcak ilişkiler kurmaya başlamıştık. Folklor ekibinin de bir yıllık çalışma sonunda, Abhazya başta olmak üzere bütün Kafkasya'da bir turne hedefi olduğu için ekip elemanları canla başla çalışıyorlardı.

1991 yılının yaz aylarında altmış kişilik bir folklor ekibiyle birlikte ben de Abhazya'ya gittim. Bu, hayatımda unutamayacağım ilk yolculuktu. Bizi askere uğurlananlarda olduğu gibi çok büyük bir kalabalık şehir merkezinden yolcu etti. Yüz el-

li yıl aradan sonra Abhazyaya giden ilk kabileydik ve ben de bu kafilenin içinde yer alıyordum. Yaklaşık iki günlük yolculuktan sonra bizi Abhazyada parlamento binası önünde kalabalık bir grup ellerinde çiçeklerle karşıladı. Herkesle kucaklaşıyorduk. Daha önce hiç görmediğim insanları ağlayarak kucaklıyordum. Bütün bunları hissedebilmek için ne yapmıştık. Sadece yüz elli yıllık platonik bir bağ bizim böyle hissetmemizi sağlamış olabilir mi? Ben o insanların basit ama çok basit bir nedenden dolayı böyle hissettiklerini düşünüyorum. Arkasında hiçbir beklentinin olmadığı, sadece seven gözlerle bakan tertemiz yüreklerin olduğu ve yüreklerinin ta içlerinden bize seslendikleri için böyle olmuşuk, böyle ağlar olmuşuk.

Abhazyada Türkiye'den tanıdığım akrabalarımıza daha birçoklarını ve bizi ancak ölümün ayırabildiği yeni arkadaşlıklarımızı da ekleyerek dopdolu bir yirmi gün geçirdik ve yine gözyaşlarımızla fakat bu sefer sevinç yerine ayrılık gözyaşlarımızla Türkiye'ye döndük. Hasret bizim yüreğimize kazınmış. Abhazyaya hasret kalmak için tekrar Türkiye'ye dönmüştük. Ama artık bir şeyler değişmeye başlamıştı. Türkiye'de Kafkasyalılar arasında önceden de var olan, ancak Sovyet Rusyası'nın kapılarının açılmasıyla iyice belirginleşen yeni bir grup ve yeni bir akım ortaya çıkmıştı: "Dönüşçüler ve geriye dönüş akımı". Tabii ki ben de geriye dönüş akımının ateşli bir militanıydım. Fakat bu grup sadece ismiyle vardı. Hiçbir zaman herhangi bir şekilde organize olamadı. Herkes kendi kişisel düşüncesi doğrultusunda hareket ediyordu. Geriye dönüş hep tartışmalarda kaldı. Ben doğal olarak 150 yıl önce dedelerimin zorla sürüldüğü topraklara geri dönmeyi savunuyordum. Hayatımın bundan sonraki kısmını dedelerimin at koşturduğu topraklarda sürdürmek istiyordum, Abhazyada! Fakat bunun için somut bir şey yaptığım da söylenemezdi doğrusu. Ama istiyordum işte. Benim gibi yirmili yaşlarda biri için dönüşü hayal etmek

çok kolay ve güzel bir duyguydu. Benim bu tatlı hayalim, o zamana kadar farkına varmadığım ya da çok önemsemediğim Abaza-Gürcü düşmanlığının sonucunda, Abhazyanın bağımsızlığını ilan etmesinden iki üç gün sonra Gürcistan'ın işgale girişmesiyle allak bullak oldu. Oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi kızgındım. Ne demekti şimdi bu savaş? Abhazyaya bağımsızlık kararını parlamentoda oy birliğiyle almıştı. Üstelik Abhazyaya başbakanı bir Gürcüydü. Buna rağmen bağımsızlık ilanı oy birliğiyle sağlanmıştı. Ama sonradan her şeyin bu kadar basit olmadığını daha iyi kavrayacaktım. Haberi aldığımızda Abhazyaya öğrenci olarak giden ve tatil olduğu için o sırada Türkiye'de bulunan arkadaşlarımızla bir kafede oturuyorduk. Hemen apar topar derneğe gittik. Dernekte, hiç görmediği ülkesinin, eski vatanının işgal altında olduğunu duyunca, evinde otururken deprem olup da can havliyle kendini dışarı atmış gibi pijama ve terlikleriyle koşup gelen insanları gördüm. İnsan hiç görmediği bir ülkeyi, dedelerinin göç etmek zorunda bırakıldığı bir ülkeyi nasıl böyle güçlü bir bağla sevebilir? İnsanoğlunun hiç görmeden bu denli sevebileceği tek yer var benim bildiğim: Cennet! Sevgili Abhazyamız, Cennet Abhazyamız.

Dernekteki bu yoğun duygusal ortamdan kendimizi sıyırmamız böyle olağanüstü bir durum için, savaş durumu için hayli zaman almıştı. Arkadaşlarla hemen hazırlık yapmaya başladık. Dernek başkanı ve büyükler kendi aralarında toplantı yapıyorlardı. Biz gençler ise gizlice Abhazyaya savaşa gitmek isteyenlerin listesini hazırlamaya başlamıştık. Türkiye'de Abaza toplumunun en yoğun olduğu yer Adapazarı olduğu için derneğimiz doğal olarak Türkiye'deki diğer tüm derneklerin merkezi halini almıştı. Tabii böyle bir durum daha önce başımıza gelmediği için hazırlıksızdık. İstanbul bir metropol şehri olduğundan İstanbul derneği en azından organi-

zasyon konusunda bizden daha tecrübeli üyelere sahipti. Hemen camiamıza haber ulaştırıp otobüslerle Adapazarı'na gelmişlerdi. Önderleri olarak Erol Kuteliya amca bulunuyordu. Erol amca bugüne kadar hiç unutamayacağım şu konuşmayı yapmıştı: "Mevki ve makam korkusu olanlar, buldukları konunun bozulacağından çekinenler varsa bizden derhal ayrılınsın. Ben bir banka müdürüyüm. Bulduğum makamımı gözetmeden, hemen şimdi ne kadar insan toplayabilirsek E-5 karayolunu keselim diyorum. İlk aşamada sesimizi gerekli yerlere duyurabilmek için yapabileceğimiz en etkili hareket budur". Türkiye'den işgalin durdurulmasını ya da en azından bir şeylerin yapılabilmesini sağlamak ancak bu tür eylemlerle olurdu. Fakat ne yazık ki orada bulunanlar ve Adapazarı dernek yönetimi aynı görüşte değildi. Böyle bir hareket derneklerimizin kapatılmasına yol açabilirdi. Erol amca söylediğiyle kaldı. Öte yandan Türkiye'deki bütün derneklerle bağlantı kurulmuş, hemen ertesi gün gar meydanında bir miting yapılacağı söylenmişti. Türkiye'nin birçok ilinden; Adana, Reyhanlı, Samsun, Sivas, İnegöl, Eskişehir, Bursa, Kayseri ve aklıma gelmeyen diğer tüm illerin dernekleri hemen otobüslerle yola çıkmaya hazırlanmışlardı. Ama dernek yönetimimiz uzak illerden gelecekları göz önüne alarak miting tarihini bir sonraki güne, yani pazara almıştı. Biz gençlere kimsenin bir şey sorduğu yoktu. Sürekli karar değiştiriyorlardı. Dernek başkanı ve üyelerinin bir toplantısının sonunda valilikten gerekli izni alamadıkları için mitingin ancak çarşamba günü yapılabileceği söylendi. O zaman Efkan birden ayağa kalktı ve "ne izni yahu, ne valisi, ben o valiyi vururum be!" diye haykırdı. Hepimiz biraz da Efkan'dan güç alarak olanca gücümüzle karşı çıktık. Hatta Oktay abi "mitingi izinsiz yapalım, Abhazya'da kardeşlerimiz ölürken biz birkaç tane cop yesek çok mu? " dedi ve sözlerini bitirmeden gözlerinden yaşlar akmaya baş-

ladı. İşte en sonunda vali yüzünden Abaza halkının en temel geleneği olan "büyüğe saygı" geleneğini çiğnemiştik. Bizi dışarı çıkardılar. Efkan da bize "al işte, şimdi Efkan Tsiba terbiyesiz oldu" demişti. Daha sonra mitingin ertelenmesi durumunda Adapazarı'nın önde gelen mağazalarına silahlı eylemlerde bulunacağımızı söyleyerek tehditler savurmaya başladık. Hazmedemediğimiz şey, Abhazya'da birçok tanıdığımız, arkadaşlarımız, soydaşlarımız ölüm tehdidi altındayken, cennet Abhazyamız ateşler içinde yanarken bizim burada yapabileceğimiz ilk şeyi yapamayışımızdı. Bir tanıdığınız kaza geçirse iki gün bekler misiniz? Hemen hastaneye koşar insan. Bizim tepkimiz gayet normaldi. Devlet bizi anlayışla karşılamalıydı. Ama öyle olmadı. Valilik ancak çarşamba gününe izin vermişti. Tabii çarşamba çalışma günü olduğundan daha az katılım olacağı düşünülüyordu. Bütün bu olumsuz gelişmelerin bizim önceleri gizlice yürüttüğümüz, sonradan ortaya çıkacak "Abhazya'ya gidecek gönüllü birliği" oluşturma çalışmalarımızla bir ilgisi yoktu. Sadece gidişimizi mitingden sonra düşündüğümüz için mitingin bir an önce yapılmasını istiyorduk. Dernek bu şekilde ağır hareket etmeye devam ederse biraz zor giderdik Abhazya'ya. Diğer illerden gelen arkadaşlarla otuz yedi kişi olmuştuk. İçimizden daha önce Abhazya'ya gidenler olduğundan resmi prosedür için neler gerekli olduğunu biliyorduk.

Fakat birilerinin Abhazya'ya gidişimizi engellemeye çalışacaklarını bildiğimizden ya da öyle olduğuna inandığımızdan bazı militan ruhlu büyüklerimizle bir plan hazırladık. Soçi'ye gitmeyi düşündüğümüz gemiyi kaçıracaktık. Her şeyi hazırlamıştık. Geminin krokisini çizmiş, nasıl ve ne şekilde kaçıracağımızı konuşup görev dağılımı bile yapmıştık. Gemiyi kaçırıp Gudauta'ya gidecek, orada gemiyi ve yolcuları serbest bırakacaktık. Bizim derdimiz Abhazya'ya gitmektir. Ama bunun ya-

nında bir gemi kaçırma eylemi Abhazya-Gürcistan savaşını gündeme oturtabilir ya da gündemde kalmayı bir müddet daha uzatabilirdi. Fakat mitingten bir iki gün önce yine o Abaza büyüklerimizle yaptığımız görüşmeler sonucu uçak kaçırmanın daha büyük ses getireceğine inanmış ya da inandırılmıştık. Derhal yeni bir plan yaptık. Bu sefer uçağın ve havaalanının krokisini çizdik. Uçağı sadece 6 kişi kaçırarak, diğerlerimiz normal yolcu gibi binecek, hareketlerimizden ya da sırt çantalarımız ve giyim kuşamımızın oluşturabileceği şüpheli bir durum karşısında dağcı olduğumuzu Soçi-Adler dağlarına tırmanmaya gideceğimizi söyleyecektik. Uçağı kaçırarak olan altı arkadaşımızın silahlarının uçağa sokulması ise o militan Abaza abilerimiz tarafından organize edilecekti. Uçağı Grozni'ye kaçırıp, orada diğer yolcuları serbest bırakıp eylemi gerçekleştirecek olan altı arkadaşımızla Çeçen güçlerine teslim olacaktık. Cahar Dudayev'e sonsuz güvenimiz vardı. Bizi ne Rus ne de Türk güçlerine teslim etmeyeceğinden neredeyse emindik. Daha sonra oradan Dombay geçidi üzerinden Kafkas dağlarını aşip yürüyerek Abhazya'ya gitmeyi planlamıştık. 37 genç yürek Abhazya'ya gidebilmek için böyle bir plan hazırlamıştık. İçimizde böyle zorlu bir yürüyüşe katlanabilecek kimse var mıydı? Neleri göze almışız biz? Ölmek istediğimiz yere bile gizli gizli yasa dışı yollardan gitmeyi planlamıştık. İzin vermeyeceklerinden korkarak...

Yüreklerimizin derinlerinden gelen sese kulak vererek oluşturduğumuz gönüllü grubu, karşımıza çıkan ya da çıkabilecek her türlü engelle karşı tek bir ağızdan, tek bir yürekle karşılık vermeye başlamıştık. Birbirimize öylesine kenetlenmiş ki sigaramızı, yemeğimizi bile bölüşmeye başlamıştık. Zaten geceleri çoğumuz dernekte sabahlıyorduk. Kendimizi biraz da diğer insanlardan soyutlamıştık galiba. Ne olursa olsun yüz binlerce Çerkesin bulunduğu bir ülkede atavatanını savunmaya gidecek

sadece otuz yedi kişi çıkmıştı. Bu grubun içinde olmanın onurunu ölene dek taşıyacağım. O zamanlar yaptığımız, yapacağımız şeyleri gayet normal buluyor, hatta her Çerkes gencinin yapması gerektiğini düşünüyordum. Fakat bugün geriye baktığımda anne babamızı, ailemizi, dostlarımızı, hatta aşklarımızı dahi bir kalemde silip belki de hiç görmediği anavatanına savaşmaya, ölmeye koşarak gitmenin, böylesi zor bir şeye bir çırpıda karar verişimizin ne kadar onurlu ve cesur bir davranış olduğunu çok daha iyi anlıyorum.*

Kardeşim ve ben grubumuz içinde en çok Efkan ve Okan'la birlikte oluyorduk. Okan'la birkaç yıllık tanışıklığımız olmasına rağmen çok sıkı bir dostluk kurmuştuk. Efkan'la birlikte büyümüştük. Aynı köyden olduğumuz için yaz aylarında köyde, kışın da Adapazarı'nda sürekli birlikteydik. Uzun kış akşamları ya ablası Özenç'le bize gelirler ya da biz onlara giderdik. Özenç abla evlerine dönerken Efkan'ın nasıl çöp tenekelerine vurup ablasına takılmak isteyenleri korkutmak istediğini anlatırdı. Artık geceleri kendi başımıza dışarıya çıkmaya başladığımızda, Efkan kahvehanenin kokusunu sevmediği için Atasay Spor Salonu'na maç izlemeye gider, çoğu zaman da civar köylerdeki arkadaşlarımıza, Abaza geleneklerinde "muhabbet" adını verdiğimiz toplu sohbetlere giderdik.

Savaştan birkaç ay önce kardeşim Ali, Efkan'dan Abhazya'ya gelmesini istemişti. Efkan ise "Bir gün Kafdağı tersine

---

(*) Savaş bittikten birkaç yıl sonra İstanbul'da "Ülke ve Özgürlük" adında bir filme gitmiştim. 1936 yılında Frankoculara karşı İspanya'yı savunmak üzere giden gönüllü bir grubun yaşadıklarını anlatıyordu. Filmde gözlerimde yaşlar, yüreğimde acı bir buruklukla çıkmıştım. Bizim "gönüllü grubumuza" ne kadar da benziyordu. Yarım yüzyıl aşkın bir süre sonra biz de Abhazya'ya gitmek için böyle bir grup oluşturmuştuk. Akıbetimizin ne olacağını bilmeden, vatanımızı savunmaya gitmek için elimizden geleni yapmaya çalışıyor, oraya gidebilmek için her türlü riski göze alıyorduk.

dönecek, o zaman bütün Kafkas kartalları yuvalarına geri dönecek. Abhazy'a da kötü bir şey olursa kimin gidip kimin gitmeyeceği belli olur, tosunum" demişti. Savaş çıkınca da gerekli işlemleri hafta sonu olmasına rağmen halletmişti (Ben, oğlum nasıl aldın askerlik şubesinden "askerlik yapmıştır" belgesini diye sorunca, şube komutanının bir tanıdığını bulup gece adamı evinden kaldırdığını söyledi deli oğlan!). Savaşa gitmek için kolları sıvayan ilk o olmuştu; savaşta bizi ilk terk eden yine o olacaktı. Her zaman ilkleri oynayan Efkan aslında benim gibi önce duygularıyla hareket eden biri değildi. Her zaman ağırbaşlı, kendi aramızda konuşurken bile önceden düşünen, sözlerinin nereye gideceğini düşünerek konuşan biriydi. Her zaman bir Abaza gencine yakışır şekilde hareket etmeye çalışır, giyim kuşamına dikkat ederdi. Savaş çıkınca yine bir Abaza gencine yakışır şekilde hareket etmişti.

Ben pasaportlarımızın uzatma işlemleri için uğraşıyordum. Ama sadece Ali, Efkan ve benim için. Çarşamba günü binlerce kişi miting alanını doldururken benim gözüm mitingi falan görmüyordu. Zaten resmi dairelerde koşuşturmadan mitingin bir başında bir de sonunda bulunabildim. Erdoğan amcanın sayesinde pasaportlarımızı çarşamba gününe yetiştirebilmişim.

Bütün bu gelişmeler olurken mitingin ertelenmesinden önce yola çıkan insanlar Adapazarı'na gelmiş, miting gününe kadar bir kısmını evlerimizde ağırlarken, bir kısmı da dernekte gecelemeğe başlamışlardı. İşte o gruptan, Eskişehirli gençlerden biriyle tanıştım. Hayatımın en önemli olaylarından biriydi benim bu güzel insanla tanışmam. Abağba Bahadır. Çok kısa bir zaman içinde hayatımda hiç karşılaşmadığım, bir daha da karşılaşamayacağım çok özel bir insan olacaktı. Sadece birkaç gün içinde hiç konuşmadan, sadece birbirimize bakarak o kadar çok şey anlatabilen iki insan oluvermiştik.

Artık ne zaman derneğe gitsem Bahadır'la oturuyordum. Biz sadece gözlerimizle paylaşıyorduk her şeyi. Dernekte öyle hiçbir şey yapmadan otururken bile, bilmem kaç kere iç çekmiştik aynı anda. Konuşmaya ihtiyacımız yoktu âdetâ. Gözlerimizle birbirimize o kadar çok şey anlatmıştık ki. Benim koca yürekli kardeşim. Bahadır can.

İnegöl'den gelen arkadaşlarımız Adapazarı'na geldiklerinden beri tasarruf etmek için filtresiz birinci sigarası almaya başlamışlardı. Çünkü İnegöl'den Abhazy'a gitmek için çıkmışlardı.

Dernekte kalan arkadaşların yiyecek ihtiyaçlarını her seferinde sağolsun Akdoğan abi hallediyordu. Bugün hâlâ masaları birleştirip ortaya koyduğumuz kavun, karpuz, beyaz peynir ve ekmekten oluşan yemekten aldığımız tadı arıyorum. O yemeklerde dostluğumuzun tadı vardı. Arkadaşlarımız yalnız kalmasın diye artık biz de dernekte kalmaya başlamıştık.. Kimimiz masaların üstünde, kimimiz koltukların kenarlarında uyuyorduk. Zaman zaman Bahadır hafif kısık bir sesle ağıt yakıyordu yanı başımda. Küçükken dedemden dinlediğim Abazaca ağıtlara benziyordu. O zamanlar hiçbir şey hissetmediğim, anlamadığım, hatta anlamaya çalışmadığım bu ağıtları şimdi yanıbaşımdayken kardeşim Bahadır, kalbimin yarısı, Koca Bahadır'dan dinlerken ben de sessiz sessiz ağlıyordum.

Dernekte mitinge eş zamanlı bir çalışma başlatılmıştı. Abhazy'a gerekli olan acil ihtiyaçları, ilaç, sargı bezi, oksijenli su vs. haricinde giyecek toplamak. Bütün civar köylere ve tüm derneklere haber verilmiş, Kafkas kökenli insanlara seferberlik çağrısında bulunulmuştu. Herkes elbise, ilaç vs. derneklere taşımaya başlamıştı.

Galiba savaş çıktığından beri dernekte herkes kendi doğal görevini bulmuştu. Biz gönüllüler grubu aramızda organize

olup gidişimizle ilgili detayları halletmeye çalışırken, ablalar ve diğer arkadaşlar miting ve Abhazy'ayla ilgili diğer çalışmalarla ilgileniyordu. Miting günü geldiğinde insanlar Adapazarı gar meydanına sel gibi akmaya başlamıştı. O gün pasaport işlemleriyle uğraşmama rağmen mitingin başlangıcında ben de herkes gibi meydandaydım. Fakat miting ile ilgili aklımda kalan tek görüntü İnegöl grubunun meydana gümbür gümbür girişiydi. En önde Arda Argun'un 3 yaşındaki yeğenini omuzuna alıp yüreğimi titreten yürüyüşü gözümün önünden hiç gitmeyecekti.

Bugün o zamanlar çok kızdığım dernek başkanı ve yönetimini daha iyi anlıyorum. Galiba onlar için de her şey o kadar kolay değildi. Bir yandan miting organizasyonu, bir yandan yardım kampanyası, bir yandan devletin resmi birimleriyle ortayı bulmak, öte yandan da en zoru biz gençleri zaptetmek.

Çünkü biz gençlik olarak o zamanlar gerek dernek yönetimine gerek resmi kuruluşlara olan kızgınlığımızı sürekli dile getiriyor, büyüklerimizi bu konuda ağır davranmakla suçluyorduk. Miting bitince de bizim gibi düşünen bir büyüğümüzle aramızdan biri, miting sırasında toplanan paradan Abhazyaya savaş gönüllülerine gerektiği kadarını (pasaport, vize, uçak biletleri için yaptığımız harcamaların eksik kalan kısmını) neredeyse silah zoruyla aldı. Daha sonra Adapazarı'nda bu olay duyulduğunda, savaşa giden gönüllülerin anne babaları dernek yönetimini çocuklarını Abhazyaya'ya, yani ölüme göndermekle suçlayacaklardı. Ama bizim için alınan bu parayı yine Abhazyaya yapılan bir yardım değil miydi sonuçta? Belki de en önemli ve en birincil yardım. O açıdan içimiz rahat. Artık önümüzdeki engeller tamamen ortadan kalkmış, camianın büyükleri de Abhazyaya gidişimizi kabullenmiş, hatta bunun için dernek yönetimi eski otogarda sade bir uğurlama tö-

reni bile düzenlemişti. Biz, yani savaş gönüllüleri, bize takmış oldukları yeni ismimizle 'Özgürlük Savaşçıları', daha gitmeden kahraman olmuştuk. Tabii kolay değildi belki de "ölüme gitmeğe" karar vermek... Aslında hiçbirimizin silaha olan tutkumuz ve düşünlerde silah atmamız dışında savaş tecrübesi yoktu. Sadece bildiğimiz ve inandığımız tek bir şey vardı; Abhazyaya'ya kardeşlerimizin yanına gitmek zorunda olduğumuz. Ne kahramanlık ne de savaş tecrübesi umurumuzdaydı. Orada olmalıydık. Ülkemizi, kültürümüzü yok etmeye çalışan faşist güçlere karşı bizim de arkadaşlarımız ve kardeşlerimizle omuz omuza direnmemiz gerekiyordu. Kimse ucuz kahramanlık peşinde değildi.

Gitmemize iki gün kala yine dernekte toplanmışken o sıralar Avusturya'dan kesin dönüş yapmış olan amcamın oğlu Hadi abi ile Erkut abi yanıma gelip benimle konuşmak istediklerini söylediler. Galiba babam yollamış onları ya da onlar babamla konuşmuşlar. Bir evden iki erkeğin savaşa gitmesinin doğru olmadığını, bunun her yerde böyle olduğunu söylediler. Ali'nin daha önce bir yıl kadar orada kaldığını, gidiş yollarını bildiğini, az çok Rusça da bildiği için gidecek kafilenin ona daha çok ihtiyacı olduğunu, Abhazyadaki birçok insanın ikimizden biri gelecekse, daha çok Ali'yi bekleyeceklerini iddia ettiler. Buna benzer şimdi sayamayacağım, onlara göre birçok haklı neden öne sürerek bu konuda babamı da ikna ettiklerini, benim burada kalmam gerektiğini söylediler. Bunları dinledikten sonra sinir krizi geçirdim ve duvarlara vurmaya başladım. Bir müddet sonra da kendimi kaybettim ve bayıldım. Birkaç dakika sonra kendime geldiğimde yanımda Bahadır vardı ve "biz Bekir kardeşimle Abhazyaya gidiyoruz, bunu kimse engelleyemez" diye bağırıyordu. Ben hâlâ kabul etmiyordum. Nasıl olur? Vizelerimiz bile alınmıştı. Ama benim için aile büyüklerimiz tarafından karar alınmıştı. Kalıyordum...

Abhazyaya buradan yardım edecektim. Ali'yle konuştuğumda bana açıkça bir şey söylemedi ama onun da kalmamı istediğini hissettim. Çünkü orada ona ayak bağı olmamalıydım. Aslında onun tarafından bakınca ona hak veriyordum. İki kardeşin aynı cephede olmasının ne kadar zor olduğunu, her bomba atıldığında ya da ateş açıldığında insanın ilk önce kardeşini gözleriyle arayacağını, daha sonra Abhazyaya gidip bizzat yaşayınca anlayacaktım. Çok güvendiğim kardeşimin bile bana, kalmamın daha doğru olacağını hissettirmesi içimdeki o güçlü ateşi söndürmüştü. Evet, kalıyordum, gidemiyordum. Bilmiyorlardı ki babam istediği için değil Ali'yle konuştuğum için kalıyordum. Fakat Ali'yle bir konuda daha anlaşmıştık. Ondan haber bekleyecek ve ilk fırsatta Abhazyaya gidecektim.

“Düğüne Gider Gibi Ölüme Gidiyorlardı”

Bugün babamla ilgili çocukluğumdan aklımda kalan ilk şey koynuna yattığımda ayaklarımı bacaklarının arasına sıkıştırıp beni "oh guşa" diye kucaklayışı. O anlar kendimi o kadar mutlu hissediyordum ki! 40 yaşlarına yaklaştığım şu günlerde asla bulamayacağımı bildiğim o günleri hâlâ arıyorum. Şimdi 3 yaşında bir oğlum var. Akşamları uyutmak için yanına yattığımda kafasını ve ellerini göğsüme sokuşturup uyumaya çalıştığını her gördüğümde gözlerim nemlenir o günleri ararım. Bir de ben çok küçükken babamın, işaret parmağını tutup gezdiğimizizi hatırlıyorum. İşaret parmağını ancak kavrayabiliyordum ve kendi kendime "ne kadar kalın parmakları var" diyordum. Bugün aynısını kendi oğluma yapıyorum. Acaba o da benim küçükken düşündüğüm gibi düşünüyor mudur? Çok merak ediyorum. Acaba oğlum da 40'lı yaşlarına geldiğinde benim gibi o mutlu sıcak günleri arayacak mı? Hiçbir zaman bulamayacağını bilse bile.

Ben babama ne kadar haksızlık ettiğimi oğlumla kendimi

kıyaslamaya başladığım bu günlere gelene kadar anlayamamışım. Bir babanın oğlunu bile bile ölüm tehlikesinin en çok olduğu bir yere, savaşa göndermeye razı olmayacağını ancak şimdi anlayabiliyorum; baba olunca. Ne kadar zor olduğunu, oğlumun aynı istekle karşıma çıkışını kafamda defalarca canlandırdığımda yüreğimi acıtırmasına hissediyorum. Aradan geçen bunca yıldan sonra, ancak bugün asıl kahramanların cepheye gidenler değil, cepheye gitmemizi istemeseler bile göz yuman, göz yummak zorunda kalan anne babalarımız olduğunu anlıyorum. Yine de anne babalarımızın içinde benim daha çok ayırdığım, hiç unutmadığım ve unutamayacağım bir baba vardı. MUSTAFA VURDUM. Mustafa Amca 'Özgürlük Savaşçıları'nın içinde oğlunu (Ufuk'u) alnından öpüp Abhazya'ya savaşa gönderen tek babaydı. Diğer bütün arkadaşlarımızın, biz dahil, babaları gelmemişti çocuklarını geçirmeye. Belki Mustafa amca da oğlunun gidişini diğer bütün babalar gibi kabullenmek zorunda kalmıştı. Ama otogara gelip oğlunu savaşa uğurlama cesaretini bir tek o göstermişti.

Tabii ben o zamanki ruh halimle bunların hiçbirini düşünecek durumda değildim. Hatta Ufuk'u kıskanmıştım bile. Bu yüzden öncelikle bana bu haberi getiren amca oğullarıma, sonra da babama müthiş kızgındım. Anne babalarımız ne hisseder, üzülürler mi diye hiç düşünmemiştik. Daha sonra Abhazya'ya gidenlerin anne babaları ile diğer aileler arasında üstü kapalı bir tartışma çıkmış, 'Özgürlük Savaşçıları'nın ailelerine başkaldırdığı ve Abhazya'ya kaçtığı dedikodusu yayılmış. Babam da bir toplantıda bu konuyu açmış, çocuklarının Abhazya'ya kaçmadıklarını, izin vermeseler burada kalacaklarını, fakat şartların öyle gerektirdiğini ve sonuçta kararlarına saygı gösterdiklerini, göstermek zorunda kaldıklarını söyleyerek konunun kapanmasını sağlayacaktı.

O zamanlar babamın kısmen haklı olduğunu düşünüyordum. Tamamen haklı olduğunu ise sonradan Abhazya'ya tekrar gitmek istediğim zaman anlayacaktım.

Benim kalma kararından sonra 'Özgürlük Savaşçıları'nın Türkiye'deki son gecesini Ali, Efkan ve ben, yakın arkadaşlarımızdan Hakan Atrışba'nın evinde geçirdik. Burada dikkat çekmek istediğim önemli bir nokta var: Biz Ali'yle Abhazya'ya gitme kararı verirken her şeyi gözden çıkarmıştık. Ailemiz bizi reddetse bile gidecektik. Ben kalıyordum, fakat ben de o gece Hakan'larda kalacağımı söylediğimde babam hiç itiraz etmedi. Oysa pasaportum cebimdeydi, vizem hazırды. Hatta uçak biletim bile vardı. Fakat gitmeyeceğimi söylemiş olmam babam için yeterliydi. Bu bizim Abaza aile bireylerinin birbirlerine duyduğu sonsuz güvenin ta kendisiydi. Benim gibi böylesine güçlü hisseden, üstelik uçak biletine kadar her şeyi hazır başka biri gayet doğal olarak giderdi. Burada vurgulamak istediğim, babama göstermiş olduğum saygı değil onun bana duyduğu güven. Sevgili babacığım, anneçığım ve hatta ablalarım; size ne acılar çektirmişiz, ne olur affedin.

Ertesi gün sabah erkenden Hakanlar'dan otogara geldik. Muhtemelen kiralananmış bir otobüs tamamen doluydu. Büyük bir kalabalık akordeon eşliğinde oyunlarımızı oynuyordu. Herkes ağlıyordu. Ben de ağlıyordum, ama onlar yakınları Abhazya'ya gittikleri için, bense gidemediğim için... Hatıra fotoğrafı bile çektiler. Düğüne gider gibi ölüme gidiyorlardı, güle oynaya. Çok değil bir iki ay sonra sadece bizim değil Abhazya'daki direnişçi kardeşlerimizin de cepheye giderken güle oynaya gittiklerini görecektik onlara katılacaktım.

Otobüs hareket ettikten sonra o gün nasıl akşamı ettiğimi bilmiyorum. Akşama kadar bir şekilde basından ya da der-

nek çevresinden planladığımız uçak kaçırma eyleminin haberlerini bekliyordum. O militan Abaza abilerimizle bağlantı kurmaya da çekiniyordum. Çevremdeki insanların, ailemin ve arkadaşlarımın hareketlerimden bir şey anlamalarından korkuyordum. Allah'tan Abhazya'ya gidemediğim için kötü göründüğümü düşüneceklerdi. Akşama kadar haberlerde kaçırma eylemi göremeyince planlarımızda bir aksama olduğunu anladım. Oyuna getirildiğimizi ise sonradan Ali havaalanında olanları anlatınca öğrenecektim.

Havaalanına gittiklerinde 'Özgürlük Savaşçıları'nın karşısına bilmediğimiz ve bu yüzden de gözden kaçırdığımız, herkesi şaşırtan bir sorun çıkmıştı. Yurtdışına çıkabilmek için yatırılması gereken 100 dolarlık harç parası. Herkes ellerindeki parayı birleştirmiş fakat yine de yeterli olmamıştı. Orada da çocuklara hızır gibi yetişen İnegöllü Abaza büyüklerimiz olmuştu. İnegöl grubunu büyükleri yalnız bırakmamış, 'Özgürlük Savaşçıları'nı havaalanına kadar yolcu etmeye gelmişlerdi. 2400 dolar kadar olan eksikliği ceplerindeki parayla tamamlamaya çalışmış, yetmeyince İnegöl'den banka havalesiyle sorununu halletmişlerdi. Fakat havaalanına girdiklerinde önlerine çıkan gazetecileri görünce Ali, Efkân'a 'satıldık!' demiş, gazetecilerden elinden geldiğince uzak durmaya çalışmıştı. Yine de gazetecilerin sorularına karşılık, daha önce anlaştığımız gibi dağcı olduklarını ve Adler dağlarına tırmanmaya gittiklerini söylemişlerdi. Uçağa bunlar dışında bir sorunla karşılaşmadan binmişlerdi. Uçakta sivil giyimli iki adamın aşırı derecede viski içip sarhoş olduktan sonra ya da sarhoşmuş gibi davranarak ağızlarından laf almaya çalıştığını fark etmişler, fakat yine dağcı olduklarını söyleyip adamları savuşturmuşlardı. Hiç kimse Soçi'de neyle karşılaşacağını bilmiyordu. Havaalanında yaşanan bu fiyaskodan sonra Türkiye'deki büyüklerimiz hemen Abhazya'nın Soçi'de bulunan mülteci bürosuyla irtibata

geçmişler, arkadaşlarımızın Soçi'ye gitmek üzere uçağa bindiklerini söylemişlerdi. Gerçekten de Soçi-Adler havaalanında pasaport kontrolünden sonra Ali siyahlar giymiş bir kadınla karşılaşmıştı. Ali kadının Abazaca "Siz misiniz?" sorusuna "Evet" diye yanıt verince kadın dağınık şekilde durmalarını, biraz sonra herkesi götüreceklerini söylemişti. Kadınla Ali aynı bankta birbirleriyle hiç konuşmadan on dakika kadar oturmuş, daha sonra Ali kadının oradan geçmekte olan Volga marka siyah bir arabayla işaretleştiklerini fark etmişti. Zaten kadın arabanın arkasından gelen otobüsü gördüğünde Ali'ye herkesin hızlı bir şekilde otobüse binmesini söylemiş ve bütün çocuklar otobüse dolmuştu. Kadın da otobüse binmiş sürekli arkasına bakıp "Takip ediyorlar, ama korkmayın atlatcağız" demişti. Hakikaten havaalanı ile Soçi-Adler anayoluna çıkan kavşağa geldiklerinde nereden çıktığı belli olmayan on beş yirmi araç bindikleri otobüsle takip eden araçların arasına girip durmuş ve kaza yapmış gibi kavgaya tutuşmuşlar, böylece takip eden araçlardan kurtulmayı başarmışlardı.

Otobüs 'Özgürlük Savaşçıları'nı önünde park bulunan kalabalık bir plaja götürmüştü. Siyahlı kadın Ali'ye biraz sonra plaja bir teknenin geleceğini, fakat plajda iskele olmadığı için yavaşamayacağını, ancak sahile biraz yaklaşmış birkaç dakika bekledikten sonra açılacağını, çocukların o arada tekneye binmek zorunda olduklarını söylemişti. Herkesin havaalanında olduğu gibi dağılmasını, tekne geldiğinde haber vereceğini söylemiş ve Ali'den biraz uzaklaşmıştı. Herkes parka dağılmış ve tekneyi beklemeye başlamıştı. Tekne sahile yaklaşınca kadının uyarmasına gerek kalmadan Ali herkese "Haydi, çabuk!" diye bağırınca bütün çocuklar baskın yapar gibi tekneye hücum etmişlerdi. Ortalık bir anda karışmış, sırt çantaları havada uçmaya başlamıştı. Tekneye çabuk binebilmek için önce sırt çantalarını atmışlar, herkes teknenin her tarafından

içine dolmuştu. Savaştan kaçarmış gibi. Oysa tam tersini yapıyorlardı. Benim de içlerinde olmam gereken can yoldaşlarım savaştan kaçır gibi savaşa gidiyorlardı. Ali tekneye bindikten sonra sahile bakınca onlara yardım eden kadını göz yaşları içinde ellerini göğsüne kavuşturmuş, birinin görmesinden korkar gibi göğsünün üzerinden tekneye el sallarken görmüştü. Kadının o hüznü yüzünü ömrünün sonuna kadar unutamayacaktı.

Ali tekneye bindikten sonra bir sürprizle karşılaşmıştı. Teknenin kaptanı ile tanışmak için yukarı çıktığında, karşısında Abhazya'da öğrenciyken tanıdığı, bizim soy ismimizi taşıyan Boris Aşba amca'yı bulmuştu. Boris amca Ali'yi görünce gözleri yaşarak "Sen de mi geldin? Çocukları sen mi getirdin?" diye sorunca Ali, "Evet, hep beraber geldik" demişti. Fakat o ortamda duygusal olmak için vakit yoktu. Boris Amca bütün çocukların oturmalarını, seslerini çıkarmamalarını söylemişti. Tekne Gagra sularına yaklaşınca Boris Amca, Ali'ye bu sefer herkesin yere yatmasını söylemişti. Çünkü artık savaşın belirtileri teknedeki de görülebiliyordu. Havaya sürekli izli mermiler atılıyordu. Hatta kalaşnikof sesleri bile gelmeye başlamıştı. Efkan "ben yere falan yatmam" diyerek Ali'yle Boris Amca'nın yanına çıkmıştı.

'Özgürlük Savaşçıları' o sırada Gürcülerin elinde olan Gagra şehrini geçerek sabah üç dört civarında Abaza güçlerinin denetimindeki Gudauta limanına yanaşmıştı. Limanda onları küçük bir kalabalık karşılamıştı. Ali içlerinde daha önce tanıdığı Yura Argun ve Givi Dopua'yı görünce hemen yanlarına gidip kucaklaşmıştı.

Gudauta limanında Boris Amca'nın teknesi dışında, Abhazya'ya yardım amacıyla gelen un yüklü bir gemi daha vardı. Ali gemiden un çuvallarını, savaş boyunca dilimize dolanacak

Ayaayra (Zafer) Marşı'nı besteleyen, 60 yaşlarına gelmiş tiyatro oyuncusu ve müzisyen Konstantin Çengeliya ve onun tiyatro ekibinin taşıdığını görünce Efkan'a "Bunlar tiyatro oyuncusu, müzisyen, sanatçı insanlar. Üstleri başları perişan, yarım yüzyılı geçmiş yaşlarına rağmen hamal gibi sabahın beşinde çuval çuval un taşıyorlar. Biz bu savaşı kazandık tosunum" demişti.

'Özgürlük Savaşçıları'nı Gudauta limanından alıp Çernomoretz (Karadeniz) oteline götürmüşlerdi. Çernomoretz oteli daha sonra Gagra geri alınmaya kadar 'Özgürlük Savaşçıları'nın karargahı olacaktı. Otelde Abhazya'ya gelen Çeçen milisler kalıyordu. Fakat Abaza milisler de 'Özgürlük Savaşçıları'yla tanışmak için oraya gelmişlerdi. Ali içlerinde üniversiteden arkadaşı Batal Copua'yı görmüştü. Batal Copua Abhazya Devlet Üniversitesi Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim bölümünde yetenekli bir öğrenciydi. Ülkesi işgal edilince bir çokları gibi o da resim yapmayı bırakmış eline silah almıştı.*

(*) Savaş bittikten sonra atölyesini ziyaret ettiğimde, kol kola girmiş bir erkek ve kadın cinsel organının insan yüzü şekline çevrilerek karikatürize edilmiş bir karakalem çalışması görmüştüm. "Bu ne?" diye sorduğumda, Abhazya'ya ihanet eden kadın ve erkekleri simgelediğini söylemişti.

“Savaşta Bile Misafirdik”

‘Özgürlük Savaşçıları’nın gidişinden sonra Türkiye’de herkes Abhazya’daki savaşın durdurulması için o hummalı çalışma temposuna geri dönmüştü. Halbuki ben otobüsün hareket etmesiyle bir boşluğa düşmüştüm. Elbette Abhazya’ya yapılacak her türlü yardım organizasyonunda bulunacaktım. Öte yandan Abhazya’ya gidememiş olmayı bir türlü hazmedemiyordum. Sanki çevremde tanıdığım herkes Abhazya’da ben ise yapayalındım. Dernekte toplanan elbiseleri ayırıp kolilere koyuyor, sonra İstanbul’a gönderiyorduk. Elbiselere baktıkça Abhazya’daki insanların, halkımın, çocukların bu eşyalara muhtaç duruma düştüğü aklıma geliyor, içimi daha bir hırs kaplıyordu. Galiba yine kültürümüzün bizde bıraktığı bir etki olsa gerek, bizlerden birilerinin, hatta hatırı sayılır bir nüfusun, sebep savaş bile olsa bizim modası geçmiş, giymediğimiz elbiselerimize muhtaç kalmasını içime sindiremiyordum. Öte yandan gerçekten ihtiyaçları olduğu aklıma geldikçe içimi büyük bir acıma duygusu kaplıyordu. O elbiseleri katlar-

ken kaç kere ağladım hatırlamıyorum. Bütün bunların sorumlusu ise Gürcistan’dı. Ben sadece Gürcistan’ın değil, izlediği bize göre yanlış politikadan dolayı Türkiye’nin de sorumlu olduğunu düşünüyordum. Çünkü savaş çıkmadan birkaç gün önce Gürcistan devlet başkanı Türkiye’ye gelerek resmi temaslarda bulunmuş, Türkiye’nin o zamanki başbakanı Süleyman Demirel’le görüşmüş, Gürcistan’a dönüşünün hemen ertesi günü Abhazya işgali başlamıştı. Dönemin muhalefet liderlerinden Bülent Ecevit ise bir basın toplantısı düzenleyerek kamuoyuna şunları söylemişti:

“Temmuz ayının sonlarında Başbakan Sayın Demirel resmi görüşmelerde bulunmak üzere Gürcistan’ın başkenti Tiflis’e gitmek üzereydi. Aynı günlerde Gürcistan’a bağlı bir özerk cumhuriyet olan Abhazya’dan da yüksek düzeyde bir heyet Ankara’da bulunuyordu. Fakat Abhazya Cumhurbaşkanı sayın Ardzınba başkanlığındaki bu heyet Ankara’da devletin kapılarını kendine kapalı buldu. Başbakanla da Dışişleri Bakanıyla da görüşemedi. Bildiğim kadar TRT’te de Abhazya heyetiyle ilgili haberler üzerinde durulmaması talimatı verildi.

Böyle bir davranışın diplomasideki anlamı açıktır. Bu davranışıyla, Türk Hükümeti Gürcistan’a "biz Abhazya ile ilgilenmiyoruz. Abhazya ile aranızdaki sorunu nasıl çözeceğinize de karışmayız" mesajını vermiş olmakta idi.

Sonuç ortada: Abhazya’nın başkenti Sohum Gürcistan birliklerince işgal edildi, yönetime el konuldu, Başkanla birçok üst düzey Abhazya yöneticileri de kaçmak zorunda kaldılar ve devam eden çatışmalar sırasında pek çok insan yaşamını yitirdi.

Temmuz sonunda Ankara’ya gelen heyetin amacı, Abhazya’da göz göre göre yaklaşan trajedinin önlenmesi için Türkiye’den ilgi istemektir. Türkiye gereken ilgiyi gösterseydi, bü-

yük bir olasılıkla trajedi önlenebilirdi.

Türk Hükümeti, belli ki, komşumuz Gürcistan'la kurulmakta olan dostça ilişkilere ve işbirliğine gölge düşürmemek istiyor. Bu istek yerindedir. Ama bu politika Abhazya sorununu göz ardı etmeyi de gerektirmez. Sorunlar görmezden gelinerek çözülemez.

Eğer Türk Hükümeti Abhazya'nın bağımsızlık istemini doğru bulmuyorsa, Ankara'daki Abhazya heyetine tüm kapıları kapalı tutmak yerine, bir yandan bu heyetle görüşerek sorunlarını başka yollardan çözmeye onları ikna etmek için çaba gösterebilirdi. Bir yandan da Gürcistan yönetimine Abhazya halkını bağımsızlık arayışına zorlayan nedenleri ortadan kaldırması telkininde bulunabilirdi; Tiflis'le Sohum'u uzlaştırmaya çalışabilirdi.

Şu sırada Gürcistan'ın Türkiye'den başka güvenebileceği bir ülke bulunmadığı için, Türkiye, böyle bir uzlaştırma işlevinde başarılı olabilirdi. Fakat bu yola gidecek yerde, Türk Hükümeti, sorunu görmezden geldi; tüm dış konularda olduğu gibi, Abhazya konusunda da olayların ardından sürüklendi.

Oysa Abhazların sorunları her ülkeden önce Türkiye'yi ilgilendirir. Çünkü Türkiye'de Türk ulusunun ayrılmaz bir unsuru olarak yaşayan Abhazların sayısı, Abhazya'daki Abhaz nüfusundan çok daha fazladır. Öte yandan Gürcü kökenli pekçok yurttaşımız da vardır. Abhaz kökenli yurttaşlarımızla Gürcü kökenli ve tüm Kafkas kökenli yurttaşlarımız, ülkemizde, barış içinde birlikte yaşayabilmektedirler.

Kendi topraklarında bu birlikteliği öteden beri sağlayabilmiş olan Türkiye, Gürcistan'da da Gürcülerle Abhazları uzlaştırabilecek tek devlettir”.

Doğal olarak Türkiye'nin her yerinden Ecevit'e teşekkür

faksları atmıştık. O zamana kadar pek hoşlanmadığım Ecevit artık gönlümde taht kurmuştu. Ama davamızı savunduğu, parlamentoya götürdüğü için değil, her teşekkür faksına cevaben bir yazı çoğalttırıp üşenmeden tek tek imzalayıp adreslerimize gönderdiği için. Oy kazanmak için yaptı diyenler oldu. Ben hiç inanmadım ama öyle bile olsa Türkiye'nin başında defalarca görev almış birinin benim gibi normal birine, hatta binlercesine iade-i teşekkür mektubu yazıp göndermesi gururumu okşamıştı. Mektupların tek tek imzalandığını yazıların fotokopi, imzanın ise mavi dolmakalemle atılmasından anlamıştım. O sıralar basında ve medyada Abhazya'yla ilgili çıkan yazılara cevaben kaç defa teşekkür, kaç defa tekzip faksları çektik hatırlamıyorum. Epeyce de işe yaramıştı. Birçok gazetede özür yazıları yayınlanıyordu. Türk medyası da bu kadar tepkiyi hesap etmemişti galiba.

Aslında bu tepkilerimiz Abhazya'yla paraleldi. Çünkü Gürcistan da Abhazya'yı işgal ettiğinde böyle bir direnişle karşılaşacağını tahmin etmemişti. Bizim Abhazya'yla kurmuş olduğumuz telefon bağlantıları ve Abaza radyosunda yayınlanan programlardan dinlediklerimize göre, Gürcü kuvvetleri Abhazya'nın Oçamçira kentine kadar bütün tankları ve askerleri tırların içinde saklayarak getirmişler, sonra birden ortaya çıkmışlardı. Sanki Truva hikâyesi gibi. Bunun doğru olup olmadığını hiçbir zaman öğrenemedim. Zaten o zamanlar ne söyleseler inanırdık. Asıl önemli olan nasıl geldikleri değildi. Gelmişlerdi ve bizi öldürüyorlardı işte. Gerçek olan tek şey buydu. Fakat Gürcü kuvvetleri başkent Sohum girişinde Krasny Most (Kızıl Köprü) üzerinde şiddetli bir direnişle karşılaşmışlardı. Direnişçilerimizin en büyük silahı ise yün battaniyelerdi. İlk duyduğumda çok şaşırılmıştım. Fakat daha sonra tankların kendi diplerine ateş edemediklerini,

Abaza gençlerinin de tanklara yaklaşp battaniyeleri paletlere sıkıştırdıklarını ve böylece tankları durdurduklarını duyunca hem gülmekten kendimi alamadım hem de gelecekteki silah arkadaşlarımın cesaretine hayran kaldım. İşte gerçekten Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nda verdiği Milli Mücadele'nin bir örneği yaşanıyordu Abhazy'a'da. Gürcü kuvvetleri halkımın resmen kazma kürekle başlattığı bu onurlu direniş karşısında ancak Sohum çıkışında Eşera köyündeki Gumısta nehrine kadar ilerleyebilecekti. Gumısta nehri savaşın sonuna kadar Gürcü-Abaza cephe hattı olarak kalacaktı. Fakat diğer taraftan Abhazy'a'nın batısında bulunan Gagra şehri bir deniz çıkartması ile düşmüş, denetim Gürcü kuvvetlerin eline geçmişti. Cephe-den bize gelen haberler bu şekildeydi. Fakat askerlerimizin morali gayet yerindeydi ya da bize öyle yansıtılıyordu. Abhazy'a kaniyor ve biz bir şey yapamıyorduk. Bu canımı çok acıtıyordu.

Ama diğer bir açıdan baktığımda bu savaş sadece Abazaları değil, Kafkasya, Türkiye ve tüm dünyadaki Kafkas kökenlileri birbirine olanca gücüyle kenetlemişti. Kurulan kriz komiteleri sürekli para yardımı toplamaya çalışıyor, herkesi dernekler vasıtasıyla cephedeki genel durum hakkında bilgilendirmeye çalışıyordu. Diğer yandan hükümetin resmi makamlarına savaşın durdurulması adına görüşme talebinde bulunuyorlardı. Biz birkaç arkadaşla daha başka yardım toplama yöntemleri arıyorduk. O zamanlar ablamın küçük bir çizim bürosu vardı, orada toplanıyorduk. Çaylarımıza iki şeker yerine bir şeker koymaya başladık. Böylece şekerden elde ettiğimiz tasarrufu Abhazy'a'ya gönderebilirdik. Mesut Akalsba bir gün bize, bu yaptığımızın kendi egomuzu tatmin etmekten başka bir şey olmadığını, buradan biriktirdiğimiz paranın Abhazy'a'nın dışının kovuğunu bile doldurmayacağını, oysa bu güzel fikri tüm Çerkes camiasına yayarsak kayda değer bir yardım toplayabi-

leceğimizi söyledi. Fikir hepimizin çok hoşuna gitti. Bütün köylerdeki arkadaşlarımızla görüştük. Çok basit bir organizasyon sonucu bir ay içinde sekiz milyar para toplayıp komiteye verdik. Diğer yandan arkadaşlarımızla semt semt bütün eczaneleri dolaşarak konuyu anlatıp acil ihtiyaç olacak ilaçlardan (sargı bezi, tentürdiyot vs.) bizlere yardım amacıyla verip veremeyeceklerini sorduk. Yardımcı olanlar da oldu, olmayanlar da. Hepsinden Allah razı olsun. Bu ilaç ve elbise yardımları İstanbul kriz komitesinin girişimleri sonucu masrafları bizim karşılamamız şartıyla Kızılay aracılığıyla Abhazy'a'ya ulaştı. Buna önümüzdeki birkaç ay içinde Abhazy'a'ya gidince şahit olacaktım.

Türkiye'de hepimiz bir yandan elimizden geleni yapmaya çalışıyor, bir yandan da sürekli olarak Abhazy'a'yla bağlantı kurmaya çalışıyorduk. Cephedeki son gelişmeler bizim için çok önemliydi. Ben kendimi Abhazy'a'ya gitmeden buradan yardım etmeye çalışan insanlardan saymadığım için, yani sürekli Abhazy'a'ya gitmek gibi bir hedefim olduğu için ne yaparsak yapalım tatmin olmuyordum. Ne yapıp edip Abhazy'a'ya gitmeliydim. Oradaki insanların yanında olmalıydım. Ben böyle ikilem içinde Abhazy'a'ya gitmenin hesaplarını yaparken Efkân'ın geri geldiğini duydum. Nasıl olurdu böyle bir şey? Efkân Abhazy'a'ya gitmek için ilk harekete geçen kişiydi aramızda. Ama bu işin içinde bir bit yeniği vardı. Önce onu görmeliydim. Türkiye'ye geri gelmesinde mutlaka başka bir sebep vardı. Gitmek için bu kadar çaba göstermiştik. Neydi onu geri getiren sebep? Derneğe geldiğini duyunca hemen gittim. Büyük küçük herkes toplanmış, Abhazy'a'dan sevindirici bir haber almak için Efkân'ın etrafını sarmıştı. Efkân gayet sakindi. Abhazy'a'daki cephe hakkında bizleri bilgilendirdikten sonra niye geldiğini sordular. Yine o kocaman sesiyle: "Buradan Abhazy'a'ya giden insanlarda birazcık gurur varsa

geri gelirler. Bizi savaşa falan götürdükleri yok. Bir otele yerleştirdiler, dışarıda gezerken bile yanımıza koruma veriyorlar, bize çay ikram ediyorlar, şekerlerini bize verip kendileri şekerlessiz çay içiyorlar. Yahu ne biçim insan bunlar! Savaşta bile misafir gözüyle bakıp bize misafirperverlik yapıyorlar. Orada-kilere yük olmaktan başka bir işe yaradığımız yok. Bizi cep-heye nöbete bile götürmüyorlar. İçinde biraz gurur olan insan orada kalmaz geri gelir" dedi. Ben afallamıştım. Efkan bu sebepten dolayı geri gelmez, başkalarını evet ama beni kandıramaz diyordum kendi kendime. Aynı akşam yalnız kaldığımız bir sırada "Söyle bakalım neden geldin?" diye sorduğumda, bana gerçekten de aynı sebepten geldiğini söyledi. Ben yine karşı çıktım ve "Başka bir sebebi olmalı Efkan, bana doğruyu söyle?" dedim. "Vallahi doğruyu söylüyorum Bekir, zaten Ali de yakında gelecek" dedi. Ben de "Peki ama neden?" diye sitemkar bir şekilde seslendim. O zaman bana tatmin edici bir cevap vermişti. Bana Abhazya'da silah olmadığını ya da onlara verilmediğini söyledi. Okan ve Ali'yle bir karara varmışlar. Ali buraya dönecek, Okan orada kalacaktı. Ancak silah bulunduğu takdirde tekrar dönmeye karar vermişlerdi. O zamana kadar orada kalmak hakikaten onlara yük olmaktan başka bir şey değildi. Efkan'ın geri dönüşünün ardından yatan bu sebepten her ne kadar ikna olduysam da Ali'yi beklemeye, neler olduğunu bir de ondan dinlemeye karar verdim.

Bu arada Abhazya'dan Türkiye'ye geldiklerinde tanıştığım, Ali'nin evlerinde kaldığı kuzenlerimin sağ olduklarını, fakat evlerini terk edip Gudauta'ya kaçmak zorunda kaldıklarını öğrendim. Kuzenlerimin Oçamçira'nın Gudaa köyünde yaşayan büyük abisi ile annesinden haber alamıyorlarmış. Bütün bunları Ali'nin İstanbullu zengin bir Abazanın temin ettiği ve kriz komitesi tarafından Abhazya'ya kurulan bir uydu telofon-

nundan bizi araması sonucu öğrenmiştim. İçim biraz rahatlamıştı ama canlar ülkesi Abhazya hâlâ faşizmin kahpe kurşunları altındaydı ve bunun daha ne kadar süreceğini kimse bilmiyordu. Gürcü basınında yer alan "Yüz bin Abaza'ya yüz bin Gürcü feda olsun", "Abhazya'daki savaş Abhazya'da son Abaza ölene kadar sürecektir" şeklindeki yazılar elimize ulaştığında moralimiz bozuluyordu ama biz bu savaşa inanmıştık. Bu savaşın gerçekten bir var olma mücadelesi olduğunu ve eğer kaybedersek sadece Abhazya'yı değil, kültürümüzü, dilimizi de kaybedeceğimizi biliyorduk. Tıpkı Stalin ve Beria'nın Abhazya'ya uyguladığı asimilasyon politikasının bir benzerini bugün de Şevardnadze yapmak istiyor, Abhazya'yı tarihe gömmeye çalışıyordu. Stalin ve Beria yakın tarihte Abhazya'da komünizm adı altında köklü bir asimilasyon politikası uygulamış, konuşma yasağı koymuş, okullardaki Abaza alfabesi yerine Gürcü alfabesi kullanma zorunluluğu getirmişti. Bütün bunların yanı sıra birçok Abaza ailesini Abhazya'dan sürmüş, onların yerine Gürcü aileleri getirmiş, boşalan Abaza evleri yeterli olmayınca bugün hâlâ kendi adıyla anılan Beria evlerini yaptırmıştı. Böylelikle Abaza nüfusunu % 80'lerden % 18'lere indirmiş, buna karşılık Gürcü halkın yoğunluğunu da aynı yöntemle % 88'lere kadar çıkartmıştı. Zaten Abhazya'nın Ekim Devrimi'nden Stalin devlet başkanlığına gelene kadar SSCB cumhuriyeti iken, yapılan anayasa değişiklikleri sonucu Gürcistan'a bağlanıp özerk bir cumhuriyet oluvermesi, kendisi de Gürcü olan Stalin'in yüzünden değil miydi? Bugün Gürcistan'da, hâlâ soy isimleri Gürcü soy isimlerine dönüştürülmüş binlerce Abaza yaşıyor. Şevardnadze de başını ağrıtan şu küçük Abhazya'nın çıkardığı problemlere kesin ve köklü bir çözüm bulmak, yani Abazaları bitirmek için böyle bir askeri hareket başlatmıştı. Fakat karşılaştığı direniş onu yanıltmıştı. Problem öyle bir çırpıda bitiverecek bir problem olmamıştı.

Onurlu direnişimiz Şevardnadze ve Gürcü askerlerini bir hayli şaşkınlığa uğratmıştı. Abaza halkının göstermiş olduğu bu haklı ve onurlu direniş, diğer Kafkas halkları tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmış, dört bir yandan yüzlerce gönüllü Abhazya'ya akın akın gelmeye başlamıştı. Bu gruplardan en büyüğü dört yüz kişiden oluşan Çeçen grubuydu. Başlarında o zamana kadar ismini hiç duymadığım, fakat sonraları sık sık duyacağım ve Gürcistan-Abhazya savaşı sırasında yakından tanıyacağım bir komutan bulunuyordu: Şamil Basayev. Türkiye'den giden grubu da Şamil Basayev'in komutasına vermişlerdi.

Abhazya'da irili ufaklı çatışmalar devam ediyordu. Fakat asıl cephe Gudauta-Sohum arasında bulunan Gumista nehrinde kurulan cepheydi. Doğuda Sohum, Oçamçira ve Gal şehirleri Gürcü kuvvetleri denetimindeydi. Yalnızca Karadeniz'den daha içeride bulunan Tkvarçal şehri hâlâ direniyordu. Batıda ise Gagra şehri Gürcü kuvvetlerinin denetimindeydi. Abazalar her taraftan abluka altına alınmış olmalarına rağmen umutlarını hiçbir zaman yitirmediler. Umudumuzu hiçbir zaman yitirmedik. Neden bilemiyorum ama bizim en kötü anlarımız moralimizin en yüksek olduğu zamanlardı.

Aslında Türkiye'de de bir cephe vardı diyebilirim. Bu, geri hizmet cephesiydi. Profesyonel sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi bir tecrübemiz yoktu. Fakat başlattığımız en küçük yardım kampanyasına bile yüreğimizi koyduğumuz için, küçük çaplı da olsa başarıya ulaşıyorduk. Yüreğimizdeki Abhazya sevgisi tarifi imkansız bir sevgiydi. Vatan sevgisi demek ne kadar doğru olur bilmiyorum. Çünkü sadece biz değil babalarımız bile Türkiye'de doğmuştu. Dedesi Çanakkale'de şehit düşmüş tanıdığım birçok arkadaşım var. Bizim sevgimiz çok daha farklıydı. Arkadaşlarımızla otururken bile bir cenaze

evinde oturur gibi oturuyorduk. Yoldan geçen biri yüzümüze baksa Abaza olduğumuzu anlayacaktı neredeyse. İçimize o denli bir hüznü girmiş, yüreğimize çöreklenmişti.

Bizler günlerimizi Abhazya'ya yardım toplamakla geçirirken Ali çıkageldi. Ali bana neden ve nasıl döndüğünü daha detaylı şekilde anlattı. Birkaç kez cepheye gittiklerini fakat gerçekten silah olmadığını, değil 'Özgürlük Savaşçıları'nın cephedeki direnişçilerin bile silahları olmadığını, bir silahla elli altmış kişinin değişimli olarak nöbet tuttuklarını, orada herhangi bir şey yapmadan direnişçi kardeşlerimizin yemeklerine ortak olmanın çok güçlerine gittiğini söyledi. Fakat Ali orada tanıdığı birinin aracılığıyla Rus askerlerinden silah satın alabileceğini öğrenmiş, hazırda paraları olmadığı için, Efan'ın bana daha önce söylediği gibi Türkiye'ye dönerek para temin etmeyi ve tekrar dönmeyi kararlaştırmışlar. Fakat bu sefer ben de gidecektim. Ali'ye artık kararlarımızı ailemizi göz önünde bulundurmadan vermek zorunda olduğumuzu söyledim. Benim için demokratik ortamlarda bir partiye oy vermek gibi bir şeydi bu. Ailemin oy verdiği partiye oy verme zorunluluğum hiç olmamıştı. Bu konuda da böyle yapabiliydik. Kararımı ailem onaylamasa da ben uygulamalıydım, uygulayacaktım. Fakat her şeyin bu kadar kolay olmadığını yıllar geçip bir çocuğum olunca görecektim. İnsanın sevdiği birinin, hele hele oğlunun savaşa gitmesini engellemeye çalışacağını kafamda kendi oğlum için defalarca canlandırdığımda daha iyi anlayacaktım. Fakat o zamanlar bu kadar ayrıntı düşüne-meyecek kadar gençtim. Kararımı vermişim. Ailemin kararım hakkındaki düşünceleri ise umurumda değildi.

Ali'nin Abhazya'dan nasıl geldiğini yine Ali'den öğrendim, ancak o zaman Efan'ın neden "Ali de yakında gelecek" dediğini anlayacaktım. Fakat aradan onca yıl geçtikten sonra bile,

Efkan'a neden birlikte gelmediklerini sormadığım için kendime kızıyorum. Çünkü Ali Efkan'la birlikte yola çıkmıştı. Gudauta'dan eski bir tekneyle şehit olan bir Çeçeni Soçi'ye getirmişlerdi. Cenazeyi orada bekleyen arkadaşlarına teslim ettikten sonra Trabzon'a gidecek gemiye binmek için limana girmişlerdi. Ali pasaportundaki öğrenci vizesiyle istediği kadar giriş çıkış yapabileceğini sanıyordu, fakat yanılmıştı. Pasaport kontrolünden Efkan rahatlıkla geçerken Rus yetkililer Ali'nin geçmesine izin vermemişler, Ali de Efkan'a uzaktan "Sen git, ben bir şekilde gelirim" diye bağırmişti.

Ali gemiye binemeyince geriye dönmüş, liman çıkışında Abhazya'da mahsur kalmış olan bir Abaza abimizle karşılaşacaktı. Bu abimiz Abhazya'nın Oçamçıra şehrindeyken savaş çıkmış, pasaportunu da o kargaşada kaybetmişti. Ali de yabancı bir memlekette bir sorunla karşılaşan herkes gibi Türk konsolosluğuna gitmeye karar vermişti. Fakat en yakın konsolosluk Batum'daydı, yani Gürcistan'da. Ali bu Abaza abimize Batum'daki Türk konsolosluğuna gitmeleri gerektiğini, üstelik Batum'da tanıdığı Abazalar olduğunu, Batum'a giden gemiye bineceklerini, bu yüzden kesinlikle Abazaca konuşmamasını ve Abhazya'yla ilgili hiçbir şey konuşmamasını söylemişti. O zamanlar Soçi'den Batum'a gitmek için vize gerekmiyordu. Böylece iki Abaza, hem de savaşın içinden çıkıp gelmiş iki Abaza içlerinde belki de Abhazyalı Gürcülerin bulunduğu bir gemi dolusu Gürcüyle Batum'a doğru yola çıkmışlardı.

Gemi Batum'a sabah saat beş civarında varmıştı. Liman yetkililer daha gelmediği için kapalıydı. Yetkililerin gelmesini beklerken Ali havanın henüz karanlık olmasından faydalanıp etrafı kolaçan etmiş, limanın ücra bir yerinde açık bir kapı bulacak, geri dönüp Abaza abiyi de alarak kalabalığın arasından kimseye belli etmeden kaçacaklardı.

Ali öğrenci olarak Abhazya'ya ilk gittiğinde onu Batum'da bir gece misafir eden Nodar Çezmaa amcanın yardımcı olabileceğini düşünerek önce ona gitmek istemişti. Ali hafızasını zorlayarak Nodar Çezmaa amcanın ona kahve ısmarladığı kafeyi bulacak, oradan da Çezmaa amcanın evini çıkaracaktı. Fakat sürprizler yeni başlıyordu. Evi bulup kapıyı çaldığında karşısına çıkan Çezmaa amcaya Abhazya'dan geldiklerini, sorunları olduğunu söyleyince Çezmaa amca "İyi, tamam" deyip kapıyı Ali'nin yüzüne kapatmıştı. Ali ne yapacağını bilemez halde, büyük bir hayal kırıklığıyla yol arkadaşının yanına dönmüştü. Ali, Abaza abiyle tam oradan ayrılacakken Çezmaa amca balkona çıkıp "Alii, Alii, yukarıya çıkın, yukarıya çıkın" diyerek onları eve almış ve bin bir özürle uyku sersemi olduğunu, hemen anlayamadığını söylemişti. Kahvaltı ettikten sonra Ali başlarına gelenleri anlatıp konsolosluğa gitmek istediklerini söyleyince onları konsolosluğa götürmüş, kendisi de dışarıda beklemişti. Ali yanındaki abiye tekrar Abhazya'yla ilgili bir şey söylememesini, Soçi'de soyulduklarını ve Türkiye'ye gitmek istediklerini söylemesini iyice tembihlemişti. Fakat bu abi konsolosluktaki yetkililere Abhazya'dan geldiklerini söylemiş olmalı ki yetkililer Ali'ye bir şey sorma gereği bile duymadan ikisini de iki Batumlu görevliyle Batum polisine teslim etmişlerdi. Batum Türk konsolosluğu kendi vatandaşlarını Batum polisi eşliğinde İçişleri Bakanlığı'na göndermişti! Bakanlıkta Ali hiçbir şeyden habersiz Abaza abiyle hazırladıkları senaryoyu anlatırken, onu sorgulayan kişi Ali'nin önüne o Abhazya'dayken gazeteci Sezai Babakuş'un çıkardığı yerel gazetede Türkiyeli öğrencilerle çekilmiş fotoğrafını masanın üstüne fırlatınca Ali'nin foyası ortaya çıkmıştı. Adam bağırarak Ali'nin anladığı kadar hakarete de bulunarak ikisini de nezarete attirmişti.

Bütün bunlar olurken Çezmaa amca da onları bakanlığa

kadar takip etmiş, büyük bir şans eseri içeride çalışan Gürcü bir komşusu sayesinde Ali'lere ulaşmıştı. Kadın onları oradan çıkartabileceğini fakat para gerektiğini söyleyince, Ali cebindeki son parası olan 80 doları kadına vermiş, Abaza abi de 25 doları kaldığını söylemişti. Kadın bir kağıda kısa bir not ve adres yazarak paralarla birlikte zarfa koymuş ve çıktuktan sonra yazdığı adrese gitmelerini söylemişti. Görevli polislerle konuşarak Ali'leri arka kapıdan çıkarmış ve hızla uzaklaşmalarını söylemişti. Ali'yle yol arkadaşı dışarı çıkar çıkmaz yolun karşısında Çezmaa amca'yı bekler bulmuşlardı. Çezmaa amca onlara işaretlerle neler olduğunu sorunca Ali elindeki kağıdı göstermiş, o da kağıdı yere atmasını işaret etmişti. Onlar oradan biraz uzaklaşınca Çezmaa amca yerden kağıdı alıp bakmış ve tekrar karşı kaldırıma geçip koşmalarını işaret etmişti. Ali'ler bir kaldırımda, Çezmaa amca diğer kaldırımda birkaç sokak ilerledikten sonra küçük bir penceresi olan bir kapının önüne gelmişler, kapıyı çalıp pencereden paraları, Ali'nin pasaportunu ve Abaza abiye konsoloslukta verdikleri "pasaportunu kaybetmiştir" belgesini vermişlerdi. On dakika sonra ikisinin de yepyeni vizeleri olmuştu.

Artık tehlikenin büyük kısmı bitmiş sayılırdı. Çezmaa amca Batum sınırına gitmeleri için taksi parası da vermeye kalkınca, üzerinde yirmi beş dolardan fazla para olmayan Abaza abiden tekrar bir miktar para çıkmıştı. Fakat Çezmaa amca yine de taksi parasını kendisi vermiş, hatta kızının sınırda çalıştığını, gidince gerekirse onu bulmalarını, kendilerine yardımcı olacağını söylemişti. Batum sınır kapısına geldiklerinde Çezmaa amcanın kızını görmelerine gerek kalmayacaktı. Kapıda Ali Abhazya Üniversitesi'nden arkadaşı Roin Ağırba'yla karşılaşmıştı. Roin Gürcistan tarafındaki işlemlerini yaptırmış ve onlara Türk tarafına geçinceye kadar eşlik etmişti. Ali yine Abaza abiye "Abi, bari burada bir şey söyleme, yoksa burada

da tutarlar bizi" demiş, fakat o sanki tam tersini anlamış gibi polislere beş yaşında çaldığı elmaları bile anlatmıştı. İki polis Ali'nin yanına gelip "Kardeş, yabancı değiliz, bizden çekinmene gerek yok, gönlümüz sizinle. Sadece neler olduğunu merak ediyoruz" deyince Ali de artık olan oldu, nasılsa her şeyden haberleri var diye başından geçenleri anlatmıştı. Polisler yapabilecekleri bir şey olup olmadığını sorunca Ali paralarının olmadığını, havale alabilecekleri bir banka olup olmadığını ya da Trabzon'a kadar otobüs biletlerini alırlarsa kendilerine bilet parasını havale edebileceğini anlatırken Abaza abi parası olduğunu söyleyivermişti. O kadar tehlikeli yollardan geçerken, ölüp ölmeyeceğini bile bilmediği durumlarda üzerinde para saklamıştı. Her şeyin ötesinde bunu kader arkadaşından (hasbelkader arkadaşı) bile gizlemiş, ona yalan söylemişti. Türk topraklarına girdiklerinde bu yol 'arkadaşının' cebinden 800 dolar civarında para çıkmıştı.

1992 Ekim ayının ilk haftası Abhazya'dan çok sevindirici bir haber aldık. Gagra geri alınmıştı. Hem de Çeçen komutan Şamil Basayev ve Gagrinski adını verdikleri Gagra'lı Abaza gençlerin oluşturduğu grupla ortaklaşa yapılan bir saldırısı sonucunda geri alınmıştı. O zamana kadar bir nöbete bile gönderilmeyen Türkiyeli grup kısa ama sıkı bir askeri eğitimden sonra Gagra'nın alınmasına fiili olarak katılmıştı. Hatta can kardeşim Bahadır kendisine verdikleri bir bazukayla, daha önce hiç kullanmamasına rağmen bir askeri otobüsle bir tankı saf dışı bırakmış, kahraman bile olmuştu. Oysa aylar sonra Bahadır'dan kahramanlık hikâyesini anlatmasını istediğimde bana sadece insanların yanışını anlatmıştı. O olaydan kendisine kalan ve daha sonra hiç aklından çıkmayacak olan bir otobüs dolusu

askerin yanışıydı. Herkes ona “kahraman Bahadır” diyordu. Sadece o ve ben bir otobüs askeri yakmanın kahramanlık olmadığını biliyorduk. Mücadelemiz var olma mücadelesiydi. Ölmek için, kardeşlerimizin ölmemesi için, halkımızın ölmemesi için ateş etmek zorundaydık. Gürcüler buraya tanklarıyla konuşmaya gelmemişlerdi. Faşizmi zırh yapıp karşımıza dikilmişlerdi. Savaş boyunca gördüğümüz ölümler, ateş ettiğimiz insanlar, bomba sesleri, barut, ölüm kokusu hepimizi yıllar boyunca rahatsız edecek, çoğumuz arkadaşlarımızın kollarını ve bacaklarını ararken ter içinde uyanacaktık.

Türkiye, Suriye, Ürdün gibi ülkelerden; Adıgey, Karaçay-Çerkes, Kabardey-Balkar, Çeçenistan, Osetya vd. Kafkas cumhuriyetlerinden gelen tüm Kafkasyalı gönüllü savaşçılarla Rusya'nın muhtelif bölgelerinden toplanıp bir birlik oluşturan Kazakların asıl kahramanlıkları cephede yaptıkları değil, Abhazya'ya gelerek onurlu mücadelemize fiilen katkıda bulunmak istemeleriydi. Çünkü Abhazya'daki Abazaların dediği gibi, hiçbiri gelmek zorunda değildi. Abhazya'da bulunanların konumları farklıydı. İstemeseler de savaşmak zorundaydılar. Çünkü gidecek başka yerleri yoktu. Oysa gönüllüler her şeylerini bırakıp gelmişlerdi Abhazya'ya. Biz de öyleydik. Sadece yüreğimizi almıştık yanımıza.

Akşamları belki yeni ve sevindirici bir haber alırsanız umuduyula sürekli derneğe gidiyorduk. Nihayet bir gün beklediğimiz haber gelmişti. Çıldırasiya sevinmişim. Küçük bir kağıda yazılı tek bir cümle: "Gelin silah var. OKAN". Bu küçük not bizim Abhazya biletimizdi. Neredeyse Gagra'nın geri alınışından çok gidecek olmamıza sevinmişim. Artık bütün hızımızla gitmek için gerekli hazırlıkları yapmalıydık.

“Bayram mı Var?”

Bir akşam Figen ve Elif Aşharapha, Korkut Şakrıl (Patron) ve birkaç arkadaş bizde oturuyorduk. Efkan Figen'i tanımıyorduk. O akşam tanışmışlardı. Fakat Efkan'ın o akşamki davranışları farklıydı, garipti. Figen'le gereksiz bir tartışmaya girdiler. Bir ara Ali, Efkan'ın elinde salladığı Galatasaray renklerini taşıyan tespihi almaya çalışırken tespih yere düştü. Efkan Ali'ye o tespihi alıp kendisine vermesini, aksi takdirde onu vuracağını söyledi. Gülüyordu ama şaka yapmıyordu. Efkan o güne kadar kızların yanında değil silah çıkartmak, silah bahsi bile yapmazdı. Ali Efkan'a tespihini geri verdi. Fakat Korkut Şakrıl çok bozulmuştu. Söz alarak Efkan'a "Benim tanıdığım Efkan öyle her yerde, özellikle kızların yanında silahın bahsini yapmaz. Bu akşam gördüğüm Efkan benim tanıdığım Efkan değil" diyerek davranışının yanlış olduğunu söyledi. Efkan da "Doğrudur. Haklısın Patron" demekle yetindi. Belki de biraz ileri gittiğinin farkına varmıştı. Patron, yani Korkut Şakrıl o gece Efkan'la evden ayrılıp birlikte hiç konuşmadan Efkan'la-

rın evlerinin önüne geldiklerinde, Efkan'a "İyi geceler, hemşerim" dediğinde Efkan'ın ona bozulduğu için cevap bile vermeden eve girdiğini anlatmıştı bana. Patron, Efkan öldükten sonra onunla böyle bir tartışmayla sonuçlanan ayrılığın kalbinde açtığı yarayı bana defalarca dolaylı yoldan anlatmıştı. Her hatırladığında boğazını düğümleyecek olan o yarayı yüreğine hapsetmişti. Yine de Patron biz Abhazyaya giderken uğurlamaya gelmişti. Efkan'la Patron'un arasındaki dostluk çok özeldi. Fakat ben Efkan'daki bu değişikliği iyiye yormamıştım. Bir şeye kızmıştı. O akşam yaşadığı bir olay sabrını taşırılmıştı. Bu yüzden ertesi gün Efkan'ın yanına gittim. Ağaç kaplama satan bir Abaza büyüğümüzün yanında çalışıyordu. Küçük bürosuna girdiğimde gözüme çarpan ilk şey, büroyu kaplamaların olduğu bölümden ayıran tahta duvara kazındığı yazıydı; "NAMUS İÇİN YAŞANIR, VATAN İÇİN ÖLÜNÜR." Çok değil bir buçuk ay sonra vakur kardeşim Efkan Tsıba tahtaya kazındığı o cümleye sadık kalacaktı; vatan için ölecekti. Efkan yapısı gereği sıkıntılı olduğu zamanlarda bunu fazla paylaşmazdı. Onun için onunla yalnız konuşmayı denedim. Benimle paylaşacağını sanıyordum, yanılmışım. Ona bizim kardeş gibi büyüdüğümüzü, Abhazyaya beraber gideceğimizi, ayrımızın gayrımızın olmadığını söyledim. "Bir şey mi oldu Efkan, bizden yanlış bir şey mi gördün?" diye sordum. Fakat içindeki sıkıntıyı benimle paylaşmadı; "Bir şey yok tosunum rahat ol. Sizden bana yanlış olur mu hiç?" demekle yetindi. Telefonun sesi konuşmamızı bölmüştü. Efkan telefonda çok sinirli konuşuyordu, hatta bağırıyordu. O gün içindeki sıkıntıyı Abhazyaya gitmeden üç gün önce bana söylemesine vesile olacak bir telefon konuşması yapıyordu (Beni niye seçtiğini asla öğrenemedim). Efkan'ın ölümüne kadar aramızda kalan bu sırrı hep içimde taşımak zorunda kalacaktım. Telefonu şiddetle kapattı. "Ne oldu?" diye sordum. Cevap vermedi. Sila-

hını çıkardı ve şarjör boşalana kadar yere ateş etti. "Ne oldu Efkan, kötü bir şey mi oldu, söylesene?" ısrarına "Özenç kaçmış" diye karşılık verdi. Özenç ablasıydı. Ablasının kaçtığını ilk duyduğunda ben vardım yanında. Efkan Abhazyaya ablasına dargın gitmiş, o günden sonra ablasını bir daha hiç görmemişti. Özenç ablanın da bu yüzden yüreği hep yaralı kalmıştı. Özenç abla bizi ne zaman görse kardeşini görmüş gibi sevinir, hüznle karışık...

Sonraki günlerde Abhazyaya gitmek için Ali, Efkan ve ben hazırlık yapmaya başladık. Hazırlıkların en önemlisi paraydı. Beş kuruş paramız yoktu. Fakat bu işle daha çok Ali ilgileniyordu. Valizleri ise ben hazırlayacaktım. Yani kolay olan iş bendeydi. Bize sadece Trabzon'a gidiş, vize ve gemi için para gerekliydi. Pasaportlarımız vardı zaten. Artık hazırlıklarımız tamamlanmıştı. Efkan'ın para sorununu o çok sevdiği silahını satarak hallettiğini ölümünden çok sonra, yüreğim acıyarak öğrenecektim.

17 Ekim 1992 Cumartesi Efkan'ın ablası Özenç ablanın düğün günüydü. Efkan kaçarak evlenmeyi tercih ettiği için ona çok kızgındı. Aslında ablasıyla aralarındaki ilişki abisi Hakan'a göre daha farklıydı. Ama yine de bu Efkan'ın düğüne gitmesi için gerekçe olamazdı. Tabii arkadaşları olarak biz de onu yalnız bırakamazdık. Hem onun kızgınlığını yatıştırmak hem de Abhazyaya gidişimizi kutlamak için Sakal (Tayfun Akalsba) o akşam evinde bize güzel bir masa hazırlamıştı. Mezemiz boldu, rakımız vardı. Bütün gece dört arkadaş hem içtik hem sohbet ettik. İçkimiz bitince tabi ki rakıdan sonra biralamak gerekiyordu. Efkan Sakal'la Ali'ye bira alıp alamayacaklarını sordu. Onlar da hemen bira almak için çıktılar. O zaman Efkan günlerdir içini sıkı, davranışlarının bozulmasına yol açan ve o ölünceye kadar yüreğimde taşıyacağım sırrı-

nı benimle paylaştı:

- "Bekir, sen bizim gibi değilsin, daha ağırbaşlısın, akli başındasın, biz biraz deliyiz" dedi Ali'yle kendisini kastederek. "Sana bir şey soracağım, ama dürüstçe cevap vereceksin."

- "Tamam" dedim.

- "Şimdi biz Abhazya'ya gidiyoruz ya, içimde bir his var, bu sefer öleceğim. Öyle hissediyorum. Eğer ben ölürsem ne yaparsın Bekir?".

Açıkçası böyle bir şey beklemiyordum, bir an durakladık-tan sonra,

- "Ya Efkan, o nasıl soru, biz zaferi Sohum'da beraber kutlayacağız" dedim.

- "Sen soruma cevap ver" diye yineledi sorusunu.

- "Efkan, biz kardeşiz, maazallah sen ölürsen çok üzülürüm. Ne bileyim ağlarım herhalde oğlum, sen de hayret bir seysin."

- "Yook, ağlamak bize yakışmaz, hatta böyle güzel bir masa yakışır."

- "Öyle düşünme, biz söz vermedik mi birbirimize üçümüz gidiyoruz, üçümüz döneceğiz, sakallarımızı da savaş bitene kadar kesmeyeceğiz diye. Su yapma şimdi. Öyle ölüp de anlaşmayı bozmak yok."

- "Vatan için ölmek bize yakışır tosunum, bu sefer derinden hissediyorum öleceğim."

Ben konuyu fazla uzatmak istemiyordum. Abhazya'ya gidiyoruz, böyle hüznü bir muhabbet yapmak hoşuma gitmiyordu. Zaten Ali'yle Sakal da gelmişti. Efkan da konuyu kapattı. Ölümünden birkaç hafta önce içindeki sıkıntıyı, o sinirli ve tuhaf davranışlarını ancak Efkan öldükten çok sonra, o

gece bana anlattıklarını düşününce anlayacaktım. Efkan'ın benimle paylaştığı bu sırrı hem yüreğim acıyarak hem de benimle paylaşmayı uygun gördüğü için onurla taşıyacaktım. Artık sır olmaktan çıkmasına rağmen onurla taşıyorum bu sırrı. Yine de o kadar yıl geçmesine rağmen yüreğimi kanatırca-sına acıtan bir şey daha fark etmişim o geceye dair. Çok sevdiğim kardeşim Efkan, ablasının düğün gecesi bana öleceğini söylemişti. Ne garip değil mi? Ablasına dargın ölecekti.

İçimizde öylesine büyük ve sevinçli bir kıpırtı vardı ki... Ölümüne gidiyorduk. Peki bu sevinç niye? Aslında içimizdeki bu sevinç ne ölmeye ne de öldürmeye olan merakımızdandı. Biz halkımıza karşı yapılan haksız bir saldırıya karşı inatla direnen yürekli kardeşlerimizin yanına, verdikleri bu direniş onlarla paylaşmaya, biz de direnmeye gidiyorduk. Sonunda ölüm dahi olsa... Dünyanın neresinde olursak olalım yalnız olmadıklarını, her türlü sıkıntılarına koşarak gideceğimizi onlara göstermek istiyorduk.

Yüreğim böyle sevinçle doluyken diğer taraftan evdekilere nasıl söyleyeceğimizi düşünüyordum. Ali söylemeden gitme taraftarıydı. Ama onu ikna ettim. Nasıl olsa her şeyi göze almıştık. Ailemiz bizi istemese bile gidecektik. Dolayısıyla kaybedecek bir şeyimiz yoktu. En azından şansımızı deneyebilirdik. Belki de beklediğimiz kadar tepki vermezdi babam. Her ne olursa olsun evlatlarıydık. Vedalaşmamız, helalleşmemiz gerekirdi. Ama olmamıştı, babam beklediğimizden sert tepki vermişti. Abhazya'ya dair unutamadığım birçok olaydan biri de o sabah evde yaşadıklarımızdı. Tüm hazırlıklarımızı yapmış, sorun çıkarsa diye valizlerimizi tuvaletin pencesinden dışarı atmıştık. Annem ve babam salonda oturuyorlardı. Babamla konuşurken hep heyecanlıydım. Dilim sürçer, söylemek istediğimi tam anlatamazdım. O yüzden eski-

den beri babamdan bir şey isteyecek olsak ya da bir yere gitmek için izin almak gerektiğinde hep Ali konuşurdu. Fakat vedalaşma fikri benden çıktığı için Ali topu bana atmıştı. Babamla ben konuşacaktım. Ablamlar babama söylemiş olacak ki salonda buz gibi bir hava vardı. Babamın yanına gidip elini öpmek istediğimi söyledim. Bana:

- "Ne var? Bayram mı var, elimi öpeceksin?" dedi.

- "Abhazyaya gidiyoruz."

- "Eğer bu kapıdan çıkarsanız, bir daha ömür boyu bu eve giremezsiniz" dedi.

Aslında böyle bir cevabı bekliyordum. Fakat yine de ağır gelmişti babamın bu tavrı. Böyle bir cevap birçok genci karından vazgeçirebilirdi ama bizi değil. Ben "N'apalım" dercesine boynumu büktüm. İki kardeş kapıya yöneldik, ayakkabılarımızı giydik. Zavallı annem bastonuyla aksaya aksaya kapıya kadar gelmişti. Dudak kıpırtılarından bizim için dua okuduğu anlaşılıyordu. Annecim benim. Hani bir deyim var "ağzı var dili yok" diye. Sanki bu deyim annem için türetilmişti. Sesini duymak neredeyse imkansızdı. Hep öyleydi annem. Dualarını da öyle okuyordu işte. Ama ağlamıyordu. Sadece dudakları sürekli kıpırdayıp duruyordu. O kıpırtıların arasında bize ancak "Allah'a emanet olun" diyebilirdi. Emin olduğum bir şey var. Eğer Allah bizi bu savaştan sağ çıkardıysa, annemin bize etmiş olduğu dualar sayesinde. Ablalarım ağlıyorlar mıydı? Hatırlamıyorum. Sanırım Nuray ablam ağlıyor, Ülkü ablam ise sesinin titremesine engel olmaya çalışarak kendimize dikkat etmemize dair bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Evimizden hiç geri dönmemesine çıkmıştık artık. Yıllar sonra, salonun bizim göremediğimiz diğer tarafında oturan amcamın oğlu o gün biz evden çıktıktan sonra babamın yüzünün kireç gibi bembeyaz olduğunu, on yıl birden yaşlandığını söylemişti bana.

Evden ayrılmamız 20 Ekim 1992 Salı günüydü. Efkan'la dernekte buluşacaktık. Derneğe gittiğimizde bizi bekliyordu. Arkadaşlarımız Özen ve Melike Kucha da oradaydı. Yola koyulduk; Adapazarı'ndan E-5 karayoluna çıkan dört yola çıktık. Otobüs beklerken Efkan bana "Nasıl hissediyorsun? Çok acayip di mi?" dedi. Onunla aynı şeyleri hissetsem de evi terk edip gitmenin verdiği endişeyi de taşıyordum içimde. Sonra Patron da geldi bizi yolcu etmeye. Hayatımda böyle güzel bir yola çıkış olmamıştı. Bir çift hüznü bakışı arkamızda bıraktık. Yolculuğumuz rahat geçti. Koltuklar boş olduğu için hepimiz ikişer koltukta kah oturuyor, kah yatıyorduk. Bolu'da mola verdik. Paramız vardı, güzel bir yemek yedik. Yolda Efkan bize sevdiği kızdan bahsetti. Resmini gösterdi bize Gupse'nin (hoşlandığı kız). Gururuna hasta olduğunu söyledi. "Eğer evlenirsem böyle bir kızla evlenirim" dedi. O zaman Gupse'ye karşı platonik bir aşk hissettiğini düşünmüştüm. Hâlâ Gupse'yle bir ilişki yaşayıp yaşamadıklarımı bilmiyorum.

Efkan yolculuklarda hiç uyuyamadığını söylemişti. İddiaya girdik. Tabii bir müddet sonra uyuklamaya başlamıştı. Onu dürtüp "Hani uyuyamazdın, ne iş?" diye sorduğumda gözlerini açmadan ve hiç tepki vermeden elindeki tespihi çekmeye başladı. Bu uyumadığına dair bir cevaptı. Sabaha karşı Giresun civarında Efiroğlu tesislerinde kahvaltı yaptık. Saat 10 sularında Trabzon'a geldik. Eşyalarımızı emanete bıraktık. Merkeze gidip hemen vize almak için tur aramaya başladık. Önce Shell yağları satan bir yere gittik. Direkt Soçi'ye vize olmadığını, Batum-Soçi vizesi olduğunu, fiyatının 350.000 TL olduğunu söylediler. Sonra uğrarız diyerek oradan ayrıldık. Trabzon Tur diye bir yere girdik. İçeride yaşlı biri oturuyordu. Direkt Soçi vizesi olduğunu, ancak ertesi gün saat birden önce yetişmeyeceğini söyledi. Efkan da "Amca şimdi biz sana güveniyoruz, ciddi bir işyerin var, işiniz tur işi. Sana pasaportla-

rımızı vereceğiz ama yarın saat birde geldik mi vizemizi isteriz" diyerek teminat aldı. 45'er dolar yol parası, 4'er yüz bin lira vize parası ve pasaportlarımızı bırakıp çıktık. Ali "Bahadır abi diye bir tanıdığının damadının Trabzon'da kaldığını, daha önce lazım olursa diye telefon numarasını aldığını" söyledi. Telefon edip aradı. TRT personel müdürlüğü yapıyormuş Trabzon'da. Abzehmış. Efkan sevmişti adamı. Bize güzel bir iskender ısmarlamıştı. Çok iyi gelmişti, çünkü "son bir yemek yiyelim", "hadi son bir yemek daha yiyelim" derken paramızı iyice azaltmıştık. Ayrılırken adam bize gitmeden önce haber vermemizi söyledi. Emanetten eşyalarımızı aldık, Rus pazarını gezdik, sonra da otel aramaya başladık. Sahil tarafında yerli turiste otel yoktu. İçerlerde aramaya başladık. Fiyatlar 40-50 bin lira civarındaydı. En sonunda 35 bin liradan pazarlık yapıp 30 bin liraya indirdiğimiz bir otel bulduk; Güzelyurt oteli. İkinci katta Ali'yle Efkan karşılıklı, ben de onlara dikey konumdaki yatakta yatacaktık. Oda numaramız ikiydi. Efkan'la Ali askeri kıyafetleri üstlerinde denediler. Efkan Ali'ye "Asker olsaydın bayağı yakışıklı olacaktıydın" dedi. Sonra bir ara "Akşam rüyamda ne gördüm biliyor musun?" dedi. O an Ali'yle bastık kahkahayı. Çünkü akşam bize yolculuklarda uyuyamadığını söylemiş, şimdi de rüya gördüğünden bahsediyordu. Rüveyı falan unuttuk. Tesadüfen o akşam Galatasaray'ın Avrupa kupası maçı vardı. Seyretmek için otelin lobisine indik. Efkan koyu Galatasaraylıydı. Sonucunu hatırlayamadığım maç bitince karşı taraftan gelen Çeçenleri gördük, dışarı çıktık. Efkan birini gösterip "Şuna bak ne kadar rahat, sanki evinde dolaşılıyor, bunların hepsi böyle. Biz olsak ne yapacağımızı şaşırırız" dedi.

Vizeler için fotoğraf çektirdiğimizde Efkan "Adamlar şüpheli arasalar, fotoğrafı görünce kafadan bizi alırlar" dedi. Zaten bu yüzden vizeleri doğrudan Soçi'ye istemiştik. Bir de gemi

sorunu vardı. Eğer hava kötü giderse gemi bir sonraki güne erteleniyordu. Bu da bir gün daha otelde kalmamız anlamına geliyordu. Yatağa inşallah hava iyi olur diye yattık. Yani işimiz Allah'a kalmıştı. Buradan din bahsi açıldı. Efkan "Namaz kılmayız etmeyiz, ama Müslümanız" dedi. Bir de anneannesinden öğrendiği "yattım soluma, döndüm sağıma" diye başlayan bir dua okudu bize. Güldük uyuduk. Ertesi günü saat 11 civarında otelci bizi uyandırdı. 12'ye kadar çıkmamız gerekiyordu, yoksa bir gün parası daha ödememiz gerekiyormuş. Hava güzeldi, inşallah akşama da böyle güzel olurdu da gemi hareket ederdi. Yoksa bir gün daha otelde kalmaya mecbur olacaktık.

Bir sorun çıkmaması için Ali'yle Efkan askeri kıyafetleri içlerine giydiler. Postalları da giyip ayakkabıları çantaya attılar. Benim Muammer abinin askeri parkasından başka askeri kıyafetim yoktu zaten. Efkan bana "Ulan Bekir harbiden entelisin ha (arkadaşlarım beni sürekli entel Bekir diye çağırırdı), Abhazya'ya savaşa gidiyoruz, sen Reebok ayakkabılar, Levis kotla geliyorsun. Ah, entel Bekir, yine entelliğini belli ettin" diye dalga geçmişti. Aslında haklıydı, ama ben Abhazya'ya gidiyordum, gerisi umurumda değildi.

Güzelyurt otelini terk ettik. O otelin artık sadece adını biliyorum. Bir daha hiç göremedim. Küçük ve fiyatı uygun bir lokantada kahvaltımızı yaptık. Ben Ali'yle Efkan'ın fotoğrafını çektim. Hatıra fotoğrafı. Zaten her hatıra fotoğrafında hep bir kişi eksik olur. Fotoğrafı çeken. Ben yoktum o fotoğrafta ve daha sonraki fotoğraflarda da. Hayatımın bu kadar önem taşıyan dönemine ait o kadar az fotoğrafım var ki. Yaşadığım o dopdolu bir yıl içinde pişman olacağım tek şey bu olacaktı.

Vizelerimizi öğleden sonra alıp saat 17.00 gibi kontrole girecektik. Büyük gündü bizim için. Türkiye'den çıkınca sanki

direkt Abhazya'ya girecekmişiz gibime geliyordu. 22 Ekim 1992 benim hiç unutamadığım bir tarih. Efkan'ın ölümüne tam 12 gün kala üç arkadaş ağzımız kulaklarımızda vakit geçirmek için Trabzon'un sokaklarını arşınılıyorduk. Bizim TRT'cinin yanına gittik tekrar. Güzel bir iskender daha yedik, "son son" diyerek. TRT'ci Abzeh abi hakikatten çok iyi bir insandı. Bize yemek ısmarladığı için değil. Abhazya'ya savaşa gidiyor oluşumuz onu çok etkilemişti. Koskoca TRT Trabzon Personel Müdürü bizi limana kadar geçirdi.

Sonraları, çok sonraları taa Adapazarı'ndan Efkan'ın ölümüne kadar kurmuş olduğumuz bu üçlü sağlam dostluğu Ahmet Kaya'nın "Biz üç kişiydik" şarkısındaki üçlüye benzetecektim. Her seferinde de "Suphi" ben olacaktım.

Soçi'ye deniz otobüsüyle her gün yüzlerce insan gidiyordu. Ama biz kendimizden işkilli olduğumuz için durdurulma korkusuyla girdik sıraya. Ama hiçbir şey olmadı. Sanki şehirlere-rası yolculuk yapıyormuşuz gibi bindik gemiye. Bütün endişelerimiz yersizmiş. Hem çok şaşırılmış hem de çok sevinmiş-tik. Zaten biz kimdik ki? Alnımızda yazmıyordu ya savaşa git-tiğimiz. İçeride Trabzon'a bavul ticareti yapmak için gelip geri dönen bir insan kalabalığıyla karşılaştık. Oturduğumuz kol-tukların arkası valizlerle dolu olduğu için koltuklarımız arka-ya yatmıyordu. Bütün geceyi uyumadan belediye otobüsünde oturur gibi geçirdik.

Sabah 8 civarında Soçi limanına yanaştık. Yaklaşık 2-3 saat-lik bir bekleyişten sonra pasaport kontrolüne girdik. Trab-zon'da gemiye binmeden önce paralarımızı birleştirip pay et-miştik. Üçümüz de birbirimizden gizli "fitil" adını verdiğimiz 50'şer doları bir yerlerimizde saklamıştık. Ama Soçi'ye girer-ken elimize tutuşturdukları deklarasyon kağıdına olan para-mızı deklare etmemiz gerekiyordu. Paramızın olup olmadığını

kontrol etmiyorlardı ama ya ederlerse diye korktuğumuzdan doğru miktarı yazacaktık. Bizim "fitiller" bu deklarasyonu ya-parken ortaya çıktı. Yani fitiller patladı. Pasaport kontrolün-den çıkınca üçümüz de birbirimize "Hani hiç paran kalma-mıştı" diye hem çıkışıyor hem de gülmekten kendimizi alamı-yorduk. Tabii kimse kendine saklamıyordu bu parayı. Bu ba-şımıza bir şey gelirse lazım olur parasıydı. Birbirimize söyle-medemden birbirimizi düşünmüştük. Üstelik Abhazya sınırı da vardı sırada. Neyle karşılaşacağımızı bilmiyorduk. Bütün bun-ların ötesinde eğer sağ salim Abhazya'ya geçerse, silah ver-mezlerse belki silah alabilirdik. Yani her şeye yetirmiştik elli-şer dolarımızı aklımız sıra.

Soçi limanından çıkar çıkmaz limanın önünde duran taksil-lerden birine bindik. Rusça tercümanımız Ali taksiciden bizi Magnolya oteline götürmesini istedi. Magnolya otelinde Ab-hazya'daki kuzenlerimizden birinin, Sovyetler Birliği dağılma-dan önce İnturist isimli tek turizm ajansında birlikte çalıştığı Gala adında bir arkadaşı vardı. Bize bir adres verdi. Gözyaş-ları içinde bizi bir taksiye bindirdi. Taksici bizi Soçi-Adler ara-sında, sonraki her geçişimde buruk bir hüzünle hatırladığım, önünde büyük boynuzlu bir keçi heykeli bulunan, bahçe içinde iki katlı gotik bir binaya getirdi. Burada Abhazya'ya gitmek isteyenlere ya da savaştan etkilenip Rusya'ya iltica eden ailelere yardımcı olmak için bir mülteci bürosu kurul-muştu. Nihayet Abazaca konuşan bir Abazayla karşılaştık. Şimdi ismini hatırlayamadığım bu görevli Abhazya'ya gidebil-memiz için bürosundan bir yerleri aramaya başladı. Bize de koridorda beklememizi söyledi. Sevinç içinde koridora çıktık. Efkan askerliğini amfibi komando olarak yeni bitirmişti. He-men oracıkta bize, benim ne savaş döneminde ne de daha sonra hiç kullanmayacağım, bıçaklı saldırı karşısında kendi-mizi koruma ve karşıımızdakini etkisiz hale getirme teknikleri

gösterdi. Birkaç saatlik bekleyişten sonra içerideki adam gelip bize "Şimdi biri gelecek, sizi Abhazya'ya geçirecek, ayrıntıları orada sizi karşılayacak başka biri anlatır" dedi. Özel bir arabayla Adler-Psou sınırına gittik. Biz arabadan iner inmez biri yanımıza yaklaşip "Abaza mısınız?" diye sordu Abazaca. Biz de "evet" dedik. Bizden hemen pasaportlarımızı istedi. Tereddüt etmeden verdik. Nasıl olsa Abazaca konuşuyordu ya! O da Abazaydı. Pasaportları görevliye gösterirken bize biraz uzakta durmamızı ve bir şey sorulursa dilsizmişiz gibi konuşmamamızı tembihledi. Görevliye Rusça bir şeyler söylerken bize de Abazaca yavaş yavaş kalabalığa karışmamızı söyledi. Birbirimizden ayrılıp hiçbir şey yokmuş gibi kadınların arasına karıştık. Zaten onların da haberi varmış, belli etmemek için önümüzde durup görevlinin bizi görmesini engellemeye çalışıyorlardı. Kırk elli metre ilerledikten sonra pasaportlarımızı alan adam bize yaklaştı ve hiç arkamıza bakmadan ilerlememizi söyledi. Arkama bakarsam sanki bizi hemen geri çevireceklermiş gibi geldiğinden sopa yutmuş gibi yürüyordum. Heyecandan ağzım kurumuştur. Köprüyü geçip Abaza askerlerin yanına gelince birden içim rahatladı. Nihayet Abhazya topraklarına, vatan topraklarına girmiştik. Kendi vatanımıza girebilmek için böyle zorluklar çekmek, başkalarından izin almak ya da başkalarına rüşvet vermek zorunda kalışımız aslında öyle zoruma gitmişti ki! Ama o sırada bunun muhasebesini yapacak durumda değildim. Sevincimi doyasıya yaşamak istiyordum. Bizim tarafa geçince sınırdaki askeri karakola girdik. Pasaportlarımızı bekliyorduk. Orada yaşlı bir asker vardı. Muhtemelen komutandı. Savaşmaya geldik deyince bize "Aferin size" dedi. Gözlerinden bizimle gurur duyduğunu hissettim. O yaşlı Abaza komutanı bir daha hiç görmedim.

Pasaportlarımız gelince dışarı çıktık. Abhazya'ya girdiğimizden beri içime bir enerji dolmuştu sanki. Nefes alışım de-

ğişmişti. Yüreğim sanki taşmak üzere olan bir süt gibi içime sığmıyordu. Küçükken Metin abinin serigrafı atölyesinde çalışırdım. Beni bazen İstanbul'a mal almaya gönderirdi. İstanbul'da param azalmaya başladıkça panik yapmaya başladım. Otobüse binene kadar içim rahat etmezdi. Nihayet otobüse binince bir "oh" çekerdim. Kendi kendime "Karada ölüm yok, otobüs nasıl olsa Adapazarı'na gidiyor" derdim. İstanbul'da param biterse sanki mahsur kalacakmışım gibi gelirdi. Abhazya'ya gidene kadar da aynı endişe içime oturmuştu. Abhazya'ya girince tıpkı Adapazarı'na geldiğim o günlerdeki gibi bir "oh" çektim. "Karada ölüm yok" dedim kendi kendime. Sanki kendi mahallemize, Adapazarı'na gelmiş gibi rahat hissediyordum kendimi. Hiç bilmediğiniz bir yere gidip böyle hissetmek. Nasıl bir bağdı bizi Abhazya'ya bağlayan? Böylesine içten, böylesine derinden sarmalayan? Düşünmeden ailemizi, şehrimizi, arkadaşlarımızı, memleketimizi bıraktıran? Ah Abhazya ah! Bizi öyle güçlü kucakladın ki sende bulduğumuz şefkat bize her şeyi unutturdu.

“Eğer Öleceksem de...Yakışır Yani Bu Şekilde Ölmek”

Gudauta'ya bir minibüsle gittik. Hava karanlık olduğu için yolda bir şey görmemiz mümkün olmadı. Gudauta'da daha önce Türkiye'den gelen arkadaşlarımızın kaldığı, savaş döneminde karargaha çevrilen Çernomorets (Karadeniz) oteline gittik. Otelde Şamil Basayev ve ona bağlı 200 asker daha vardı. Onların Abhazya'ya gelişi bizim gelişimizden daha zorlu olmuştu. Üç gün üç gece dağlardan yürüyerek gelmişler, geldiklerinde hepsi perişan haldeymiş. Türkiye'den Abhazya'ya gelen gönüllüler Şamil Basayev'in grubuna bağlı olduğu için biz de onun grubuna yazıldık. Artık arkadaşlarımızı da bulmuştuk. Ben hemen Bahadır'ı buldum, sımsıkı kucaklaştık. Yine her zaman olduğu gibi yan yana oturduk, uzun uzun konuşmadan. Yüreğimiz bir oldu yine can Bahadır'la...

Şamil Basayev'in grubunda Tataristan'dan gelen Refik adında biri vardı. Afganistan'da savaşmış tecrübeli bir askerdi. Abhazya'da Müslümanları öldürüyorlar diye duymuş, kalkıp gelmiş cihat yapmak için. Fakat Abhazya'ya gelince biraz hayal

kırıklığına uğramış. Çünkü Abhazya'nın yalnızca beşte ikisi Müslümandı. Onlar da sadece Müslüman olduklarını biliyorlar, gereklerini bilmiyor ve yerine getirmiyorlardı. Yani Tatar Refik Abhazya'da aradığı Müslümanlığı bulamamıştı. Fakat Abhazya halkının haklı olduğunu görünce kalmaya karar vermiş, Şamil Basayev'in keşif grubunda yer almış, aynı zamanda Şamil Basayev'in Lomali'den sonra en güvendiği kişilerden biri olmuştu. Akşamları bize yaralı taşıma, ipten merdiven yapma gibi çeşitli komando teknikleri gösteriyor, isteyenlere deniz kıyısında kondisyon çalışmaları yaptırıyordu. Hatırladığım kadarıyla en çok Erhan Çlohua katılmıştı o çalışmalara azimle.

Şamil Basayev'in grubuna yazılırken beden ölçülerimizi ve ayakkabı numaralarımızı almışlardı. Hiçbir zaman alamayacağımız askeri elbiseler ve postallar için. Gerçi Ali'yle Efan'ın askeri kıyafetleri vardı ama benim durumum pek iç açıcı değildi. Kot pantolon idare ederdi ama spor ayakkabılarıyla cepheye gitmek pek akıl karı değildi doğrusu. Yine de benim için fark etmiyordu.

Çernomorets otelindeki ikinci günümüzde Türkiye'de tanıştığımız kuzenlerimiz Adamur, Luba, Ala ve Nani geldi. Çok enteresan insanlardı. Sanki bir annenin beş yaşındaki çocuğunun başını okşar gibi başımızı okşuyorlardı. Çok iyi insanlardı ama arkadaşların yanında utanıyordum; sevsinler, kucaklasınlar ama böyle çocuk gibi sevince ben de kendimi çocuk gibi hissediyordum. Bir de bazen "Bekir de savaşmaya gelmiş" diye alaylı konuşuyorlardı. Sanki gelenlerin hepsi profesyonel savaşçı da bir tek ben bir şey bilmiyormuşum gibi hissediyordum. Ama olsun, onlar da sevgilerini böyle ifade ediyordu işte. Öte yandan sadece bizim için değil Türkiye'den gelen herkes için yaptıklarını unutamam. Hem analık hem babalık yapıyorlardı.

Otelde kaldığımız süre içinde hemen her akşam Erhan abi, Bahadır, Ali, ben, Efkan, Ercü Lazariya, Hodik, Tolik ve diğer arkadaşlar toplanıyor, Tolik ve Hodik'in Abazaca şarkılarını, Erhan abinin de o tiz sesiyle Türkçe şarkılarını dinliyorduk. Bahadır'la yan yana oturup bilmem kaç kere dinlemiştik Munzur'un Dağları'nı, Çav Bellaları...

Yine arkadaşlarla zaman zaman şarkı söyleyip, zaman zaman sohbet ettiğimiz gecelerden birinde odamıza biri geldi. Elinde kamera vardı. Adanalı bir Çerkesmiş. Bize Türkiye'ye söylemek istediğimiz bir şey olup olmadığını sordu. Efkan'ın, savaş döneminde birçok insanın etkisinde kalarak Abhazyaya gelmesine sebep olacak konuşmasını o akşam Çernomorets otelinin odasında o Adanalı Çerkes kameraya çekmişti:

- "Türkiye'deki insanlar, yani Türkiye'deki Abazalar bundan sonraki hayatlarını Çingene olarak yaşamak istemiyorlarsa bu olaya daha bilinçli yaklaşınlar. Oradan yaptıkları en ufak katkının bile boşa gitmediğini bilsinler. Ki biz buradayız, ben onun şahidiyim. En ufak ayrıntısına kadar yapılan her yardım yerini buluyor. Bulmasa bile yapılması lazım ama buluyor, yani o konuda tereddütleri olmasın.

Vallaha ben Çingene olarak yaşamak istemiyorum. Eğer öleceksem de, yakışır yani bu şekilde ölmek.

Herkese selam".

Biz aramızda herhangi bir şey yaptığımızda birbirimize "Yakışır tosunum" derdik. Efkan'ın artık Çerkes veya Abazalıkla ilgili internet sitelerinde yayımlanan bu konuşmasında son kullandığı cümleyi söylerken (Eğer öleceksem de 'yakışır' yani bu şekilde ölmek) tebessüm ederek baktığı kişi Ali'ydi. Oysa öleceğini hissettiğini benimle paylaşmıştı. Ali'yle Efkan'ın arasındaki bu ölesiye dostluk, aynı bizim Bahadır'la ancak ölümün bitireceği o sıcak dostluğumuza benziyordu.

Hatta bu benzerlik böyle kalmayacak Ali Efkan'ı, ben de Bahadır'ı kaybedecektim. Olacaklardan habersiz, hatta Efkan'ın bana söylediği sırrı bile aklıma getirmeden Çernomorets otelinde günlerimizi cepheye gitmeyi beklemekle geçirirken, yine aynı gece Efkan'ın konuştuğu o kamera karşısında Bahadır, Erhan abi, Ercüment, Ali ve ben de kısa birer konuşma yapmıştık:

- *"Ben Abağba Bahadır, Apsuvayım. Abhazyada savaş başladığını duyunca hemen buraya gelmek istedim ve en kısa sürede buraya geldim. Benim buraya geliş sebebim şudur; burası benim vatanım, hem anavatanım, hem ata vatanım. Biz Çerkesler sürgünde yaşayan bir halktık, sürgün bizim boynumuzun borcu değildir, bizim dilimiz, kültürümüz, her şeyimiz anavatanımız Abhazyada var olacaktır ve burada yaşayacaktır. Buna inanarak ben buraya geldim. Abhazyada şu anda savaş var. Abhaz halkının nüfusunun büyük bir bölümü Türkiye'de yaşıyor, Ortadoğu'da yaşıyor. Abhazyada her Abhazım, her Apsuvayım, her Çerkesim diyen insan için namus ve şeref borcudur. Abhazyada olmazsa Abhazlık da olmaz. O yüzden bütün dünyada yaşayan bütün Çerkeslerin görevi, anavatanın kurtuluşu için, anavatanının bağımsızlığı için elinden geleni yapmaktır.*

Benim amacım ve Kafkasyada, Çerkesyada yaşayan birçok insanın amacı Kuzey Kafkasya'nın bağımsızlığıdır. Savaş Abhazyada başladı, savaş sonuna kadar sürecektir. Savaş sadece anavatanında değil bütün dünyadadır. Bütün dünyadaki Çerkesler anavatanları Kafkasya için ellerinden geleni yaparlar.

Bizim için ya zafer ya ölüm!

Ya zafer ya ölüm!

Ya zafer ya ölüm!

Anavatanımızı kurtarıncaya kadar savaşaacağız, gerekirse öleceğiz, gerekirse tırnaklarımızla kazacağız, her şeyi yapacağız vatanımız için. Eğer dünyada yaşayan, anavatani dışında yaşayan bir Çerkes vatani için bir şey yapmıyorsa o Çerkes değildir. Çerkesim diyen bir insan için anavatani Kafkasya o insanın namusu ve şerefidir. Namusunu ve şerefini düşünen, her Çerkesim diyen vatanına yardım etsin, vatani için dünyanın her yerinde savaşsın."

(Erhan Çlohua)

- *"Ububım, Adapazarlıyım. Sülale ismim Çlohua. Buradayım çünkü törem böyle gerektiriyor, çünkü insanlığım bunu böyle gösteriyor. Töremizin temeli insana saygıya dayanıyor. Odamıza yedi yaşında da yetmiş yaşında da bir insan girse ona saygı göstergesi olarak ayağa kalkıyoruz. Burada insan hayatına kastediliyor, üstelik kendi hayatımıza, Apsuvalara, Apsuvalığa kastediliyor, vatanımıza kastediliyor, neden ayağa kalkmayalım? Neden burada olmayalım? Bu töremizin bir gereği, insanlığımızın bir gereğidir. Ben bu yüzden buradayım. Daba başka söyleyecek çok şey var aslında, ama zaferden sonra... Babadır hepsini daba güzel ifade etti. Şimdilik bu kadar söyleyeceklerim."*

(Ali Aşba)

- *"Ben Abhazya'ya geledi iki seneyi geçti. Yalnız izne gittiğim zaman Türkiye'deyken savaş başladı ve elimden geldiği kadar acele edip bu arkadaşlarımla buraya geldim ve burada bir şeyler yapabileceğime inandığım için geldim. Abhazya için daba çok faydalı olabileceğime inandığım için geldim. Geldim, belli görevlerimi yerine getirdim. Getirdikten sonra*

tekrar Türkiye'ye döndüm. Türkiye'deki çalışmalara da katıldım ve tekrar bu tarafa gelme ihtiyacı duydum, geldim. İnandığımı yaptım, yapmam gerekeni yaptım. Ama bu herkesin buraya gelmesi anlamına gelmiyor. Hayır! Savaş her yerde savaştır. Türkiye'de de, Suriye'de de, Lübnan'da da, Mısır'da da, Amerika'da da, İngiltere'de de, dünyanın her tarafında. Savaş savaştır. İnsanoglu kimi kalemiyle savaştır, kimi akıyla savaştır, kimi canıyla savaştır, kimi parasıyla savaştır, ama savaştır. Bugün bulunduğumuz şartlarda şu ortamda savaşmayan bir Çerkes, Babadır'ın da dediği gibi Çerkes değildir ve yarın öbür gün Çerkesim diyemez. Çerkesim demek için yüzü olmaz. Bugün herkes elinden gelen her şeyi yapmak zorundadır. En azından Türkiye'de dört milyon Çerkes varız diyoruz. Dört milyon Çerkesin şu anda Abhazya için yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Kendilerinden birer çöp kopartıp da koysalar bile ortaya dört milyon çöp yapar. Bu da az miktar değildir. Abhazya'nın yaralarına ilaç olacak, çığlıklarına da haykırarak cevap verecek bir nesil lazım bize, bir millet lazım, bir Çerkes halkı lazım. Bütün Kafkasya'nın kurtuluşu için bunu hep bir ağızdan yapmamız lazım. Benim bütün söyleyeceğim bu kadar."

- *"İsmim Ercüment Lazariya. Apsuwayım. Buraya daba önce de gelmiştim. Buradaki insanları tanımıştım. Tanımasam da zaten böyle bir ortamda mutlaka burası için bir şeyler yapmam gerekirdi. Çünkü biz namusu ve şerefi ile tanınan bir milletiz ve burada da, vatan bir insanın namusu ve şerefidir. Buradaki insanların namusuna ve şerefine kastediliyor. Sobum'da yaşayan kız kardeşlerimiz, kızlar, kadınlar, onlar da bizim namusumuz ve şerefimizdir. Onlara yapılanlar, onlara yapılanları duyuyoruz, onlara yapılanları duyduğu halde geceleri rahat yatabilen bir Apsuva Apsuva değildir, Çerkes Çerkes değildir. Artık uyanmanın zamanı*

gelmiştir, bir şeyler yapmanın zamanı gelmiştir. Savaş zaferden sonra da bitmeyecektir. Zaferden sonra da yapılacak çok şey vardır ama önce zaferi düşüneneceğiz. Zafer için herkesin bir şeyler yapması lazımdır. Herkesin çalışması lazım zafer için. Zaferden sonra çalışacağımızın üç beş katı daha fazla çalışacağız. Çünkü bizim için artık devlet, devlet vardır, devlet olmak istiyoruz biz. Dünya devletleri arasında yer almak istiyoruz. Gelişmek istiyoruz. Bunları yapmak için çalışmalıyız. Artık uyanmanın zamanı gelmiştir. Artık geriye muhaceretin zamanı gelmiştir. Artık muhaceret, bir kere ağlayarak oldu, fakat bu sefer gülererek gelmenin zamanı gelmiştir. Bunun için çalışmalıyız. Teşekkür ediyorum.”

- “Ben Aşba Bekir, Apsuwayım. 20 Ekim Salı günü çıktım yola, bugün geldim. Buraya geliş amacım arkadaşların söylediğiyle aynı. Burada bir savaş var. Burada halk yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Bu tehlikeyi gören herkes, sadece Abaza ve Çerkesler değil, diğer milletlerden insanlar da geliyor. Hatta faşist Gürcü güçlerine karşı bizimle birlikte savaşan Gürcüler bile var.

Ben biraz Türkiye'deki insanlara sitem ediyorum. Eğer Türkiye'deki bütün Çerkesler, Çerkes iseler, kendi davalarına herkesten önce sahip çıkmaları gerekir. Türkiye'deyken de elimden geldiği kadar mücadelemize katkıda bulunmaya çalıştım. Belki yeterli oldu, belki yetersiz oldu. Bundan sonraki mücadelemi de burada vermek istiyorum. Burada yapabileceğim şeyler olduğuna inanıyorum. Yararlı olabileceğime inanıyorum. Oldu ki burada yeteri kadar yararlı olmadım, döneceğim, Türkiye'ye gideceğim, Türkiye'de çalışacağım. Eğer Türkiye'de de yapamıyorsam gideceğim başka

bir yerde çalışacağım. Ama mücadelemi ölene kadar sürdüreceğim. Savaş bittikten sonra da, savaş bitmese de, bitecek illa ki, savaş bizim zaferimizle bitecek. Gerek burada gerek Türkiye'de, gerek Amerika'da, nerde olursam olayım, yararlı nerede olabileceğim, dünyanın her tarafında, hangi tarafında olursa olsun, nerede yararlı olabileceğim orada çalışacağım. Teşekkür ederim. gerekse dünyanın farklı bir coğrafyasında, Abaza dağlarında. Teşekkür ederim.”

Biz Abhazya'ya ani bir refleks sonucu gelmiştik. Elinize diken batınca birden elinizi çeker gibi. İnsanın canı yanınca ani bir çığlık atması gibi. Yani "İnsanlarımız ölüyor; burada elimiz kolumuz bağlı duramayız" diye kalkıp gelmiştik. Ama herkesin öyle yapmadığını, Okan'ın odasında otururken şu anda kim olduğunu hatırlayamadığım bir arkadaşımızın içeriye elinde "vasiyet" olduğunu söylediği bir kağıtla girince anlayacaktım. Vasiyet Türkiye'den Abhazya'ya savaşmaya gelenlerin ölmeleri durumunda Abhazya'da defnedilmeleri için hazırlanmış bir metinden oluşuyordu. Ali, Okan ve ben hemen imzaladık. Efkân bütün gece sabaha kadar düşünmüş, ancak ertesi günü Ali "Oğlum, niye düşündün o kadar? Biz hemen imzaladık" diye sorunca Efkân'da "Ya, Ali çok düşündüm. Biliyorsun ben Galatasaray'ı çok seviyorum. Koyu bir Galatasaraylıyım, hatta hatırlıyorsundur benim Galatasaray tespihi yüzünden kavga da etmiştik. Ama Galatasaray için canımı vermem. Bir de Cgerda'yı (Sakarya'nın Soğuksu köyü) çok seviyorum. Bak orası için canımı verebilirim. Bir de vatanımı çok seviyorum, Abhazya'yı. Abhazya için ölürüm. Türkiye için de ölürüm ama bir ülke için ölüp bir başka ülkede gömülmek... Yok ya! Bana ters geldi" demiş ve belgeyi imzalamıştı. Onu

bu kadar düşündürücü öleceğini o kadar derinden hissetmesi miydi? Ölümünden sonra ailesi nâaşını isteyince bize sanki belgemiz olduğu için alamayacaklarmış gibi gelmişti. Fakat Efkan Türkiye'de defnedilecek, vasiyetimiz ise daha sonra ölen arkadaşlarımız için geçerli olacaktı.

Gündüzleri Gudauta'nın merkezindeki bir kafeye takılıyorduk. Gudauta'da kaldığım süre içinde küçük bir gönül macerası da yaşadım. Abazaca bilmeyen bir Abaza kızı beni beğenmiş, fakat utangaçlığım nedeniyle benimle tanışma fırsatı bulamayınca bir arkadaşına durumu anlatmış. Bir gün arkadaşısı olan o Abaza genç sanki beni tanıyormuş gibi selam verip kahve ısmarlamak istediğini söyledi. Her şeyi beni oldu bittiye getirip, arkadaşlarımın yanından alıp o kızın olduğu masaya getirince anladım. Olay arkadaşlarımın gözü önünde olunca doğal olarak daha sonra alay konusu oldum. Özellikle de çok sevdiğim arkadaşım Soner Gogua beni gördüğü her yerde, kızdırmak için ağzıyla düğün müziği çalıyordu. Abhazya'da kaldığım o iki haftaya böyle bir macera da sığdırmıştım.

Bizim, yani Ali, Efkan ve benim silahımız yoktu. Ali orada tanıdıklarından bir miktar para buldu, bizdeki paralarla birleştirip Gudauta'daki Genel Komutanlık binasında daha önceden tanıdığı ve çok sevdiği Genadi Arşba'nın yanına gitti. Genadi'nin Rus askerleriyle bağlantısı olduğunu ve onlardan silah satın alabileceğini duymuştu. Genadi'ye parayı uzatıp bizim için silah alıp alamayacağını sorunca Genadi "O parayı cebine koy, elimden geleni yapacağıma söz veriyorum" demiş. Genadi sözünü tuttu; ertesi gün üçümüze ikişer tane bazuka bombası ve birer tane lav silahı getirdi.

Gündüzleri yine cepheye gittiğimizde Efkan neler yapmamız gerektiğini anlatıyor, sürekli birbirimizden ayrılmamız gerektiğini yineliyordu. Otelde, daha doğrusu karargahta ye-

meklerimiz devlet tarafından karşılanıyordu. Hayatımda ilk defa pilav ve balığı orada yedim. Hemen her gün menü aynıydı; pilav üstü balık. Arada sırada Ercüment'in "köflav" adını verdiği, etin sadece kokusunu hissedebildiğimiz köfte çıkıyordu. Ama biz mutluyduk. Bahadır'ın dediği gibi "Köpek eti olsa bile fark etmez, memleket seferberlik halinde" idi. Hayatımızdan memnunduk, sadece cepheye gideceğimiz günü bekliyorduk. Her an tetikteydik. Şamil Basayev'e "Ne zaman gideceğiz? diye her sorduğumuzda cepheden haber beklediğini, uygun zaman gelir gelmez çıkacağımızı söylüyordu. Kendisi zaman zaman odalarımıza gelir, bizi ziyaret eder, nasıl olduğumuzu sorardı. Onu çok sevmiştim. Sakin bir insandı. Dünyada ilk defa başarıya ulaşmış bir uçak kaçırma eyleminin lideri olduğunu söylemişlerdi. Duymadığımı söyleyince uçağı Ankara'ya kaçırıldığını, hatta rehine yolcuların bundan memnun kaldığını, kapitalist bir ülkeye gelmişken biraz da alış veriş yapmak istediklerini gülerek anlatıyorlar, duymamış olmamı hayretle karşılıyorlardı. Birkaç akşam odasında Türkiye'den gelen Aydın adında bir arkadaşımızla oynadığı satranç oyununu seyretmiştim. Şamil Basayev her hamlesinden sonra "bardak" diyordu. Aydın koşup bir bardak su getiriyor, Basayev de içiyordu. Sonunda dayanamadı ve bir tercüman çağırarak artık çok su içtiğini, daha fazla içemeyeceğini söylediğinde durum anlaşıldı. Meğer Rusça "bardak" dağılmak anlamına geliyormuş, bizim Aydın da hemen bir bardak su getiriyormuş. Aydın'a ayıp olmasın diye gece boyu su içmişti o akşam Şamil Basayev.

Bir gün Okan'ın odasına gittim. Ali, Efkan ve Okan oturuyorlardı. Efkan'ın elinde anahtarlığa benzer bir şey vardı. "O ne?" diye sorunca "fünye" dedi. Gülerek "Versene bir bakayım" dedim. Fünneyi alınca parmağımı geçirdim, çevirmeye başladım. Efkan aniden ayağa kalktı, paniğe kapılmamı da is-

temiyordu. "Aman Bekir, patlatacaksın!" dedi ve fünüyeyi ya-vaşça elimden aldı. O zamana kadar şaka yaptığını sanıyordum. Hakikaten el bombası fünüyesiymiş. İşte ben böyle bir tecrübeyle Abhazya'yı savunmak istiyordum! Acaba ne kadar başarılı olacaktım? Arkadaşlarımın hepsi, kardeşim dahil gele-neksel köy düşünlerinde silah kullanmışlar, silah parçalayıp toplamayı bilen insanlardı. Oysa ben düşünlerde silah falan da atmazdım. Seviyordum silahları ama, o kadar... Daha ötesi olmadı hiçbir zaman. Bana "Entel Bekir" demelerinin arkasın-da yatan sebeplerden biri de buydu zaten.

Bir akşam Gudauta'daki parlamento binasında bulunan uy-du telefonundan ailemizin bizi arayıp acilen evi aramamızı istediklerini, o zaman Ardzınba'nın danışmanlığını yapan Sezai Babakuş bize haber vermişti. Biz de binaya gidip eve telefon ettik. Ali'ye "Sen konuş, ben konuşmak istemiyorum" dedim. Ali ablamlarla ve annemle konuştu. Babamı hastaneye kaldırmışlar, mide kanaması geçirmiş. Babamın bizi evden kovması öyle kanıma dokunmuştu ki "Hastaneye kaldırıysalar da bi-zim yapabileceğimiz bir şey yok. Zaten buradan ne yapabili-riz ki" dedim soğuk bir tavırla. Ancak çok sonraları anlamış-tım kız kardeşlerimin ne kadar zorluklar yaşadıklarını. Zaten hasta bir anneyle uğraşırken bir de babamın hastalanmasıyla, onunla da ilgilenmek zorunda kaldıklarını daha mantıklı bir şekilde düşününce görmüş, kardeşimle Abhazya için verdiği-miz mücadelenin asıl mimarlarının onlar olduğunu anlamış-tım. Tıpkı bir filmin yönetmeniyle oyuncularını gibiydik. Biz sa-dece oyuncuyduk. Kız kardeşlerim bütün yükü sırtlanmışlar, evimizdeki her türlü zorluğa (alışveriş, yemek, temizlik, evi-miz sobalı olduğundan her gün sobayı temizleyip yakmak, zavallı hasta annemi yedirip içirmek, tuvalete götürmek vs.) katlanmışlardı. Sırf biz Abhazya'da mücadele ederken aklımız arkada kalmasın diye. Oysa onların akılları hep Abhazya'day-

dı bütün evin yükünü taşıırken. Hastalanan babamın kaprisle-rini ve bizim Abhazya'ya gidişimizle evde başlayan huzursuz-luğu bile yüreciklerine saklamışlar, bize yansıtmamaya çalış-mışlardı. Hep bize siz merak etmeyin, kendinize iyi bakın, gerisini biz idare ederiz demişlerdi. Babamın aşırı ısrarları ol-masa zaten telefon da etmeyeceklerdi.

Gudauta'daki karargahımızda, yani Çernomorets otelinde yaklaşık on gün kadar kaldık. Bu süre içinde üç kere alarma geçildi. Hemen hazırlıklar yapıldı, yola çıkıldı. Ama sadece üçüncü alarmda cepheye çıktık. Daha öncekilerde cephe ya-kınlarına gelince saatlerce otobüste bekleyip geriye dönmüş-tük. Ömrüm boyunca savaşın sürekli alarmlarıyla hazırlık yapıp cepheye koşan biri değildim. Hatta hayatımda hiç böyle alarmla savaş hazırlığı da yapmamıştım. Yangın alarmına bile tanık olmamıştım. Ama kitaplardan okuduğum, askerliğini ya-pan arkadaşlardan duyduğum kadarıyla siren çalınca herkes çabucak (hatta bunun bir ya da iki dakika süresi var galiba) teçhizatlarını alıp hareket edilecek yere gelip toplanırdı. Ab-hazya'da hayatımda hiç duymadığım ve görmediğim bir olaya da şahit oldum. Burada savaş alarmı verince herkes otelin toplantı salonunda toplanıyor, akordeon eşliğinde Kafkas dansları oynayıp otobüslere öyle biniyorlardı. Uzun yıllar bu-nun genetik bir olgu olduğunu düşünecektim. Çünkü Türki-ye'den buraya gelen grup da Adapazarı'ndan aynı coşkuyla yola çıkmıştı. "DÜĞÜNE GİDER GİBİ ÖLÜME GİDİYORDUK".

İşte o gecelerden birinde, 1 Kasım 1992 günü akşam saatle-rinde yine bir alarm verildi. Hepimiz hızla toparlanıp aşağıya indik. Yine akordeonlar ve doliler çalmaya başlamıştı. Hemen bir daire oluşturuldu. Efkan'ı tanıyordum. Müziği duyunca da-yanamadı ve yıllar önce Adapazarı bulvarında lezginka oy-narken kalabalık bir grubun "ha sey, ha sey" diye bağırışları-

mıza "çüüş" demesiyle kavga edip bir güzel sopa yediğimiz gecede gibi oynamaya başladı. Efkan bir zamanlar bana "Şeyh Şamil çalınca bir şey oluyor içime, tutamıyorum kendimi" demişti. Belli ki o akşam da öyle olmuştu. Ardından Ali oynadı. Bahadır da sert ve çevik hareketlerle oynanan geleneksel Kafkas danslarımızı, yaşlılar gibi kendine özgü tarzıyla oynamıştı. Allahım mutluluktan gözlerimiz ışıldıyordu. Var mı böyle bir şey, savaşa gidecektik, belki de ölecektik. Ama sanki dünyanın en mutlu insanları bizdik. Yarım saat kırk beş dakika sonra yakınlarımızla vedalaşma sırası gelmişti. Diğer arkadaşlarımız bu konuda şanssızdılar; onların veda edebilecek kimseleri yoktu. Çünkü Abhazy'a da veda etmek de bir seramoniydi âdeta. Bize belli etmiyorlardı ama Luba bizimle konuşurken arada bir yüzümüze üflüyor, Ala hem bizimle konuşup hem de etrafımızda bir tur atıyor, Nani bize kendisinden bir şey verip "Alın bunu, bununla gidip bununla gelirsiniz inşallah" diye dualar ediyordu. Sırtımıza veya elbiselerimize bize belli etmeden iplik bırakmalar... Bir ton batıl inanç. Sonra hepimiz yavaş yavaş otobüslere bindik. Artık hava iyice kararmıştı. Otobüs hareket etmeden önce Şamil Basayev geldi. daha önceki hazırlıklarda olduğu gibi bize hal hatır sordu, sohbet etti, fıkralar anlattı. Böyle bir komutanımızın olması bizim için ne büyük bir şanstı. Varlığı bize öyle güven veriyordu ki. Bir de Şamil'in yardımcısı vardı; Lomali. İri cüseli, kel ve uzun sakallı, sarışın, masmavi gözleri olan Lomali'yi askeri kıyafetleri olmadan başka bir yerde görerseniz melek gibi biri dersiniz. Orta yaşlarını biraz geçmiş bu adam öyle derin ve şefkatle bakıyordu ki bize. Hangi sebep onu bu hale getirmişti?

Şamil Basayev'in bize verdiği bu kısa moralden sonra otobüslerimiz hareket etti. Yarım saat kadar şarkılar eşliğinde yolculuk ettik. Sonra Gumısta cephesi yakınlarında savaştan

önce de bildiğim, hatta bir kere de yemek yediğim, restorana çevrilmiş bir mağaranın önüne geldik. Artık şarkı faslı bitmişti. Konuşurken bile alçak sesle konuşuyorduk. Sigaralarımızı silahlarımızın namlusuna sokup içiyorduk. Ali'yle beraber Efkan'a restoran şeklinde dekore edilen, fakat şimdi karargaha dönüştürülen mağarayı gezdirdik. Çok uzağımızda olmayan Gumısta nehrindeki cepheden silah sesleri geliyordu. Acaba bizi nereye götüreceklerdi. Hiçbir fikrimiz yoktu.

Orada ne kadar bekledik bilmiyorum. Gece yarısını geçmiş olmalıydı. Şamil Basayev geldi. Herkesin yerine oturmasını, hareket edeceğimizi söyledi. Otobüs geriye dönerek tekrar Gudauta istikametine doğru gitmeye başladı. Allah Allah, yine geriye mi dönüyoruz derken aniden sapa bir yola girdik. Otobüsler farlarını söndürdü. Bir müddet sonra otobüsler durdu ve inmemiz söylendi. Hepimiz tek sıra halinde gecenin karanlığında yürümeye başladık. Öyle karanlıktı ki önümüzdekini takip etmekte zorlanıyorduk. Bu yüzden zaman zaman aramızda "sese gel" diye seslenerek arkamızdakilerin bizi kaybetmemesini sağlıyorduk. Sabaha karşı ormanın içinde bir yerde diğer Abaza milislerle buluştuk. Burada bir de Rusların GAZ adını verdiği askeri kamyonlar vardı. Burada mola vereceğimiz söylendi. Kumanyalarımız dağıtıldı. Kumanya bir ekme ve kıvamı yoğun bir süt konservesinden oluşuyordu. Efkan, ben ve Ali yemeklerimizi yedikten sonra biraz da "fitil" yaptık. Ne olur ne olmaz diye. Efkan hayran hayran maun ağaçlarına baktı. Kaplama ticaretiyle uğraştığı için ağaçtan anlıyordu. Bize "bu kuturda maun Türkiye'de bulamazsın" dedi. Fazla uzaklaşmadan orman içinde gezdik. O gün akşama kadar orada dinlendik. Efkan Lomali'nin başına yastık yaptığı kalaşnikofla uyurken resmini çekmişti. O resme her baktığımda gözlerim dolar. Çok yaşlı değildi, ama tıpkı dedemin tarlada çalışırken öğle uykusunda uyuduğu gibi uyuyordu. Böyle

nur yüzlü, ıslıl ıslıl gözleri her zaman gülen bir insanı nasıl bir güç dağlara çıkarıp hırçın bir savaşçı haline getirmişti? Neden bizi rahat bırakmazlardı ki lanet olasıcalar? Çok sonraları Lomali'nin Budenovsk'taki rehin alma operasyonunda öldüğünü duyduğumda yine sessiz sessiz ağlayacaktım.

Akşam beş altı civarında bizi tekrar topladılar ve uzun bir yürüyüş yapacağımızı, suyumuzu ve kumanyamızı kontrol etmemizi söylediler. Dağlarda inişli çıkışlı bir yolculuk başladı. Hava iyice kararınca tekrar başladık "sese gel" çağrılarına. Gecenin karanlığında bir şey göremiyorduk. Çobanlar tarafından açılmış, belli belirsiz çok dik bir patikadan inmek zorundaydık. Öylesine dikti ki ayakta inmenin imkanı yoktu. Oturarak inmek zorundaydık. Bir ara durduk. Ali Rusça konuşmaları anladığı için, ne olup bittiğini dinledikten sonra dönüp "Abi, Efkan, çok dikkat edin, yokuştan inerken adamın biri düşmüş, sadece kalbi atıyormuş" dedi. Yamaçtan inince kurumuş bir dere yatağına geldiğimizi gördük. Düşen adamla ilgileniyorlardı. Yüzü kan içindeydi. Birkaç kişi orada kaldı, biz devam ettik. Belli bir yerden sonra artık konuşma ve sigara yasaklanmıştı. Böyle zifiri karanlıkta sigara içmek düşmana hedef tahatası olmaktan başka bir şey değilmiş, çok uzaktan bile görülmüş. Biz her türlü kurala riayet etmeye çalışıyorduk. Ama önümüzdeki arkadaşlardan Mizan ve Hodik'i gülme krizi almış, tutamıyorlardı kendilerini. Neyse ki fazla uzun sürmedi. Zaten benimle birlikte birkaç kişi daha uyarınca sustular.

“Arılar Aç... Bak Ne Hale Geldin Abhazyam!”

Sabaha karşı bir Megrel çiftçinin evine geldik. Çiftçinin tüm yiyecek erzakına ve sahip olduğu tek ineğe Abhazya hükümeti adına el koyduk. Şamil Basayev ne düşündüğünü sorduğunda "Siz almanız Gürcüler gelip alacak, öyle ya da böyle erzağımı elimde tutamayacağım" dedi. Onun derdi kışı nasıl çıkartacağıydı. Bizim de yapabileceğimiz bir şey yoktu; açtık. Zavallı çiftçinin mısır tarlası piranhaların saldırısına uğramış gibi beş dakikada tertemiz olmuştu. Bizim Türkiye'den gelen grupta dil bilen olmadığı için yemek konusunda biraz zorluk çekiyorduk. Gerçi bir tercümanımız vardı ama her zaman yanımızda olmuyordu. Bizi seven, ismini şimdi hatırlamadığım, daha sonraki aylarda yapılan bir çatışmada hayatını kaybeden yerli bir Abaza vardı. Megrel çiftçinin bal kovanından arıların kışı geçirebilmeleri için ayrılmış balın hepsini alıp gelmiş, bu sırada da dudağını bir arı sokmuş, balon gibi şişmiş dudağıyla peltek peltek "Size bal getirdim" dedi. Hepimiz gülmekten

yıkıldık. Ekmeğimizi bala banıp yedikten sonra bal kavanozuna bir arı kondu. Efkan bana "Baksana Bekir, arıların balını yedik, ne hale geldi Abhazya" dedi. O gün Efkan'ın o sözleri beni öylesine etkilemişti ki, savaştan sonra o sözlere dair bir şiir yazmıştım.

Çeçen grup çok dindardı. Beş vakit namaz kılıyorlardı. Ezanları Tatar Refik okuyordu. Akşam karanlığı yaklaşınca bize Mao'nun kitaplarını su gibi içtiğini söyleyen Koca Bahadır koşa koşa yanıma geldi. "Kardeşim gel gel, Çeçenler zikir yapacaklarmış, biz de katılalım" dedi. Hemen bizim Megrel çiftçinin samanlığına gittik. Çeçenler büyük bir daire oluşturmuş, dairenin baş tarafına Kozba Vedat'ı oturtmuşlardı. İçeride Ali, Efkan ve Okan da vardı. Biz de kendimize bir yer açtık. Herkesin oturduğu gibi dizlerimizin üstüne oturduk. Vedat önce salavat getirmeye başladı. Kalabalık hep bir ağızdan onu tekrar ediyordu. Bir müddet sonra ritim hızlanmaya, daire de önce sağa ve sola, sonra da dizlerinin üstüne yükselip çömelmeye başladı. Herkes gözlerini kapatmış yavaş yavaş kendinden geçmeye başlamıştı. Bir müddet sonra ritim daha da hızlandı, ritim hızlandıkça hareketler de hızlanmaya başladı. Hatta birkaç kişi bu salınımın ahengini bozarak kendini iyiden iyiye savurmaya başladı. Artık herkes hep bir ağızdan "Allah, Allah" diyerek zikir getirmeye başladı. Bahadır eğilip "Kardeşim, dizlerim ağrıdı, istersen çıkalım" dedi. Biliyordum, Bahadır'ın sırf merak ettiği için buraya geldiğini. Ben de daha fazla dayanamadım "Al benden de o kadar" dedim ve kalkıp ayın yerini terk ettik. Bizimle birlikte Ali, Efkan ve Okan da dışarı çıktılar. Sonradan birçok şeyi olduğu gibi bu olayı da çok düşündüm. Aslında Çeçenlerin savaş hazırlığı için yaptıkları bu ayın hiç komik değildi (o zaman bana komik gelmişti). Onlar inançlarına sadık kalmakla birlikte kendilerini psi-

kolojik olarak savaşa hazırlıyorlardı. Etkili bir doping gibi. Hatta onlara gıpta bile etmişim, niye onlar gibi olamıyorum diye. Çeçen grubun savaşa hazırlık konusunda başka meziyetleri de vardı. Karargahımızda, yani bizim Megrel çiftçinin evinde el koyduğumuz tek ineğini bir güzel pişirip yemişlerdi. Şamil Basayev bizim Türkiyeli grubu da davet etmişti et yemeğe ama birbirimize haber verip toplanıncaya kadar sadece etin suyu kalmıştı. Yegane kavanozlarımızla birer kavanoz et suyu içtik. Aman Allah'ım bu dağ başında nasıl yapmışlardı bu lezzetli yemeği. O içtiğimiz et suyunun tadına, aradan geçen 16 yıl boyunca hiç rastlayamadım.

Yemek faslı bittikten sonra Şamil Basayev yardımcısı Tatar Refik'i ve Lomali'yi alarak keşfe gitti. Biz ise Ali ve Efkan'la Gudauta'da aldığımız birer karton sigaranın dibini bulmuş, harıl harıl sigara arayışı içindeydik. Arkadaşlarda sarma sigara vardı, onlardan aldık. Yalnız Efkan tek bir dal sigarayı fitil yaptığını söyledi. Birbirimize söz verdik. Yola çıkmadan önce üçümüz beraber içecektik.

Yakılan kocaman ateşin etrafında oturup Şendoğan Ajünt abinin o bitmez tükenmez komik ve müstehcen anılarını dinliyorduk. Arada bir sanki bilmiyormuş gibi, "Oo, Birgül sen de burda mıydın?" diyerek bağladığı hikâyeleri ve Muzaffer Çokua abinin, Birgül Çuvazıpha ablaya rağmen onca zamandır bir türlü alışamadığı her iki kelimedede bir küfür içeren cümleleri yıllar sonra bile dilimizde dolanacak, savaşın ancak bu tatlı yüzü anılarımızı süsleyecek, birbirimizi gördüğümüzde sadece bu tatlı hikâyeleri anlatacaktık. Yıllarca yaşadığımız acılar sanki hiç yaşanmamış gibi, birbirimize "boş ver,deşme" dercesine bakacaktık. İnsanın sevincini paylaşması ne kadar kolaysa, acısını paylaşması da o denli zordur.

Efkan'ın öleceğini bilmeden, Sohum sokaklarında zaferi

nasıl kutlayacağımızı konuşuyorduk. Efkan ve Ali beş milyon Gürcü nüfusunu 120.000 Abaza nüfusuna bölüp adam başı kaç kişiye karşı savaşmamız gerektiğini hesaplıyorlardı. Gece yarısını geçtiğinde Şamil Basayev, Tatar Refik ve Lomali geldi. Üç de esir vardı yanlarında. İçlerinden biriyle biraz konuştuk. Tiflisliymiş asker. Belki de bize yalan söylüyordu, Tiflisli Gürcü olmanın Sohumlu Gürcü olmaktan daha iyi olacağını düşünerek. Abhazya'da yaşayan yerli Abazaların Abhazya'da yaşayan Gürcülere nefreti daha büyüktü. Çünkü senelerce komşuluk yapmış, şairin dediği gibi tavukları bile birbirine karışmış bu insanlar Gürcistan Abhazya'yı işgale girişince ilk önce kendi komşularına saldırmıştı. Türkiye'den Abhazya'ya yerleşip orada tanıştığı Darya Kabıpha ile evlenen Oktay abinin kayınpederinin 35 yıldır yan yana yaşadığı, evlerine kapılarını çalmadan günün her saatinde girip çıktığı, her hafta sonu birlikte kahvaltı yaptığı Gürcü komşusunun savaş başlar başlamaz ilk işi silahıyla ona saldırmak olmuştu. Oktay abinin kayınpederi de canını kurtarabilmek için ailesiyle birlikte evini terk ederek kaçmak zorunda kalmıştı. Savaşın sonlarına doğru Sohum Abaza güçlerinin eline geçtiğinde de ilk işi (aynı zamanda 17 yaşında şehit olan oğlunun intikamını alma dürtüsüyle) o komşusunu bulup vurmak olacaktı. Bir türlü içlerine sindiremedikleri bu tür olaylar her şeyin önüne geçecekti. Birçok kişi savaşın sonuna kadar bu nefretle yaşamış, her şeyi bir kenara koyup beraber büyüdükleri, aşklarını paylaştıkları, sırdaşları olan arkadaşlarının kendilerine silah çekip öldürmeye kalkmalarını hazmedemeyeceklerdi. Belki de bu yüzden esir Gürcü asker Tiflisli olduğunu söylemişti. Biz zaten tercüman vasıtasıyla konuşuyorduk, Şamil Basayev onları sorgulayacağı için yanlarından uzaklaştık.

Yarım saat kadar sonra Ali'yle Efkan samanlığa yatmaya

gittiler. Ali bu konularda benden daha uyanıktı her zaman. Efkan, Okan ve benim için yer ayarlamış, bana da "Sen de geç kalma, biraz uyusak iyi olur" demişti. Fakat bir türlü uyku tutmuyordu. Sigara krizine girmiştim. Bahadır'ı gördüm, o da sigara arıyordu. Kimsede sigara kalmamıştı. Sağ olsun Megrel çiftçimizin ipe dizilmiş ama henüz tam kurumamış, üstelik çiyden iyice nemlenmiş tütünlerinden biraz aldık, güzelce kıydık. Fakat tütünü böyle içmenin imkanı yoktu. Gündüz yediğimiz konservele kutularından bir tane bulup güzelce yıkadık. Ben kağıt aramaya başladım. Allahtan yerde günlerce ıslanıp kurummuş, neredeyse kartonlaşmış kumlu bir gazete parçası buldum. Hemen aldım, doğruca artık küllenmeye yüz tutmuş ateşin başına, Bahadır'ın yanına gittim. Konserve kutusuna koyduğumuz tütünü ateşten arta kalan közün üzerinde kuruttuk. Bunu yaparken biraz yanmıştı tütün. Daha sonra tütünüümüzü o kumlanmış gazete kağıdına sarıp Bahadır kardeşimle içmeye başladık. Dumanından başka sigaraya benzer hiçbir yanı yoktu. Ama mutluyduk; kendimize sigara yapmıştık. Ateşin başında oturmuş, yüreğimin öbür yarısıyla sigaramızı paylaşıyorduk. Sigaramız bitince biraz daha oturduk Bahadır'la. Abhazyanın yüksek dağlarında sessizliği ve huzuru dinledik aynı anda. Yine aynı anda birbirimize bakıp tokalaştık, aynı anda "yatalım" dedik birbirimize. Bahadır'ın garip ama sevdiğim bir huyu vardı. İnsanlarla durup dururken tokalaşır; benimle de. Ancak sonradan, Bahadır öldükten sonra insanlarla paylaşımını tokalaşarak gerçekleştirdiğini anlayacaktım.

Samanlığa gittiğimde Ali'yle Efkan çoktan uyumuştular. Tek battaniyemiz vardı. Oysa biz üç kişiydik. Dolayısıyla bana ancak battaniyenin Ali'den artan kadarı kalıyordu. O da ancak yarımı örtüyordu. Dağlar geceleri soğuk olur. Üstelik kasım

ayındaydık. Bir yanım buz gibiyken öbür yanıyla kardeşime yanaşıp ısınmaya çalışıyordum. Savaştan sonra o geceye dair şunları yazmıştım.

*Bir yanım Kafdağı soğuğu,
Bir yanım kardeşimin sıcağı,
Uyuyakaldım sabaha karşı.
Arıların yemeği yemeğimiz,
Atların samanı yatağımız oldu.
Arılar aç...
Bak, ne hale geldin Abbazyam!*

Gece iki buçuk üçe doğru kaldırdılar bizi. Hareket saati gelmişti. Neler olacağını bilmeden, çatışmaya gidecek olmanın heyecanı ve korkusuyla hemen kalkıp hazırlandım. Bizimkiler de kalkmıştı. Hepimiz dışarı çıktık, yolda tek sıra halinde dizildik. Hepimizin hazırlanıp sıra oluşturması zaman almıştı. Birkaç saat sonra katılacağımız çatışmaya gelecek diğer arkadaşları beklerken Efkan 'fitil' yaptığı sigarayı çıkardı. Okan sigara içmediği için Ali, ben ve Efkan içmeye başladık sigaramızı. Efkan'ın dudaklarına değen son sigaramız. Efkan'la son sigaramızı paylaşıyorduk hiç bilmeden. O sırada Birgül abla geldi, "Aşk olsun Efkan, sigaram yok diye bizi ke-tenpereye getirdin" dedi. Efkan da "Abla vallaha bu son sigaramız. Söz vermiştik, tek dal sigarayı fitil yapıp içeriz diye. Yoksa senden kıymetli mi?" dedi. Ama sigaramızı onunla paylaşmadık. Sadece üçümüz içtik. Söz vermiştik birbirimize, üçümüz gidip üçümüz geri dönecektik. Söz vermiştik birbiri-mize, sakallarımızı savaş bitene kadar kesmeyecektik.

Yola çıktıktan bir saat kadar sonra durduk. Neler olduğunu sorduk. İleride bir ağaç düşmüş yola; onu kesip kenara atmak zorundaymışız. Yaya olarak gidiyorduk, ama çatışma sırasında yaralananları getirmek için yolun kamyonlara açık olması gerekiyormuş. O yüzden yaklaşık bir saat kadar bekledik. Sonra tekrar yürümeye başladık. Sabaha karşı hava aydınlanmaya başladığında hayatımızın dönüm noktası olan çatışmaya gireceğimiz tepeye yaklaşmıştık. Silah sesleri iyice duyuluyordu. Tepeye çok az kala yaralananmış iki kişiyi gördük, birini sedyeye koymuşlardı. O yaralıya bakınca savaşın gerçekliği suratıma bir tokat gibi çarptı; sedyede yatan Tatar Refik'ti. Allahım, o dağ gibi adam vurulmuştu. Yüzü bembeyaz olmuştu. Hemen eğildim, elini tuttum. O çekik gözleriyle gülümsedi ve başını merak etmeyin der gibi salladı. İnsan üzülemiyor ya da üzüntüsünü gösteremiyor savaş alanında. Hepimiz Tatar Refik'e moral olmasını sağlayacak ya da öyle olacağını sandığımız iki ellerimizle yumruklarımızı sıkıp güçlü olmasını diledik. Bende içimden "Allahım, inşallah iyi olur" diye dua ettim. Bu Refik'i son görüşüm olacaktı; Tatar Refik hastaneye yetişemeyecek yolda ölecekti.

*Yürüdük ölüme korkarak,
Yalnızca korkmaktan korkmayarak...
Vardığımızda tepeye,
Ceset kokusu sardı bedenimizi,
Barut ve ölümlle karışarak
Tatar Refik; yüzün bembeyaz
Küçük bir tebessüm son batırladığım,
Sonra ölüm çağırmış seni,
Önce gittin, hep önce gittiğin gibi...*

Bu şiiri yazmama sebep olacaktı Tatar Refik sonraları, çok sonraları defalarca düşündüğüm zaman o anı. Ben küçüklüğümden beri kibrit yakınca yanan barut kokusunu severim. Ama tepeye vardığımızda burnuma gelen barut kokusunun kibrit yakınca hoşuma giden barut kokusuyla hiç alakası yoktu. Efkan gelirken aldığı fotoğraf makinesiyle kafası tamamen parçalanmış Gürcü bir ölünün resmini çekti. Bize de "Ölünün milliyeti olmaz, bunu Türkiye'ye gönderelim, propaganda yaparlar" dedi. Gerçekten o resim propaganda malzemesi olmuştu. Türkiye'ye döndüğümde o resmi afiş olarak bastırıp derneklere dağıtmıştım, savaşın kötülüğüne dair. Ama sadece derneklerde asılı kalmıştı o afiş.

Tepede biraz dinlendikten sonra bizi sıraya soktular. Efkan hemen bize talimat vermeye başlamıştı. Ne olursa olsun biraz eğilerek yürüyecektik. Aramız en az yarım metre açıklıkta olmalıydı. Karşı taraftan saldırı olduğunda hemen yüzüstü yatıp ellerimizi başımızın üstüne koyacak ve topuklarımızı yere yapıştıracağız. Savaşta en çok zayıt topuklardan vurulma sonucu oluyormuş. Tepeden vadiye doğru inmeye başladık. Kol çok uzun olduğu için Şamil Basayev'i göremiyorduk. Artık iyice yaklaşmıştık. Aşağıımız dere yatağıydı ve karşı tepede Gürcüler vardı. Sık sık ateş ediyorlardı. Önümde yürüyen Arda'ya Efkan'ın bize söylediklerini söyledim. Pek umursamadı, üstelik "Bir şey olmaz, merak etme" dedi. Birkaç dakika sonra çok şiddetli bir patlama sesi geldi. Bomba birkaç metre yukarıımıza düşmüş, üstümüze topraklar saçılmıştı. Arda hepimizden önce kendini yere atmıştı. Az önce bana söylediklerini hatırlayınca güleceğim geldi. Hep böyle olmadık zamanlarda güleceğim gelir. Ama beni şaşkırtan bu değildi. Yine kitaplardan okuduğum ve filmlerden gördüğüm kadarıyla ateş açılınca herkes kendini korumaya çalışırdı. Burada bomba sesinden hemen sonra herkes koyun sürüsü gibi bombanın patla-

dığı yere doğru koşuyordu. Tam tersi olması gerekmez miydi? En azından biz tek sıramızı bozmamıştık, Efkan'ın sayesinde. Fakat bu tek sıra düzeni çok uzun sürmedi. Aşağıdan gelen bir emirle, neredeyse futbol maçlarında seyircilerin oturup kalkarak yaptıkları dalgalanma tezahüratına benzer bir hareketle kolumuz yolun alt tarafına, yani dere yatağının olduğu tarafa girdi. Orman içinde ilerlemeye başladık. Karşıdan her ateş başladığında kendimize bir ağaç bulup siper alıyorduk. Silahımız yoktu, o yüzden ateş edemiyorduk. Diğer arkadaşlar ise sürekli ateş ediyorlardı. Kalaşnikof sesleri korkutmuştu beni; o seslere düşünlerimizde atılan silah seslerinden dolayı alışkıktım. Ama kalaşnikoflardan çıkan mermilerin başımızın üstünden geçerken ağaçların yapraklarına çarpıp çıkardığı ses beni ürkütmüştü. Sanki ateşe atılan küçük çalılıarın yanarken çıkardığı çıtırtı gibiydi. O an çizgi romanlarda ateş edilince mermilerin çıkardığı 'zip' sesinin başımızın üstünden geçen mermi sesleriyle neredeyse aynı olduğunu düşünmüştüm. Bir de hiç alışamayacağım o bomba sesleri.

O sırada Ali bana "Abi, kollarınla kalbini, ellerinle başını sakla, en önemli yerler oralar" diye bağırdı. Karşıdan ateş kesilince bizimkiler başlıyordu. Her ateş kesildiğinde en fazla bir dakikamız vardı ve hemen ayağa kalkıp ilerlememiz gerekiyordu. Tercümanımıza "Ne yapacağız? Dereye mi ineceğiz? Yoksa paralelinde ormanda mı ilerleyeceğiz? Git Şamil'e sor" diye bağıryorduk. Fakat Şamil yolun aşağısından dereye iyice yaklaşmıştı. Orman çok sıklaştığı için artık ilerleme şansımızın çok azaldığını fark ettik. Tercümanımız yaklaşık yarım saat sonra Şamil'in yanından geldi ve yukarı yola çıkıp ilerlememizi söyledi. Bulduğumuz yerden dereye inmenin tehlikeli olduğunu düşünmüş olacaklar. Yukarı çıkıp yoldan dere yatağına inecektik. Fakat grubumuzdan birkaç kişi dere yatağına inmiş, suya girenler bile olmuştu. Aşağıya bağırdık "Yu-

karı çıkıyoruz” diye. O sırada Hicabi Argun ”Ah, vuruldum!” diye bağırdı. Allahtan kurşun kaba etine denk gelmişti, yarası ağır değildi. Bu arada bir iki dakika dinlenme fırsatımız oldu. Ali’ye bakıyordum. Herhalde biraz düşünceli şekilde bakmış olmalıyım ki bana ”Ne oldu?” diye sordu. ”Hiç. Eğer böyle giderse boku yedik” dedim. Çünkü üstünlük onlardaydı. Bunu ben bile anlamıştım. Yakaladığımız esirin ”Elli kişiden fazla değil” demesi de yalandı, Cahar Dudayev’in uçaklarının geleceği söylentisi de... Hatta tam tersine bir Gürcü helikopteri tepemizde dolaşiyor, bizi bomba yağmuruna tutuyordu. Helikopterin attığı her bombanın yerde yarattığı sarsıntıyı bütün vücudumda hissediyordum. Her seferinde yaralanıp yaralanmadığımızı anlamak için vücudumuzu ellerimizle yokluyorduk. İnsan hissedemeyebilirmiş o anda. (Aynı sarsıntıyı 1999 yılında, askerlik görevim sırasında, İstanbul İl Jandarma Komutanlığı’nda yaşadığım 17 Ağustos depreminde, dışarıda toprağın üzerine yatarken, bu sefer depremin yarattığı sarsıntıdan dolayı içim ürpererek hissedecektim. Aradan yedi yıl geçmesine rağmen). Biraz ötemizde Ercüment’i gördüm. O sırada düşünceli düşünceli bakıyordu. Ne düşündüğünü merak etmişim, ama sormadım. Hiçbir zaman da soramayacaktım. Yavaş yavaş yola çıkmaya hazırlanırken, tekrar bombardıman başladı. Hepimiz yere yattık. Efkani her seferinde, ama her seferinde bize bağıyordu: ”Bekir, Ali! Bir şey var mı?” Fakat bu sefer başka bir şekilde bağırdı: ”Okan vuruldu!”. Başımın altına kaynar sular boşaldı. Kendimi toparlamaya çalıştım. Efkani ”Siz oradan yola çıkın. Biz Okan’ı buradan çıkartacağız” dedi. Lanet olası orman artık yürünemez hale gelmişti. Her tarafı diken ve çalılarla kaplı bir yere gelmiştik. Yapacak bir şey yoktu. Diken falan dinlemeden yukarıya doğru tırmanmaya başladık. Yola ka-

dar olan yaklaşık iki yüz metrelik mesafeyi, ateş altında olduğumuz için en az beş altı kere yere yatıp, ateş kesilince tekrar koşarak tırmandık. Yüzümün her tarafında çiziklerin oluştuğunu ise ancak bir hafta sonra Türkiye’ye döndüğümde fark edecektim. Ali benim birkaç metre ötemde Cezmi Akucba ile birlikte Nemci Akucba’yı yola çıkarmaya çalışıyordu. Necmi abi kırk beş yaşlarında ve biraz kilolu olduğu için tıkanmış, yüzü neredeyse mosmor olmuştu. Ama yaşına rağmen abisi Cezmi’yle birlikte Abhazya için mücadele ediyordu. Peşimizden Efkani Okan’ı yola çıkardı ve hemen orada, yerde yatan kesilmiş bir ağacın arkasına yatırdı. Allahtan yarası ağır değildi. Elmacık kemiğine bir şarapnel parçası gelmişti. Bu yüzden gözlerini açamıyordu. O arada arkamızdan, daha sonra tanışacağım Adamur Aşba’nın dayısının oğlu Zuka Copua geldi. Hemen iki ağaç dalı buldu ve montlarımızın kollarından geçirecek bir sedye hazırladı. Bize ”Hemen yukarı çıkartın” deyip yanımızdan ayrıldı. Efkani, Okan’ın şarjör yeleğini ve silahını aldı. Ali’yle bana ”Siz Okan’ı yukarı çıkartın, sonra aşağıya gelin, çabuk” dedi. Okan’ı taşımaya başladık. Dört kişiden fazlaydık. Sürekli değişiyorduk. Normalde birini sırtlayıp taşımaya benzemiyordu. Yaralı birini taşımak daha başkaydı. Ya da bana öyle gelmişti. Çok ağırdı. Üstelik sürekli ateş altında olduğumuzdan Okan’ı sert biçimde yere bırakıp biz de yere yatıyorduk. Okan her seferinde inliyordu garibim. Bir ara helikopter üzerimize çok yaklaştı. Yakınlığı hepimizi öylesine korkutmuştu ki, Okan’ı aynı şekilde yere bırakıp yol kenarındaki ağaçların arasına girdik ve kendimize siper yapmaya çalıştık. Fakat ben bir anda tekrar yola çıkıp Okan’ın yanına yattım. Başını ellerimle korumaya çalıştım, elini tuttum sıkıca, kendini yalnız hissetmesin diye. Çok korkuyordum ama kendimden utanmıştım. Kendi canı-

mızın derdine düşüp arkadaşımızınkini unutmuştuk. Aynı suçluluk duygusunu Bahadır vurulduğunda da yaşayacaktım. Tekrar taşımaya başladık. Artık sadece ateş ve bombardıman yüzünden değil, yorgunluktan da durmaya başlamıştık. Helikopter tekrar bize yaklaştı; tekrar yere yattık. Fakat bu sefer bir keskin nişancının menziline de girmiştik. Allahtan yolun kenarında bulunan küçük bir tümsekten dolayı mermiler başımızın hemen üzerinden geçiyordu. Zuka bizi orada da yalnız bırakmadı. Bize sürekli "Yatın, yatın! Sakın başınızı kaldırmayın" diye bağıyordu. Ali'yle yanağımızı yere yapıştırmış, yolun diğer kısmında keskin nişancının attığı mermilerin taşlara çarpıp çıkardığı kıvılcımlara bakıyorduk. Zuka bize "Davaay! Davaay! (Hadii! Hadii!) kalkın, çabuk koşun" diye bağırıp o da peşimizden gelmeye başladı. Yanımıza gelip sedyenin bir ucunu tuttu, "Durursanız bir dahaki taşıma daha da zorlaşır" diye haykırdı. Onun bu şekilde çılgınca haykırması bize biraz daha güç verdi. Ama kahrolası yol bitmiyordu. Zuka tekrar "İlerideki kavşağı dönünce kamyonlara geliyoruz. Ha gayret!" diye bağırdı. Hakikaten köşeyi dönünce kamyonları gördük. Nihayet geldiğimiz tepe karşımızdaydı. Fakat o anda çok yakınlarımıza bir yerlere bir bomba daha düştü. Yere yatmamıza gerek bile kalmadı, çünkü bombanın sarsıntısıyla hepimiz yere düştük. Yine her tarafımıza toprak yağmaya başladı. Bize yardıma gelmeye çalışanlar ve geri geri bize yanaşmaya çalışan kamyon hemen yerlerine geri döndüler. Yüz metre bir mesafe kalmıştı. Okan da durmadan "Gözüme bir şey akıyor" deyip duruyordu. Yüzüne baktım; şarapnel parçası elmacık kemiğinin orada saplı duruyordu. "Oğlum, bir yere aktığı yok, yerinde duruyor" dedim. En sonunda Okan'ı kamyonun yanına getirdik. Hepimiz bitmiştik. Elimi ağzıma götürüp ağzımı sildim. Dudağımdaki bütün deri elime geldi. Neydi kasım ayındaki o sıcak. Sanki yaz günü gibiydi.

Evde bile ailemden birinin su içtiği bardaktan içmeye çekinen ben birkaç metre ilerideki küçük bir pınarın başına giderek, yanında yatan daha önce Efkan'ın resmini çektiği o kafası parçalanmış ölüye aldırmadan doya doya su içtim. Okan'a bakmak için kamyonun yanına geri döndüğümde hayatımda unutamayacağım o kötü manzarayla karşılaştım. Ardalar Efkan'ı battaniyeye sarmış getiriyorlardı. Allahım, Efkan vurulmuştu. İçimden "Ne yapacağım şimdi ben?" dedim. Ali'yle ben Efkan'ı o şekilde görünce çılgına döndük. Deliler gibi "Efkaan! Efkaan! " diye bağınyorduk. Çocuklar Efkan'ı kamyonunda yatan Okan'ın yanına yatırdılar. Biz de yanına çıktık. Ali Efkan'ın başını kucağına almış yüzüne üflüyordu. Dudakları kanamamasına rağmen çatlıyordu. Ali avucuna tükürüp dudaklarını ıslatmaya çalışıyor, "Nefes al! Nefes al! Nefes al ulaan!" diye bağınyordu. Nefes alırken kesik kesik alıyor, ama verirken hırıltılar çıkarıyordu. Yüzü bembeyaz olmuştu, arada bir sanki bir yeri acıyormuş gibi dudakları titriyordu. Acı çekiyordu kardeşim benim. Kamyon şoförüne çılgınlar gibi bağınyorduk. "O.... çocuğu, hadi git, gitsene piic!" O an aklımıza gelen bütün küfürleri sayarak şoförün gitmesi için çaba harcıyorduk. Kamyonun kasasına vurmaktan avuçlarımızın içi patlamıştı. Kamyon yavaş yavaş hareket etmeye başladı. Ali kamyonun arkasından yürüyerek gelenlere bir sargı bezi atıp ıslatıp vermelerini istedi. Efkan'ın yaşaması için son çabalarımızı harcadığımızın farkında olmadan ıslak sargı bezini çatlayan dudaklarına sürüyordu.

Sürekli Efkan'a dönüp sesimden ürkecekmiş gibi sesimi alçaltarak "Hadi Efkan'ım, hadi, hastaneye gidiyoruz. Sık dişini koçum, ne olursun sık dişini" diye yalvarıyordum. İçimden Efkan'a "Sakın, sakın Efkan bana dediğini yapma, ibnelik yapma, biz beraber geldik. Sohüm'da zaferi beraber kutlayıp alnımızın akıyla beraber döneceğiz diye söz verdik. Sakın ba-

na dediğini yapma ne olur” diyordum. O arada Aslan bize müdahale etmeye çalıştı. Bize Efkan’ın öldüğünü söylemeye çalışıyordu. Fakat Ali de ben de bunu söylemesine fırsat vermeden ”Hayır!” diye bağırdık. Kahrolası, görmüştüm işte, hâlâ ağzında titremeler oluyordu. Küçükken aile doktorumuz romatizma hastası anneannemi kontrole geldiğinde, tepkisini ölçmek için ayaklarının altına iğne batırırdı. Ali de Efkan’ın postallarını çıkartıp kasaturasıyla ayaklarının altını çizmeye başladı, bir tepki vermesi umuduyla...

Birgül abla kamyonun dışında ”Özür dilerim Efkan, özür dilerim Efkan” diyerek hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Birgül ablanın niçin Efkan’dan özür dilemeye çalıştığını hiçbir zaman öğrenemeyecektim. Okan, zavallı Okan ise bütün vücudunu öylesine kasmıştı ki, yüzü kemik gibi olmuş, fakat yine de gözlerinden yaşların boşalmasına engel olamamıştı. Dişlerinin arasından ”Efkan” diye bağırmaya çalışıyor, fakat tekrar kendinden geçiyordu. Ali ağlıyor muydu? Ya ben? Hatırlamıyorum. Bildiğim tek şey, kendimizi bilmez bir şekilde çılgınlar gibi bağırdığımızdı. Bütün bunlar beş on dakika içinde olmuştu. Ama bana öyle gelmişti ki ömrümün en uzun dakikalarıydı; bütün ömrümü sığdırabileceğim o uzun dakikalar...

Ancak kamyon yola çıktıktan bir müddet sonra kabullenebilmiştik Efkan’ın ölümünü. Kamyonun arkasında yaralılar ve ayakta durabilenlerle birlikte karargahımıza dönerken helikopter yine bize doğru yaklaşmaya başladı. Kamyon durdu; herkes büyük bir hızla aşağıya indi. Okan’ı ve diğer yaralıları da indirdiler. Ben ve Ali gayri ihtiyari Efkan’ın yanında oturuyorduk. Sonra arkadaşların bağırmasıyla bir anda sanki uykudan uyanmış gibi kendimize geldik ve inmemiz gerektiğinin farkına vardık. Ali’yle birlikte Okan’ı indirip kamyondan uzaklaştırdık. Daha sonra iki kardeş birbirimize, gözlerimizin

içine baktık birkaç saniye. Ne düşünmüştük o zaman? Hiç konuşmadan, sanki “kaybedecek neyimiz var” der gibi Efkan’ın yanına geri dönüp, kamyonun arka tekerleğinin olduğu yere çöktük. Ben kamyonun kasasındaki aralıktan Efkan’a bakıyordum. Helikopter dört beş katlı bir binanın yüksekliği kadar alçalmıştı. Hatta Ali savaştan sonra bana helikopterdeki keskin nişancıyla bir an göz göze geldiklerini söyleyecekti. O denli yaklaşmışlardı bize. Savaştan çok sonraları Ali’yle birbirimize baktığımız o anda neler düşündüğümüzü, helikopterin o kadar yakın mesafeye gelip üstelik içinde keskin nişancı olduğu halde neden bize ateş etmediğini defalarca kendime soracak, fakat bir türlü uygun bir cevap bulamayacaktım. Helikopter gittikten sonra tekrar Efkan’ın yanında yerimizi aldık. Ali Efkan’ın yüzünü, saçlarını okşuyordu. Benim gözlerim Efkan’ın karnına kilitlenmişti. Karnı şişmişti. Karnındaki bu şişlik kandan mı yoksa sargı bezinden mi onu anlamaya çalışıyordum. Bana kimlerin ne zaman ne anlattıklarını aradan o kadar zaman geçtiği için değil o zamanki ruh halimden dolayı hatırlamıyorum. Efkan’ın bizden ayrılıp aşağıya gittikten sonra yaralanan birine yardım etmeye çalışırken azraili olan o helikopterin attığı bombalardan kopan bir şarapnel parçasının beline geldiğini ve o anda ”Yandım, yandım” diyerek yere düştüğünü, daha sonra dizlerinin üstünde doğrulup bağırarak kelime-i şehadet getirdiğini, sonra da kendini kaybedip düştüğünü söylemişlerdi. Efkan’ın ölüm şekli sonraları Türkiye’de anlatılırken, ölmeden önce getirdiği kelime-i şehadet birçok kişinin gözlerini yaşartmış, fakat benim gözlerimi yaşartan onun ölürken soğukkanlılıkla kelime-i şehadet getirmesi değil ölümü, sadece ölümü olmuştu. Aslında Efkan’ın ölümüne yakını ölen insanlar gibi ağlamadım hiçbir zaman. Kimbilir belki de ona söz verdiğim içindir. Elimde olmadan gözlerimden yaşlar boşandıysa bile daha çok ona olan öf-

kemdendi. Hatta kamyonu bir ara onu hırpalamak bile geçmişti içimden. Kabullenemiyordum onun bizi bırakmasını.

Bizi taşıyan kamyon daha önceden hatırladığım bir yere, ormana doğru küçük bir yokuştan inip yine tatlı bir yokuştan çıkarken, iki yokuş arasından akan küçük dereye su içmemiz için durdu. Ben yine susamıştım. Ama Efkan'ın yanından ayrılmak istemediğim için birinden su istedim. Biri başındaki kaskını çıkararak suya daldırdı ve bir kask dolusu su verdi; doyusuya içtim.

Herkes kamyonu tekrar bindi. Yaklaşık yarım saat sonra Megrel çiftçinin karargah yaptığımız evine gelmiştik. Ama yaralıları götürmek için kamyonun yola devam etmesi gerekiyordu. Efkan'ı indirmek zorunda kaldık. Orada bahçede bir ağacın dibine yatırdık. Okan kamyonla gitmişti. Ali gece için hemen samanlıktan kuru ot getirip yatak yaptı, üçümüz için. Efkan'ı nemli toprağa yatırmaya gönlü razı olmamıştı. Topukları bitişik olduğu için ayak uçları açılmıştı. İnsan öldükten sonra vücudu soğuyunca vücut nasılsa öyle kalır diye bir şey duymuştum. O aklıma gelince ayaklarını düzgün kalacak biçimde bağladım. Efkan'ın ellerini karnında birleştirdik. Çok açtık, ama daha çok sigaraya ihtiyacımız vardı. Bir sigaramız olsa neler vermezdik. Dalmış Efkan'a bakıyorduk. Yanı başında oturmuş öylesine bakıyorduk. Arkadaşlarımızdan biri yaklaştı yanımıza, filtreli bir sigara uzattı. Baktım, tam alacakken gördüm; LM sigarası... Lanet olasıca herif. Ben Bahadır'la üzerinden bilmem kaç kere yağmur geçmiş gazete kağıdından sigara yapmaya çalışırken bize sigarası olmadığını söylemiş, şimdi de uzaktan halimize acıyıp gelmiş bize sigara uzatıyordu. Almadım, alamadım sigarayı. Yüreğim öyle acımişti ki. Demek ki insanları iyi tanımak için dağlara çıkmak gerekiyordu. Biz üç beş kişi toplanmış savaşın orta yerinde dönüşü-

müzün belli olmayacağı bir yere gidiyorduk. Sanmıştım ki olan her şeyimizi paylaşıyoruz, sanmıştım ki hepimiz biriz. Bu olayı da sonraları düşündüğümde o direnişçi arkadaşım olan kızgınlığım kötü niyetli olmadığı için azaldı. Ama onu affedemedim. Bugün ona sorsanız belki de hatırlamaz o gün içimi acıtan bu olayı, ama ben unutmadım, unutamadım.

Ali Efkan'ın yanına uzanmıştı. Adapazarı'ndan çıktığımızdan beri hep yan yana yatmışlardı. Şimdi de öyle yapmıştı. Efkan'la koyun koyuna yatıp onu kucaklıyordu, sanki yaşiyormuş gibi. Ben de Efkan'ı dibine yatırdığımız ağacın diğer kısmına yaslanıp oturdum. Uyuyakalmışım. Sanki rüya görür gibi sesler duyuyordum. "Vozduh, vozduh (hava saldırısı)". Daha gözlerimi açarken elimde olmadan "Alii!" diye haykırdım. Ali hemen yanımdan "Tamam, burdayım. Sakin ol" dedi. Kabus gördüğümü mü, yoksa helikopterin gelişine panik yaptığımı mı düşündü bilmiyorum ama o lanet olası helikopter yine geliyordu. Hemen herkes kendine bir siper aradı. Ali'yle ben hemen orada bahçenin alt tarafında, dere yatağının yanında bulunan büyük kayaların arasına saklandık, yine Efkan'ı yalnız bırakarak. Bir ara kayaların arasına saklanmanın ne kadar büyük bir aptallık olduğunu düşündüm. Yakınlara bir bomba düşse sarsıntıdan kayaların arasında sıkışıp komik bir biçimde ölebilirdik. Hemen çıktım oradan. Zaten helikopter bizi görememiş, birkaç dakika sonra geri dönmüştü. Gece yarısından sonra saat bir iki civarında bir kamyon daha geldi. Kalan hafif yaralıları alacaktı. Efkan'ı almak istemiyorlardı. Yaralılar daha önemliydi. İkna etmeliydik, Efkan'ı Gudauta'ya indirmeliydik. Artık halimize mi acıdılar yoksa diasporeanın ilk şehidi olduğu için mi bilemiyorum ama Efkan'ı götürmeye razı oldular. Hemen Bahadır'ı çağırdım. Bahadır da çocuklara "Birkaç kişi gelsin, Efkan'ı kamyonu yükleyeceğiz" dedi. Bahadır'ın Efkan'ı kamyonu koyacağız yerine 'yük-

leyeceğiz' demesi çok gücüne gitmiş fakat bir şey söyleyememişim. Olur muydu hiç öyle şey; mal yükler gibi yüklenir miydi Efkan? Fakat daha sonra bu olayı düşündükçe, materyalist bir kafaya sahip olan Bahadır'ın böyle bir cümle kurmasını doğal karşılamıştım. Efkan'ı düzgün ve yavaş bir biçimde kamyonla taşıdık. Kamyonun kasasıyla Efkan'ın arasında gelecek diğer insanlar dikilebilsin diye bir boşluk bıraktık. Bahadır kamyonun zeminindeki kırılmış tahtadan Efkan'ın ayağının sarkmasını engellemek için ayak ucuna oturmuş, ben başını ayaklarımın arasına almış, Ali de ayaklarını Efkan'ın iki yanına açıp, düşmemek için elleriyle dizlerimden destek alacak biçimde duruyordu. Böylece yol boyunca Efkan'ın üzerine kimse düşmeyecekti. Çünkü kamyon orman içinde gidiyordu ve yol neredeyse yok gibiydi. Kamyonun kenarında duranlar kasaya tutunmuştu. Fakat kamyonun ağaç dallarını her sıyrışında parmaklarını koruyabilmek için ellerini bırakıyorlar, kamyonun ani hareketlerinde de üstümüze düşüyorlardı. Yıllar sonra Ali'yle oturup o anı konuştuğumuzda o yolculuğun o kadar zor olmasına, kollarının yorgunluktan titremesine rağmen Gudauta'ya inene kadar Efkan'ın yüzüne bakarak gelmiş olmanın güzelliğini yaşadığını söyleyecekti. Altı yedi saat boyunca en sevdiği arkadaşının, can yoldaşının cansız yüzüne bakmıştı.

İki üç saat ilerledikten sonra kamyonumuz çamura saplandı. Aklımıza gelen her şeyi denedik fakat kamyonu bir türlü çamurdan çıkaramadık. Telsizle panzere ulaşamayınca, yürüyerek üç dört saatlik mesafede bulunan Anhua köyünden yardım istenebileceğini söylediler. Ali de Okan'ın silahını alarak Anhua köyüne yardım istemek üzere yola çıktı. Fakat orman öyle karanlıktı ki Ali yolda kaybolacaktı. Kolumuzun ya da bacağımızın yaralanması durumunda kullanmamız için bulunan kalaşnikof silahların kabzasına sarılı kauçuk lastikten

meşale yapmak isteyecek, üzerinde ateş bulamayınca küçükken izlediğimiz western filmlerindeki yerliler gibi iki çubuğu postallarının bağcıklarının yardımıyla döndürerek meşalesini yakmayı başaracaktı. Ama Ali'nin bütün bu çabaları boşa gidecekti. Çünkü bir müddet sonra, bugün kendimi o kadar zorladığım halde hatırlayamadığım bir şekilde kamyonumuz battığı o çamurdan çıktı ve Ali'ye yetiştik. Gudauta'ya varmamıza bir saat kala karşımıza Okan'ları götüren diğer kamyon çıktı. Bizim kamyonu görünce sevindiler, çünkü onların kamyonu da çamura saplanmıştı. Tekerlekleri görünmüyordu. Kamyonları halatlarla birbirine bağlayıp çekmeye çalıştılar, fakat kamyon şarampole doğru daha da kayınca durdular. Neredeyse yuvarlanacaktı. Akla gelebilecek her yolu denedik ama olmadı. Kamyon çamurdan çıkamıyordu. Bu sefer telsizle panzere ulaşabilmiştik. Bu durumda diğer yaralıları da bizim kamyonla sıkıştırmak zorunda kaldık. Herhangi bir yaralı olmayan bekleyecekti. Fakat bize yine bir şey söylemediler. Okan'ı tekrar aynı o tepede kamyonla bindirdiğimiz gibi Efkan'ın yanına yattırdılar. Şendoğan abi de binmişti kamyonla. Daha önce başından yaralandığı için ilk kamyonla gelenlerin içindeydi. Fakat bindikten sonra silahını ve teçhizatını tam Efkan'ın kafasının yanına koydu. Ben biraz sert biçimde "Şendoğan abi, çek onları ordan, yolda Efkan'ın kafasına çarpar" dedim. Efkan'ın kafasını morarmış bir şekilde aklımdan geçirerek. "Abisi bir şey olmaz, çarpsa ne olacak" dedi. Galiba o anda kendimi kaybettim. Bütün gün Efkan'ın ölümünden beri kendimi tutmuş, soğukkanlılığımı korumaya çalışmıştım. Fakat o ana kadar dayanabilmişim. Şendoğan abinin o sözleri çok ağırıma gitmişti. Bütün gücümle "Çek dedim sana" diye bağırdım. Şendoğan abi "Dur abisi, ne oldu?" demeye başladı. Ama ben sözlerini bitirmesine fırsat vermeden "Çek dedim sana lan, o..çocuğu, çek!" diye bağırdım olanca gücümle. O

ara bir an gözlerimle silah aradım. Ayağım Şendoğan abinin teçhizatının yanında idi. Bırakınca Efkan'ın kafasına degeceğinden korkup ayrılamıyordum. Ama Bahadır yine imdadıma yetişti. Beni yatıştırmaya çalışanlara "Rahat bırakın lan adamı, bağırma istiyorsa bağırın" dedi. Şendoğan abiye de "Sen de çek malzemelerini oradan, çabuk" dedi. Bana da "Tamam kardeşim, tamam" dedi. Bahadır'a baktım, bütün vücudum titriyordu. Olanca gücümle bağırma başladım garip sesler çıkararak. Sonra Efkan'ın yanına çöktüm, başını okşamaya başladım. Artık vücudu soğumuştur.

Aradan o kadar zaman geçmesine rağmen Şendoğan abi bu konuyu hiç açmadı. Sanki hiç böyle bir şey olmamış gibi davrandı. Gösterdiği bu olgunluk karşısında o olay aklıma geldikçe her defasında pişmanlık duyarım.

Binenler iyice yerleştikten sonra kamyon tekrar hareket etti. Sabah saat sekiz civarında asfalta çıktık. Gudauta'da Efkan'ın ölümünü haber almışlar, Abhazya hükümeti yetkilileri Efkan için bir tiyatro salonunu çiçeklerle süsleyip hazırlamışlardı. Gudauta'ya gelince Efkan'ı morga götürdük. Vücudundaki şarapnel parçasını çıkarıp, kanlarını temizleyip kokmasını önlemek için iğne yapacaklardı. Yani Efkan kardeşimi son yolculuğuna hazırlayacaklardı. Ali'yle ben operasyonu yapacak ceraha operasyondan sonra Efkan'ı öldüren şarapnel parçasını görmek istediğimizi söyledik. Bir de işlem bitince Efkan'a tekrar elbiselerini giydirmelerini, dinimizin şartları gereği Efkan'ın şehit olduğunu ve bu nedenle onun bu şekilde gömüleceğini söyledik. Ali'yle birlikte morgdan otelimize döndük. Yatağa oturdum ve kendimi sırtüstü bırakıverdim. Uyuyakalmışım. Ne kadar uyudum hatırlamıyorum. Beni Ala ve Luba uyandırdı. Ağlayıp başını okşuyorlardı ve bana savaşın böyle olduğunu, kimin ölüp kimin kalacağını ancak Allah'ın bileceğini anlatı-

yorlardı. Biliyordum beni teselli etmek, hep yanımda olduklarını göstermek istiyorlardı ve gerçekten çok üzölmüşlerdi. Bu yüzden ben de kayıtsız bir şekilde dinledim. Yoksa teselli edilmek falan istemiyordum. Belki de içimdeki Efkan'a duyduğum öfkeyi bilseler beni garipseyeceklerdi. İnsan hiç ölüye öfkelenir mi? Ama ne Efkan'a olan öfkemi ne de sebebini biliyorlardı. Bunu ilk defa kardeşime, daha sonra da Efkan'ın ablasına (Özenç ablaya) söyleyecektim.

Biz dağdan Gudauta'ya inene kadar Efkan'ın ölüm haberi sadece Gudauta'ya değil Türkiye'ye de ulaşmış, fakat Gudauta'ya indiriliş hikâyesi biraz değişmişti. Güya Efkan'ı Ali'yle beş saat dağlarda sırtımızda taşıyıp getirmişiz. Bu söylenti hayatımın en zor günlerini yaşadığım o günlerde bile beni güldürmüştü. Gerçi gerekseydi onu da yapardık, yapmaya çalışırdık. Ali'yle Luba'ların o zamanlar geçici olarak kaldıkları daireye gittik. Ne yapıp edip, yedinci kata su taşıyıp ısıtmışlardı bizim için. Banyomuzu yaptıktan sonra, hayatımda en sevmediğim sebze olan lahanadan yapılan, Rusların 'borşç' dedikleri çorbayı afiyetle içtim. Boğazım acıyordu. Üç gündür doğru dürüst yemek yememiştik. Tabii yemek yerken Efkan'ın nasıl öldüğünü, çatışmanın tam olarak nerede olduğunu sordular. Ali Zuka'yı gördüğümüzü söyledi. Baskın yaparken nasıl pusuya düştüğümüzü anlattı. Şamil'in birliğinin haricinde bizimle ortak operasyon yapacak iki birliğin ayrı noktalardan saldırması gerekirken nasıl aynı noktada buluştuğunu, bunun sonucunda Gürcü helikopterleri tarafından nasıl avlandığımızı anlattı. Hep dinlediler bizi gözleri yaşlı. O akşam Luba'larda kaldık.

Ertesi gün Luba'lar hastanede yatan yaralı Türkiyeli gençler için hazırladıkları pijama, yemek gibi şeyleri götürdüler. Türkiye'den gelen herkese analık yapıyorlardı. Ali'yle birlikte he-

men morga gittik. Bize Efkan'ın vücudundan çıkardıkları şarapnel parçasını gösterdiler. Bir kül tablasının yarısından biraz daha büyükçeydi. Allah kahretsin, çok büyüktü. Yine çok sonraları o şarapnel parçası birçok kere rüyalarımaya girecek, ellerimi Efkan'ın karnına sokup o lanet olası parçayı çıkarmaya çalışacak fakat şarapnel parçası çok sıcak olduğu için ellerim yanacak ve bir türlü çıkaramayacaktım. O kabusları gördüğüm her seferinde soğuk terler içinde uyanacak; sonra da yanmışlar mı diye ellerime bakacaktım. Yani canım kardeşim Efkan'a rüyamda bile yardım edemeyecektim.

Morgdan çıkınca Çernomorets oteline gittik. Orada Zuka bizi buldu. Luba'yla beraberdi. Ali'yle bana "Gelin, sizi bir yere götüreceğim" dedi. Üstü açık askeri bir ciple gelmişti otele. Bizi esir kampına götürdü. Şamil Basayev'in yakaladığı o üç esiri getirmişler Gudauta'ya. Zuka önce söylemedi nereye gideceğimizi. Fakat esir kampına gelince Luba anladı Zuka'nın niyetini. Ona dönüp çıkıştı: "Niye getirdin çocukları buraya, aptalca bir şey yapmaya kalkma sakın." Zuka "Korkma konuşacağız sadece" dedi. Hapishaneye girince Zuka silahını görevlilere verdi. Birlikte içeri girdik. O esirlerden ikisini buldu, hapishanenin salonunun orta yerine getirdi. Konuşmaya başladı. Ben sessizce izliyordum. Ali ise adamların yüzüne öfkeyle bakıyordu. Zuka o arada pantolonunda gizlediği kama-yı çıkardı, adamı gözümüzün önünde kesecekti. Adamın ölmesine Luba engel oldu; tam o sırada dışarıdan bağırdı: "Zukaa! Ne dedim ben sana. Savaş burada değil lanet olasıca. Bırak o adamı çabuk!" Görevliler bizi güç bela dışarı çıkardılar. Luba üçümüze birden "O adamı öldürünce savaş bitecek mi?" diye çıkıştı. Biz ise burnumuzdan soluyorduk. İstedüğimiz en son şey nasihatti. O adam yalan söyleyerek pusuya düşmemize neden olmuştu. Yani Efkan'ın ölümüne sebep olmuştu. Gürcülerin Abaza esirlere neler yaptığını bütün dünya biliyor-

du. Ama kültürümüz adamın hayatını kurtarmış, büyüklerimiz onu öldürmemize engel olmuştu.

150 yıllık ayrılıktan sonra, Abaza halkının üçüncü kuşağı olarak biz, Perestroyka sonrası Abhazya ile birebir ilişkiler kurduk. Kardeşim Ali diasporadan Abhazya'ya ilk giden öğrenci oldu. Büyük göçten sonra muhaceretten Abhazya'ya giden ilk muhacir öğrenciydi. Efkan ise Abhazya'ya vatanını savunmak için gidip şehit olan ilk muhacirdi. Efkan için hazırladıkları tiyatro salonunda naaşını sahnenin önüne koymuşlar, tabutunu Abhazya bayrağına sarmışlar, başına da iki asker dikmişlerdi. Kuran-ı Kerim de okuyorlardı sanırım, tam hatırlamıyorum. Grupta dindar arkadaşlar da vardı. Efkan'ın naaşı hazırlanıp salona getirildiğinde ilk ziyaret eden yetkili Abhazya devlet başkanı Vladislav Ardzınba olmuştu. Saygı duruşu yaptıktan sonra gitti. Olağanüstü durum vardı. Devlet başkanının her ölenin yakınlarına gidip taziyede bulunması çok zordu. Ama Efkan'ın cenazesine gelmişti. Cenazemize devlet başkanımız gelmişti.

“Savaşmak Yağmurda Islanmadan Yürümeye Benzer”

Efkan'ın ölümü Türkiye'de büyük bir üzüntü yaratmıştı. Ailesi feryat figan cenazeyi istiyordu. Fakat biz daha önceden vasiyet imzaladığımız için Efkan'ı Abhazya'da defnedecektik. Cephe arkadaşları olarak onu hiçbir yere göndermeye niyetimiz yoktu. Bizim için bir sorun yoktu ve yapılacak tek şey vardı: EFKAN ABHAZYA'DA DEFNEDİLECEKTİ. Ama olmadı. Bütün arkadaşlarımızın gözyaşlarıyla uğurladığı Efkan'ı Türkiye'ye götürecektik. Ali ve ben. Yine üçümüz. Türkiye'de bu kadar tepki yaratacağını tahmin etmemiştim. Israrlarımız işe yaramadı. Efkan Abhazya savaşında ölen Türkiyelilerden ilkiydi. Eğer Efkan'ın cenazesini vermezsek ailesi gelip alacaktı. Devlet büyükleri bizimle ailesi arasında aracılık yapmaya çalışıyordu. Aslında onlar da Türkiye'dekilerin ve Efkan'ın ailesinin tepkisini tahmin edememişlerdi. Sanırım ailelerinden daha çok bizi ikna etmeye çalışıyorlardı. Fakat Efkan'ın babası Muvaffak amca Abhazya'yı aramış, Ali'yle konuşmak istediğini söylemiş. Ali'yi telefona getirdiklerinde,

”Oğlum, hepimiz erkeğiz, bir şekilde kabullenebiliriz ama anesini ikna edemiyorum. Ona verdiğiniz sözü anlıyorum. O sözü yerine getirmek istediğinizi de anlıyorum, sonuna kadar da haklısınız ama burada da anası var. Bütün günahı benim üstüme olsun. Bizim cenazemizi getir oğlum” demişti. Bunun üzerine Abhazya'daki cenaze sahipleri olarak Efkan'ın Türkiye'ye götürülmesine karar verdik. ‘Özgürlük Savaşçıları’ ise Efkan'ın ailesine ve Türkiye'ye gösterdikleri tepkiyi bize gösteremeyecek, verdiğimiz karara saygı duyacaklar, daha doğrusu duymak zorunda kalacaklardı. Fakat Ali'yi daha sonra gruptan dışlayacaklardı.

Efkan 3 Kasım'da ölmüştü. Gudauta'ya bir gün sonra, 4 Kasım'da getirmiştik. 5 Kasım'da Türkiye'ye götürecektik. Ali'nin kendisinden yaşça büyük olmasına rağmen çok yakın dostu Givi Dopua, Efkan'ın cenazesine en az bizim kadar sahip çıkmış, tabutun hazırlanmasından (hava almaması için özel olarak yapılması gereken bir tabuttu), resmi prosedürlere kadar her şeyle kendisi ilgilenmiş, Adler havaalanına kadar bizimle gelmişti. Yanımızdan hiç ayrılmayıp sürekli bizi teselli etmeye çalışarak Türkiye'de bile eşine az rastlanır bir ‘ağabeylik’ yapmıştı. Ali'yle ben arkadaşlarımızın hüznü ama aynı zamanda öfkeli bakışları altında Gudauta'dan ayrıldık. Adler havaalanına geldiğimizde hiçbir sorunla karşılaşmadık. Meğer Efkan'ın tabutu özel olarak yapıldığından, açılmaması için kargo olarak göstermişler. Vizelerimiz henüz bitmediği için bir sorun çıkmadı. Kardeşim Efkan yine uçağa konulmamış, ‘yüklenmişti’. Uçağa binerken bunu öğrendiğimde, Bahadır'ın ”Efkan'ı kamyonla yükleyeceğiz” deyişini hatırlayarak dudaklarımda buruk bir tebessüm oluştu. Ali'yle yüzümüzün ne halde olduğundan habersiz uçaktaki yerimizi aldık. Uçak hareket edip havalanınca yanımızda oturan kalpaklı, kırk yaşlarında bir adam bize bakıp ”Gençler, hayırlı yolculuklar, pek iyi

görünmüyorsunuz, nereden geliyorsunuz böyle?” diye sordu. Artık kimseden saklayacak bir şeyimiz kalmamıştı. Başımızdan geçenleri anlattık. Efkan'ın şimdi tabutta olduğunu, onu defnetmek için Türkiye'ye götürdüğümüzü, sonra tekrar döneneğimizi söyledik. Sonradan 'iyiliksever adam' adını taktığımız adam bize Abhazya'da karaborsa kalaşnikof silahlarının ne kadar olduğunu sordu. O zamanlar Abhazya'da bir kalaşnikof aşağı yukarı üç yüz dolar civarındaydı. Adam gitmeden önce kendisine uğramamızı, bize birer kalaşnikof parası vermek istediğini, elinden bu kadarının geldiğini söyledi. Uçaktan inince ayrılırken "Gazanız mübarek olsun. Davanıza sizin gibi yüreklerini vermiş gençler oldukça siz bu savaştan alını açık çıkarınız Allah'ın izniyle" dedi. Sadece iki saatlik uçak yolculuğu sırasında tanışıp konuştuğumuz, kimyevi maddeler ithal eden bu adamcağız, bu iyiliksever adam Çerkes değildi. Bizimle geçirdiği iki saatlik yolculukta haklılığımıza inanmış ve bize elinden geldiği kadar yardım edeceğini söylemişti. Efkan'ı defnettikten sonra Ali'yle adamın işyerine gidecek ve o da söz verdiği parayı bize verecekti. Bugün Abhazya devlet büyükleri tarafından kurulan heyetler, Birleşmiş Milletlere ve diğer ülkelere haklılığımızı saatlerce, bazen günlerce anlatmaya çalışıyor ama nafile; kimseler ikna olmuyor.

Uçaktan inişimiz de binişimiz gibi sorunsuz oldu. Pasaport kontrolüne girerken bir adam bize doğru gelip "Ali'yle Bekir siz misiniz?" diye sordu. "Evet" dedik. "Gelin yeğenlerim, verin pasaportlarınızı" dedi. Pasaportlarımızı verdik. Bizi VIP gibi sorgusuz sualsiz geçirdiler. Dışarıda göreceğimizden habersiz yavaş yavaş çıkışa doğru yürüdük. Beni ilk kucaklayan gözyaşları içinde Süha Gındi'ydı. Bizi dışarı götürdü. Aman Allahım! Dışarı mahşer günü gibi kalabalıktı. İnsanlar ellerinde pankartlar cenazeyi karşılamaya gelmişlerdi. Sanki Türkiye'deki bütün Çerkesler gelmişti Efkan'ı karşılamaya. Cena-

zenin geleceği yerde ise Efkan'ın babası Muvaffak amca ile abisi Hakan dikiliyordu. Cenaze sahibi olarak taziyeleri kabul ediyorlardı. Onları görmemiz gerekiyordu. İçimden Muvaffak amcanın yanına gitmek gelmiyordu hiç. Çekiniyor ve korkuyordum. Tepkisi ne olacaktı? Bizi suçlar mıydı? Bunlar geçiyordu aklımdan. Ya bize "Oğlumuzu siz götürdünüz, sizin yüzünüzden öldü" derse ne yapardım orada. Öyle olmasa bile canı yanmış bir babanın ne söyleyeceği belli olmazdı. Daha önce yaralanan arkadaşlarımızın aileleri, dernek yönetimine gidip "Çocuklarımız sizin yüzünüzden vuruldu" diyerek suçlamamış mıydı? Ne cevap verecektik? Ama öte yandan gidip görmek zorundaydık. Üstelik Tsıba sülalesi ile aramızda ahupha*

(*) Ahupha: Atalık geleneği. Kafkasyalı soylu ailelerde ve Kırım hanlarında yaygın olan bu geleneğe göre, soylu bir ailenin erkek çocuğu doğduğunda halktan bir aileye yetiştirilmek üzere verilir, çocuk büyüyüp yiğitliğini ispat ettikten sonra törenle ailesine teslim edilirdi. Bu sayede yetiştiren aile ile soylu aile arasında manevi bir akrabalık kurulur, bu akrabalık da halktan olan bu ailenin diğer aileler arasında saygınlık kazanmasını sağlardı.)

bağı da vardı. Süha bizi Muvaffak amcanın yanına götürdü. Aklımdan geçirdiğim olumsuz senaryoların hiçbiri olmadı. Muvaffak amca gayet soğukkanlı bir şekilde bize "Allah razı olsun sizden. Teşekkür ederim. Sağ olun oğlum, cenazemizi bize getirdiniz" dedi. Asil bir şekilde. Üzüntüsünü dışarı vurmadı. Yetiştiriliş tarzından dolayı kimseyle paylaşamadı üzüntüsünü Muvaffak amca. Buna da ancak iki sene dayanacaktı. İçinde biriktirdiği acı onu ancak iki sene daha yaşatacaktı.

Ama Hakan abi öyle değildi. Ağlaya ağlaya beni öyle bir kucakladı ki bir müddet öylece kenetli kaldık. Cenazenin bulunduğu kapalı tabut nihayet geldi. Efkan için kapalı bir cenaze arabası tutmuşlar. Tabutu koyduğumuz yere Hakan abi, ben, Ali ve Süha bindik. Hakan abi yol boyunca ağladı. Tabut havadan arındırılıp kapatıldığı için kardeşinin cansız yüzünü göremiyor, bu yüzden de sürekli tabutu okşayıp öpüyordu. Kardeşi ölmüştü adamın; böyle acı bir şey olur mu? Yirmi iki yaşında fidan gibi bir delikanlı. Efkan "Ölürsem de böyle ölmek yakışır yani" demişti. Acaba yakışmış mıydı? Ben sana ölümü hiç yakıştıramadım ki.

Efkan'ı çok uzun bir kortejle Adapazarı'ndaki evlerine götürdük. Benim için zor dakikalar henüz bitmemişti. Evde Efkan'ın annesiyle ablasını görmem gerekiyordu. Annesi çok perişan durumdaydı. Pek kendinde değildi. Elini öptük. Bize teşekkür etmeye çalıştı. Özenç abla... Özenç ablam benim. Efkan ona dargın gitmişti. Bizi kucakladı, öptü kokladı. Sanki Efkan'ı öpüp koklar gibi. Efkan'la Özenç ablanın kardeşlik ilişkisi Hakan abiyle olduğu gibi değildi. Bana daha farklı geliyordu. Çocukluğumdan beri öyle düşünüyordum. Özenç ablaya Efkan'ın ölümünü kaç defa anlattık bilmiyorum. Hep istiyordu, hep Efkan'ı anlatalım istiyordu. O zaman Efkan'ın Sakal'larda kaldığımız gece söylediği sırrı, öleceğini hissettiğini, ağlamamamızı, bunun yakışmayacağını, hatta o akşamki gibi güzel bir masanın yakışacağını söylediğini anlattım. Efkan'ın bana o akşam söylediklerini düşünüp gözleri yaşlı Hakan abiye her baktığımda "Efkan olsa amma kızardı Hakan abiye" diye geçiriyordum içimden. Ama ben de olsam Hakan abiden çok farklı olamazdım.

Efkanların evinde bir hoca naaşı yıkamak için gelmiş, diğerleri Kuran okuyorlardı. Biz Efkan'ın şehit olduğu için ol-

duğu gibi gömülmesini istiyorduk. Ama hoca bize şehitlerin savaş alanında vakit kaybı olmasın diye elbiseleriyle gömüldüğünü, oysa Efkan'ı buraya kadar getirebildiğimiz için bir sakıncası olmadığını söyledi. Biz de o zaman Efkan'ın elbiselerini ve sırt çantasını almak istedik. Ailesi itiraz etmedi. Onlar artık cenazelerine kavuşmuştu. Biz de Efkan'ın kanlı elbiselerini evimizde, kokusunu yüreğimizde saklamak istiyorduk. Bütün arkadaşlarımız gelmişti. Efkan'ın amca çocukları Erkan, Ender, Avni hepsi yanımızda sessizce oturuyorlardı. Akşama doğru izin aldık. Anne babamızı görmek istiyorduk. Bizi eve Adapazarı'nda Abazaların en çok bulunduğu Hasırcılar semtinden arkadaşımız Murat Agumaa götürdü. Bizim evimiz de o semttiydi o zamanlar. Evdekilerle kucaklaştık. Sarıldılar, sevdiler bizi. Annem sürekli öpüyordu. Nuray ablam Efkan'ın kanlı elbiselerini yıkadı. Ama postalarını ve çoraplarını yıkamamasını istedim. Onlar temizdi. Ali evimizin arka kısmındaki küçük odamıza gitti. Ülkü Ablam Ali'yi odada gördüğü zamanı şöyle anlatacaktı: "...Efkan'ın kolundan çıkardığı saatin başında, üstünde kanları duruyo daha. Hazine gibi saklıyo kuruyup dökülürler diye. Korkuyo. Ne yapacağını bilemedi. Bir anda yaladı ve yuttu. Artık beraberlerdi. Yüreğinden dökülenleri yazdı ve uyudu".

Utansınlar bana dur diyenler

Bir avuç sakalımdan

Öğrensinler ne demektir

Kan yalamak

Duysunlar ölüm kokusunu

Bilsinler kurşunların sıcaklığını

Baksınlar doyasıya kan içmeye

Uzaktan ısınsınlar

Gözlerimden görsünler yüreğimin soğukluğunu

Hissetsinler

Bir de, yağmurda ıslanmadan yürüsünler

Savaşmak,

yağmurda ıslanmadan yürümeye benzer

Ali Aşba

Babam beni yine şaşırmıştı. Bize kızgın değildi. Tam aksine savaşın kötülüğünden bahsetti sadece. Ve onun getirdiği doğal sonucu, ölümü anlattı. Efkan için "Arkadaşınız şehit oldu. Allah Efkan'a en yüce yer olan şehitler mertebesini nasip etti" dedi. Ben babamın içinden Allah'a çocuklarını ona bağışladığı için de dua ettiğinden emindim. Bize söylememişti ama ben hissediyordum. Ne kadar kötü bir şey, arkadaşımız ölmüş ama biz ölmemiştik ve bunun için sevinmek... İnsan tereddüt ediyor sevinmeli miyim, üzülmeli miyim diye. Bizim için bir sorun yoktu. Ali ve ben sonuna kadar üzülebilirdik ama bizim yakınlarımız Efkan için üzülüp bizim için sevineceklerdi. Ben o zamanlar babamın anlattığı şeyleri şu an olduğu gibi sağlıklı düşünmemiştim. Çünkü daha Türkiye'ye girişimizden itibaren üzerimize düşen görevi yapıp tekrar Abhazya'ya dönmeyi düşünüyorduk. Bu yüzden babamın söyledikleri beni etkilememişti o kadar. Oysa onun duygularını hiçe sayarak haksızlık etmişim babama. İçimdeki bu ezikliği ömrümün sonuna kadar sırtımda bir kambur gibi taşıyacağım. O zamanlar bilmiyordum bir babayı anlamak için baba olmak gerektiğini. Ancak şimdi anlayabiliyorum babamın gösterdiği o cesareti. Benim hiçbir zaman sahip olamayacağım o asil cesareti.

Adapazarı Kafkas Kültür Derneği bir cenaze programı dü-

zenlemişti Efkan için. Adapazarı Atatürk Bulvarı'nda büyük bir kortejle cenaze köyümüze götürülecek, orada bir konuşma yapıldıktan sonra defnedilecekti.

Evde uzun zamandır özlediğim sıcak bir duş aldım. Duştan sonra aynaya baktığımda sakallarına rağmen yüzümün çizik içinde olduğunu gördüm. O gece güzelce dinlendik, uyuduk evimizin sığınağında. Ertesi gün tekrar cenaze evine gittik. Gerekli hazırlıklar yapılmıştı. Efkan'ın tabutu Abhazya ve Türk bayraklarına sarılmış omuzlarda taşınıyordu. Ali'yle beni en öne geçirdiler. Bizim önümüzde ise Efkan'ın çocukluğundan beri çok sevdiği arkadaşı Thamzakua Sedat (Ketenpere Sedat), elinde de Efkan'ın gitmeden hemen önce Pasaj67'de Kafkas kıyafetiyle çektiği fotoğrafı vardı. Herkesin yakasında Efkan'ın savaş çıkınca dernekte çekilmiş bir fotoğrafı takılıydı. Yürüyüş sırasında Abhazya ve bağımsızlığına dair birçok slogan atıldı. Ben hiçbirine katılmadım bu sloganların. Hiç slogan atamadım. Öylece donuk gözlerle, başım önde sanki korteji sürüklüyordum peşimden. Ali de benden farksızdı. Sadece Sedat arada bir bize dönüp "Bekir, Ali başınızı dik tutun, utanılacak bir şey yapmadık biz" diye bağırıyordu. Kortej yürüyüşünü tamamlayınca Soğuksu köyüne doğru yola çıktık. Sanki bütün Türkiye buraya toplanmıştı. Gelen araçlar köye sığmamıştı. Cenazeye katılmak isteyenler komşu köylere araçlarını park edip öyle geliyorlardı. Beşiktaş Spor Kulübü Başkanı Süleyman Seba da gelmişti. Efkan'ın amcasıydı. Efkan'ların köyde evleri olmadığı için amcalarının bahçesine getirilmişti cenaze. Orada birçok konuşma yapıldı. En son Ankara Kaf-Der Başkanı Sönmez Baykan bizim Abhazya'da imzaladığımız "Ölürsek Abhazya'da gömülmek istediğimiz"e dair vasiyetnameye istinaden hazırlanıp imzalanmış bir vasiyet daha okudu ve isteğini yerine getiremediğimiz için Efkan'dan onun naaşı huzurunda özür diledi. Fanatik gençler

Efkan'ın Abhazy'a da gömülmek istemesiyle ilgili tekrar bir sorun çıkarmasın diye hemen Ali'yle beni Efkan'ın yanına getirdiler, 'cephede arkadaşları' olarak. Öyle ya, omuz omuza savaşmıştık, söyleyecek bir şeylerimiz olmalıydı. Böylece bizi de katmış oldular bu seramoniye. Efkan'ın başına geldiğimde iki elimle tabutu tutarak içinin rahat etmesini, Abhazy'a da zaferin bizim olacağına dair bir şeyler söylemeye çalıştım. Daha sonra titremeye başladım ve tabuta vurmaya başladım. Ona olan öfkem geçmiyordu. Kimse bunun farkında değildi. Kendimi kaybetmiştim. Beni hemen oradan aldılar. Benden sonra tabutun başına Ali gitti. Efkan'ın yüzünü son defa okşadı, alnını öptü ve ona söz verdi. Ali Efkan'a verdiği sözü tutacaktı. Fakat savaş bitip Türkiye'ye döndükten sonra; savaşta yaptıklarından dolayı içinde duyduğu huzursuzluk ile Efkan'a vermiş olduğu sözü tutmuş olmanın rahatlığı arasında sürekli gidip gelecekti. Kimi geceler onu tanıyan hocalara kendini camiye kapattırarak, başı secdede sabahlara kadar gözyaşları içinde dua edecek; kimi geceler ise Efkan'ın da söylemiş olduğu gibi "O'na yakışan" masalar kurup; alnının açık, başının dik olduğunu gösterircesine kadeh kaldıracaktı. Ömrünün sonuna kadar bu iki çelişki arasında gidip gelecekti. Kardeşim benim...

Bu Efkan'ı son görüşümüz oldu. Bir daha ona yaklaşamadık bile. Dağdayken sadece Ali'nin ve benim cenazemdi. Diğer arkadaşlar bile cenazeye yaklaşırken bize bunu hissettiriyorlardı. Oysa burada herkes ama herkes sahip çıkmıştı Efkan'a. Bir tek biz devre dışı kalmıştık. (Ah, Efkan, bak sana yaklaşamadım bile). O izdihamda biz unutulmuştuk sanki. Cenaze mezarlığa getirildi. Ben güçlülükle Hakan abiye ulaştım ve ona "Hakan Abi, Efkan'ı Abhazy'a'ya defnedemedik ama uğruna öldüğü ülkeden toprak getirdim, önce bu toprağı serpim" dedim. Cenaze mezara indirilince, tahtaları yerleştirmeden önce Hakan abi Abhazy'a'dan getirdiğimiz toprağı Ef-

kan'ın kefeninin üzerine serpiştirdi. Artık içim rahatlamıştı. En azından bunu yapmıştık. O an Efkan'ın çalıştığı büronun tahta duvarına kazıdığı "Namus için yaşanır, vatan için ölünür" sözü aklıma geldi.

Ali'yle beraber Efkan'ı Türkiye'ye getirmemizin sebebi bu değildi. Efkan'ı ailesine teslim etmek de değildi asıl sebep. Asıl sebebimiz birbirimize verdiğimiz sözdü. Birbirimize verdiğimiz sözü tutmak için Efkan'la gelmiştik. Üçümüz gitmiştik, üçümüz dönecektik. Sözüümüzü tutmuştuk. Sonraları yine çok düşündüm, bu sözü tutarak doğru mu yaptık diye. Çünkü tuttuğumuz bu söz bana pahalıya mal olacaktı. Efkan'ı getirdikten sonra sekiz ay, Temmuz 1993'e kadar Abhazy'a'ya gidemeyecektim. Her mitingte ve yapılan her toplantıda Gürcü faşizmine karşı nefretimi kusacak, ama arkadaşlarım cepheye mücadele ederken ben Türkiye'de acı içinde kıvranacak, her gece sessizce ağlayacaktım. Sürekli 'Çav Bella'yı dinleyecektim; "Elleri bağlanmış sevgili yurdumun". Sanki ellerini ben çözebileceğim gibi. Biliyordum o kadar becerikli olmadığımı. Biliyordu bütün arkadaşlarım, biliyordu Bahadır da benim ülkemi, canım Abhazyamı kurtaracak kudrette olmadığını. Ama yine de orada olmak, bütün beceriksizliğime, korkuma rağmen orada olmak, bütün arkadaşlarımla aynı havayı solumak, onlarla aç kalıp onlarla mücadele etmek, onlarla ölmek istiyordum. Bunu öyle şiddetle istiyordum ki çoğu gece mideme kramplar giriyordu.

Bir iki gün sonra ortalık biraz sakinleşince Ali'yle tekrar Abhazy'a'ya gitme planları yapmaya başladık. Ali'yle anlaşmıştık. Bu sefer önce ben gidecektim, Ali sonradan gelecekti. Hangi gün gideceğimize karar verip ona göre bilet ve vize işlemlerine başlamalıydık, ama paramız yoktu.

Ali'yle İstanbul'a, uçakta tanıştığımız 'iyiliksever' adamın

yanına gittik. Avrupa yakasında, yerini hatırlamadığım bir adresteki gittiğimiz yer. İyiliksever abi bizi sevgiyle karşıladı. "Abi biz kısmetse bir hafta içinde gideceğiz" dedik. "Gelin oğlum" dedi. Muhasebecisine haber verip daha önce bize söz verdiği miktarda parayı verdi. Ben gözlerime inanamıyordum. "Valla ha, helal olsun adama. Parayı harbiden verdi" dedim Ali'ye. Pasaportumu hemen, bize bu konuda hep yardımcı olan Çerkes bir turizm acentesi sahibine götürüp bıraktık. Erken uğradığımız için vizeyi öğleden sonra aldık. Zaten bileti de acente ayarlıyordu. Geriye bir tek valiz hazırlamak kalıyordu. Neşe içinde Adapazarı'na döndük. Gidiş tarihim 17 Kasım'dı.

Fakat beklenmedik bir şey oldu. Bir gün dernekten çıkmış amcamın kızı Ayşegül'le onu eve bırakmak için evlerine doğru gidiyorduk. Bana bir şey söyleyeceğini, ama kimseye anlatmamam gerektiğini söyledi. Ayşegül'le küçüklüğümüzden beri birlikte büyümüştük. Her şeyimizi paylaşırdık; aşklarımızı bile. Hâlâ öyleyiz. Ayşegül benim, ben de onun sırdaşıydım. Bana her zaman manevi desteğini eksik etmeyen tek dostum, kardeşimdi. Ali'yle bana her zaman abilik yapan Muammer abinin ölümünden sonra, sanki miras devralmış gibi bizi her zaman kollayan ve destek olan abisi Erkut Amerika'dan dönünce tek bir aile gibi olmuştuk. Bana "Biz Abhazya'ya gitmeye karar verdik" dedi. Şaşkınlığımı belli etmek istemedim ama olmadı. Üstelik birden planlarım altüst olmuştu. "Ya, Ayşegül, tam ben Abhazya'ya gitmeye hazırlanıyorum, bunu bana söylüyorsun, sırası mıydı?" diye çıktım. Gidişimle ilgili yine bir sorun çıkmasından korkuyordum. "Tamam işte, seninle geleceğiz" dedi. "Nasıl yani?" dedim. "Yanisi falan yok, seninle geleceğiz" dedi. "Ohoo! Siz zaten her şeyi hazırlamışsınız. Birlikte gitmek isteyip istemeyeceğimi bana sormayı düşündünüz mü acaba? Üstelik siz kimsiniz? Başka kimler var" diye sordum. Bana Figen Aşharaapha, Elif Aşharaapha ve Zeliha

Jiyipha'nın da geleceğini, bunu Ali ve ablamların da bildiğini söyledi. Ben de "Abhazya'ya gidecek kişi olarak en son ben öğreniyorum yani, öyle mi?" diye çıktım. "Sen bize yardım etsen de etmesen de gidiyoruz, biletlerimiz aynı uçakta" dedi. "Peki, Erkut abime söylemeyi düşünüyor musun?" diye sordum. "Hayır. Zannetmiyorum, off! Bilmiyorum. Bildiğim tek şey Abhazya'ya gideceğim" dedi. Allahım ya, nerden çıkmıştı bunlar şimdi. Ben eve nasıl haber vereceğim diye düşünürken bir de bunlarla gideceğim. Abim kesin öldürürdü beni. Biletimizi, her şeyimizi hazırlamışken, çıkışıma üç gün kala gelip bana bunu söylüyordu. Olacak iş miydi bu şimdi?

Ben biraz sakinleştikten sonra Ayşegül'e "Bak Ayşegül, Abhazya konusunda kimseye ama kimseye ne gidin ne de gitmeyin diye bir şey söyleyemem. Bu konuda herkes kendi özgür iradesiyle karar verir. Abhazya'ya gitmeye karar verdiyseniz saygı duyarım. Herkesin de saygı duymasını isterim. Kendimden biliyorum. Ama eğer fikrimi soracak olursan orada burada olduğunuzdan daha faydalı olamayacaksınız" dedim. Bunları söylerken onları cepheye göndermeyeceklerinden emindim. Ayşegül "Göreceksin, olacağız. Bunun için ne gerekirse yapacağız" dedi. O da haklı çıkacaktı, ben de. Ayşegül haklı çıkacaktı çünkü onların Abhazya'ya gidişleri Abhazya'da başta 'Özgürlük Savaşçıları'na ve oradaki tüm Abazalara çok büyük manevi destek olacaktı. Ben haklı çıkacaktım, çünkü kızları cepheye göndermeyeceklerdi. Ayşegül'e dönüp "Siz bilirsiniz, elimden geleni yaparım" dedim.

Hiç ama hiç istemiyordum gitmelerini. Diğer taraftan benim gidişimle ilgili çıkan her problemde "Her koyun kendi bacağında asılır. Kim gidecekse kendi kararıdır, başkasını ilgilendirmez" diye kendimi savunduğum için kararlarına aşırı olumsuz tepki de veremiyordum. Kendi kazdığım kuyuya kendim

düşmüştüm yani. Ardımdan ne kadar insanın bana kızacağı, kızların benimle gelip gelmeyeceği çok da umurumda değildi. Tek endişem gidiş planımda bir aksaklık olmasıydı.

Artık Abhazya'ya gidip mücadelemizdeki yerimi almam için başka bir gerekçem daha vardı. En yakın arkadaşım, kardeşimle benim ellerimizde ölmüştü. Kahpe Gürcüler bula bula bizim arkadaşımızı bulmuşlardı. İlerleyen aylarda bu gerekçelerin daha da artacağından habersiz salı gününü bekliyordum. Efkan ölene kadar Abhazya'daki mücadelemiz faşizme, halkımızın katline, kültürümüzün yok edilmesine, topraklarımızın işgaline karşı bir mücadeleydi. Şimdi davamıza bulaşan kana Efkan'ın kanı da eklenmişti. Efkan için üzerimize düşeni yapmıştık ve hemen geri dönmeliydik. İşte bu yüzden Ali'yle benim gitmemi kararlaştırdıktan sonra ortaya çıkan bu gelişme canımı çok sıkıyordu. Yine Abhazya'ya gidememekten korkuyordum. Korktuğum da başıma gelecekti. Ama kızlar yüzünden değil, babam yüzünden. Her zaman olduğu gibi en son güne kadar babama bir şey söylemedik. Pazartesi günü akşamı da Ayşegül'lere gittik. O akşam ne konuştuğumuzu tam hatırlamıyorum. Ama biz Ayşegül'le diken üstünde oturuyorduk. Eve döneceğimiz zaman bir fırsatını bulup Ayşegül'e "Abimle konuş, ona söyle" dedim. "Bilmiyorum, nasıl söyleyeceğimi" dedi. Başkasına söyle demek kolaydı tabi. Ben babama nasıl söyleyecektim? Kara kara düşünüyordum. Eve gelince ablaamlara "Siz söyleyin, biz içerde bekleriz" dedim. Sınırım Ülkü ablam söyledi. Babam ikimizi de çağırdı, karşısına oturttu. Odasına gidip elinde beze sarılı bir şeyle geri geldi. Oturdu, sakın sakın bezi açtı. Bezde sarılı olan bir tabancaydı. Bize "Bunu görüyor musunuz? Eğer Abhazya'ya gitmeye kalkarsanız ne yapar eder sizi bulur, bununla sizi vurur, son-

ra da gider bir yerlerde kendimi vururum" dedi. Şok olmuştuk. Ne demekti bu şimdi. Biz o silahların ağababasının olduğu yere gitmek istiyorduk zaten. Ölme ihtimalimiz onun bizi bulup öldürme ihtimalinden çok ama çok daha fazlaydı. Bu ne biçim tehditti. Tabi bunları sadece kafamdan geçirmiştim. Bize son olarak "Söylediklerimi düşünün, ona göre hareket edin" dedi ve kalkıp odasına gitti. Daha sonra Ali gitti babamın yanına. Epey konuştular. Bir umut ışığı aramıştım Ali'yi beklerken. Ali babama "Rızanı alalım istedik. Söylemeden gitsek daha mı iyiydi?" diye sorunca babam da "Daha iyiydi, o kadar sorumluluk bana çok ağır geliyor. Kaldıramam bu yükü. 68 yaşındayım. Kendi çocuğumun ölmeye gitmesine izin vermem" demiş. Oysa haber vermeden gitseymişiz "Bana söylemeden gittiler" diyerek kendini biraz olsun avutabilirmiş. Allah kahretsin! Kalmıştım, gidemiyordum işte. Ali bana "Üzülme, bir dahaki sefere biz de onun istediği gibi yapar, haber vermeden gideriz" dedi.

(Geçenlerde Ayşegül'le telefonda konuşurken bana, Ali ve ablaamlarla babamın silahla bizi tehdit ettiği o geceyi gülmekten kırılarak anlattıklarını söyledi. Üzüldüm gülmelerine ve tekrar babamı baba olunca ne kadar iyi anladığımı düşündüm. Çocuklarını tehlikeye, hem de genzini yakarcasına hissettiği bir tehlikeye atmak istemiyordu. Aklına böyle bir çare gelmişti bizi engellemek için adamcağızın. Başarılı da olmuştu bir süre için. Ayşegül'lerin bunu anlaması herhalde zor olacak. Bazen kendimi oğlum ağlarken yüzümü buruşturmuş bir şekilde buluyorum. Oğlumun acı çekmesine yüreğim dayanmıyor. Sonunda ölüm ihtimali olan bir tehlikeye girmesine razı olur muyum hiç...)

Ertesi sabah İstanbul'a gidecek otobüslerin kalktığı vilayet binası önüne kızları uğurlamaya gittik. Onlara Abhazya'ya

birlikte gideceğim Şamba Osman abinin havaalanında olacağını, onu bulmalarını, onun kendilerine yardım edeceğini söyledim. Kızlar da ablama sözde Ali'ye ve bana küçük bir veda notu bırakmışlardı. Ailelerinin bizi suçlamaları için. Ben yine Abhazyaya gidememenin verdiği acıyla eve döndüm. Ama haber ne zaman patlayacak diye bekliyordum. O gün evden çıkmadım, bütün gün uyudum. Öğleden sonra telefon çaldı. Arayan Erkut abiydi. Benimle konuşmak istediğini söylemiş babama. Telefonu aldım. "Bekir, Ayşegül nerde?" diye sordu. "Bilmiyorum, bugün evdeydim görmedim" dedim. Bana "Abhazyaya gitmiş, kemiklerini kıracağım, çabuk derneğe gel" dedi. İçimden "Şimdi yandık" dedim. Babam "Ne oldu?" diye sordu. "Ayşegül'ler Abhazyaya kaçmış" dedim. Belki de yüzümden bir şey anlar korkusuyla babamın tepkisine bile bakmadan hemen evden çıktım. Derneğe gittim mecburen. Abim bana çok kızmıştı ama ben sürekli haberim olmadığında ısrar ettim. Gerektiğinde yalan söyleyebilen bir insanım. "Hayatta en sevmediğim şey yalandır" dersem yalan olur. Ama hayatta en sevmediğim şey başkaları yüzünden yalan söylemek zorunda kalmak. Kızların Abhazyaya kaçmaları ya da bu yüzden suçlanmak beni çok rahatsız etmemişti. Sonuçta benim haberim olsa da olmasa da Ayşegül Abhazyaya gidecekti. Onları hiçbir şey engelleyemezdi. Nedense ben hep karşı olmuştum gidişlerine. Kimsenin Abhazyaya gitmesine karşı olduğumdan değil ama o anda Abhazyada daha çok sıcak çatışmanın içine girebilecek kişilere ihtiyaç vardı. Bu yüzden gitmelerini faydalı bulmuyordum. Kızların Abhazyaya gitmesi Abhazyaya-Gürcistan savaşını Türk medyasında bir müddet daha gündemde tutmayı başarmıştı. Ama beni rahatsız eden bu gündemde Gürcü-Abaza savaşı değil, daha çok dört genç kızın evlerinden kaçıp savaşa giderek göstermiş oldukları cesaret vardı. Haber başlıkları "Savaşa giden

kızlar", "Eteklerimizi erkeklere bıraktık" türündendi. Yürekləri pırlanta gibi olan, Abhazyaya için benden hiç farklı düşünmeyen (yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmez derler ya) bu dört kız arkadaşımın gündemde bu şekilde yer alması canımı fena halde sıkmişti. Onlar da Türkiye'deki yetersiz tepkiye olan kızgınlıklarından olsa gerek, verdikleri röportajlara dikkat etmemişler ve sonuçta benim çok hoşuma gitmeyen bir tablo çıkmıştı ortaya. Halbuki benim için Abhazyaya savaşına katılan kadınların içinde asıl kahraman, sessiz kahraman Birgül ablaydı. Kızların hepsini çok iyi tanıdığım için, yüreklerini bildiğim için hiçbir şeyi umursamadığımı söylüyorsam da öbür yanım keşke böyle olmasaydı diyordu. Kızların Abhazyaya gidiş amaçları Birgül ablanınkiyle aynıydı aslında. Bunu Ayşegül'den biliyorum. Mücadelemize Abhazyada sonuna kadar devam etmekte. Ama olmadı. Olay medyaya yansdı. Onlar kendilerini bütün benlikleriyle mücadelemize adanmışlar, eğer medya sayesinde insanlar üzerinde bir etki yaratacaklarsa, bu konuda da ne yapabilmişlerse onu yapmışlardı. Mücadelemizde almak istedikleri rol benim veya oraya giden herhangi bir arkadaşımınkinden farksızdı. Her ne kadar Zeliha'nın "Eteklerimizi erkeklere bıraktık" şeklinde demeç vermesine kızdıysam da onlar olabildiğince çok kişinin Abhazyaya gelip savaşa katılması için ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlardı.

Kızların Abhazyaya gidişleri benim tahminimden daha çok faydalı olmuştu. 'Özgürlük Savaşçıları'nı Abhazyaya halkı ne kadar sevinçle karşıladıysa, 'Özgürlük Savaşçıları' da kızların Abhazyaya gelişlerini aynı coşkuyla karşılamıştı. Kızlar orada kaldıkları günleri dolu dolu geçirmişler. Geri dönmeleri için yalvarmışlar. Zafer Argun bıçakla elini kesip kızların odalarının duvarına "Sizi seviyoruz" diye yazmış. Bütün bunları sonra Ayşegül'den öğrenmiştim.

Kızların Abhazya'ya gidişlerinden yaklaşık on gün sonra, 'Özgürlük Savaşçıları' Şamil Basayev'le birlikte abluka altındaki Tkvarçal şehrine helikopterle hava intikali yapmışlardı. Şamil Basayev ve oradaki Abaza birliklerimiz Cgerda ve Gudaa köyü ile civar köyleri Gürcü güçlerinden temizlemişlerdi. İçimi acıtan kötü haberleri o zaman aldım. Türkiyeli grup Gudaa köyünden Tshintskar köyüne "Allahuekber" sesleriyle ilerlerken, birkaç milisin ateş açması sonucu Vedat, Okan ve can arkadaşım Bahadır vurulmuş, Kozba Vedat başından aldığı ağır yara sonucu oracıkta hayatını kaybetmişti. Bahadır ise aldığı iki kurşunla iç organlarından ağır yaralanmıştı. Okan da bacağından yaralanmıştı. Yarası ölümcül değildi ama Gürcülerin kullandığı 'deli mermi' dediğimiz 5.45 kalibrelik, çarptığı yere değince yönünü değiştiren mermiyle vurulmuştu. Kurşun bacağına girdikten sonra kemikleri parçaladığı için durumu çok iç açıcı değildi. Bizim Türkiyeli grup helikopterle geri getirilmiş, Bahadır'la Okan hastaneye yatırılmış, Kozba Vedat için ise bir cenaze töreni hazırlanmıştı. Tabii bu sefer hiç tartışma olmadan Abhazya'da defnedilmişti. Ben Vedat'ı çok iyi tanımıyordum. Ama dinine bağlı, sevdiğim bir kişiydi. Sessizdi, çok konuşmazdı. Vedat kardeşim de zaferi göremeden, zafer yolunda bizi yalnız bırakmıştı. Vedat'ı ölümünden sonra yazılan bir şiir çok iyi anlatıyordu:

KAFDAĞI'NIN NAZLI ÇOCUĞU

*Yüreğimin yangısı
Sarı Abreğim
Körpem benim*

*Özgür yaşamak adına
Vurulmuşsun
Dağların kartalı
Ölüm süzüle süzüle
İnmiş dağlı yüreğinin üstüne*

*VE
Kurşun sesi kulaklarında ninni
Ölümün koynuna yaslayıp başını
Usulca kapamışsın gözlerini
Özgürlük sevdasıyla
Sonsuza.
Sıcak kanın akarken
Toprak ağlamış*

*BİZ
Ağutlar yakmadık sana
Göz yaşlarımızdan utandık
Hasretini zımbaladık yüreğimize
Acımızı ilmik ilmik
Dokuduk nefesimize*

*UNUTMADIK SENİ, SARI ABREK
Gözbebeğim benim. Unutamadık....
Bilirsin Kozba Vedat
Hepimiz sevdalıyız
Kaf dağına*

*Sevda türkülerini kiskandırıracasına..
Geceyi bölüşürüz, umursamadan
Kimimiz şafak sökümlerinde
Kimimiz gün batımlarında
Nöbetler tutarız, özgürlüğümüzün başında*

VE

*Dünyanın tüm çiçeklerini
Bırakıp insanlara
Yalnızca karanfilleri
Nakış ederiz kefenlerimize
Yine geldi Kasım'ın otuzu
Kalpağın, kaman ve biz*

SENİ HATIRLADIK...

*Ölüme inat
Düşlerimizde seninle kucaklaştık
İlk kez bu Kasım'ın otuzunda
Kartal bakışlarına
Destanlar yazamadığımız için*

AĞLADIK

*Hazanla birlikte.
Abhazya'nın sınır taşı
Ölümün nazlı çocuğu
Öksüz yüreğimizde unutmadık seni
UNUTMAYACAĞIZ.....*

Kozba Vedat Türkiye'den giden grup içinde Abhazya'da şehit olan ikinci kişiydi. Diasporadaki soydaşlarımız olayı duyunca çok üzüldü. Ailesinin İnegöl'deki evleri her gün insanlarla dolup taşıyordu. Biz de gitmiştik Vedat'ların evine başsağlığı dilemeye. Annesini kimse inandıramıyordu öldüğüne. "Oğlumı görmeden inanmam" diye feryat ediyordu kadıncağz. Ömrünün sonuna kadar da inanmayacaktı. Benimse içimdeki ızdırap bu kötü haberle daha da büyümüştü. Yaptığım hiçbir şeyden tatmin olmuyordum. Kafamın içinde sürekli Abhazya ve Abhazya'ya gitmek olduğu için unutkanlık başlamıştı. Vedat'ın ölümünden sonra diasporada herkesin kafasında "Şimdi sıra kimde?" sorusu oluşmuştu. Acaba bir şeyler, daha fazla bir şeyler yapabilecekler miydi? Böyle düşünüyordum. Kendimi onlardan saymıyordum. Misafirdim ben Türkiye'de. En yakın zamanda dönecektim Abhazya'ya, Abhazyam'a. Öte yandan para sıkıntım vardı. Onun için tekrar Metin abinin yanında çalışmaya başladım.

Bahadır ve Okan birkaç hafta hastanede kalmışlar, kızlar da onlara ve diğer yaralılara refakat etmişlerdi. Bahadır hastanede kaldığı süre içinde Ayşegül'e gitmemeleri konusunda sürekli ısrar etmişti. Sanki er ya da geç gideceklerini biliyor-muşçasına. Hastanede kaldığı süre içinde Bahadır Ayşegül'le çok güzel bir dostluk kurmuş, hatta Ayşegül'ün günlüğüne yaralandığı an neler hissettiğini yazmıştı:

20.12.1992

Gudauta-Hastane

Canım Kardeşim Ayşegül'e

Yazmak benim için çok zor, okumak ise sevgi kadar kolay. Ahh! Kardeşim tarihin şu puşt döneminde, vatanımız işgal al-

tında ve ben bir direnişçi, eli kanlı bir direnişçi olarak sevgi kavramını yitirip yitirmediğimi bilemiyorum. Ama mutluyum. Her ölümdede, her yarada ve acıda gene mutluyum.

Vurulduğum zaman canım vatanımda, toprağında yatarken yarıya kadar suyun içinde, can acımın yanında can mutluluğum vardı.

O anda ünlü ozan Hamzatov'u hatırladım ve onun meşhur şiirini. Ben de toprağında yatıyordum, ölüp ölmeyeceğimi bilmezcesine. Silah sesleri arasında bağrıışmalar vardı. Apsuwaca benim dilimde, benim toprağında. Hırslıydım, güçlüydüm, yaralıysamda MUTLUYDUM.

Abağba Bahadır

Ve artık yakamıza yapıştı

MUTLULUK

Bırakmayacaktır bizi

ÖLÜM DE OLSA

Türküler söyleceğiz

ZAFERE DAİR

Vatan topraklarında

Rasul Hamzatov

Kızların gidişinden yaklaşık bir hafta sonra Erkut abi de Abhazyaya gitti kız kardeşinin peşinden. O sıralar Erkut abiden uzak durmaya çalışıyordum, kızmasın diye. Abhazyada çok uzun süre kalmadı. Geri döndü. Yanında Ayşegül yoktu. Onun bu davranışı hoşuma gitmişti. Onurlu bir davranıştı. Arkadaşlarımı görmüş, onlardan bana selam bile getirmişti. Az da olsa buzlar erimişti galiba.

“Mücadele, Sıcakken İçine Girmeyen İçin Platonik Bir Sevdadır...”

Vedat'ın ölüm haberinden sonra Ali'yle oturup konuştuk. Daha doğrusu o benimle konuştu. Daha fazla dayanamayacağını, gitmek istediğini söyledi. Yine karar zamanı gelmişti. Çünkü bu sefer ben de biliyordum ikimizin birden gidemeyeceğini. Fedakarlık yine bana düştü; Ali'nin gitmesinde karar kıldık. Sürekli Abhazyaya gitme hazırlıkları yaptığımız için antrenmanlıydık. Ali tüm hazırlıklarını tamamladı. Bir sabah, yine her zamanki gibi Efkan'dan bize miras kalan çantasını tuvaletin penceresinden attım ve işe gidiyormuş gibi ben de çıktım. Ali kimseye haber vermeden sessizce otobüse bindi ve gitti. Kardeşim benim. Bakakaldım arkasından, öylece baktım sadece.

Kahvede otururken adisyon fişlerinin üzerine Bahadır'a bir mektup yazmıştım. Ali'ye Bahadır'a ulaştırmasını söylemişim. Bahadır bu mektubu hastanede Ayşegül'e sesli olarak okumuş. Sadece Ayşegül'ün ve Bahadır'ın okuduğu bu mektubu ve daha sonra ona yazacağım diğer mektupları Bahadır ölün-

ce eşyalarının arasından çıkaracak ve 16 yıl boyunca saklayacaktım. Bu mektubun da, Abhazy'a dair hissettiğim ne varsa paylaştığım bu sayfalarda yeri olduğuna inanıyorum.

BAHADIR KARDEŞİM

Önce başımız sağolsun derim. Daba sonra da geçmiş olsun derim. Nasılsın? Erkut abi iyi olduğunu söyledi. Ama bizim banel alışkanlıklarımız olan "başımız sağolsun, geçmiş olsun, nasılsın" laflarını söyleme zorunluluğu hissettim. Asıl merak ettiğim şeyler de bunlar ama bunları Erkut abiden öğrendim. Bunun yanında merak ettiğim Abhazy'nın son durumu. Tkuarçal'a gittiğinizi duyunca kabroldum. O zaman sizin yanınızda olmayı öyle çok isterdim ki. Ama olmadı. Pasaportumu vizemi hazırladım ama yola çıkamadım.

Burada faaliyetler aynı pasifliğiyle devam ediyor. Bunun dışında öyle bir hava var ki (daba doğrusu evde) Abhazy'dan bahsedilmedik bir saat yok. Ama iş oraya gitmeye geldi mi her şey tam tersine dönüyor. Biz bazı şeyleri atamıyoruz galiba. Abhayza'dayken Türkiye'dekileri, Türkiye'deyken Abhazy'dakileri düşünüyorum elimde olmadan. Allah böyle bir acıyı kimseye vermesin. Bizi böyle yapanların Allah belasını verecek (Tabi biz de).

İnsanlar öyle acayip insanlar ki paylaşmayı bilmiyorlar ama paylaştırmaya çalışıyorlar. Oradan geldikten sonra bu tip insanlara ne kadar uzak olduğumu gördüm. Ama dışarıdan bakıldığında içlerinde görünüyor. Bu yüzden çoğu kez kendimden öğrendim. Çoğu kez "Sen buralarda ne yapıyorsun manyak Bekir!" dedim. Oysa ne kadar güzeldi Apsni'daki 20 günüm. Bir lokma ekmeği 40'a bölüşümüz, sigaramızın son içimini paylaşmak. Ne güzeldi ceviz büyüklüğündeki elmaları paylaşmak. Ne güzeldi birbirimize göz kulak olmak.

Bütün bunların ne kadar kıymetli olduğunu bu çöplüğe geri dönünce anladım. Akşamları söylediğimiz şarkılar ve cepbeye giderkenki heyecanımız. Bütün bunları öylesine özledim ki, bütün bunlara öylesine susadım ki lanet olsun, bütün bunları bütün gücümle içime çekip de saklayabilsem. O zaman niye gelmiyorsun diyeceksin. Biz çok hata yaptık. Ali bir gitti geldi. Sonra kavga dövüş beraber gittik. Efkan ölünce gerek psikolojik gerek vizeler dolayısıyla götürmek zorundaydık. Üçümüz çıktık yola. Onu götürmekte beraber gelen arkadaşlarına yakışırdı düşüncesiyle hareket ettik. Sonra tekrar gitme teşebbüsünde bulundum (Sadece ben. Çünkü baba, anne hasta, ablalalar çalışıyor vs. Mazeret vardı). Büyük kıyamet koptu. Kalmak zorunda kaldım. Şimdi Ali geliyor öyle gerekti.

Şunu unutma Babadır; burada bulunduğum sıra içinde bütün benliğimle yanınızdayım. Bana arkadaşlık kötü günde belli olur derdin. Senin kötü gününde yanında değilim. Ne olursun beni affet. Elime geçen ilk fırsatta geleceğim. Ama beni oraya gitmeyen insanlar sınıfına ya da gidip de isim yapmak hava atmak isteyen insanların sınıfına sokma. Sana bunları söylerken yukarıda bir iki satır mazeret söyledim. Bunları mazeret olarak düşünme. Çünkü oraya gelmek için bir mazeret gerekmediğini biliyorum. Sen "gelmiyorsa da mektup yazsın" diyene kadar yazmak istediğimin farkında değilmişim. Şimdi de yazmak istediklerimi sıraya koyamadım. Şimdi de aklımda bir şey kalmadı. Sana ve bütün arkadaşlara selam, Erhan abiyi benim için kucakla. (Tabi ayaktaysan). İnşallah.

Bizi yaşatan inancımızla ve en şerefli direnişimizle seni kucaklıyorum kardeşim.

En yakın zamanda görüşmek umuduyla.

Not: Ağlamak beni çok rahatlatır. Ama şu anda ağlayamıyorum.

SENİN GİBİ OLSAYDI BÜTÜN ABAZALAR BUGÜN BÜTÜN DÜNYAYA MEYDAN OKURDU.

Erhan abi grubun içinde en yakın olduğum insanlardan biriydi. Ubıbtı. Fakat sürgün sırasında yok olan Ubıblardan kalan birkaç aile kardeş saydıkları diğer halkların içe-risine katılmışlar, dillerini tamamen kaybetmişlerdi. Erhan abinin Abbazya'ya gidişine dedesi, 'Özgürlük Savaşçıları'nın çoğunun ailesinin gösterdiği aynı tepkiyi göstermiş, gitmesine karşı çıkmıştı. Erhan abi de çoğumuzun yaptığı gibi dedesini dinlememiş, Abbazya'ya gitmişti. Fakat Erhan abi Abbazya'ya gidişinden birkaç ay sonra, ateşkes anlaşması yapıldığı bir dönemde (savaş sırasında zaman zaman ateşkes ilan ediliyordu) Türkiye'ye dönüp dedesiyle helalleşmek istemişti. Fakat zaten Abbazya'ya gitmesine karşı çıkan dedesine bunu nasıl söyleyeceğini bilemiyordu. Dedesinin yanına gidince "Dede, sen daha çocukken baban atına atlayıp Çanakkale'ye gitti, bir daha da geri dönmedi. Çocuk yaşta babasız kaldın. Bugün neredeyse 90 yaşındasın. Ne zaman bayramlarda İstiklal gazilerini görsen gözlerin doluyor, ağlıyorsun. Şimdi Abbazya'da savaş var, orada yaşayan yüzlerce çocuğun senin gibi babasız kalmasını ister misin?" diye sormuştu. Yine gözleri dolan ibti-yar adam "İstemem" deyince, "O zaman ver elini öpeyim, hakkını helal et, durma önümde bırak gideyim" demiş ve dedesinin helalliğini alacaktı.

14 Aralık 1992'de yine yüreğimizi yakan bir haber aldık. Gürcü güçleri bize ait olan bir nakil helikopterini düşürmüştü. İçindeki 60 masum sivilin, daha doğrusu 60 masum çocuğun ölümüne yol açmıştı bu hain saldırı. Çocuklarımıza, bebeklere

kıymışlardı hiç acımadan. Kahpelerin gücü buna yetmişti. Oysa çocuklar aç kalmasin diye abluka bölgesinden Gudauta'ya götürülmek istenmişti sadece. Bahadır hastanede yattığı yerde kendi kendini yemiş, çok üzülmüş. Ben Türkiye'de böyle şerefsiz bir katliamın üzüntüsü içinde kıvranıırken Bahadır'dan bir mektup aldım. Onun duygularını yüreğim kabarak, boğazımda düğümlerle okudum.

21.12.1992

Gudauta Hastanesi

CAN KARDEŞİM BEKİR

İşte böyle kardeşim. Onurlu direnişimiz devam ediyor. Son aldığın haberlerden farklı bir acı; 60 masum yürek, 60 küçücük can, doyamadılar çocukluklarına, cayır cayır yandılar, çığlık çığlığa. Acımadı onlara puştların namlusu, ayırmadı puştların melun yürekleri, bunlar çocuktur diye, hepsi sustu birden. İçemeyecekler bir daha minicik dudaklarından APSNI'nın can suyundan, duyamayacaklar belki zafer türkülerimizi. Lanet olsun yetmedi ellerimizdeki kan. Sevgiyi unutturdular bize, kanlarını da içirmek istiyorlar bizlere, korku kaplamış FAŞİST'lerin yüreğini. Onurlu, başı dik, sevgiyle dolu çocuklarımız. Onlardan korktu çakallar. Korkuyorlar halkımızdan tarihimizden. EYYY Faşizm kökün kazınacaktır, içilecektir kanın, içeceğiz ve kusacağız, taa ki saframız boşalmıncaya kadar.

Off kardeşim çok doluyum. Hiçbir şey yıldırılmaz bizi. Korçal'dan belikopterle aklıktan ölmesin diye tabliye edilirken vurdular. Hepsi yandı tanınmayacak kadar.

Mektubunu aldım kardeşim. Seni çok iyi anlıyorum. İçinde bulunduğun şartları da biliyorum. Bana mazeret bildirip özür dilemek zorunda da değilsin. Seni şu ya da bu insanlar sınıfına sokmak, seni suçlamak, nasıl düşünüürsün bunları? Seninle biz, insanın birbirini çok iyi tanıyabileceği bir yerde beraber olduk. Savaşta aç kaldık, susuz sigarasız kaldık, kendinde yazmışsın ya sonuna kadar her şeyi paylaştık. Bunun yanında yalnız kendini düşünenleri de beraber görmedik mi? Bütün bunların yanında senin için nasıl olumsuz düşünebilirim?

Can yoldaşım. Kardeşim benim seni unutmam mümkün değil. Söylediğin gibi bazı şeyleri atabilmek bizim için zor. Takma kafana. Ben senin balkın için elinden geleni yaptığına inanıyorum. Bulduğun çöplükteki onurunu ve direncini hissedebiliyorum.

Beni merak etme. Kötü günümde değilim. İki tane kurşunla deviremezler beni. Daba hırslı daba güçlüyüm. Sonuna kadar. Vatanımız bağımsız oluncaya kadar direnişimiz devam edecek ve bitmeyecek.

Lanet olsun; Emperyalist ve onun uşaklarından olan bir ülkede düşseydi bu helikopter, orada olsaydı bu vahşet, hepsi kıyameti kopartırlardı. Suçluları yakalamak için kudurmuş köpekler gibi sağa sola saldırırlardı. Bitmeyecek direnişimiz, emperyalizm ve onun köpeği faşizm var oldukça.

SELAM OLSUN SANA CAN VATANDAN CAN KARDEŞ.

SELAM OLSUN BÜTÜN DOSTLARA YOLDAŞLARA

Abağba Bahadır

Not: Bana yaz

Bahadır'ın bana yazdığı bu mektupla birlikte Ayşegül'den de bir mektup gelmişti. Ayşegül'le çocukluğumuzdan beri dost, sırdaş olmamıza rağmen önce Bahadır'ın mektubunu okudum. Ne garip değil mi?

26 Aralık 1992

Ayşegül

Ne tubaf, sanırım daha önce sana hiç mektup yazmadım. Sana yazılan mektuba nasıl başlanır ki. Bahadır'a yazdığın mektubu okudum. O okuttu sesli. Mektubu nasıl bitirdim bilmiyorum. O gün dönme kararı alınmıştı. Cuma günü için dönecektik. Ben artık dönmemizin daha doğru olacağını düşündüm. Özellikle şu helikopter düşürme olayından sonra. Bütün bunlar orada duyurulmalı. Onu duyurmakta bizim görevimiz gibi hissettim. Bu olayı Bahadır sana ayrıntıları ile anlattı. Ama inan biz buradayken bile ta ki cenazelerin başına gidinceye kadar o acıyı tam anlamıyla hissedemedik. Ne tubaf illa ateşin tam yakınıımıza bir yerlere düşmesi mi gerekiyor?

O gün Bahadır sana yazmak için saatlerce uğraştı. Biliyormusun seni çok seviyor. Kabretsin bizi de. İlk zamanlar uykusunda bizi sayıklıyordu "gitmeyin, gitmeyin" diye. Ne zaman odasına girsem "Ayşegül kardeş bizi bırakmayın" diyor. Dönüşümüze hepsini hazırlamaya çalışıyoruz. Okan o başka bir alem. Şakasını yaptım bir kere ayağına sancı girdi, küfretmeye başladı. Ama sanırım o da artık alışıyor. İlk zamanlar çok üzerime geldiysede madem gelmişiz her şeyi nasıl yarım bırakıp gidermişiz.

Bahadır iki üç gün önce taburcu oldu. Şimdi otelde. Okan

bâlâ hastanede. Nasıl kuduruyor bir bilsen.

Çocuklarda burda değiller. Afon'dalar. Bir saldırı ihtimali üzerine gittiler. Birkaç gündür oradalar. İlk gittikleri gün bizde Birgül abla ve Ramazan abiyle gittik Afon'a. Aman bizi gördüklerine ne sevindiler ne sevindiler!

O gün mektubunu okuyunca orda olmanın zorluğunu taa içimde bir yerlerde hissettim. Onca şeyi bırakıp geri dönmek ne zordu. Tıpkı sizleri bırakıp gelmek gibi. Kaç gündür stres içinde yaşıyoruz. İnan bu savaşların en zoru. Hangisi doğru? Bahadır'ın yanında ağlamak, sanırım ilk beni ağlarken gören kişi o oldu.

Artık çocuklar düzeldi. Burada yapmak istediklerimiz çok fazla idi ilk başta. Ama hiçbir şekilde o istediklerimizi yapamayacağız. Artık burada yediğim her lokma bana fazla gelmeye başladı. Dönüş konusunda o kadar çok karar alındı o kadar çok şey söylendi ki. Sanırım tek doğrudaki hiçbir zaman buluşamayacağız. Bir taraftan da düşünüyorum buradakilere bir şey olursa nasıl dönerim diye. Ama burda bir şey yapmadan oturmak ta çıldırıyor beni. Eğer bir aksilik olmazsa yılbaşından sonra dönmek benim fikrim ama kızların ne olur bilmiyorum. Bu arada umarım Ercüment'te yılbaşında burda olur. Aşağıda bekliyorlar. Herkese selam. Ülkü'ye, Nuray ablaya, bizimkilere. Sana yazacak meğer ne kadar çok şey varmış. Hoşçakal, hoşçakal Bekir.

En yakın zamanda zaferle görüşmek dileğiyle. Ayşegül

Kızlar Ayşegül'ün dediği gibi yılbaşından sonra, ocak ayı içinde döndüler. Yıllar sonra, kızların Abhazyaya kaçışlarının

dan itibaren Abhazyaya'da geçirdikleri bu dönemin, Efkan ve Bahadır'ın ölümünden sonra beni etkileyen en önemli dönem olduğunu anlayacaktım. Onların Abhazyaya'da yaşadıklarıyla benim yaşadıklarım arasında hiçbir fark yoktu aslında. Ve onların bütün bunları yaşamak istemelerini en çok ben anlamalıydım. Anlayamamıştım. Özellikle Ayşegül'e bu konuda soğuk davrandığım ve kızdığım için çok üzülecektim. Aslında hepsinin yüreklerinde taşıdığı sevdanın bendekiyle aynı olduğunu biliyordum. Ama Abhazyaya'da karşılaşacakları şeyi de biliyordum. Haklı çıkmıştım. Bunu da Ayşegül'ün bana yazdığı mektuptan anlamıştım. Ama yine çok sonraları, oraya gitmiş olmalarından dolayı için için mutluluk duymuştum kimselere söylemeden, söyleyemeden. Zaten birçok tanıdığım, onların gidişinde benim ve Ali'nin parmağı olduğunu düşünüyordu. Kalplerinin ne kadar temiz olduğunu bilsem de Ayşegül'ün mektubunu alana kadar kırgınlığım sürecekti.

Bu arada sürekli derneğe gidip toplantılara katılıyordum. Bir keresinde kriz komitesinin yaptığı bir toplantıda bir öneri sundum. Söz alarak "Türkiye'de beş yüz bine yakın Abaza, beş milyona yakın Çerkes var. Biz Abazalar ülkemizden birinci derece sorumluyuz. Her Abaza vergi verir gibi her ay kişi başı bir dolar verirse 500.000 dolar eder. O zaman Abhazyaya'ya her ay periyodik olarak 500 bin dolar gönderebiliriz. Abhazyaya için AYDA 1 DOLAR kampanyası başlatalım" dedim. Tabi ki önerim kabul görmedi. Herkesi böyle bir şeye zorlamanın doğru olmayacağını, aynı zamanda organizasyonun zor olacağını söylediler. Fakat başka biri, bir Abaza iş adamı kalkıp "Türkiye'de 100 tane zengin Abaza bulamayacak mıyız? Bence 100 Abazadan 10'ar bin dolar toplayalım" dedi. Bu öneri kabul gördü. Gücüme gitmişti. Ben Abhazyaya savaşının sıkıntılarının tabana yayılması taraftarıydım. Bu bizim halkımızın savaşıydı, 100 Abaza'nın savaşı değil. Herkesin bu müca-

delede payı olmalıydı. O toplantıda gördüğüm bu sahne beni Kriz Komitesi'nden uzaklaştırdı. Savaşa sadece zenginlerin sahip çıkmak istemesini hazmedememiştim. Öyle hissetmişim o zaman. Sanki biz paramız olmadığı için söz hakkına sahip değilmişiz gibi gelmişti bana. Ama öte yandan gerek saygıdan gerekse zenginlerin vereceği paradan dolayı (ne olursa olsun para lazımdı) daha fazla bir şey söylemedim. Kafamda komitenin izlediği politikayı çizmişim artık. Onlar zenginlerin peşinden koşup Abhazya'yı kurtarmaya çalışıyorlardı. Oysa ben halkımın nefesiydim. Açlık kokan nefesi. Ben Türkiyeli Çerkeslerin, özellikle Abazaların Abhazya'da süren savaş hakkında daha çok bilinçlendirilmesini, aynı soyu, sülale adını taşıdığımız, aynı dili konuştuğumuz, hatta aynı şeylerden utandığımız insanların nasıl kahpece öldürüldüğünü, çocuklarımızın abluka bölgesinde nasıl açlık sınırına geldiğini anlatarak insanların daha duyarlı hale gelmesini sağlarsak, o zaman belki ellerini ceplerine götüreceklerine inanıyordum. Daha birkaç gün önce altmış küçücük bebe öldüklerini bile anlamadan cayır cayır yanmışlar, ben de burada rahat rahat oturuyor, bir de toplantılara katılıyordum. Kendimden iğrendim. Toplantı salonundan çıktım. Benimle aynı düşünceleri taşıyan Mesut abi, Beşir Akalsba, Emin Gındi, Patron ve ismi aklıma gelmeyen birçok arkadaşımın yanında kendimi daha iyi hissediyordum. Onlar Abhazya için bütün varlıklarıyla çalışırken ben de onlara katılıyordum. Sahte okey gibi, aslında olmam gereken yerin burası olmadığını düşünerek, Abhazya'ya gideceğim günü bekliyordum.

Her gün ama her gün yüzüme yapışmış olan o hüzünlü ifadeyle işe gidiyordum. Bir gün Sedat geldi. Abhazya'ya gideceğini söyledi. Sedat Efkan'ın annesinin köyünden, Çerkesler'in Besleney boyundan bir arkadaşı. Efkan'la çok yakın dosttular. Onunla İstanbul'da buluştum. Yılbaşından hemen

önceydi. Önüne gelen Abhazya'ya gidiyor, bense kilitlenip kalmışım lanet olası. Sedat'a mektup vermek için gitmişim İstanbul'a. Sedat'ın bir arkadaşında kaldık. Sedat ateist, marksist biriydi. O gece kaldığımız evde Sedat'ın arkadaşlarıyla içiyorduk. Hepsi komünisttiler. Biri bana E.K'nin ne demek olduğunu sordu. "Bilmiyorum" dedim. "Eylem Komitesi" dedi bana. "Allahım, yahu bizim derdimiz ne, adamın derdi ne? Zaten bu komite lafı sinirime dokunmaya başladı" diye geçirdim içimden. Komünizm dersi dinlemeye hiç halim yoktu. Sedat olmasaydı o akşam oradan gidecektim. O gece o arkadaşlar rakı güdümünde devrimler yaptılar, sistem analizi yaptılar durdular. Bense Sedat'ı ertesi gün Abhazya'ya gideceği için kıskanıp durdum. Sedat'la bizi Efkan tanıştırmıştı. İyi çocuktu. Çizgilerimiz aynı olmasa da benzer yanlarımız çoktu. Ertesi gün Sedat'a Bahadır için önceden, hatta onun mektubunu almadan önce yazdığım bir mektupla, mektubunu alınca yazdığım başka bir mektup verdim:

Birinci Mektup:

22.12.1992

Dünyanın en yüksek tepesine çıkarsalar beni yine de Ritsa Dağının yüksekliğinde soluduğum havanın tadını alamam. Dünyanın en güzel yerlerini gezdirseler yinede Sohum sabillerinde dolaşmanın tadını alamam. Benim için En yüksek tepe Ritsa'dır. Benim için en güzel yer Abhazya'dır. Fakat 24 sene önce değil, 130 sene önce değil binlerce sene önceydi içimizde sakladığımız hasret. İnce bas talık gibi. Zamanın bana yapmış olduğu kahpeliği ancak 3-4 sene önce anlayabildim. Ama binlerce yıl içimde gizli kalmış olan bu hasret bana garip ve buruk bir mutluluk veriyor. Zaman beni hasrete alıştırmış gibi sanki. Bu hasretin

bende yarattığı acıya duyarsız kalmış olmam mazoist olduğumu mu gösteriyor? Yoksa bu hasreti Abhazy'a'dakilerin çekemediğini düşündüğüm zaman duyduğum garip ve buruk mutluluk sadist olduğumu mu gösteriyor? Bilemiyorum. Bulamıyorum kendimi. Bahadır; gözlerinin içine baktığımda gördüğüm o yangının içindeki aydınlığı bulamıyorum, yakalayamıyorum kendimde. Eğer yakalayabilirsem biliyorum Abhazy'a benimle birlikte ışığa boğulacak.

Arkadaşlarımın o duyamadığım, o hissedemediğim ter kokusunu içime çekmek istiyorum, Apsnı'nın dağlarında içime çektiğim havayla birlikte. Çamurunu özlüyorum Abhazyamın. Ya bu özlem biterse ne olur halim? İşte o zaman rabatlarım. Ama rabat olmak beni öyle korkutuyor ki.

BAHADIR KARDEŞİME YAZDIĞIM BİR ŞİİR

APSNI

*Suya resmini çizdim
Acı, nefret, ezilmişlik
Gördüm yüzünde
Sonra neden bilmem
Farkına vardım
Umut, ışık
Gördüm yüzünde
Kalbime resmini çizdim
Akıp gitmesin diye
Bekir Aşba*

Not: Bahadır; bu bir mektup değil. İçimden gelenleri yazdım. Keşke bunları Efkanım'ı kaybettiğim Şrom'da yazabilseydim.

Özgürlük kokusu içinde. Daha önce yazdığım şeylerde o an içimden gelen şeylerdi. Sevgiler

Kardeşin Bekir Aşba

İkinci Mektup:

30.12.1992

EYY KOCA BAHADIR

Bir arkadaşım kafayı bulduğu zaman "biz on iki yerimizden vurulduk yine ölmedik" diyordu. Bu sözü hatırladıkça sen aklıma geliyorsun. Bugün mektubun elime geçti. Yine içimden lanetler yağdırdım. Burada çalışmaya başladım. Düşünmek beni çok unutkan yaptı. İşte aksamalar oluyor. Bazen komik olaylar oluyor gülüyorum. Birden Apsnı aklıma geliyor kendime kızıyorum. Sobada ısınırken yine aklıma geliyor yine kızıyorum kendime. Senin benim için yazdıkların beni kesmedi. İçimdeki bu suçluluk bana öylesine sarılmış ki bir türlü koparıp atamıyorum. Galiba hiç de atamayacağım.

Bir arkadaşım geliyor. Adı Sedat. Adıge. İyi çocuk. Sanırım Cuma günü gidecek. Sınıfsız ve sınırsız bir toplum idealine sahip bir kardeş.

FAŞİZMİN KAFASINI EZERKEN TERTEMİZ

CANLARIN YOK OLMAMASI DİLEĞİYLE

Bekir kardeşin

Not: Ali'ye selam. Bugün Burhan'la görüştim. Notunu aldım. Sedat'la görüşün.

Kızlar Türkiye'ye döndükten sonra Abhazya yine bir müddet gündemde kalmayı başardı. Abhazya'da savaşın olduğu yıl Kosova'da Sırpların uyguladığı sistematik bir soykırım vardı. Balkanlarda yaşanan bu savaş Abhazya'dakinden çok daha ağırdı. Hitler'den sonra dünyada görülen ikinci vahşet olduğu söyleniyordu. Trabzon'dayken Efkan Kosova'daki soykırımla ilgili bir afiş görmüştü. Güneş gözlüklerini takmış bir Sırp askerinin bir ölüye tam tekme atmak üzere çekilmiş bir fotoğrafının bulunduğu bir afişti. O zaman Efkan "Şu adamı verseler hiç acımadan yavaş yavaş öldürürüm" demişti. Biz Kosova'daki soykırıma karşı fazla bir şey yapamadık. Kendi canımız yanıyordu. Ne yapabiliriz ki? Türkiye'nin politikası Kosova'nın lehineydi. Oysa bizim büyüklerimizin bir heyet oluşturarak savaşın durdurulması için Türkiye'nin o zamanki başbakanı Süleyman Demirel'den aldıkları randevu bile tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Demirel "Siz kimsiniz? Abhazya Cumhuriyeti diye bir devlet yok. Abhazya Gürcistan'a ait bir toprak parçasıdır ve orada yaşananlar Gürcistan'ın kendi iç sorunudur, biz karışamayız" diyerek heyetimizi başından savmıştı. Bize destek veren bir tek ülke yoktu. Bir tek Rusya aracılık yapmaya çalışıyordu, o da kendi çıkarlarını gözeterek. Sadece Kafkas halkları bize gönülden destek veriyor; Adıgey, Kabardey-Balkar, Çeçenistan gibi Kafkas cumhuriyetlerinden insanlar, kendi aralarında bizim Türkiye'de yaptığımız gibi gruplar oluşturup Abhazya'ya geliyor ve bizimle birlikte savaşıyorlardı. Dünyanın Abhazya'ya olan bu bakış açısı uzun zaman değişmeyecekti. Kendi başımızın çaresine bakmak zorunda kalacaktık.

Türkiye'nin bu duyarsız tavrı beni çileden çıkarıyordu. Bizler her gün toplantı yapıp, mitingler düzenlemeye çalışıyor, savaşın durdurulması için aşındırmadık kapı bırakmıyorduk. Buna karşılık Türkiye'de sayıları iki-iki buçuk milyonu bulan

Gürcü diasporası bize ya da Abhazya'ya karşı önemli bir harekette bulunmuyordu. Eğer haklıysalar neden sesleri çıkmıyordu? Çünkü biliyorlardı Gürcistan'ın yaptığı bu işgalin doğru olmadığını.

Bütün bu olaylar beni ilgilendirmesine rağmen yüreğim hâlâ Abhazya'daydı. Ama yeterli değildi. Abhazya'nın bu zor günlerinde kimseye "Gönlüm Abhazya'nın yanında" diyemedim. Mücadelemize sadece yüreğimle değil bedenimle de katkıda bulunmak istiyordum. Böyle düşüncelerle kıvranırsen, "Acaba Abhazya'ya ne zaman gidebilirim?" diye düşünürken aslında sadece Bahadır'ı değil aynı zamanda beni de rahatlatan mektuplarıma devam ettim:

BİRADERİM BAHADIR'A

Selamım sende bir an olsun, göz açıp kapayıncaya kadar *bile olsa bir tebessüm bırakıyorsa ne mutlu bana. Evet, ben-deniz Aşba Bekir. Bir kez daha oturdum sehpanın başına. Fakat bu kez biraz zorlanıyorum. İnsanın istediği bir şeyi yapamaması çok kötü. Sana yazmak istiyorum yazamıyorum. Abhazya'nın yüreğine oturmak istiyorum yapamıyorum. İşte her zamanki serzenişler her zamanki şikâyetler yine başladı. Yazmaya başlayınca bunları yazıyorum. Sen de "be çocuk dünyada senden başka derdi olan yokmuş meğher" dersin. Ama bana öyle geliyor. Yani bu derdi benden başka çeken yok. Ya gerçekten yok, ya da bu dert beni kör etti. Neyse benim yazı yazarken izlediğim çizgi bu. Nasıl Abhazya apsuvalarınsa benim çizgim de değişiyor.*

Ben senden mektup aldığım zaman bir kere, iki kere, bile-medin üç kere okuyorum. Çok mutlu ediyor ama daha sonra bir daha okuyunca tabammül edemiyorum. İçimdeki yangın büyüyecekmiş gibime geliyor. Oysa bu yangının da-

ba fazla büyümesi imkansız. Yani güzel dostum bir mektubu iki, üç, dört kere okuyacağıma dört ayrı mektup okusam diye yanıyorum. Anlayacağın bana yazmanı istiyorum. Geçen mektupta “yazmak zorunda değilsin” demiştim. Şimdi de öyle diyorum ama yazarsan sevindirirsin diyorum. Yoksa mektup yazmamanın sebebi gelmemi istemen mi? (ba ha ha). Bahadır; mektup yazamadığını söylemişsin. Halbuki çok güzel yazıların var. Figenin günlüğündeki yazıyı okudum. Çok güzeldi. Tabi ondan ben de nasibimi çıkardım:

MÜCADELE, içine sıcakken girmeyen için platonik bir sevdadır. Bizim de sevdamız platonikleşti kardeşim. Sen doğrusun. Ömrümde sevdiğim kızlara bile platonik kalan ben, bu seferde Abhazyaya için platonik kaldım. Ama kıracağıım bunu. Bana inan ne olur.

Kardeşin Bekir Aşba

10 Ocak 1992

Bahadırların en bahadırı

ABAĞBA BAHADIR

Merhaba canım kardeşim. İyi ki bana yaz diye haber gönderdin. Çok güzel bir yöntem rabatlama için. İnşallah benim rabatlayabildiğim gibi sen de okurken veya yazarken rabatlarsın. Yazmak diyorum. Mektup değil. Çünkü benim kafamdaki mektup yazma ile bu tarz bir yazı arasında fark var. Ama varsınlar bunun adına da mektup desinler. Bence isimden çok içinde yazan önemli. Bir anı olur yazarsın, veya yazdığın kişiye durumlarını sormakla yetinir-

sin veyahut da benim bu akşam yaptığım gibi bir an hissettiğin şeyleri yazmaya çalışırsın. Şu anda saat 12 civarında. Herkes yatmış ben de yeni aldığımız akvaryumun ışığını seyre daldım. Dört ayrı çeşit balık, küçücük dikdörtgen bir akvaryumun içinde yaşıyor. Bana birbirlerinden biç şikâyetleri yokmuş gibi geldi. İki çeşit bitki, bir deniz kabuğu ve birkaç tane taştan ibaret bir akvaryumda hayatlarından gayet memnun görünüyorlar. Bir de yemeklerini orda bulsalar. Sonra kendi kendime şöyle dedim: Abhazyaya akvaryum olsa apsuvalar da balık ve o akvaryumdan çıkan balıklar yaşayamaz hale gelse. Sonra zaten akvaryumun dışında balıklar yaşayamaz dedim. Yalnızca yaşayamadıklarının farkına varamıyorlar. Bu kadar acizler. İnşallah akvaryumun dışında yaşayamadıklarının farkına varırlar ve inşallah bunda çok geç kalmazlar. Çünkü zaman gelecek ve farkına varacaklar ama iş işten geçmiş olacak. Birde akvaryum yaptığım Abhazyanın temiz suyuna faşizmin kanlı elleri girmese. Şu önümde duran dört balığı beslediğim gibi besleyebilsem Abhazyayı, koruyabilsem bir ömür, iki ömür, üç ömür. İşte o zaman, o zaman var ya içindeki öfkeyi zorla da olsa (belki zor da olmaz) söküp atarım. Şimdi annemle babam sabura kalktı. Yarın oruç tutacaklar (Abhazyaya için). Belki yarın belki yarından sonra bir şeyler daha yazarım.

Not: Bana yazmak zorunda değilsin. Yani benim yazdıklarına cevap vermek için kendini zorlama. Sadece adını da yazsan küçük bir kağıtçık olsun canım. Erban abiye çok selam söyle. Eh eğer o da yazmak isterse onun yazdıklarını okurum. Hoşçakal.

Kardeşin Aşba Bekir.

Umuda kurşun atsa da ölüm

Unutma umutlar ölmez gülüm

Bu dizeyi bir zamanlar Efkan'ın askerlik resminin arkasında okuduydum. Çok hoşuma gitmişti. Sana veriyorum. İyi bak.

Bana mektup yazmışsın. Daha elime geçmedi.

Birkaç gün sonra Bahadır'dan bir yılbaşı kartı aldım. İki üç satırlık bu yazı beni öyle sevindirmişti ki. Ondan gelen bir selam dahi bende doping etkisi yapıyor, bir müddet daha içimde coşkuyla karışık bir sevinç oluşuyordu.

15.01.1993

Can yoldaşım; senin ve ailenin yeni yılını kutlarım.

Yeni yılın tüm çirkinliklere karşı savaştan bütün

'Özgürlük Savaşçıları'na başarılar getirmesini dilerim.

ABAĞBA

Artık Bahadır sanki Abhazya'yla aramdaki köprüydü. Abhazya'yla ilgili yüreğimde hissettiğim şeyleri ona yazıyor, yazmaya çalışıyordum. Abhazya'yla Bahadır'ı özdeşleştirmiştim. Benim için Bahadır Abhazya'nın timsali olmuştu. Abhazya'nın sesiydi o. Benim gibi konuşmasını beceremeyen ya da toplum karşısında konuşurken heyecanlanan biri değildi. Sakin ve etkili cümleler kuruyordu. Her zaman kesin ve kendinden emin bir konuşma tarzı vardı. Yaralı olduğu dönem Gudauta'daki hastanede yaptığı konuşma yıllar sonra bile internette youtuba girecek, Kafkasya ile ilgili hemen tüm sitelerde onun bu konuşması yayınlanacaktı.

“Merhaba

Ben Eskişehir'den Aşağba Bahadır. Apsuwayım. Dünyaya Apsuva olarak, Abaza olarak geldim. Vatanım faşist Gürcü güçleri tarafından işgal edilince üzerime vazife sayıp vatanımı savunmak için hemen buraya geldim. Burası bizim anavatanımız, atavatanımız.

Biz buraya gelirken arkamızdan birtakım insanlar askerçilik oynamaya, ramboculuk oynamaya falan gittiler diye bir şeyler söylemişler. Buraya geldikten sonra duyduk bunları. Benim şahsen çok gücüm gitti. Ben devlet dairesinde çalışıyordum. Güzel bir geleceğim vardı. 4 milyon maaş alıyordum. Diğer arkadaşlarımın da işi gücü vardı. Türkiye'de kalsaydık burada ölmezdik, sakat kalan arkadaşımız olmazdı, işimizle geçinirdik. Akşamları kahvemizde okeyimizi oynardık. Sabahta kalkıp işe giderdik, bir de güzel bir kız bulup evlenirdik. Yani bu imkanlarımız vardı. Ama içimiz rahat etmedi. Buraya gelen insanlar kendilerini buranın bu toprağın bir ferdi kabul ettiler, ve o yüzden buraya geldiler. Öyle konuşan arkadaşlara buradan selam olsun. Yanlış konuşuyorlar.

Şu unutulmamalıdır ki faşizm her zaman hüsrana uğramıştır. Gürcü faşizminin sonu da hüsrana olacaktır. Burası anavatanımızdır. Halkımızın kaderini kendimiz belirleyeceğiz. Teşekkür ederim.”

Bahadır'dan 24 Ocak 1993 tarihli bir mektup daha aldım. Bu ondan aldığı son mektup olacaktı. Bu tarihten tam bir yıl sonra Türkiye'ye dönüp İstanbul'da işe başladığım zaman, o mektubun birkaç satırını onun resmiyle birlikte bir kartona yapııştırıp odama, yanibaşıma koyacaktım. Her sabah kalktı-

ğında ve her akşam yatarken okudum o mektubu; dua eder gibi. Bana en sıkıntılı günlerimde huzur veren, artık aklımda iyice yer eden son mektup:

CANIM KARDEŞİM MERHABA

Seni çok özledim. Senden mektup alınca seni görmüş gibi seviniyorum. Unutulacak, hatırlanmayacak biri değilsin sen. Vatanından ve bizlerden uzakta olmanın senin için ne kadar zor olduğunu biliyorum. ÜZÜLME, SIKILMA. YANLIŞLARA KARŞI DİRENCİNİ KAYBETME. Kolkola girip zafer türkülerini hep beraber söyleyeceğiz.

*VE TÜM EMPERYALİST
GÜÇLERE İNAT;
KADEHLERİMİZ DÜNYA
HALKLARININ KARDEŞLİĞİ
VE MUTLULUĞU İÇİN
KALKACAK.
EKMEKSİZ VE ŞARAPSIZ
KALMAYACAĞIZ.
TAV OLACAKLAR BİZE
BİZ İSE GÜLE OYNAYA
HERKESLE PAYLAŞACAĞIZ.
ABAĞBA BAHADIR*

24.12.1993

APSNI

Bahadır'la hiçbir zaman kadeh kaldıramadık, dünya halklarının kardeşliği ve mutluluğu için. Bize kimse tav olamadı ve

güle oynaya paylaşamadık.

Abhazya'daki milli mücadeleye fiili olarak Türkiye'den giden 'Özgürlük Savaşçıları'nın sayısı epeyce çoğalmıştı. Tkuarçal hareketi ve sonrasında grupta çözümler olmuştu. Gruplaşmalar olmuş ve artık eskisi gibi değillerdi. Biri bir şey söylemeye kalksa "Grup adına mı kendi adına mı konuşuyorsun?" diye soruyorlardı. Ben bunları görmedim ama iş öyle bir raddeye varmış ki, Şendoğan abi orada bir kadınla birlikte yaşamaya başladığında, "Şendoğan abi, hayrola, biriyle birlikte yaşamaya başlamışsın" deyince, "Aman biraz sessiz konuşun, yoksa grup adına mı düzüyorsunuz yoksa kendi adına mı diye sorarlar" diye şaka bile yapmıştı. Bizim Adapazarı'nda oluşturduğumuz ya da kendiliğinden oluşuveren 'Özgürlük Savaşçıları' grubundaki bu bölünme, hakkında böylesine şakalar yapacak noktaya gelmişti. Bir kısmı Şamil Basayev'in grubunda kalmış, bir kısmı Kabardey-Balkar'dan gelen İbrahim Yağan'ın grubuna geçmişti. Gagra'da kalan grubun doğal liderliğini Bahadır üstlenmişti. Bahadır ve diğer arkadaşların asıl amaçları abluka altındaki Tkuarçal'a gidip mücadelemize orada devam etmektir.

Ali herkesten farklı bir şey yapmıştı. Orada kalıp gruplaşmaları ve grup içindeki problemleri çözmeye uğraşmak yerine dağlara çıkıp silahlı mücadeleyi oralı Abazalarla sürdürmeyi tercih etmişti. Gruptan tamamen kopmuştu. Ali arkadaşı Adgur Haraziya'ya Abhazyalı askerlerden oluşan bir birliğe katılmak istediğini söyleyince o da, Gudauta'da Rusların OMON (özel kuvvet) birliklerine benzer özel bir tim kurulacağını, isterse onlara katılabileceğini söylemişti. O sıra boşlukta olduğu için Ali de bu gruba katılmıştı. On sekiz yirmi yaşlarında gençlerden oluşan 22 kişilik bu tim bir otelde kırk beş gün çok özel bir eğitimden geçirilmiş, özel kıyafetler, çe-

lik yelekler, kar maskeleri, kasklar vb. verilmişti. Tim komutanlığına da Adgur Haraziya'nın tavsiyesiyle Ali getirilmişti. Bu özel hareket timi diğer tüm askeri birlikler gibi Genelkurmay Başkanlığı'na değil, doğrudan Devlet Başkanlığı'na, dolayısıyla Vladislav Ardzınba'ya bağlıydı. Timin görevi kısa vadede, OMON'ların görevine benzer şekilde Abhazya içinde savaş suçları, hırsızlık, adam öldürme gibi durumlar karşısında asayişi sağlamak, uzun vadede ise devlet başkanının özel korumalığını yapmaktı. Nüfusun az olmasından dolayı duyulan asker ihtiyacı nedeniyle sonradan benim de katıldığım, Groza (Bora) adı verilen bu tim Vladislav Ardzınba'nın talimatıyla Losig Tsugba'nın birliğine dahil edildi ve birliğin bulunduğu Payanda dağlarına, hatta daha yukarılara gönderildi. O zamanlar 'Özgürlük Savaşçıları'nın tek kadın üyesi olan Birgül abla Ali'yi yalnız bırakmamış ve "Gruba bir hemşire gerek" diyerek onunla birlikte sırtında kalaşnikofuyla dağlara gitmişti. Tarihe iğne yapmasını bilmeyen tek hemşire olarak geçecekti. Ali ise savaş bitinceye kadar Groza grubunun başında kalarak yüzbaşılığa kadar yükselecekti.

Birgül abla da savaşın sonuna kadar elinden kalaşnikofu bırakmayacaktı. Ali ve grubu Groza dağdan ininceye kadar yanlarında kalacak, yeri geldiğinde o da düşmanla çarpışacak yeri geldiğinde gruptaki herkese hem anne hem de abla kadar yakın olacaktı. Bir taraftan çatışmalara katılırken, bir taraftan da dağlarda böğürtlen toplayıp balla karıştırarak reçel hazırlayacaktı.

Ali'nin bulunduğu dağlık bölgeye paletli panzerler bile çıkmadığı için Losig Tsugba'nın karargahına ulaşım atlarla sağlanıyordu. Ali ve Adgur erzak temini, yeni telsiz kodları ve yeni hareket planı için belirli zamanlarda karargaha gidiyorlardı. Bir seferinde Ali'ye bir paket, Birgül ablaya da bir mek-

tup gelmişti. Ali, Nuray ablamın gönderdiği paketten çıkan gıcır gıcır postallardan çok, postalların içindeki bir şişe rakıya sevinmişti. Rakıyı onun kadar çok seven Birgül ablayla bir dere kenarına gitmişler, neredeyse bellerine kadar gelen karın içine oturup Ali'nin her zaman yanında bulundurduğu bardağa dönüştürülmüş keçi boynuzuyla rakılarını içmişlerdi. Uzun zamandır hasret kaldıkları rakıyı sevinçle içerlerken, mektubu okuyan Birgül abla birden ağlamaya başlamış, Ali de kötü bir şey olduğunu zannederek ne olduğunu sormuştu. Mektup kızından gelmiş; kızı annesine ilk defa genç kızlığa adım attığını yazmış. Birgül abla Ali'ye "Bugün kızımın yanında olmam gerekirken buradayım, ama mutsuz değilim. Yine de bu önemli gününde onun yanında olmak isterdim. Acaba hangisi daha kutsal?" demişti. Acaba hangisi daha kutsal Birgül ablacığım?

“Ölümün Ağzından Dinledik Yaşamı, Ölümlerin Ağzından”

Savaşın Abhazya cephesi bu şekilde inişli çıkışlı devam ederken Türkiye’de de yardım çalışmaları biraz yoluna girmişti. Artık çalışmalar iki koldan yürütülüyordu: Ekonomik yardım ve politik yardım. Ekonomik yardım olarak biz herkesten, ellerinden ne kadar gelirse para yardımı topluyorduk. Her ay düzenli olarak para veren birçok kişi de vardı. Bu insanların içinde Abhazya için yaptıkları yardımlardan dolayı iflas eden birçok tanıdığım var. Arabasına varana kadar satan insanlar gördüm. Politik yardım konusunda ise hiç önemli bir ilerleme sağlayamadık. Devletin resmi kuruluşlarının kapısını aşındırıyor, fakat hiçbir sonuç alamıyorduk. Organize edilen mitinglere katılıyorduk, birkaç polis copu yemek için. Bir işe yarasa o da umurumda değildi. Babam, bize o kadar kızan babam bile kendi yaşıtı arkadaşlarıyla bir yaşlılar heyeti kurup köy köy dolaşarak “soydaşlarımız açlıktan ölüyor” diye Abaza ailelerden imkanları çerçevesinde un ya da para yardımı toplamaya başlamıştı. Yardımda bulunanların bir listesini çıkartıp

dernek binasındaki panoya asacaklarını söylemişlerdi. Böylelikle insanların Abhazya’ya yardım etmiş olduklarını kanıtlayacaklardı. Belki biri diğerinden utanıp sırf isminin listede bulunmasını istediği için bile yardım eder, yardım yardımdır diye düşünmüşlerdi. Peki neydi o zaman babamın benim Abhazya’ya gitmeme karşı olan hiddeti?

Babamın arkadaşlarıyla başlattığı bu çalışma çok kısa sürede beni bile şaşırta bir başarıya ulaşmış, yaklaşık 10 ton un, 15.000 dolar para toplamışlardı. Topladıkları unu Kriz Komitesi tarafından tutulan bir gemi vasıtasıyla, Komitenin de hazırladığı yardım paketine ekleyip Abhazya’ya göndereceklerdi. Fakat parayı Abhazya Devlet Başkanı Vladislav Ardzınba’ya bizzat kendileri vermek istiyordu. Böylece babam he yetle birlikte Abhazya’ya gitme kararı almıştı. Yaşları yetmiş ila seksen arasında olan bu birkaç yaşlı adamın hayatlarında Abhazya için verdikleri belki de en son çabayı anlatmak için oturduğum İsviçre -*La Tour-de-Peilz*’deki küçük bir kafede şu satırları yazarken elim titriyor. Vücudumdaki irkilmeyi insanlar görmesin diye kendimi zor tutuyorum.

Evimizde Abhazya’ya gitme kararı verilene kadar kimse birbirine bir şey söylemiyordu. Ancak karar verildikten sonra ev halkına söyleniyordu. Babamın Abhazya’ya gitme kararı da bizimki gibi oldu. Damdan düşer gibi “Abhazya’ya gidiyorum” dedi. Fakat bir sorun vardı; babam hastaydı. İlaç kullanıyordu. Ablamlar yalnız gitmesine razı olmadılar. Ülkü ablam babamla gidecekti. Ben tabi ki çok şaşırılmışım. Ama öte yandan hoşuma da gitmişti bu karar. Gitsindi, gitsin görsün canımızı teslim ettiğimiz Abhazya’yı. Görsündü ana dili Abazaca olan, artık sayıları iyice azalmış olan insanlardan biri olarak, dilinin doğduğu, kültürünün yoğrulduğu toprakları. Ne için mücadele ettiğimizi yerinde görmesini istediğim için

bir şey söyleyemedim. Soramadım babama “Biz giderken kı-
zıyordun, şimdi sen niye gidiyorsun?” diye. Biraz da istedim
ki halk kahramanı Aşba Danakay’ın torununu görsünlerdi Aş-
ba sülalesi.

Gidişleri 1993’ün Şubat ayının 11’indeydi. Bir kartpostal
görmüştüm. Siyah bir fon üzerine beyaz çizgilerle çizilmiş,
ağzında sigarası olan, o zaman bana Bahadır’ı hatırlatan bir
adamın resminin bulunduğu bir kartpostal. Düşünmeden he-
men aldım. Arka yüzüne şunları yazmıştım:

Tsıba Efkan’a İstanbullu bir kardeşimiz bir şiir yazmış.
Onun deyişiyle bu şiiri Efkan yazmış.

*SEN DOĞMAMIŞ ÇOCUKLARIN
HÜRRİYETİ, GELECEĞİSİN
SEN YARATMAK İÇİN YAŞAMINI
FEDA EDENSİN
SEN CANLAR ÜLKESİ ÜLKEMİN
IZDIRAPLAR YÜREĞİ TOPRAĞINDAN
KOPARILMIŞ TAZE BİR FİDANSIN
SEN YİĞİT İNSANLARIMIZIN
ÜLKESİNE ESİRLİĞİN
SEN SÜRGÜN YÜREKLERİN
VURULDUĞU
PRANGALARI PARÇALAYANSIN
SEN ÖZGÜRLÜĞÜMÜZÜN*

Bu kartpostalı ablama verdim, Bahadır’a vermesini istedim.
Giderlerken ablam bana “Bir şey istiyor musun? “ diye sor-

muştı. Ablama “Gelmeden önce git Karadeniz’in kıyısına, de-
nize bak ve benim için bir şiir yaz“ dedim. Yazdı ablacım be-
nim; ömrümün sonuna kadar yüreğimde saklayacağım bir şiir
yazdı.

*Acılardan geçtik, özlemlerden
Parçalanmışlıklardan, bölünmüşlüklerden
Biz ölümün ağzından dinledik
Yaşamı
Ölümlerin ağzından
İşte bunun için ölümüne mücadele
Bunun için bu kadar güçlü
Hissedişim*

*Dağlı kardeşim;
Gözünün ucundaki, yüreğinin ağzındaki
Her sızıyı hissedebilişim
Bunun içindir*

*Özlemlerin tüttüğü yerdeyim
Ve yine bu yüzden ezilmişliğim
Hoşçakal derken
Karadenizin bu yakasına
Ülkü Aşupha*

Yaklaşık 20 gün kaldılar Abhazya’da. Türkiye’ye daha ön-
ceden gelen, babamdan sadece birkaç yaş küçük, yine bizim

sülalemizden Peti Aşba ve eşi Zaire Kutalıypha babama o yokluk içinde bir yerlerden bulup buluşturup bir yemek daveti vermiş. Geleneklerimize göre önemli bir misafiri ağırlamak için dana kesilir. Peti babamı davet edince babam gitmek istememiş. Peti ne olursa olsun babama misafirperverlik yapmak istiyormuş. “Durumu görüyorsun, hiç gerek yok“ demiş ama dinletememiş. Babam da mecburen kabul etmiş. Türkiye’ye döndüğünde babam bu olayı anlatırken neredeyse ağlayacaktı, o denli etkilenmişti. Bize Peti’yi soktuğu bu zor durumdan dolayı çok sıkıldığını söylemişti. “Yahu adam bir dana bulup kesmek yerine hazır et yemeği almak zorunda kaldı” diye utancından yerin dibine girmişti. “Savaş var savaş, dört çocuk bakıyor, yaşlı annesi de yanında. İşi olmamasına rağmen o kadar hazırlık yapıp beni davet etmesi o kadar zoruma gitti ki, hem vallahi hem billahi yediğim lokmalar boğazıma dizildi. O kadar üzüldüm ki! Beni memnun etmek için çırpınıyordu adamcağız“ diye anlatmıştı.

Peti Aşba ablamların dönüşünden yaklaşık iki hafta sonra, 15 Mart Sohum saldırısı sırasında dört çocuğundan birini kaybetmişti. Bütün savaş boyunca Abazaların en çok zayıat verdiği 15 Mart Sohum saldırısı olmuştu. Alyas Aşba, Ali’yle yaştı. 21 yaşında eski Sovyetler Birliği’nde milli boksörlük yapmıştı. 21 yaşında... Dernek ekibiyle 1991 yılında Abhazya’ya gittiğimizde bizi bir dakika olsun yalnız bırakmamıştı. Dönerken birbirimize sarılıp otobüsümüz kalkıncaya kadar ağlaşmıştık. Bu ona son sarılışım, onu son görüşümmüş meğer. Kahpeler tek tek canımızı alıyorlardı. Bana sanki hep benim sevdiğilerimden başlıyorlarmış gibi geliyordu. Sevdiklerim gün be gün azalıyordu. Her gün yüreğimden biraz daha kan sızıyordu ve elimden bir şey gelmiyordu. Savaş sonrasında da bu duygu beni bırakmayacak, birilerini sevmekten hep korkacaktım. Onlar da ölümler diye. Hâlâ dostluk kurmakta zorlanı-

şım bu yüzden.

Artık ağlayamadığımı düşündüğüm şu günlerde Ülkü ablamdan Abhazya’da kaldığı yirmi günlük sürede hissettiklerini yazmasını istediğim yazıları okurken kendiliğinden gözlerimden yaşlar boşanmıştı. Dostlarımızla yüreklerimizi paylaşmayı öğrendiğimiz o genç yaşlarımızdan bugüne kadar ailemle ne kadar az şey paylaştığımızı görmüş ve aslında buna ne kadar ihtiyacımız olduğunu anlamıştım:

Herkes Ordaydı

Bana göre herkes, bütün dünya "benim dünyam", tüm sevdiğilerim. Kardeşlerim, arkadaşlarım, daha arkadaş olacaklarım. En son kızları da gizlice uğurladıktan sonra günler benim için geçmez olmuştu. Gitmeliydim

Aklımda fikrimde tek şey vardı. GİTMEK. Ateşe dönen pervaneler gibiydik. Bir merkezden çekiliyorduk sanki. Bu bizim elimizde olan bir şey değildi.

Bir an önce gitmek, orada olmak o ateşe dalmak, onunla yok olmak, ya da söndürmek. İnanç böyle bir şey demek ki. Yetebilecek zannediydi insan kendini.

Her neyse, tarihleri ve olayları doğru sırasına koyamam berhalde ama kızlar da gittikten bir süre sonra kesin olarak yola çıkmaya karar verdim. Bütün paramızı gidenlere kullanıyorduk (zaten ne kadar vardıysa...)) Şimdi kendime kalmamıştı ama denkleştirdim bi şekilde. Babama söyledim. Babam “baharı bekle beraber gideriz” dedi. Kendince ertelemeye çalışıyordu. Kulağa güzel geliyordu baharda... Ama baharı görebilecek miyiz? O zamana kadar kim öle kim kalla. "Ben daha fazla bekleyemem geliyorsan şimdi" dedim. Onlar da yaşlı bir grup olarak para yardımı götüreceklerdi

galiba, hazırlandık.

Babamın hazırlıkları çok ilginç gelmişti bana. Birkaç giyecekten sonra kocaman tenekelerle zeytin, peynir, un, pekmez gibi şeyler almıştı. Önce çok yadırgadım kime yetecekti ki...

Ama sonra hem ne kadar işe yaradığını gördüm hem de hatırladıkça yıllar boyu beni duygulandırdı.

Trabzon, gemi ve Soçi Magnolya otel...

Gemide Ramazan abi, Özcan, Zafer ve birkaç kişi daha vardı, orda karşılaşmıştık. Bizim için çok iyi olmuştu, yalnız kalmamıştık. O gece otelde kaldık. Sabah bizi ştabdan olduğu söylenen birileri araba ile alıp sınıra götürdüler. Pasaportlar değiştirildi, hiç konuşmadan ilerleyin dediler, söylediklerini yaptık ve sınırdan geçtik.

İşte Abhazyadaydık. O durumda bile nasıl ob batta obğuşa dedirtiyor insana...)

Otobüsle gidiyorduk. Yolcu otobüsü galiba. Bulanık bir rüya gibi kimler vardı otobüste? Kimseyle konuştuk mu? Hatırlamıyorum. Gagra'da durduk Türkiye'den giden çocukların olduğu grup burada kalıyordu. İndik arkadaşları gördük. Soner Erhan, Bahadır, Tarık, Sedat daha bi sürü. Babam önce Adapazarı'nda görüp sonra burada karşılaştığı çocukların "kerata seni" diye başlarını okşuyordu. Ne kadar zor günlerdi Allah'ım, insan bir ikincisini asla kaldıramaz. Olmamalı...

Ali geldi bir araba ile bizi aldı, Gudauta'ya gittik. Luba'lar ile buluştuk. Ali'nin arkadaşı Adgur ile beraber kahve içtik. Herkes sakallı asker kıyafetli, herkes askerdi...

Sonra ben babamdan ayrıldım. Ali'nin karargahına gittim. Kaldığı yeri görmek istedim. Pek iyi bir yer sayılmazdı tabi ama savaş koşullarında fena da değildi. Birkaç gün Gudau-

ta'da kaldık. Akşamları camdan izli mermilerin ışıklarını seyrediyorduk, uzaktan gelen bomboların sesini dinliyorduk.

Sonra ben Gagra'ya gitmek istedim. Orda da arkadaşlarım vardı, görüşmemiştik doğru dürüst. Hani nasıl derler, dünya gözü ile bir kez daha görmek istedim. Pek fazla kalamayacaktık. Erhan arkadaşım., çok fazla konuşamamıştık ama bana çok farklı göründü. Çok sert, çok düşünceli, çok yoğun, fazla zamanım (zamanımız demek daha doğru belki) yok der gibiydi. Olcay. Arada onunla sohbet ediyorduk. Hatta onun odasında kalmış olmalıyım. Odasının duvarlarında şiirler asılıydı. Çok güzeldiler. Hepsini kendime kopya ettim. Ezberimiz aynı olsun diye belki.

Bahadır'la uzun uzun konuşma fırsatı buldum. Daha yarısı iyileşmemişti. Sabile gittik bir akşamüstü, taşların üzerine oturup sohbet ettik. Onunla konuşmak beni rahatlatı. Tespitleri çok netti. Koşullar böyle olunca sonuçlar şöyle olacaktır deyip kapatıyordu konuyu. "Telaş edecek bir şey yok zaferle beraber her şey değişecek, yerli yerine oturacak merak etme, her şey çok güzel olacak bak görürsün" diyordu. Silahını inceledik biraz taktık söktük galiba, bi de bi el ateş ettim hafiften suçluluk duygusuyla. Bi mermi ziyan etmiştim. Sonra birden arka arkaya silah sesleri duyduk. Uh n'oldu geldiler mi diye fırladık koşu koşu geldik otele doğru, duvarın dibine gizlenip baktık Çeçenler atmış öylesine...

Dönecektik. Herkesle vedalaşmak istedim, ama yapamadım. Küçük mektuplar yazdım odalarına bıraktım. Bahadır'ınki öldüğünde eşyalarının arasından çıkmış; nasıl oldu bilmiyorum, bana geri getirdiler. Gudouta'ya döndüm.

Ali'de çok değişik görünüyordu gözüme. Herkes biraz donuk, katı, herkes fazla asker. Abhazyaya bir önceki gidişimle bu sefer ki arasında ne kadar çok fark vardı, anlatılır

gibi değildi, anlaşılır gibi değildi.

Dönme zamanı geldi. Babam içtiği suyu bile çok görüyordu artık kendine. 1 hafta 10 gün kadar olmuştu, daba 10-15 gün kalabilirdik, ben dönmek istemiyordum ama ona da bak veriyordum. Dönüş yolu Soçi'ye kadar olan zaman aralığı hafızamda hiç yok. Sadece Soçi Magnolya otel. Hâlâ Abhazya'ya geri dönmek için umudum vardı. Türkiye'den gelenler olmuş. Onlarla geri dönmek istedim. Bir hareket olacakmış o günlerde. Bunu söylesem babam belki izin verir ama söylemeye kıyamıyordum çok üzülür diye. Epey düşündüm ama ertesi sabah gidenleri kaçırmayacaksam bu akşam bi şekilde söylemeliydim. Yavaşça yatağının başına gittim, duvara dönük yatıyordu. "Baba" dedim "ben geri dönmek istiyorum, herkesi burada bırakıp gide-mem. Saldırı olacakmış". Hiç bana bakmadan cevap verdi babam: "Biliyorum".

Çok şaşırdım, eğilip yüzüne baktım sessiz sessiz ağlıyor, dua ediyordu. O da benden saklıyormuş. Kısaca geri dönemedim... Dönemedim...

Ülkü Aşupha

Efkan'ın ve Vedat'ın ölümünden sonra Abhazya'da daha da çok insanın ölebileceğini düşünüp kendimizi ölümlere karşı hazırladığımızı zannetmiş ama yanılmıştık, yanılmaya da devam edecektik. İlkbahara girdiğimiz nisan ayının ilk günlerinde Abhazya'dan tekrar bir ölüm haberi almış, yine sanki ilk ölüm haberi gelmiş gibi üzülmüştük. Ölümlere alışamamıştık işte bir türlü. 'Özgürlük Savaşçıları' bir arkadaşlarını daha kaybetmişti. Kızlar için kolunu kesip duvara kanıyla "Sizi seviyoruz" diye yazan Zafer Argun bizi yalnız bırakmıştı. Zafer'in ölümünü bana annem eve telefon ettiğimde haber vermişti.

BAHADIR

Günlerdir işe gidip geliyorum ve son birkaç gündür geceleri geç çıkıyorum. İşten geç çıktığım bütün akşamlar annem telefon edip "oğlum gelmiyor musun?" diye sorar. O gece saat 9.30 olmasına rağmen arayan yok. Çalışıyorum. 'Allah Allah! niye aramadı' dedim kendi kendime. Bir telefon edeyim dedim. Ben de geçte çıksam erkende çıksam evi kolay kolay aramam. Ama bir arayayım işte dedim. Evi aradım. Telefon biraz uzun çalıyor. Haa! ablaclar yok diye geçirdim içimden. (Annem rahatsız olduğu için evde kimse yokken telefona kadar gitmesi uzun sürdüğü için beklemek gerekiyordu). Neyse bekledim. Annem çıktı. Onu konuşturmadan "Niye aramıyorsun kız, ablaclar yok mu?" diye sordum. O da dernekte olduklarını söyledi. "Ne var dernekte" diye sorunca "Apsnı'da (Abhazya) biri öldü" dedi. "Kim" diye sordum. Heyecenla "Zafer" dedi. "Ben sonra gelirim" dedim ve telefonu kapattım. Telefonu kapadığım an ne yaptığımı hatırlamıyorum. Birkaç dakika sonra açık olan televizyonu kapattım. Haykırarak tabta masaya vurdum. Daba sonra merdivenlerde ağlamaya başladım ve sağa sola vurmaya başladım. Dükkanda yapayalnızdım. İnsanların ani şok dedikleri sanırım başıma gelmişti. Tanrım yanımda biri olsa... Ayşegül, Ayşegül'ü aradım. Dükkanda onu kucaklamak istedim. Yanlız olmaktan korktum. Sürekli ağlıyordum. Bana hiç böyle olmamıştı. Dükkanı kapadım. Hızlı bızlı derneğe doğru çıktım. Sürekli ağlıyordum. Kendimi kasmış bir şekilde sürekli ağlıyordum. Yolda insanların bana acıyacıkları aklıma geliyor, kendimi tutmak istiyorum, olmu-yor. Ağlıyorum, ağlıyorum hıçkırma hıçkırma. Derneğin merdivenlerini çıkarken ağlamam durmuştu. Yukarı çıktığımda 5-10 kişi vardı. İçeri girip selam verip çıktım. Dışarıda Ayşegül'le ablam vardı. O tarafa gittim. Ama sağa sapıp bızlı

bızlı gitmeye beşladım. Yine ağlıyordum. Ayşegül'lerin beni hem görmesini hem de görmemesini istiyordum. Neden? Yani üzüntümü ispata mı çalışıyorum? Neden bilmiyorum. Yoksa Ayşegül'le mi ağlamak istedim? Bilmiyorum. Dernek terasının sonuna gittim. Bir yere oturup hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Bir adam geldi. "Bir şey yok" dedim. Sonra tekrar derneğin salonuna geçtim. Bir müddet oturdum, oradan başkanın odasına geçtim sigara içmek için. Ayşegül Ercü'nün omuzuna yaslanmış ağlıyordu. Ercü'yü kıskandım. Ayşegül'ü de. Sanki en çok benim üzülmem, benim ağlamam gerekiyormuş gibi. Bu bana daha önce Muammer abiyi kaybettiğimizde de olmuştu. Ne kadar üzülsün, ne kadar ağlasam az geliyordu. Aynı şimdi olduğu gibi. Belki de egoisttim. Ayrıldık evlerimize. Allah'ım yalnız kaldım yine. Ama sanki Zafer ölmedi. Hayat birkaç aradan sonra normale mi döndü? Artık ağlamıyordum. Sanki ağlamak üzüntünün bir göstergesiymiş gibi ağlayamayınca suçluluk duyuyordum. Oysa Ayşegül herhalde çok üzülmüyordur diye düşünüyordum. Ama birkaç gün sonra onlara gittiğimde güldüğünü gördüm. Öylesine rabatlardım ki. Tepkilerim normal herhalde diye düşündüm. İki gün önce başsağlığına gittiğimizde Ayşegül ağlıyordu, yolda giderken güldüğümüz halde. Ben neyse içimdekileri daha güzel anlatamıyorum. Anlatmak için çaba harcarken yanlış yorumlayabilirsin. Ama Zafer bende çok değişik bir etki bıraktı. Vedat öldüğünde bu olmamıştı. Hemen şimdi ne geldi aklıma biliyor musun Bahadır? Bak neler yazıyoruz? Efkân, Vedat ve şimdide Zafer diye. Artık rabat bahsedebiliyoruz. Senin en sevdiğin arkadaşın ölsün, sen rabat rabat otur konuş, yaz. Kalbimizin sıcaklığı ölenlerimizin cesetleriyle birlikte soğudu. Korkuyorum.

Kimsenin bizim duygularımızı böyle kirlletmeye hakkı var

mi? İşte onun için bu hakkı kendinde sananlardan nefret ediyorum. İçimize soktukları öldürme duygusunu üzerlerine tatbik etmek istiyorum. Hani bir yerin kaşınırda kaşırken nasıl hoşuna gider, çoğu zaman onları öldürmekten öyle hoşlanacağını hissettim. Kendimi yarasının kabuğunu soyan biri gibi onları öldürürken hayal ettim. Hiç bu şekilde şeyler hissetmesemde vicdan azabı çekmek için öldürmek ister oldum. Resim çizen ellerim öldürmek istiyor var mı daha ötesi? Ama içimdeki bu caniliği onlar körükledi. Pis töre düşmanları, ırz düşmanı faşistler. Kendi kendine yaşamak isteyen insanları "sizi biz istediğimiz şekilde yaşatacağız, siz bizim güdümümüzdesiniz, siz biz olacaksınız" diyen şoven bir zihniyet. Bunları söylemeye, töremizi öldürmeye hepsinden önemlisi insanlarımızı öldürmeye ne hakları var? Bizim milletimiz bütün milletlerin olması gerektiği gibi kendi kaderlerini kendileri tayin etmeli. Ben övünüyorum. Çünkü en azından Apsuva toplumu bunu yapabilmek için mücadele ediyor. Bunu yapamayan milletler de var.

Bahadır kardeş, ben Bekir. Biraz geç yazdım ismimi. Zarftan anlarsın benim yazdığımı. Nasılsın? Ameliyat olmadan bir gün önce Ali aradıydı. İnşallah iyisindir. Uzun zamandır yazışmıyoruz. Zaferin ölümü elime silah yerine kalemi verdi. Ben de yazdım. Bizi hep bu acılar mı bağlayacak? Seninle ben oradayken muhabbetimiz bu mektupların onda biri kadardı. Ne zaman buraya gelip yazmaya başladım; işte o zaman orada seninle muhabbet etmediyse te dialogumuzun on katı fazla olduğunu anladım. Meğer biz birlikteyken acıları daha iyi, hasreti daha çok paylaşıyoruz, konuşmadan, sessizce. Hani bir şarkı var ya "bizi bize dost eden yediveren güle". Meğer bizi bize dost eden yediveren gül değilmiş. Hep güllerin solduğu zaman payla-

şıyoruz her şeyi.

Bahadır; Ali oraya geldiğinden beri ben de gidebilmenin binbir çeşit yolunu arıyorum. Zaman vermek istemiyorum ama ilk fırsatta geleceğim.

Seni seven dostun Bekir Aşba

Bahadır'a içimden gelerek yazdığım bu yazı, o hayattayken mektup niyetine yazdığım son yazı olacaktı. Bahadır'la bu mektuptan ancak bir buçuk ay sonra görüşebildim. Türkiye'ye geldiği zaman, bir gün o bizde kalmış, bir gün de ben Eskişehir'e gidip onda kalmıştım. Haziran ayında Abhazya'da ateşkes ilan edilince Bahadır da fırsattan yararlanıp Türkiye'ye gelmiş, beni aramıştı. Beni görmeye gelecekti. Sevinçten havalara uçmuştum. Bir iki gün sonra tekrar arayıp "Bekir, amcam ölmüş, onu gömüp geleceğim" demişti. "Tamam" demiştim ama yine aynı tuhaflığı, Efkan ölünce arkadaşlara "Yardım edin Efkan'ı kamyonu yükleyeceğiz" dediği zaman hissettiğim tuhaflığı duydum içimde. Ölüler için kullandığı kelimeler çok garipti. Sonraları Bahadır'ın ölüler için bu tür alışık olmadığım kelimeler kullanmasını içinde taşıdığı sosyalist ruha yormuştum. Fakat daha sonra onun hocalardan ölü yıkamay öğrenildiğini duymuştum. Acaba ölülere çok alışkın olduğu için mi bu şekilde konuşuyordu? O zamanlar önemsemediğim ve bu yüzden de sebebini hiç sormadığım bu konuyu o öldükten sonra çok düşünmüştüm.

Bahadır'ın bize gelişiyile ilgili hafızamda çok fazla şey kalmamış. Sadece evimizde yatarken bana yaralarını göstermesini istemiştim. Dokunmuş ve "Acıyor mu" diye sormuştum. Başka önemli bir ayrıntı hatırlamıyorum. Eskişehir hamamlarıyla meşhur olduğu için Bahadır beni Eskişehir'e gidince hammama götürmüştü. Akşam olunca Bahadır'ların evinde yemek

yiyip Eskişehir Kafkas Kültür Derneği'nin Abhazya'ya yardım amaçlı düzenlediği geceye gittik. Bahadır'a daha önceden hazırladığım, üzerinde Abhazya bayrağı ve haritasının bulunduğu çıkartma etiketleri verip "Bunları satabilir miyiz? Benim Abhazya biletim olacak" dedim. Yaklaşık bir ay sonra Abhazya'ya gideceğim uçak biletini o etiketler sayesinde alacaktım. Parayı gözüm gibi saklamıştım. Ertesi gün Bilecik'in Pazarcık köyünde kalan Muzaffer abiyi görmeye gittik. Muzaffer abi bir türlü bırakmadığı o küfürlü cümleleriyle bizi epey güldürmüştü. Akşamüstü otobüsle dönerken Bahadır eliyle dışarıdaki insan kalabalığını gösterip "Bak kardeşim, işçi kitlesi dağılıyor" demişti. Hiç unutamadım Bahadır'ın bu cümlesini ve yüzünde beliren o mutlu, imrenerek bakan ifadeyi. Benim işçi kardeşim.

2 Temmuz'da Türkiyeli grup Gudauta'ya bağlı Mısra köyünden bir kum gemisiyle Oçamçıra'ya başarısız bir deniz çıkartması yapmıştı. Hatta Suriyeli bir direnişçi arkadaşımız Nidal "Ben askerim, intihar eylemcisi değil" diyerek bu çıkartmanın yapılmasına karşı çıkmıştı. Ama emir bu şekildeydi ve uygulanacaktı. Grubun içinden Rıdvan Ağırba ve Alper Abgınba komutan olarak seçilmişlerdi. Fakat gemi Oçamçıra'da hava şartlarından dolayı istediği yere yanaşamayınca, Sovyetler döneminde maymunlar üzerine araştırma yapılan, yarısı bataklık bir sahile yanaşmıştı. Grup sahile çıktıktan sonra birkaç parçaya ayrılmış, bir kısmı da kaybolmuştu. Bataklık içinde ne tarafa gideceklerini bilemeden saatlerce yürümüşler, hatta Gürcü askerlerinin birkaç metre yakınına kadar gelmişlerdi. Abhazya'nın doğu cephesindeki Abhazyalı birliklerden oluşturulan timler Türkiyeli grubu çok zor şartlar altında ancak iki gün sonra Tkuaçal'da toplayabilmişti. Sadece Erhan abi ve şimdi adını hatırlayamadığım bir arkadaşımız bulunamamıştı. Erhan abi, birliklerimizin bulunduğu Tkuaçal'a git-

meye çalışırken Tamış köyü (o sırada tamamen Gürcülerin denetimindeydi) yakınlarında tamamen umudunu kaybetmişti. Vurulur ya da esir düşersem üzerimden çıkmasını diye pasaportunu, ailesi için yazdığı bir mektubu ve yeğeninini resmini gözüne kestirdiği bir yere saklamıştı. Bugün hâlâ Abhazya'ya gittiğinde eşyalarını sakladığı o yere gidip orada olup olmadıklarını öğrenmek istiyor; bulamayacağını bile bile...

Babam Abhazya'ya gidip gelmişti. Ateşkes ilan edilmesini de bahane ederek yaralanan arkadaşlarımı görmek için Abhazya'ya gitmeme izin vermesini isteyecektim babamdan. Babamla annem evimizin küçük balkonunda otururlarken yanlarına gidip konuyu açtım. Yanımda en büyük destekçilerim olan ablalarım da vardı, gerektiğinde müdahale etmek için. Babama Abhazya'ya gitmek istediğimi söyledik. Bir kez daha içim titreyerek, hayır demesinden korkarak izin istedim. Sadece iki haftalığına gidecektim. Savaşın sonuna kadar kalacağımı ve bir daha dönmek gibi bir niyetim olmadığını söyleyemedim. Acaba babam inanıyor muydu iki hafta kalacağıma? Babamı çok istekli olmasa da ikna ettik. Allahım! İzin vermişti. Abhazya'ya gidiyordum. Savaşı kazanmışız gibi sevinmiştim. Bütün hazırlıklarımı yıldırım hızıyla yaptım. 26 Temmuz'da evdekilere veda edip Abhazya'ya yola çıktım. Bu seferki gidişimde de zorluk yaşamadım. Zaten ateşkes ilan edilmiş, Rusya meyve ticareti sebebiyle olsa gerek Adler-Psou sınırını açmış, geçişler kolaylaşmıştı. Abhazya sınırında görevli pasaportumu alıp içeriye girdi. Diken üstünde bekliyordum. Şaşırtıcı bir şekilde, her gün kanunları değişen sınırda hiçbir sorun çıkmadı. Pasaportumu alınca içimden çılgınca haykırmak geldi. Olmuştu işte. Abhazya'daydım artık. Sınırı geçince Abhazya'nın havasını ciğerlerimi patlatırcasına içime çektim.

Sanki birkaç metre ötemizde, Rusya tarafındaki hava çok farklıymış gibi. O zaman öyle geliyordu bana. Abhazya'da solduğum hava başkaydı. Garip olabilir ama bugün de öyle geliyor. Abhazya'nın havası başkadır. Bu sevinçle bir minibüse atlayıp Gudauta'ya gittim. Ali'nin Gudauta'da, arkadaşlarının ise Gagra'daki Abriskil otelde kaldıklarını biliyordum. "Önce Ali'yi göreyim, sonra çocuklara uğrarım" dedim kendi kendime. Ali Gudauta'ya geldiğimi haber alıp, daha önce Efkan'larla Gudauta'nın merkezinde takıldığımız kafeteryada otururken beni almaya geldi. Bu sefer Luba'ların geçici olarak kaldıkları dairede kalacaktım. Luba'lar gelişime hem sevinmiş hem de pek istememişlerdi. "Ah Bekir, yine mi geldin" diye kucaklayıp başımı yine küçük bir çocukmuşum gibi okşuyordular. Adamur zaman zaman arabasıyla televizyon ekibini cepheye götürüyordu. Luba ve Nani seferberlik çerçevesinde devletin istihdam ettiği yerlerde çalışıyorlardı. Ateşkes ilanından sonra Ali, timiyle birlikte bağlı bulunduğu birliğin komutanı Losig Tsugba'dan izin alarak kaldıkları Payanda dağından Gudauta'ya inmiş, ikinci bir emre kadar dinlenmeye çekilmişti. Fakat her gün timi toplayıp 'ştab' denilen, Türkiye'de karargaha tekabül eden komutanlık bürosuna gidip sayım yapıyorlardı. Ateşkes ilanı ile birlikte başlayan diplomatik görüşmeler sonucunda, bize söylendiği kadarıyla Abhazya Cumhuriyeti Parlamentosu Sohum'daki eski binasına geri dönecek, yaklaşık 1000 kadar asker parlamento binasını korumak üzere görevlendirilecekti. Ali'nin timinin tamamı Sohumlu gençlerden oluştuğu için hepsi bu 1000 kişilik grubun içinde yer almak istedi. Ali çocukların bu isteğini komutanlığa aktardığında, resmi prosedür gereği bir birliğe bağlı olanların kendi isteği doğrultusunda hareket edemeyeceğini, ancak ayrı bir ekip oluşturulursa gruba sokabileceklerini söylediler. Ali ve Adgur, Losig Tsugba'yla bir fikir birliğine varıp Ali ve timini

birlikten ihraç ettiler. Aslında değişen bir şey yoktu. Sadece Ali timinin cephesini değiştirmişti. Her şey kağıt üzerinde hal- lediliyordu. Parlamento binasını korumak üzere Sohum'a git- me duygusu çok fena gururumu okşuyordu. İnanılmaz mut- luydum. Hepimizin beden ölçüleri, ayakkabı numaraları alın- dı. Birer vesikalık fotoğraf verdik. Hepimize parlamento gö- revlisi olarak askeri kimlik çıkartıldı. Bugün o liste hâlâ elim- de. Her sabah toplanıp sayımdan sonra gideceğimiz yerleri bildirip öyle ayrılıyorduk. Çocuklarla ben de kaynaşmışım. İçlerinden birkaçı Abazaca bilmiyordu. Ben de yarım yamalak Rusça konuşmaya çalışıyor, bunu yaparken de çocukları gül- dürüyordum. İsmimi çok iyi telaffuz edemedikleri için beni temiz kalpli anlamına gelen 'Agutske' diye çağırıyorlardı. Ne yazık ki o fidan gibi gençlerin bir kısmı ölecek, bir kısmı da savaştan sonra morfinman olacaktı. Savaştan yıllar sonra za- ferle sonuçlanan davamızı bırakıp kardeşimle para kazanma kavgasına girdiğimizde bile beni Sohum sokaklarında gör- dükleri zaman, almış oldukları morfinin etkisine rağmen yine "Agutske, nasılsın?" diye kucaklıyorlardı. Akrobalarım, yani Abhazya'daki kuzenlerimden bazıları, giriştiğimiz bu para ka- zanma kavgası içinde önümüze çıkan problemler karşısında bana geniş yürekli anlamına gelen "aguatçüa ajvüpa" dedikle- rinde, o genç arkadaşlarım aklıma gelecek, insanların bakış açısı karşısında kurduğum bu şaşkırtıcı tezat yüreğimi çok ama çok derinden sızlatacaktı.

Günler parlamentoya gitmeyi beklemekle geçmiyordu. İşe yarar bir şeyler yapmalıydım. Ali için durum farklıydı. Aylarca dağlarda kalmış, şimdi de sıcak duş almanın ve sıcak yatakta yatmanın keyfini çıkartıyordu. Fakat ben artık sıkılmaya baş- lamışım. Tam o sırada güzel bir işle karşılaştım. Türkiye'den Abhazya'ya gönderilen ilaçların büyük bir kısmı bir depoda toplanmış, gruplandırılması gerekiyormuş. Fakat Türkçe bil-

mediklerinden yapamıyorlardı. Yaklaşık üç hafta o depoda bütün ilaçları gruplara ayırıp, süresi geçmiş olanları attım. Bu arada olmayan sabrımız iyice azalmış, lanet olası parlamento- ya bir türlü gidememiştik. Bir ara serigrafi ustası olduğumu duyup bayrak bastırmak için biri gelmiş, o iş de yeterli ekip- man olmadığı için başlamadan bitmişti.

Bir ara fırsatını bulup Gagra'ya gittim. Kadrosuna yenileri- nin de eklendiği Türkiyeli 'Özgürlük Savaşçıları'nı görmeye, daha çok da Bahadır'ı ve Erhan abiyi... Abriskil otelinde Ab- hazya'yı ziyarete gelen Türkiyeli Çerkes turistler de kalıyordu. Otelde bulduğum ortam beni biraz hayal kırıklığına uğrattı. Kimlerin savaşmaya, kimlerin ziyaret maksadıyla geldiklerini anlamak için insanları tanımak gerekiyordu. Oysa ben Adapa- zari'nden ayrılan o 'Özgürlük Savaşçıları'nı bulmayı umuyor- dum. Bahadır ile Erhan abi asayiş kontrolü için nöbete git- mişler. Onları ancak gecenin ilerleyen saatlerinde görebildim. Bahadır gelince kucaklaştık, hasret giderdik her zaman oldu- ğu gibi yine sessizce. İçim yine huzur dolmuştu. Abriskil ote- linin balkonunda bana o Rus maşrapalarıyla çay ikram etti. Sonra gecenin sessizliğinde Karadeniz'i seyrettik usulca.

Bahadır bana o balkonda sık sık oturduğunu ve oraya ge- len Abaza turistlerin yaptıklarını seyrettiğini anlatmıştı. Bana birini gösterdi, "Bak şu adam var ya, ona keklik avcısı adını verdim. Çünkü yan taraftaki otelde mülteci kadınlar kalıyor. Bu adam da oraya gidiyor, yeteri kadar alkol aldıktan sonra kadınları tavlama için ellerini iki yana açıp leylek gibi tek ayaküstünde durup başlıyor bir uzun havaya. Daha sonra bir- den kekliği düz ovada avlarlar şarkısını söyleyerek seke seke oynamaya başlıyor" dedi. Çok gülmüştüm. Bahadır'ın anlatış tarzıyla daha da komikti. Ama sonra bazı insanların ne kadar iğrenç olduklarını düşünmüştüm. Ama her koyun kendi baca-

ğından asılır. Benim geliş amacım başka, onlarınki başkaydı.

Ertesi gün otostop çekerek Gudauta'ya gittim. Tekrar parlamentoya gitmeyi beklemek için. Fakat birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler'in Tkvarçal'a giden yardım konvoyu geri geldi. İçlerinde daha önce Oçamçira'ya yapılan deniz çıkartmasından sonra orada kalan birkaç Türkiyeli Abaza ve Çerkes de vardı. Geri dönen grubun lideri İmdat Agos abiydi. Bahadır İmdat abinin geldiğini duyunca hemen Gudauta'ya geldi. İmdat abi Türkiye'de emniyet müdürlüğü de yapmış eski bir polisti. Fakat o gece Bahadır'ın onu resmen sorgular gibi davrandığına şahit oldum. İmdat abi ise Bahadır'ın karşısında kekeliyordu. Bahadır'ı niçin gruplarında lider seçtiklerini o akşam ondaki o otoriter tavrı görünce daha iyi anlamıştım. Bahadır'ın sorgulama sebebi ise İmdat abilerin geri gelmesiydi. Çünkü grup abluka bölgesinde daha çok adama ihtiyaç olabileceğini düşünerek ilk fırsatta oraya gitme kararı almıştı. Orada kalanlardan da İmdat abi sorumluydu. Orada adama o kadar ihtiyaç varken kalkıp niye geri dönmüşlerdi? Bahadır bunun için öyle davranmıştı İmdat abiye. Cezalandırmak gibi bir durum söz konusu değildi ama Bahadır tepkisini göstermek istemişti. Bu olay nedeniyle İmdat abi Bahadır'a karşı hiç tavır almamış, büyük bir olgunluk göstermişti.

“Ormandaki Gizli Yere Gidip Ateş de Yaktım, Dua da Ettim”

Bir gün evlerinde kaldığımız kuzenlerimizden Nani, Ali'ye gördüğü bir rüyayı anlatmış. Çünkü rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş. Nani biraz enteresan bir kadındı, ama rüyası da epey enteresandı. Güya Hz. Muhammed ona (Kendisi Hıristiyan olduğu için bize 'sizin peygamberiniz' diyordu) “Git, biri temiz diğeri kirlî iki su arasında dua et“ demiş. İşin daha ilginç tarafı Ali'nin bunu, şaman dostumuz Adgur Haraziya'ya anlatmasından sonra yaşayacaklarımızdı. Çünkü Adgur böyle bir yer olduğunu duymuştu ve hangi yöne gidileceğini biliyordu. Ali'ye bu kadını oraya götürüp dua ettirmemiz gerektiğini söyledi. Küçük bir organizasyon yaptılar. Adgur Rusların GAZ adını verdikleri, Efan'ı Gudauta'ya getirdiğimiz o kamyonlardan birine sahip olan arkadaşı Akun'u buldu, bir de yolda bizi gülmekten neredeyse donumuza işeten Dripşli bir şair arkadaşını getirmişti. Ben, Ali, Nani ve Ala'yla birlikte toplam yedi kişi kamyona doluşup Ritsa yolunu tuttuk. Adgur'a göre Nani'nin rüyasında gördüğü yer, benim için Ab-

hazya'nın incisi sayılan Ritsa'nın daha yukarılarında, Abazin bölgesine çok yakın, Abazaların ilk çıktıkları yer olduğu söylenen Pshüa adı verilen küçük bir bölgeydi. Ritsa gölü bin metre yükseklikte olduğuna göre Pshüa daha da yukarılarda olmalıydı. Çok hoşuma gitmişti. Dağlara çıkacaktım yine, benim dağlarım. Yolda Drıps köyüne uğrayıp meşhur Drıps şarabından "ayü tske" (sek şarap) dedikleri şaraptan aldık. Ritsa gölünden sonra yol bitti, orman yoluna girdik. Beş buçuk saatlik zorlu ama çok eğlenceli bir yolculuktan sonra Pshüa köyüne geldik. Akun daha önceden köyün muhtarına telsizle geleceğimizi haber vermiş, muhtar da bizim için hazırlık yapmıştı. Fakat biz kurban kesmek için keçi satın almak istiyorduk. Köyün çobanını bulup bir keçi satın aldık. Daha sonra yolda giderken bir çiftçiye Nani'nin rüyasında gördüğü, elini sokamayacak kadar soğuk olan Adzi-eykuaça adında bir dere ile birbirine karışmadan akan temiz ve bulanık dere olup olmadığını sorduk. Artık tesadüf mü mucize mi bilemiyorum, isimlerine varana kadar tutuyordu aradığımız yerler. Çiftçi bizim Türkiye'den geldiğimizi ve Müslüman olduğumuzu öğrenince, karşımızdaki tepeyi göstererek oranın 'Müslüman dağı' olarak anıldığını söyledi. Adgur bize o dağın Abazaca adının "İnalquba Anıha" olduğunu söyledi. İnalipa Abazalarda bir sülale adıydı. Anıha ise, Abazaca 'Murtatra' adı verilen pagan inanışına göre kutsal olduğuna inanılan dağın adıydı. Bu kutsal dağ bir tane değildi. Abhazya'da yedi kutsal 'anıha' vardı. İnalipa Anıha da bu kutsal dağlardan biriydi. İnanışa göre Abaza halkı senenin belirli günlerinde bu kutsal dağların yakınlarına gelip dua edermiş. Halen bu dağların kutsallığına inanıp dua etmek için gelenlerin olduğu söyleniyor Abhazya'da. Bugün Abaza halkı Hıristiyan ve Müslüman bir toplum olmasına rağmen 'anıha' üzerine yemin etme geleneği halen sürüyor ve 'anıha' deyince Müslüman da olsa Hıristiyan da ol-

sa akan sular durur. Kimse anıha üzerine fazla konuşmak istemez. Âdeta dokunulmazlığı vardır bu kutsal dağların.

Çiftçiden öğreneceğimizi öğrendikten sonra, hava da yavaş yavaş kararmaya başladığı için muhtarın evine geri döndük. Muhtar bize çok güzel bir sofraya hazırlamıştı. Sofrada yaban ördeği ve geyik eti ile hazırlanmış yemekler vardı. Kışın sadece ayda bir, o da helikopterle erzak getirilen bu yüz haneli unutulmuş küçük köyde biz de savaşta olduğumuzu unutmuştuk. Muhtar bize özel misafirleri için sakladığı bal votkası çıkardı. Gece yatağa girdiğimizde saat ikiyi geçiyordu. Ertesi sabah nasıl kalkacağım diye düşünüyordum. Ama saat yedide sanki on saat uyumuş gibi çok zinde bir şekilde kalktım. Kahvaltımızı yaptıktan sonra, muhtara daha önce mide kanaması geçirdiğimi söylemiş olacaklar ki beni alıp ormanın içlerinde bir pınara götürdü. Pınar suyunun aktığı yerdeki taşlar bakır rengini almıştı. Bana o sudan içirdi, bir bidon da doldurup verdi. Her gün içmemi söyledi. "Allahım, bu insanlar cennette yaşıyorlar, haberleri yok" diye geçirdim içimden. Pshü'ya olan hayranlığım sanırım yüzüme yansımış olmalı ki, eve dönünce bana üzerinde hiçbir şey olmayan çıplak bir dağ gösterdi. Bana tercüman vasıtasıyla "O dağın hiç kar tutmadığını, çünkü gümüşten olduğunu" söyledi. Hava bulutsuz ve güneşli olduğunda o dağa kimse bakamıyormuş, o denli parıldıyormuş. Adgur'a Abazaca ismi olup olmadığını sordüğümde bana "Ahra Şkuakua" (Akdağ) demişti. O zaman içimden Bahadır'a savaştan sonra yerleşeceğimiz yeri bulduğumu, eğer o da isterse Pshü'ya yerleşebileceğimizi söylemek geçmişti. Ama hiçbir zaman söyleyemeyecektim bunu Bahadır'a.

Bizim Pshü'ya gelmemizin bir amacı vardı. Bunu gerçekleştirmek istiyorduk. Muhtar önde biz arkada Nani'nin rüyasında gördüğü yer olduğunu tahmin ettiğimiz yere gittik. Nani'nin

bize bir şey söylemesine bile gerek kalmadan buranın Nani'nin rüyasında gördüğü yer olduğunu anladık. Çünkü neredeyse tamı tamına uyuyordu. Gerçi Nani de hayretler içerisinde buranın rüyasında gördüğü yer olduğunu söylemişti. Gittiğimiz yerde neredeyse kurumuş büyük bir dere yatağının ortasından gri küçük bir su akıyordu. Gri diyorum, çünkü ben kirli su deyince çamur rengi bir su düşünmüştüm. Ama bu su griydi. Dere yatağına inince kafamı kaldırıp suyun kaynadığı yere baktığımda gözlerimii kamaştırıran o büyüleyici manzara ile karşılaştım. Her taraf altın sarısı ışıltılı parlıyordu. Tabii muhtar kimsenin bir şey sormasına fırsat vermeden buranın zayıf bir maden yatağı olduğunu, bu yüzden bu şekilde durduğunu söyledi. Ben yine de bir iki tane taş almıştım. İçlerinden birini kendime kolye yapıp savaş bitene kadar boyumda taşıyacaktım. Muhtar bize bu dere yatağına paralel on onbeş metre uzaklıkta başka bir dere bulunduğunu, o dereyinse kafamızı sokup içebileceğimiz kadar temiz olduğunu söyledi. Nani şaşırılmış bir şekilde Adgur'a nerede ve nasıl dua etmesi gerektiğini sordu. Adgur "Önce öbür dereye bir bakalım" dedi. Öbür dereyi görmek için ilerlerken Nani bir köpür gördü. Çabuk panik yapan biri olduğu için hemen "Yılan var burda" diye bağırdı. Yılan hızla ilerleyip taşların arasından kayboldu. Adgur yılanın bir işaret olduğunu, dua etmesi gereken yerin yılanın kaybolduğu nokta olduğunu söyledi. Herkese o temiz derenin orada elini yüzünü temizlemesini söyledi. Ali'yle ben abdest aldık. Toplandıktan sonra Adgur Nani'ye içinden nasıl geliyorsa, ne geliyorsa öyle dua etmesini söyledi. Biz biraz uzaklaştık Nani'nin yanından. Nani duasını etti. Geriye döndük. Adgur'un kutsal anıha duasını ise yine Nani'nin rüyasında gördüğü o soğuk Adzi-eykuacı'nın yakınlarında gözümüze kestirdiğimiz bir meşe ağacının önünde yaptık. Oraya gitmeden önce muhtar bize kurban edeceği-

miz keçiyi pişirebilmemiz için kazan ve kepeçleri verdi. Meşe ağacına geldiğimizde Akun ve Adgur keçiyi büyük bir ustalıklarla kesip ciğerini ve yüreğini çıkardı. Daha önceleri hep duyduğum o eski Abaza duasını, anıha duasını yapacaktık. Ateş yakıp ciğeri ve yüreği pişirdiler. Geleneğe göre duamızı temiz adam anlamına gelen 'avayü tske'nin yapması gerekiyordu. Dırıpslı şair arkadaşımızdan başka hepimiz savaşa katıldığımız için duamızı o yapacaktı. Dırıpslı şair yüreği ve ciğeri çatal şeklinde hazırladığı bir dala geçirdi. Dırıps'tan getirdiğimiz 'ayü tske'den bir bardağa doldurdu. Büyük meşe ağacının önüne geldi ve biz de arkasında yarım daire oluşturduk. Şair arkadaşımız şairlikten gelen yeteneğini de kullanarak Abhaz yamızın başına gelen bu sorunlardan kurtulması için güzel ve uzun bir dua etti. Şaraptan bir yudum, yürek ve ciğerden de birer parça koparıp yedi. Hepimiz aynı şeyi tekrarladık ve aynı bardaktaki şaraptan birer yudum içtik. Pagan ayinimiz sona ermişti. Küçükken camiye gittiğimde her zaman değil ama bazen içimi tarif edemeyeceğim bir huzur kaplardı. O an o huzur bulduğum zamanlar aklıma gelmişti. Burası cami değildi ama ruhumu tertemiz hissediyordum.

Duamız bitmiş, toparlanıp geriye dönmek için hazırlanıyorduk. Fakat beş altı kişinin bu keçiyi yiyip bitirmesine imkan yoktu. Tesadüfen tarlalarında çalışan on on beş köylüyü evlerine giderlerken gördük. Akun seslenip çağırdı. Etlere köylülere verdi, kazan ve kepeçleri de muhtara teslim etmelerini tembihledi. Kamyonumuza atlayıp geri döndük. Ömrümde unutamayacağım bir gün daha yaşamıştım Abhazy'a da.

Yaşadığım bu olaydan tam bir yıl sonra, İstanbul'da çalıştığım sıralar sık sık aldığım Hayalet Gemi isimli sanat dergisinde bir makale okumuştum. O sıralar zaman zaman notlar aldığım bir ajandaya kaydettiğim bu yazının yaşamış olduğum

o pagan ayini ile benzerliği beni hem çok şaşırtmış hem de kendimle içten içten gurur duymama sebep olmuştu:

“Babamın babasının büyükbabası bir şeyin olmasını istediği zaman ormandaki gizli yere gidip kurumuş dallardan bir ateş yakar ve dua edermiş. İstediği gerçekleştirmiş.

Babamın babasının babası bir şeyin olmasını istediği zaman ormandaki gizli yere gider, bir ateş yakar fakat bilmediği ya da hatırlamadığı için dua etmezmiş. Bu kadarı yetmeli dermiş ve istediği olurmuş.

Babamın babası o şeyin olmasını istediğinde ormandaki gizli yere gitmiş fakat ne ateş yakmış ne de dua etmiş. Bu kadarı yetmiş ve istediği olmuş.

Babam o şeyin olmasını istediğinde sadece o gizli yeri düşünmüş. Bu kadarı yetmiş ve istediği olmuş.

Ben o şeyin olmasını istediğimde ne ateş, ne dua etmeyi ne de ormandaki o gizli yeri biliyordum. Sadece bu hikâyeyi anlatmanın yeteceğini düşündüm. YETMELİ“

Bu yazının ardından ben de şöyle bir not düşmüşüm:

“Ben o şeyin olmasını istediğimde ne ateş yakmayı, ne dua etmeyi ne de ormandaki o gizli yeri biliyordum. Sadece bu hikâyenin asla yetmeyeceğini bildiğim için öğrendim ve ormandaki gizli yere gidip ateş de yaktım dua da ettim. İstediğim gerçekleşti.

7 Ocak 1994

Bekir Aşba

O güne kadar ömrümde sadece bir kere yaşadığım ve benim için çok değer taşıyan bu önemli olaydan birkaç gün sonra, Eylülün 18'inde Ali'yi acil olarak ştabdan çağırıldılar. Timinde bulunan herkesi ertesi gün hazır etmesini istediler. Ali, Adamur'un arabasını alıp çocukların evlerine gitti ve hepsine tek tek haber verdi. Sadece bir kişi kalmıştı; Gagra'da bir akrabasında kalıyordu. Ali'yle Gagra'ya gidip ertesi sabah için hazır olmasını istedik. Ertesi günü operasyona çıkacaktık. Fakat bunun gizliliği çok önemliydi, çünkü ateşkes vardı. Dönerken Abriskil otele uğradık, Bahadır'la görüştük. Kendisine kimseye bir şey söylememesini, ertesi günü taarruza geçeceğimizi söyledik. İsterse bizimle gelebilirdi. Fakat Bahadır bulunduğu grubu bırakmak istememişti. Eğer bir taarruz olacaksa zaten onlar da kısa zamanda harekete geçerlerdi.

Ali'yle Gudauta'ya döndük. Ertesi gün için hazırlandık. Ben o sırada astım olduğu için hastanede yatan amcaoğlu Olcay'ın kalaşnikofunu almıştım. Grubumuza bir başka amcaoğlu Tarık da katılmıştı. Otobüse bindik, sayım yapıldı ve yola çıktık. Yolda Adgur “Ateşkesi şimdiye kadar hep Gürcüler bozdu, bir kere de biz bozalım“ dedi. Abazaca adı Guma olan Şrom tepesine gelmeden, Rusların ‘daça’ dedikleri dağ evlerinin bulunduğu bir yerde konakladık. O gece orada kalacaktık. Ali, ben ve Tarık bir daça ayarladık kendimize. Kumanyamızı aldıktan sonra dinlenmeye çekildik. Akşama doğru daçamızın önünde ateş yaktık. Konservelerimizi ısıtıp sıcak sıcak yedik. Uykum gelmişti artık. Battaniyemiz yoktu. Ben Muammer abinin parkasını yorgan yaptım kendime. Öyle tatlı bir uyku sarmıştı ki her yanıma... Fakat bacaklarım buz kesmiş uyuyamıyordum. Ancak sabaha karşı biraz uyuyabildim.

Sabah erkenden kalktık ve kahvaltımızı yaptık. Gece çok soğuk olmasına rağmen sabah hava güzel ve güneşliydi. Oto-

büsler geri dönmüştü, bundan sonra kamyonlarla devam edecektik. Öğleye doğru kamyonlara binip ormanın içinde ilerlemeye başladık. İkindiden sonra bir dereyi geçerken Ali bana “Bak, Kaman“ dedi. O an sanki Efkan’ı görecekmiş gibi baktım Ali’nin gösterdiği yamaca. Orası Efkan’ın öldüğü yamaçtı. Şrom tepesinin karşısında kalıyordu. Tepeye göre daha küçüktü. Zaten Abazaca ‘Guma huç’ (küçük Guma) diyorlardı. Aylar önce o yamaçtaki ağaçların sıklığından dereye inememiştik. Oysa şimdi, bombalar yüzünden olsa gerek, neredeyse çıplak denecek kadar az ağaç vardı. Olan ağaçlar da kurumuş ve bakır rengini almıştı. Sanki yangından çıkmış gibi ağaçlarda ne dal ne de yaprak kalmıştı. Yüreğimi yakan yamaca öylece bakakaldım gözden kaybolana kadar. O küçük tepeden saldırdığımız tepeye, Şrom’a gidiyorduk. Şrom bizim yaptığımız o başarısız taaruzdan bir iki ay sonra geri alınmıştı. Sohum’a hakim bir tepe olduğu için çok önemliydi. Kamyonumuz bizi Şrom’un eteklerinde, kristal fabrikası bulunan Tavuspleyba adında bir köye getirdi. Köyde Aka Ardınba adında bir komutan birliğiyle cephe oluşturmuştu. Ali eliyle tekrar karşı tarafı gösterip “Abi bak, Finikolor“ dedi. Bulduğumuz yerden araçla en fazla yirmi dakikalık uzaklıkta bulunan Finikolor, Abaza televizyonunun anteninin olduğu küçük fakat yüksek bir tepenin adıydı. Bu tepenin diğer tarafı Sohum’du. Tepenin Sohum tarafındaki yamacında ise Ali’nin öğrenciyken kaldığı ev vardı. Kalbim heyecanla çarpmaya başlamıştı. Bu kadar yaklaşmış mıydık Sohum’a? Her şey yolunda giderse bir iki güne kalmaz Sohum’a inmiş olacaktık. Adgur ve Ali, Aka Ardınba’yla konuştu. Tavuspleyba, Şrom ile Finikolor arasındaki vadide kurulmuş bir Ermeni köyüydü. Diğer iki yanında iki küçük yamaç bulunuyordu. Aka Ardınba bizim köyün merkezinden girmemizi, kendisinin ise yamaçlardan bize destek vereceğini söyledi. Akşam için kristal

fabrikasının yatakhaneye çevrilmiş yemekhanesinde kendimize yer ayarladık. “Bu gece elbiselerimizi çıkartıp rahat yataklarda yatalım, yarın zor bir gün olacak” diye konuştuk. Diğer taraftan Gumista cephesinden ve Oçamçıra’dan bizi son derece sevindiren haberler geliyordu. Birliklerimiz Gumista nehri geçmiş başkent Sohum’a ilerliyordu. Oçamçıra’da ise güçlerimiz ikiye ayrılmış, bir kanadı Gal bölgesine diğer kanadı Sohum’a doğru ilerliyordu. Bu son taaruz Abhazya’nın bütün cephelelerinde Gürcü güçlerini bozguna uğratmıştı. Gece Gürcüce bilen arkadaşlarımız telsizle Gürcülerle dalga geçmeye başlamışlardı. Bir tek bizim olduğumuz yer direniyordu. Çok inançlı olduklarından değil, kaçabilecek yerleri kalmadığından. Sohum artık onlar için tehlikeliydi; kapana kısılmışlardı. Bu yüzden sonuna kadar savaşmak zorundaydılar. Gece yattığımızda Sohum’dan gelen her bomba sesi beni irkiliyordu. Sabah yedi sularında fabrikanın içinde silah sesleriyle uyanıktık. Hemen elbiselerimizi giymeye başladık. Bir ara ‘Geldiler’ diye bir ses duydum. Baskın mı yemiştik acaba? Ben daha çok külotla ölmek istemediğimden silaha davranmadan önce pantolonumu giymeye çalışıyordum. Belki birkaç dakika içinde ölecektim ama ben elbiselerimin peşindeydim. Birden bir patlama oldu. Zaten kalaşnikofların sesi fabrikanın içinde yankı yaptığı için, olduğundan daha çok ses çıkarıyordu, el bombası çok daha fazla ses çıkardı. Bütün bunlar bir iki dakika içinde olmuştu. Şimdi sesler kesilmiş, sessizlik hakimdi. Hiç kimse dışarı çıkamıyor, fakat hepimiz silahlarımızı kapıya doğrultmuş, şoku da biraz atlatmış bekliyorduk. Kapıdan içeri Tarık girdi. Önce hepimiz bir rahatladık; demek ki baskın yemiştik. Neler olduğunu anlamak için hemen dışarıya çıktık. Meğer Aka Ardınba’nın birliğinden bir asker cinnet geçirmiş, sağa sola ateş etmeye başlamış. Diğer askerler de onu durdurabilmek için karşılık vermek zorunda kalmışlar, aske-

rin üzerinde bulunan el bombasına bir mermi isabet edince el bombası da patlamış. Askeri ancak kimliğinden teşhis edebilmişler. Yine de acaba bir Gürcü sızmış olabilir mi endişesiyle kimliğin sahte olup olmadığını kontrol etmişler, fakat üzerindeki Abaza kimliğinin sahte olmadığına kanaat getirmişlerdi.

O askerin geçirdiği cinnet bize pahalıya patlayacaktı. Gurbumuzda kendisine ‘Pyatnitsa’ (Rusça cuma) adını taktığımız on yedi yaşında bir arkadaşımız karnından yaralanmıştı. Çocukcağın gözleri yerinden çıkacak gibiydi; ölmekten korkuyordu. Korkmamasını, hastaneye yetiştireceğimizi söyledik yavaş yavaş ölen gözlerine bakarak. Pyatnitsa hastaneye yetişemeyecekti. Fidan gibi gencecik kardeşim bizi yolda bırakacaktı, o kara gözlerini bir daha açmamak üzere kapatacaktı.

“Üşüyorum”

Gerekli hazırlıklarımızı yaptıktan sonra Ali, Adgur ve Aka aralarında konuştular ve sıraya geçmemizi söylediler. Köye girecektik. Tarık hem kalaşnikof hem de bazuka taşıyordu. Bende sadece kalaşnikof vardı. Tek sıra halinde köye doğru ilerlemeye başladık. Telsizle arkamızda bulunan tankçımıza ne-reyi bombalaması gerektiğini söylemek için bir mandalina bahçesinde durduk. Hayatımda ilk defa bu kadar komik bir telsiz konuşmasına şahit oluyordum. Bu arada Gürcüler varlığını fark etmişler, bizi ateş altına almışlardı. Adgur köyün içini bombalamalarını söyledi. Fakat tankçımız (zaten sadece bir tankımız vardı) çok yakınımıza bir bomba attı. Adgur “...Ulan ibne, bize ateş ediyorsun, öldüreceksin bizi...” diye bağırdı. Bu böyle olmayacaktı anlaşılana. Adgur, Tarık’ı da yanına alarak yukarımıza doğru çıktı ve iki yüz metre ileride bulunan bir evi bazukayla yakarak geri geldi. Ama kendini yere atmış gülmekten katılıyordu. “Ne oldu?” diye sorduk. Yakmak istedikleri eve yaklaştıklarında önlerine bir tel örgü

çıkması; Tarık da bazukayla oradan ateş etmeye karar vermiş. Fakat boyu kısa olduğundan tel örgü ateş etmesine engel olmuş, o da zıplayarak ateş etmeye çalışmış. Adgur bunları anlatınca biz de bir an nerede olduğumuzu unutup gülmeye başladık. Fakat Gürcüler kendimizi toplamamıza çabuk yardımcı oldular. O eve niye ateş ettiklerini Adgur telsizle konuşmaya başlayınca anladım. Adgur telsizle bir ev yaktıklarını, o evin iki yüz elli metre ilerisine ve elli metre kadar sağına ateş etmesi gerektiğini söyleyince gülme sırası bana geldi. Galiba bu koordinat verme sistemi dünyadaki ilk örneği idi. Tankımız birkaç bomba attıktan sonra köyün merkezine doğru ilerlemeye başladık. Anlaşılan Ali sağlam çocuklardan bir ikisine tembih etmişti ki hep yanımda duruyorlar, her ateş altında kaldığımızda bana nasıl olduğumu soruyorlardı. Ateş etmemiz yasaktı; ancak Ali ateş ederse biz de ateş edecektik. Biraz ilerledikten sonra Ali birden sağımızdaki evin bahçesine ateş açtı. Tabii hepimiz birden o tarafı yaylım ateşine tuttuk. Bir Svan yatıyordu bahçede cansız halde.

Telsizle Aka'yla bağlantı kurmaya çalıştık. Çünkü kanatlardan beklediğimiz destek bir türlü gelmiyordu. En son sağ tarafımızdan iki kişi gelmişti. Bize Aka'nın başından yaralandığını, birliğin toparlanmak için geri çekildiğini söylediler. Açtığımız ateş sonucunda Gürcüler sayımızı tespit etmiş bize doğru gelmeye başlamışlardı. Bu arada geride bulunan tankımız hiçbir şeyden habersiz ilerlemeye başladı. Bize iyice yaklaşmıştı. Telsizle bütün 'dur' çağrılarımızı duymadan paralelimizde bulunan yoldan ilerliyordu. Hepimiz ayağa kalkıp nerede olduğumuza aldırmadan, bizi görmesini sağlamak için ellerimizi havaya kaldırıp "dur, dur" diye bağırdık. Ama bizi ne gördü ne de duydu. Beş dakika geçmeden de vuruldu. Tarık'ın bazukayla verdiği karşılıklar ise boşunaydı. Tarık delirmiş gibi "Tankımızı vurdular, çocukları öldürdüler" diye ba-

ğırıyordu. Bütün bazuka mermilerini harcamış, geriye büyük bir hayal kırıklığıyla dönmüştü. Geriye döndüğünde, bazukanın sesinin yaptığı basınçtan kulaklarından kan sızıyordu. Gözümüzün önünde dört tankımız yanarak can vermişti.

Svan askerinin vurulduğu bahçeye girdik hemen. Evin bahçesinde pozisyon aldık. Bahçenin dört köşesine nöbetçiler koyduk. Ali şeritli otomotiğini evin yola bakan yan tarafına kurdu. Ben de Adgur'la evin ikinci katına çıktım. Pencereden Gürcüleri gözliyorduk. Tanklarını görmüştük. Adgur o sırada bende bulunan lav silahını istedi. Tanka nişan alıp ateş etti. Aynı anda Ali de şeritlisiyle ateş etmeye başladı. Adgur tankı başından vurmuştu. Lav silahı tanklar için etkili değildi, ama yine de tankın ilerleyişini yavaşlatmıştı. Fakat gerek şeritli otomatiğin sesi, gerekse lav bombası yerimizi ve sayımızı belli etmişti. Şimdi onlar ateş etmeye başlamışlardı. Tam biz aşağıya inerken evin çatısına bir bomba düştü. Ali'yi görünce tanıyamadım; sanki başından aşağı un çuvalı boşaltmışlar gibi bembeyaz olmuştu. Evin çatısını uçuran bombanın etkisiyle, Ali'nin şeritli otomatiğini kurduğu yere evin duvarı yıkılmış, Ali bir iki dakika kendini kaybetmiş, Allahtan bir şey olmamış ve kendini çabuk toparlamıştı. Adgur ise Ali'ye "Hemen geri dönmemiz lazım, yoksa anamızı ....ecekler" diye bağıırıyordu. Ali eliyle sus işareti yaparak artık çok yakınımızda olduklarını söyledi. Tekrar ateş başlamıştı. Ben hemen evin küçük bodrum kapısından kafamı soktum. Fakat Kaman'da, helikopter saldırısında kayaların arasına saklandığımda düşündüğüm gibi, eve bir bomba düşmesi halinde altında kalacağımdan korkup tekrar geri çıktım. Savaştan sonra Ali oraya tekrar gidecek, evin sahipleri olan Ermeni aileyle görüşecek, operasyon sırasında o bodrumda saklandıklarını öğrenecekti. Ben o zaman onları görmemiştim bodrumda.

Üzerimize açılan ateş sonucu bir arkadaşımız hafif, Adgur İnalipa ise ağır yaralanmıştı. Moskova'da atom fiziği eğitimi almış, Adgur Haraziya'nın tüm ısrarlarına rağmen bizimle birlikte gelmiş ve neredeyse hiç konuşmayan bu genç fizik mühendisi vurulduğu zaman da konuşmadı, konuşamadı. Şaşkın gözlerle baktı birkaç saniye, sonra kendini kaybetti. Sayımız çok az olduğu için sadece dört arkadaşımız götürdü onu cephe gerisine. Adgur İnalipa da hastaneye yetişemedi.

Bütün bu olayları çok hızlı yaşamak zorunda kalmıştık. Çünkü Gürcüler otuz metre kadar yakınımıza, burnumuzun dibine kadar gelmişlerdi. Konuşmalarını duyuyorduk. Çok sessizce, çıt çıkarmadan evin arka tarafından dolaşarak köye ilk girdiğimiz yere geri geldik. Birkaç saat içinde köyün girişinden merkezine doğru bir U çizip geri gelmiştik. Bu birkaç saat içinde dört tankçımızı, bir arkadaşımızı kaybetmiştik. Geri döndüğümüz yer daha önce geçtiğimiz bir dörtyol ağzıydı. Ali şeritli otomatığını Gürcülerin geldiği yola doğru kurdu ve bana "Karşıdan gelen kim olursa olsun, birilerini görürsen ateş et" dedi. Şeritli otomatığın başına yattım ama içimden "İnşallah hiç kimse gelmez" diye dua ediyordum. Ali'nin şeritli otomatığı bana vermesinin sebebi, bulunduğumuz yerin yukarısından da yoğun ateş altında kalmamızdı. Yine çapraz ateşe tutulmuştuk. Adgur ve Tarık'la birlikte ateş edilen tarafa gidip bizi ateş altından kurtaracaklardı. Benden biraz daha yukarıya çıkıp karşı ateşe başladılar. Yattığım yerden yola düşüp seken mermileri görüyordum. İlk defa bir bazuka mermisinin yakınımıza düşüşünü gördüm. Kıpkırmızı küçük bir top büyüklüğündeydi; on on beş metre ötemize düştü. Ali'ler geriye doğru dönüp hemen geri çekilmemiz gerektiğini, daha fazla dayanmamızın mümkün olmadığını söylediler. Hızla şeritliyi topladım ve geriye doğru koşmaya başladık. Ölmek için kaçıyorduk. Yaklaşık yarım saat kadar düşe kalka kristal

fabrikasının elli metre kadar yakınlarına geldik. Tarık bir iki hakim nokta göstererek "Şuralara nöbetçi yerleştirelim, az olduğumuzu anladılar, gelirlerse anamızı .....erler" dedi. Nöbetçileri yerleştirdikten sonra dinlenmeye çekildik. Saat akşam yediyi biraz geçiyordu. Demek ki yaklaşık on üç saattir operasyonda'ydık. Tarık yanıma gelip "Amcaoğlu, bir şey söyleyeceğim" dedi. "Söyle, ne oldu?" dedim. "Yirmi kişilik grupta sadece üçümüz aynı sülaledeniz. Amcaoğlu, bu puştlar bir daha gelirse bizi sülalecek silerler. İstersen bir dahaki saldırıda sen burada kal. En azından Aşba Fehmi'nin soyu tükenmez" dedi. Benim bütün bu tür konuşmalara karşı tepkim her zaman aynıydı. Tabii ki böyle bir şeyi kabul etmem mümkün değildi.

Bir saat kadar sonra Ali geldi; "Abi, Şamil'in grubu geldi, Gagrinski'nin komutanı da birliğiyle yolda, Türkiyeli grupla beraber. Türkiye'den elli kişi varmış. Yirmi kişi girdiğimiz yere yarın üç yüz elli kişi gireceğiz" dedi. "Oh be, yarın gösteririz onlara analarının .....nı" dedim. En çok da Türkiyeli grubun gelişine sevinmiştim. Kendime güven gelmişti. Anlaşılan genel taarruzu duyunca Abriskil otelde kalan turistler bile toplanmışlar, yola çıkmışlardı. Şamil'in grubunda Türkiyeli Abazalardan Okan, Şendoğan abi ve Çegem Çamur vardı. Diğerleri Gagrinski birliğindendiler. Hemen nöbetçileri geri çekip kurduğumuz cepheyi Çeçenlere teslim ettik. Cephenin arkasında kalan evlerden birine yerleştik. Evin kilerinde bulduğumuz reçel ve konserveleri yedik. Bulduğumuz köyün Ermeni köyü olması bizim için büyük bir şanstı, çünkü Ermenilerin mutfağı çok zengindi. Ermeni köylülerin kış için hazırladıkları erzağı afiyetle yedik. Gece boyu Çeçenler hiç durmadı sağolsunlar, sürekli ateş ettiler. O yüzden çok uyuyamadık. Adgur'un kıramayıp grubumuza dahil ettiği yaşlı biri mahzeninde bulunduğu votkayı içmiş, kafayı bulmuş ve cepheye gidece-

ğim diye tutturmuştu. Ali öyle kızdı ki “Şeytan diyor sık kafasına, at kenara” dedi. Fakat Adgur adamı güç bela ikna etti. Ertesi sabah Ali Gagrinski birliğinin komutanını görmeye gitti. Biz de Tarık’la bahçenin bir köşesine kahvaltı yapmaya oturduk. Bir türlü alışamadığım bomba sesleri her seferinde beni irkiltiyordu. Tarık “Amcaoğlu, sıçsaydın bari” dedi. “Oğlum, ben sizin gibi aylarca cephede yatmadım, alışamadım ne yapayım” dedim. Bir müddet sonra Ali geldi. Bana “Bak, sana kimi getirdim” dedi. Yanında Bahadır vardı. Doyasıya kucaklaştık, konuştuk. “Dün bizi perişan ettiler, çakalların kucağına oturduk sonra tekrar geri geldik. Bu kadar az zayıyla oradan nasıl çıktık aklım hâlâ almıyor, mucize bu” dedim. Bahadır “Merak etme kardeşim, bizimkiler Sohum’a girdi. Bir tek burası kaldı. Fazla dayanamazlar” dedi. Fakat Bahadır bana başka bir şey söylemek istiyordu. “Ne oldu?” diye sordum. “Bekir, sen de anlattın dün olanları. Ben kimseye mücadelemizin dışında durmasını söylemem. Ama kardeşinle aynı cephede, aynı timde bulunmanı doğru bulmuyorum. Bir şey olursa ikinize birden olur. Kardeşin timin komutanı olduğu için başlarında bulunmak zorunda. İlle de geriye gitmen gerekmiyor, burada bekleyebilirsin. Bence bunu iyi düşün” dedi. Bahadır sonunda beni ikna edecekti. Öğleden sonra Bahadır yanımdan ayrıldı. (Onun söyledikleri ve kardeşimle aynı cephede bulunmanın bana yaşattığı sıkıntılar bilinçaltıma o kadar işlemiş ki, aradan bunca yıl geçmesine rağmen bayramlarda ailece yolculuk ederken bile hep ayrı otobüsle gitmeyi teklif ederim).

Ali akşama doğru geldiğinde bizi bekletmelerinin sebebini anlattı. Harekat planında bir değişiklik olacağını düşünmüşlerdi, fakat herhangi bir değişiklik olmamıştı. Bize tekrar aynı yerden saldırarak köyü geri almamız doğrultusunda emir geldiği söylendi. Bir değişiklik yapılmamasının sebebi ise, daha önceden girdiğimiz için köyü tanıyor olmamızdı. Köyü dene-

time almak sorun değildi, asıl sorun elimizde tutabilmektir. Sayımız çok azdı. Bu nedenle Türkiyeli grubu bize destek olarak getirmişlerdi. Fakat bulunduğumuz yerden kristal fabrikasının önüne gelinceye kadar Gagrinski grubunun komutanı Türkiyeli çocukları kristal fabrikasının sol yamacına yerleştirmişti. Hatta grup saldırı emri gelmeden çatışmaya girmişti. Vadinin sağ yamacında ise Çeçen milisler vardı. Bizimkiler hazırlandı. Ben orada bekleyecektim. Saat yediye doğru yola çıktılar. Bulduğum yerde ambulanslar ve cepheden ufak sıyrıklarla gelen askerler vardı. Kısa bir süre sonra Ümit abi geldi. Hemen yanına koştum. “Ne oldu Ümit abi, kötü bir şey mi var?” diye sordum. Yukarıda çatışmaya girdiklerini, komutanlarının öldüğünü, kendisinin daha fazla dayanamadığını, bu işlerin kendisine göre olmadığını ve devam ederse onlara köstek olmaktan korktuğu için geri döndüğünü söyledi. Kendisine “İyi yapmışsın, sen istersen ambulansla geriye dön, ben Sohum’a buradan inmek istiyorum” dedim. Ama Sohum’a oradan inemeyecektim.

Halkımızın enteresan bir yanına da tanık oldum o akşam. Komutanları ölen Türkiyeli grup, savaş tecrübesine bakmadan içlerindeki en yaşlı kişiyi, Eskişehir'den gelip savaşa katılan Ersin abiyi komutan olarak seçmişler, savaşın ortasında bile büyüklerine saygı göstermişlerdi. Ersin abi komutayı alınca grubu daha yukarılara, başlarını sokabilecekleri tek bir dal bile olmayan bir yere sevk etmiş, kendisi de ayağından vurulmuştu. Çocuklar kendilerine siper yapacak hiçbir şey olmayan yamaçta patır patır vurulmaya başlamışlardı. Bahadır Ersin abiyi oradan çıkartmış, Erkan Kutarba ile tekrar geri dönüp Ömer Açışba'yı kurtarmaya çalışırken ikisi de kurşunlara hedef olmuştu. Arazi o kadar açıktı ki, Bahadır yanında toprağı kazıp siper yapacak bir şey olmadığı için kasaturla toprağı kazmaya çalışacak, fakat yeterli derinlikte çukur aç-

madan, yattığı yerde defalarca vurulacak, vurulacaktı...

Bir müddet sonra Ferruh Ahba koşarak geldi. Hemen çocukları sordum; hâlâ çıkartamadıklarını söyledi. Tam olarak yerini öğrenip oraya gitmek istedim. Bana tarif etti ama “Oraya gitmenin hiçbir faydası yok, gideni vuruyorlar, hava kararmadan oraya girilmez“ dedi. Gece dokuza doğru Suriyeli Abazalardan bir gönüllü olan Usame Geçba'yı getirdiler. Dizinden yaralanmıştı. Savaştan sonra ben Türkiye'ye o da Suriye'ye dönerken Soçi'de karşılaştığımızda, bana Bahadır'ı çekmek için tuttuğunu fakat parmağını bir mermi sıyrınca alamadığını söyleyecekti.

Yıllarca kendimi sorgulayacaktım; Bahadır'ın yanına niye gitmedim diye. Korkmuş muydum? Yoksa insanların bana engel olmalarına mı yenik düşmüştüm? Önceleri ne olursa olsun gitmeliydim diye hep kendimi suçladım. Korkak olduğumu düşündüm. Daha sonra bu duygum azaldı. Savaştan başından sonuna kadar hep korkmuştum zaten. Ama ben korkuyor olmayı bir mazeret olarak göstermediğim gibi bunu da hiç saklamamıştım. Sadece korksam da korkmasam da Bahadır'ı oradan çıkaracak kapasitede olan kişinin ben olmadığını biliyordum. Yine de hep “Belki de bir şeyler yapabilirdim“ diye düşünmekten kendimi alamayacaktım. Bu duygu içimden hiç çıkmayacak, bu duygu ile öleceğim... (Ali ise Bahadır'ın vurulduğunu ancak onu çıkarttıklarında öğrendiğini, vurulduğunu önceden duymuş olsa kesinlikle yanına gidip daha önce bir arkadaşını kurtardığı gibi, bir inşaat demirinin ucunu bükererek vücuduna saplayıp çekebileceğini hayatı boyunca düşündüğünü aradan 16 yıl geçtikten sonra bana anlatacaktı).

Ben Bahadır'la hastaneye giderken geride kalan Türkiyeli grup paniğe kapılmış, buldukları yerden her tarafa ateş etmeye başlamıştı. Bundan bizim Groza grubu da nasibini al-

mıştı. Ali Tarık'ı yanlarına gönderip çocukları emniyete almasını istemişti. Tarık grubun hepsini köy okulunun arkasında toplamış, fakat Gürcüler fark edince orayı havan ateşine tutmuşlardı. Ali hemen yanına birkaç kişi alıp oraya giderek yaralıları çıkartmıştı. Yaralıların içinde Adapazarı'ndan arkadaşım Barçın Ahmet de vardı. Yaralıları gönderdikten sonra kalanlarla birlikte görev yerine geri dönmüştü. Ali, sabaha karşı havan yağmuruna tutulacaklarını bildiğinden herkese siper kazdırmış, daha sonra Adgur Haraziya ile birlikte keşif yapmıştı. Ali sabah kalktığında Türkiyeli grup sadece birkaç kişi kaldığını görmüştü.

Ali'nin tahminleri doğru çıkmış, o sabah havan saldırısına maruz kalmışlardı. Bu saldırı sırasında bir arkadaşımız göğsünden yaralanınca Ali korkmuş, fakat yaranın çok hafif olduğunu, hatta sadece küçük bir şarapnel parçasının derisine yapışmış olduğunu görünce, yara kabuğu soyar gibi parçayı derinin üstünden çıkarmıştı. Ama yaralanan arkadaşımız çok panik yapmış, ille de dönmek istediğini söylemiş, yine Adapazarı'ndan bir başka arkadaşımız (Ketenpere Sedat) onu götürmeye talip olmuştu. Bunun üzerine Ali korkabileceklerini ve grup içinde panik yaratabileceklerini, bunun da saldırı anında daha zararlı olacağını düşünerek geriye dönmek isteyenlere engel olmamıştı. Ali komutanları olarak böyle bir imkan tanıyınca, zaten çok az kişi kalan grubun tamamı çeşitli mazeretlerle geriye dönmüştü, biri dışında...

Bahadır'ı olduğu yerden bir türlü çıkaramıyorlardı. Kafkas abinin yetiştirdiği özel hareket timinin Bahadır'ı ve diğer çocukları çıkarmaya çalıştığını söylediler. Gece saat 10 civarında artık dayanamadım; zifiri karanlıkta bana daha önce göster-

dikleri yöne doğru koşmaya başladım. On dakika kadar sonra, önceki gün çatışmaya girdiğimiz yere benzettiğim bir yere geldim. Ali Gagra birliği komutanına Türkiyeli grubun onunla birlikte gitmesini, köyü tanıdığını söylemesine rağmen o olmaz demişti. Demek ki Türkiyeli grup bizim timin aksi tarafına gitmişti. Ben de yukarı doğru tırmanmaya başladım. On on beş metre ilerlemiştim ki karaltılar gördüm. Tam çatışma bölgesi olmadığı için endişe etmeden 'vaara' (heey) diye bağırdım. Bunlar bizim özel hareketçilerdi. Karşılık verdiler. Demek ki Bahadır'ı çıkarmayı başarmışlardı. Yanlarına koştum. Bahadır'ı yamaçtan indirmeye çalışıyorlardı. Hemen sedyenin bir ucundan tuttum. "Bahadır, kardeşim, benim Bekir" diye bağırdım. "Bekir, kardeşim ölüyüm" dedi. "Bahadır, benim için sık dişini biraz daha" dedim. Öte yandan ağlarken sesimi duymasını istemiyordum. Sürekli "Hadi kardeşim, az kaldı sık dişini, karargahta ambulanslar var. Geldik sayılır. Hastaneye yetişecez" diyordum. On dakika sonra karargahımızın bulunduğu kristal fabrikasının önüne gelmiştik. Bana "Altı yerimden vuruldum, çok kan kaybettim, O RH pozitif kan versinler" diyordu. Vurulduğu yerleri tek tek saydı bana. Ben de hepsini hemşirelere tercüme ettim. Üşüdüğünü söyledi. O zaman deli gibi oldum. Hemşirelere çıldırış gibi battaniye soruyordum. Elbiselerini kestiğimiz için yarı çıplak sayılırdı. Hemen üzerimdeki Muammer abinin parkasını çıkarıp üstüne örttüm. Hemşireler Bahadır'ı ambulansa yerleştirmeden önce serum vermeye çalıştılar fakat beceremediler. "Kaman'daki geçici hastanede doktor var, hemen oraya..." dediler. O sırada Erkan'ı ve Ömer'i de getirmişlerdi. Ambulansa bindirdik hepsini. Bahadır "Bekir, sen benle gel" dedi. "Seni bırakır mıyım, kardeşim" dedim. Ambulansa silahımı ve teçhizatımı almak istemediler. Ben gözüm dönmüş şekilde "Bırakın be, Bahadır'la gidecem" diye bağıryordum. Mecburen izin verdiler.

Kaman'a geldiğimizde sadece Bahadır'ı indirdik. Diğerlerinin yaraları ağır değildi. Bahadır'ı gecenin karanlığında ne olduğunu tam anlayamadığım tek katlı, okul gibi eski bir binaya soktuk. Binanın içinin de dışı gibi hastaneyle hiçbir alakası olmadığını farkettim o an. Sadece bomboş bir salonu sedyelerle doldurmuşlar, askerleri de sedyelere yatırmışlardı. Belki de askerleri getirdikleri sedyelerle oraya bırakmışlardı. Birkaç tane serum gördüm. Serumdan başka hiçbir donanımı olmayan bu yerde Bahadır'a nasıl müdahale edeceklerini kestiremiyordum. Bir ilaç şişesi bile görsem Bahadır'ın iyileşebileceğini sanıyordum çaresizlikten. Kabardey bir doktor Bahadır'a serum takmaya çalışıyordu. Şırıngayı Bahadır'ın kolundaki damara sokuyor, fakat iğne geri geliyordu. Birkaç kere denedi olmadı. Aynı işlemleri diğer kolunda denedi, yine olmadı. Daha sonra ayak başparmağından sokmaya çalıştı. Ama her seferinde iğne geriye doğru akıyordu. Bulduğumuz şartlar içinde, askerler can çekişirken doktorlar bize Allah'tan daha yakındılar. Bırakın onlara agresif davranmayı, yaralının elini tutsalar iyileştirecek gibimize geliyordu. Bu yüzden hiç kötüye yormadım, yoramadım o Kabardey doktorun Bahadır'a iğneyi sokamayışını. Zaten beni de kandırmışlardı "Damarı bulamıyoruz" diye. Bahadır "Ne yapıyorlar Bekir?" diye sordu. "Serum takmak için damar arıyorlar" dediğimde "İyi de .....ma koydular" dedi. Olmadı, Bahadır'a serum takamadılar. Serum takılmadan Gudauta'ya inmek zorundaydık. Bahadır'ı tekrar ambulansa koyduk. Ambulansın içindeki perdeleri kapattık ve Gudauta'ya doğru yola çıktık.

Ben gözlerimi bile kırpmadan Bahadır'a bakarken can kardeşim ölüyormuş. Sol elini tutmak istediğim zaman orta parmak ucunun iç kısmının olmadığını gördüm. Küçük bir şarapnel parçalamıştı anlaşılın. Oysa üzerinden bakınca hiçbir şey görünmüyordu. Tırnağının tam altına denk geliyordu. Tır-

nağı sanki hiçbir şey olmamış gibi duruyordu. Kan bile yoktu; kanı bitmişti kardeşimin. Sık sık seslenerek uyumamasını sağlamaya çalışıyordum. Öyle söylemişti hemşireler. İçimden Bahadır'a Sohum sokaklarında zafer türkümüzü söyleyeceğiz demek geldi, ama utandım. Diğer arkadaşlardan ve hemşireden utandım. Küçüklüğümden beri taşıdığım bu utanç duygusu beni öylesine sarmış ki, Bahadır'la olan son saatlerimizi bile içimden geldiği gibi paylaşamadım. Eskiden Abazalarda yaralı şarkısı diye bir şarkı varmış. Biri yaralanınca arkadaşları çabuk iyileşsin diye söylemiş. O şarkıyı bilmiyordum. Hatta Abazaca şarkı bile bilmiyordum. Ama bildiğim özgün şarkılar vardı. Onlardan birini o küçük ambulansın içinde söylemek istedim. Belki Bahadır'a iyi gelir diye. Çaresizlik... Ama yine utandım. Bugün hâlâ içimde uktedir söyleyemediğim o şarkı

Bir ara ambulans durup lambalarını söndürdü. Helikopter bizi fark etmiş. (Bu şerefsizler ambulans falan dinlemez). Bir müddet sonra devam etti. Bahadır o sırada “Kardeşim, bir daha hiç sigara içmeyeceğim. Zararını şimdi gördüm, hiç koşamadım” dedi. Can kardeşim ölümüne iki üç saat kala bile yaşama sevincini kaybetmemişti. “Beraber bırakırız kardeşim” dedim. Arada bir susayınca ağzını sargı beziyle ıslatıyordum. Bazen yaralarından dolayı inliyordu. Her inleyişinde yüreğim sıkışıyordu. Ağladığım zaman hep başımı eğiyordum kimse görmesin diye. Bahadır'ın hemen üstünde Kutarba Erkan yatıyordu. Yarası ağır değildi, ama morfin verildikten sonra su içmiş. Bir iki kere midesi bulanıp kusmuştu. Ben de Bahadır'dan biraz daha uzaklaşmak zorunda kalmıştım, Erkan'ın yüzünden. Kızmıştım ona ama ne diyebilirdim ki? Nereden bilebilirdi ki Bahadır'ın benim yüreğimin bir parçası olduğunu.

Yollar bozuk olduğundan arabanın sarsılması Bahadır'ın ağrılarını artırmıştı. Sürekli “Az kaldı kardeşim. Sen koca Ba-

hadır'sın. Birkaç kalles kurşun sana bir şey yapamaz” diye teskin etmeye çalışıyordum. Yaklaşık dört saatlik zorlu bir yolculuktan sonra nihayet Gudauta yakınlarında bir hastaneye geldik. Bahadır “Geldik mi?” diye sordu. “Geldik, geldik, kardeşim” dedim. O kara gözleriyle bana son bakışı olduğunu bilmeden onu doktorlara teslim ettim. İçimi öyle bir sevinç kaplamıştı ki, “Allahım, şükürler olsun” diyordum, “kurtulduk”. Hayatımda Allah'a minnettar kaldığım en önemli andı o an. Fakat bu minnettarlığım kısa sürecekti. Ne kadar zaman geçti hatırlamıyorum. Belki bir ya da bir buçuk saat. Dışarıda merdivenlerde oturmuş beklerken bir hemşire çıktı. Bahadır'ın yakını olup olmadığını sordu. Hemen ayağa kalktım. “Nasil?” diye sordum? Ama hemşirenin yüzünü görünce hemen anladım, Bahadır ölmüştü... Hiçbir şey söyleyemedim. Hiçbir şey söylemeden bakıyordum. Galiba şoka girmiştim. Beni yanına götürmek için geldiğini söyledi. “Olur, gidelim” dedim sakince. Gözlerimden yaşlar kendiliğinden akıyordu. Ama garip bir şey olmuştu bana. İnsan böyle durumlarda her şeyin iyisini de kötüsünü de düşünüyor. Ben de öyle yapmıştım. Herhalde Bahadır'a bir şey olursa hastanede dünyayı yıkarım diye düşünüyordum. Ama öyle olmadı. Daha üzerimdeki şoku atamamıştım. Hemşirenin peşinden hızlı adımlarla gidiyordum. Perdeyle örtülmüş ameliyat odasına girerken dışarıya çıkan biriyle kafalarımız tokuştu; birden güleceğim geldi. Sonraları bu olay aklıma geldikçe kendimden iğrenecektim. Ama her şey Bahadır'ı görene kadarmış. Beni ameliyat masasının başına getirdiklerinde yüzüne baktım. O koyun gözleriyle hâlâ bana bakıyordu. Yüzündeki tebessüm, “Tüh, Sohum'a giremedik kardeşim, olmadı” der gibiydi. Cansız yatan bedenine baktım. Daha sonra defalarca rüyalarım giren bacaklarına baktım. Biri daha kısaydı. Gözle görülür şekilde, bir bacağı diğerine göre beş santim kadar kısaydı. Benim kar-

deşim topal değildi ki niye bir bacağı bu kadar kısaydı? Lanet olası bacak kısaydı işte, kısa! Daha sonra beni yatıştırmak için mi söylediler bilmiyorum ama ölümden sonra vücut fonksiyonları çalışmadığından kırılan veya yaralanan bacağın kılması normalmiş. Bu arada doktor bana neler yaptığını ve ölüm sebebini açıklıyordu. Ben hâlâ Bahadır'ın yüzünü okşuyordum. Vücudu daha soğumamıştı. Sakallarını okşadım kardeşimin. Hiç farkına varmadan, her zaman olduğu gibi sessizce, ama bu sefer son olarak yavaş yavaş kardeşime veda ediyordum. Doktor sol koltuk altından aldığı yaranın ağır olduğunu, aynı zamanda çok kan kaybettiğini söyledi. Sonraları yine kendimi suçlayabilmek için "Belki de bendeki çelikleri olmayan çelik yeleğimi verseydim kurtulurdu" diye geçirecektim içimden. Bahadır'ı getirdiğimizde vermek istedikleri serumu vücudu kabul etmiyordu. Damarlarından boşalan kanın yerine hava dolmuştu. Bu yüzden iğne her seferinde geriye doğru akıyordu, aynı Kaman'da olduğu gibi. Elimi Bahadır'ın yüzüne götürdüm, o güzel kara gözlerini hiç açılmamak üzere kapattım. Kardeşim benim, gözlerini kapattım, affet beni. Bir daha gözlerimizle birbirimizle nasıl konuşacağız? Ah, Bahadır ne yaptın, ne yaptın sen bana? Seninle olan bütün düşlerimizi yarım bıraktın. Oysa biz seninle savaştan sonra bir dağ köyüne yerleşip kendi evimizi yapacak, birer Abaza kıızıyla evlenip bir sürü çocuk yapacaktık. Benim işçi kardeşim ne yaptın sen bana? Bütün bunları o an kafamdan geçirirken doktorlar beni odadan çıkardılar. Şahsi eşyalarını ve elbiselerini beyaz bir torbaya koyup bana verdiler. Dışarı çıktım. Sanırım sabah üç civarıydı. Hastanenin bahçesinde olanca gücümle bağırardım. Gücüm tükenmişti. Olduğum yere çöktüm. O şekilde ne kadar kaldım hatırlamıyorum. Yanımda elini tutabileceğim hiç kimse yoktu. Yapayalnızdım. Orada ne kadar süre kaldım bilmiyorum. Bizi getiren ambulansın şoförü Gu-

dauta'ya gideceğini, isterse beni de götürebileceğini söyledi. Silahımı ve Bahadır'ın kanlı elbiselerinin olduğu beyaz torbayı aldım. Beni Birgül ablanın Gudauta'da kuzenlerimin kaldığı eve çok yakın olan evine götürmesini istedim. Bahadır'ın eşyaları oradaydı. Eve geldiğimde hava hâlâ karanlıktı. Elektrikler de kesikti. Şoföre teşekkür edip eve gittim. Kapıyı çaldığımda Birgül abla içerden "Kim o?" diye seslendi. "Benim, Bekir" deyince birinin öldüğünü hemen anladı. Çünkü o saatte ben bir yere gidecek olsam bizim eve giderdim. Birgül abla kaldığımız evi biliyordu. Daha kapıyı açar açmaz ağlamaya başladı ve "Kim Bekir, kim?" diye sordu. Oturdum biraz. Savaş esnasında insanları hazırlamaya gerek yoktu. Onlar zaten her zaman kötü bir haber almaya psikolojik olarak hazır dılar. Ben de zaten hem fiziken hem de psikolojik olarak bitmiş durumda olduğum için sadece "Bahadır" dedim. O zaman daha da çok ağlamaya başladı. Birgül ablaya "Ablacım, uzun zamandır sigara içmedim, sigaran var mı?" diye sordum. Bana hemen bir sigara verdi, çay yaptı. Bahadır'ın eşyalarını istedim. Hemen getirdi. Çantasında fazla bir şey yoktu. Benim aradığım ona yazdığım mektuplardı. Çantasındaki bütün mektupları aldım. Benim mektuplarımın haricinde başka birinden gelmiş sadece bir mektup vardı. Biraz okuyunca bir kızdan geldiğini anladım ve okumayı yarım bıraktım. "Bir sevdiği mi vardı acaba?" diye düşündüm. O mektubun Ülkü ablama ait olduğunu on altı yıl geçtikten sonra, tesadüf eseri ablamın bana yazdıklarını okurken öğrenecektim. Biraz daha oturduktan sonra kalkıp eve gittim. Üç gündür dağda çatışmanın ortasındaydık. Yorulmuştum. Doğru dürüst uyuyamamıştım bu süre içinde. Sabah olmak üzereydi. Evin kapısını çaldığımda Adamur açtı. Lubalar beni görünce hemen ağlamaya başladılar. Daha bana bir şey sormadan Ali'ye bir şey olduğunu sandılar. Ali'nin iyi olduğunu, merak etmemelerini

söyleyince biraz rahatladılar. Fakat Bahadır'ın öldüğünü söyleyince tekrar ağlamaya başladılar. Onlara göre bizler, yani Türkiye'den gelenler yalnızdık. Yani anne babalarımız Türkiye'de olduğu için bize burada sahip çıkan yoktu. Haklıydılar aslında. Luba, Ala, Nani ve onlar gibi birçok insan bize sahip çıkmıştı. Hele Luba'lar sadece kendi sülalelerinden değil, Türkiye'den Abhazya'ya gelen herkesle çok yakından ilgileniyorlardı. Onların bizler için yaptıklarını Türkiye'de ancak ailelerimiz bize yapardı. Nitekim ertesi günü o kıtlıkta bulup buluşturup hemen bir ton yemek yaparak hastanenin yolunu tuttular. Çocukların kirli çamaşırlarını alıp eve getirdiler, yıkayıp kurutup tekrar geri götürdüler. Onların hakkını ödeyemeyiz.

O gün akşama kadar hastanedeydik. Bu arada cepheden bizi sevindiren haberler gelmeye başlamıştı. Sohum artık bizim denetimimize girmişti. Gürcü birlikleri tamamen bozguna uğramış, Abaza güçlerinin Kelasurya yolu üzerinden Tsabal bölgesine kaçabilmeleri için bıraktıkları şeritten kaçmaya başlamışlardı.

Biz cepheye gidip savaşanlar, ölümü göze almış olsak da, daha da zor olanı geride onları bekleyenlerinmiş. Bunu hastaneye gidince daha iyi anladım. Hastanenin önü mahşer günü gibi kalabalıktı. İçimden "Amma çok yaralanan olmuş" diye geçirdim. Ama yanılmışım. İnsanlar bir yandan kendi çocukları gelmesin diye dua ederken, diğer yandan da cepheden haber alıyor, çocuklarını gören olmuşsa durumlarını öğrenmek için hastanenin önünde sabahlıyorlardı.

“Birlikte Çok Ölümlere Selam Verdik...”

Akşam eve gidince Adamur'dan ertesi gün beni Sohum'a götürmesini istedim. Hemen celallenip "Daha tamamen bitmedi, orada ne yapacaksın, bekle, bir kaza kurşununa gidersin" dedi. "Sen bilirsin ben yarın gideceğim" dedim. Gece olunca Abhazya Hava Kuvvetleri aydınlatma bombalarını havai fişek yerine kullanıyordu. Gökyüzü bembeyaz olmuştu sanki. Geç olmasına rağmen Ala'yla bize çok yakın olan fırından ekmek almaya gitmiş, uzun süre geri dönememiştik. Bir yerlerden atılan zafer mermileri önümüze düşüyor, bir türlü eve giremiyorduk. Nani bile o kadar nefret etmesine rağmen evin balkonundan havaya ateş etmişti. Ben de seviniyordum ama içimde bir şeyler sevincimi engelliyordu. Bahadır'ın ölümü zafer sevincimi kursağımda bırakmıştı. ertesi gün, bu sefer hepimiz Sohum'un yolunu tuttuk. Sohum'da ilk işimiz Luba'ların evine gitmek oldu. Orada bizi hem şaşkırtan hem de çok sevindiren bir sürprizle karşılaştık. Ali'yi bulduk evde.

Onu görünce “Oh! Allah’a şükür yaşıyor, sağ salim çıktık“ dedim içimden. Yanında Yavuz da vardı. Yavuz beni görünce öyle bir kucakladı ki, sırtımı mıncıklamaya başladı sevinçten. Sevgisini ancak böyle gösterebiliyordu. Ailemizden ve çevremizden aldığımız kültürden dolayı erkekler duygularını pek belli etmezler ya da belli etmemeye çalışırlar. Abaza geleneklerinin ‘ayıp’larından biri de buydu. Bahadır’ın öldüğünü duyunca dayanamadı ve elindeki kalaşnikofla şarjörü boşalana kadar havaya ateş etti.

O Ermeni köyünden Sohum’a inene kadar Ali’nin yanından ayrılmayan, onu yalnız bırakmayan o ‘o biri’ Yavuz Atrışba’ydı. Yavuz’un birkaç gün önce çocuğu olduğu için Ali, Yavuz’a “Burada 80 kişilik bir görev aldık ama 22 kişi kaldık. Sağ çıkmamız zor görünüyor. Yeni çocuğun oldu, babasız bırakma bebeni, geri dön“ deyince Yavuz, “Ben arkamda bayrağımı taşıyacak birini bıraktım tosunum. Biri dönecekse sen dön, bayrağımı taşıyacak birini bırak, bize yetiş, o zamana kadar komutayı ben devralırım“ demiş ve Ali’yle kalmıştı. Ali’nin deyimiyle defalarca “ölüme birlikte selam vermişlerdi.“ Koca gruptan geriye sadece Yavuz kalmıştı Ali’yle. Türkiye’ye dönüşünde de aralarındaki o ölümüne dostluk devam etmiş, kimin başı sıkışsa diğerine yardıma koşmuş, birbirleri için ne yapılması gerekiyorsa yapmışlardı. Sonuna kadar. Onun için Yavuz’un bende yeri başkadır, hem de bambaşka.

Sohum’a geldikten sonra biz de herkes gibi Gürcülerin boşaltıp gittiği evlerden birine el koyup mesken seçtik. Orada kalmaya başladık. Yeni evimiz orası olacaktı. Savaş bitmişti. Gürcü kuvvetlerinin Tsabal üzerinden kaçması çok kan dökülmesini engellemişti en azından. Abluka altında bulunan Tkuarçal bölgesindeki güçlerimizle Gumista cephesinden Sohum’a giren birliklerimiz Kodor nehri üzerinde buluşmuşlar,

Şevardnadze bile çok zor şartlar altında, kendisine ait özel uçağına bile binmeden Rus denizciler tarafından kurtarılmıştı. Sohum’da bayram havası vardı. Herkes çılgınlar gibi bağıyor, dans ediyordu. Ben hiçbir zaman zafer türküsü söyleyemedim. Hiçbir zaman kutlayamadım zaferi Sohum’da. O zaman ben de herkes gibi bir iki kere ‘Pabeda’ (Zafer) diye bağtırmaya çalıştım ama sesim çıkmadı. Sohum’da zaferi kazanmıştık ama en sevdiğim arkadaşlarımı kaybetmiştim. Hani bakkala girip bir şey istediğinizde bakkal ‘kalmadı’ der ya. Bana da öyle olmuştu; kalmamıştı. Arkadaşlarım kalmamış, bitmişti. Zafer boğazımda düğümlezip kalmıştı. Ne aşağı ne yukarı gidiyordu. Sohum’da Karadeniz’in bu yakasından karşıya, Türkiye’ye ıslak gözlerle bakıyordum.

Benim ‘Büyük Taarruz’ dediğim, Abhazya’dan Gürcü kuvvetlerini çıkardığımız bu son saldırıdan bir iki gün önce Gudauta’da, Türkiye’den gelip Gagra’da bir köye yerleşen Hanefi adında Kabardey bir arkadaşla karşılaşmıştım. Hanefi Abhazya’ya gelince toprakla uğraşmayı tercih etmiş, bahçesinde üzüm bağları olan bir eve yerleşmişti. Gudauta’da onu gördüğümde annesinin rahatsızlandığını, Türkiye’ye gitmek zorunda olduğunu, öte yandan bağbozumunun geldiğini, evde işlerinin çok olduğunu söylemişti. Gudauta’ya geldiğim gün, Bahadır’ı defnetmeden önce naaşını beklettikleri salona girdiğimde Hanefi’nin cansız bedenini de Bahadır’ın yanında gördüm. Hanefi Türkiye’ye gidememişti. Taarruz başlayınca hemen bağlı olduğu gruba katılmış, benim Bahadır’ı Kaman’dan indirdiğim gece Hanefi de Gürcü hava kuvvetlerinin saldırısı sırasında uçaklardan açılan ateş sonucu zafere ramak kala hayatını kaybetmişti. Hasta annesini görememişti.

İki üç gün sonra Bahadır’ı ve Hanefi’yi defnettik. Bahadır’ın halası yıllar önce Abhazya’ya gelip yerleşmiş olduğu

için ona güzel bir cenaze töreni hazırlamıştı. Yüreğimi birleştirdiğim kardeşim Bahadır'ın cenazesinde neredeyse bir yabancı gibi duruyordum. Kısa süren bir merasim sonunda Bahadır'ı, o inanmadığı duaları okuyup hoca eşliğinde mezara yerleştirdiler ve gömdüler toprağın altına. Atılan her kürek toprağın tahtaya düşünce çıkardığı ses, cephede her bomba sesine verdiğim tepki gibi beni irkiliyordu.

Rüyalarımda hep Bahadır'ın kendisini o kefenden kurtarmaya çalıştığını, benimse bir türlü elimi uzatıp Bahadır'ı kurtarmadığımı görüyordum. Uyandığımda kendimi yorganla boğuşurken buluyordum. Artık o rüyaları görmüyorum. Bahadır'ı, Efkan'ı her düşündüğümde dudaklarımda elimde olmayan hüznü bir tebessüm beliriyor. Yanlız kaldığımda yüreğimin ta içlerinde, derinlerinde bir yerde yaşattığım arkadaşlarımla tatlı, hüznü, saatlerce süren bir muhabbete dalıyorum. Efkan'ın her gece Atatürk Ortaokulu'nun önünden evlere dağılırken kolunu kaldırıp bizi işaret ederek o kocaman sesiyle "Gidiyorum, bütün aşklar yüreğimde" şarkısını söyleyerek ayrılmasını, seyyar satıcının mandalinalarından araklamaya çalışırken yakalanınca "Güzel mi bunlar? İki kilo verse ne" deyip gece boyu mandalina yediğimiz zamanları hatırlıyorum elimde olmadan. Bahadır'ın "Kardeşim, seninle savaştan sonra iki tane kutu gibi ev yapalım, birer de güzel Abaza kızı alıp bir sürü çocuk yapalım" dediği günler geliyor aklıma. Onlar ölürken ellerinden tutup yüreklerine baktığım zamanlar geliyor aklıma. Zaman zaman yüzümde beliren bu tebessümler ve ağlamamak için kendimi tuttuğumda, yüzümde beliren acılı ifadeden kendimi kurtarınca birden etrafıma bakıyorum, acaba birileri bu halimi gördü mü diye. Sanki utanılacak bir şey yapıyoruşum gibi.

Abhazy'a da savaşın bitmesinden hemen sonra zaptettiğimiz

ya da herkesin dediği gibi 'hak ettiğimiz' evde bir müddet kaldım. İnsanlar kafelerde konuşurlarken asıl savaşın şimdi başladığını, Abhazy'a'nın kalkınması için herkesin daha fazla çalışması gerektiğini söylüyorlardı. Oysa kafamı kaldırdığımda gördüğüm manzara bambaşkaydı. Herkes 'trafeyn' dedikleri ganimet peşindeydi. Biz de onların içindeydik. Bir ev sahibi olmuştuk. Abhazy'a devletinin bize tahsis ettiği bir evimiz vardı. Abhazy'a hükümeti Türkiye'den gelen herkese boşalan evleri veriyordu. 1992 Ağustosunda savaş çıktığında kavgamız dilimizi kültürümüzü, vatanımızı faşist Gürcü güçlerine karşı korumak içindi. Savaşın ortalarına doğru bütün bunlara ölen arkadaşlarımızdan, akrabalarımızdan dolayı kan davası da eklenmişti. Savaşın sonunda ve savaş bittikten sonra ganimet kavgasını da bunlara eklemiştik. Benim için bu güzel bir final olmamıştı. Neyse ki yanılmıştım. Bu ganimet kavgası en fazla bir yıl sürmüş, daha sonra halk sadece ganimetle yaşanamayacağını anlamış ve çalışmanın zorunluluğunu kavramıştı. Tabii ki savaştan, her yerde olduğu gibi savaş zenginleri de çıkmıştı. Fakat Abhazy'a halkı, benim halkım bugüne kadar, on altı yıldır ambargo altında yaşamını bütün zorluklara rağmen sürdürecekti, genç Abhazy'a hükümeti ise mücadelesine politik platformda devam edecekti. On altı yıl sonra bugün Abhazy'a, uygulanan uluslararası ambargoya rağmen hâlâ dimdik ayakta ve dışarıdan yardım almadan halkını geçindirebiliyor. Dünyaya bunu yapabilecek kudrette olduğunu gösterdi.

Kuzenlerim Luba, Ala, Nani ve Adamur'un abileri savaştan sağ salım çıkmış, kardeşinin ve Ali'nin ölmemesi halinde sığırlarından birini adak adamıştı. Sığırları ormanda yabani olarak yaşıyordu. Ormanda buldukları yere gidip birini zincirlerle zor zaptedip getirmişler, bayram havasında bir tören yapılmıştı. Köylüler uzun zamandır hasret kaldıkları bir ziyafete kavuşmuşlardı. Ben de iki ay kadar köyde kaldım. Ada-

mur'un abisi Slavik ve annesi sayesinde Abazacayı iyice söktüm. Slavik göçle ilgili beni etkileyen birçok yaşanmış olay anlattı. Ne acılar çekmiş halkım tarih boyu.

Sohum'a döndüğümde Adgur Gulrıps belediye başkanı, Ali de yardımcısı olarak atanmıştı. Artık devletin askeri olmayan kanadında resmi görevliydi. Türkiye'den yüz kişilik bir grubun geleceğini duymuştuk. Çok sevindik. Yüz kişi önemli bir rakamdı. İçlerinde Erkut abi de varmış. Ali, Gulrıps belediyesinde demografya sorumlusu idi. Türkiye'den Abhazya'ya yerleşmek için gelenlerin istihdam ve gıda işleriyle ilgileniyordu. Ama aylardır Türkiye'ye gitmemiştik. Annemizi, ailemizi, Türkiye'deki arkadaşlarımızı özlemiştik. Ali işinden izin aldı. Erkut abiyle birlikte biz de Ala'yı da yanımıza alıp Türkiye'ye dönmeye karar verdik. Efkân'la söz verdiğimiz gibi savaşın sonuna kadar kesmediğim, artık bir karışı geçmiş sakallarımı kestim. Çok zorlu bir yolculuktan sonra 9 Aralık 1993'te Türkiye'ye döndüm. Yine Abhazya'ya hasret kalmak için.

“Abhazya, Yüreğimde Bir Kuş”

Abhazya'dan tekrar evimize döndük. Tekrar babamızın elini öptük. Babam Ali'yle benim alınımızdan öptü. Giderken öpmediği alınımızdan. Bize bir şey söylemedi. Belki arkadaşlarımızın ölümünden dolayı duyduğumuz üzüntü onu tutmuştu, belki de Abhazya'daki savaşımızın zaferle sonuçlanması. Ben sanki kötü bir şey yapmış çocuklar gibi bizi azarlayacağını düşünmüştüm. Halbuki babam ölmeden sağ salim döndüğümüz için bizi alınımızdan öpmüştü. Sevincinin ve bize olan sevgisinin ancak bu kadarını gösterebilmişti. (Yedi yıl sonra, 1999 Adapazarı depreminde bütün çocuklarını görünce diz çöküp Allah'a çocuklarını ona bahşettiği için dua edecekti). Oysa annem, sevgili anneciğim bizi her dakika öpüp kokluyordu, bize kavuştuğu için.

Babam bize küçükken köyümüzde halen ayakta duran ulu çınar ağacının altında Abaza büyüklerinin sohbet ettiklerini, kendilerinin de uzaktan onları izlediklerini anlatırdı. Bir gün köyümüzden ayrılıp Yunanistan'a giden bir genç, kırk yıl

sonra geri geldiğinde bütün yaşlılar yine o ulu çınarın altında toplanmışlar. Artık 60 yaşlarına gelmiş olan eski köylülerine, onunla giden dostları hakkında merak ettiklerini sormuşlar. Köylüler ancak gece yarısı evlerine dağılmışlar. Kaçak Abazanın artık iyice yaşlanmış babası, herkesin gittiğinden emin olunca oğluna ayağa kalkmasını söylemiş. Baba oğul gözlerinde yaşlarla kucaklaşıp uzun bir müddet öylece kalmışlar. O zamanlar on beş on altı yaşlarında olan babamın içinde o baba oğulun kucaklaşmaları yer etmiş.

Bugün babam seksen beş yaşında. Birkaç yıldan beri her Türkiye'ye gidişimde beni öyle büyük bir şefkatle kucaklıyor ki. Önceleri yurtdışında yaşadığım için beni özlediğini düşünmüştüm. Fakat Ali kendisine de aynı şeyleri yaptığını söyleyince babamın o kaybettiği yılları kazanmaya çalıştığını anladım. Bizi kucaklayabildiği, sarılıp öpebildiği dört beş yaşlarından bu yana geçen arayı kapatmak istiyordu sanki, belki yaşını da mazeret göstererek. Kimbilir kaç defa pişman olmuştu bize doya doya sarılamadığına.

Artık bugün ben de babama sıkı sıkı sarılıyorum. Kaybettiğim, kaybettiğimiz yılların acısını çıkarırcasına. Acaba ben kaç kere pişman olacağım oğluma sarılamayışıma?

Türkiye'ye dönünce İstanbul'da bir reklam ajansında işe başladım. Halamın torunu Şamil Açışba'yla birlikte kalıyordum. 1994 yılında Bahadır'a birbiriyle ilintili, biri ocak diğeri haziran ayında iki mektup yazmıştım. Daha doğrusu biri diğerinin devamı niteliğindedeydi. Bir daha asla okuyamayacağını bildiğim halde...

OOOF KOCA BAHADIR

Nefesini yanımda hissetmediğim ilk mektubum bu. Hep EY KOCA BAHADIR derdim, hep KOCA BAHADIR derlerdi. Bugün çok dertli bir of'la başladım. Senden sonra zaferi de gördük ama türkü söyleyemedik Bahadır. Türkiye'ye geldim. İstanbul'da bir işe girdim. Yazmak istediğim öyle çok şey varki. Ama önce senin gözlerini anlatayım sana. Siyah gözler. Hiç düşündün mü? Ben düşünmemiştim. Siyah göz dünyanın en güzel gözü. Bunu sen ölünce anladım. Evet siyah gözler dünyanın en güzel gözüdür. Çünkü kendini, kardeşlerini, sevdiklerini, toprağını korumak istediğinde gözün kara olabilirsin. Kötülüklerle karşı, faşizme karşı. Ve çok ama çok masum olabilirsin, o zamanda koyun gözlü olabilirsin. Eğer barış dersin zeytin gözlü olursun. BAHADIR sen benim koyun gözlü kardeşimsin. Bense en boktan renk, kabverengi gözlünün biriyim. Ne kızarım ne masum olurum. Ne boktan bi durum değil mi? Bahadır; beni bırakıp neden gittin lanet olası? Hatırlıyor musun bilmem seni taşırken "Bahadır, benim ben Bekir" diye bağırıştım. Sen de "Bekir, ölüyom kardeşim" demiştin. Ben de beni ama yalnızca beni ne kadar çok sevdiğini bildiğim için "buraya kadar dayandın, biraz daha benim için sık dişini" demiştim. İşte o zaman kendimi çok kötü hissetmişim. Ağlıyordum sesimi duymandan çok korktum. Sessiz ağlamaya çalışmışım. Senin gibi bir insan hayatımda hiç görmedim. Yaralarını saymışsın. Bana "Bekir altı tane kurşun, çok kan kaybettim bana kan versinler" diyordun. Kendi durumunu herkesten önce teşbis etmişsin. 10 saat kan kaybetmene rağmen sancularından dolayı çıkan sesin hâlâ gürdü. Gözlerin gözlerin canlılığını kaybetmemiş, hâlâ o koyun gözlü bakışların vardı. Elbiselerini kestik. "üşüyorum" dedin. Deli gibi oldum. Battaniye diye bağırardım. O RH po-

zitif diyordun galiba. Kan istiyordun. Kaman'da, Kaman'da dediler. Beni korumak için yaptığını hissettiğim bir şey söylemiştin. "Bekir sen benle gel" demiştin. "Bahadır seni bırakır mıyım, seni bırakır mıyım Bahadır" demiştin.

Ocak 1994

Aylar geçti. Önceleri seni düşünmeden yatmadığım ve ağlamadığım gece yoktu. Şimdilerde de seni düşünüp yatmadığım gece olmamasına rağmen ağlayamıyorum. Hatta bazı günler unutuyorum da. İnsanoğlunun pis tabiatı galiba bu olay. Senin için üzölmeye devam etmeli miyim yoksa devam devam etmemeli miyim? Ama yüreğimin orta yerinde bir düğömsün. Zaferden bugüne kadar tamamen bir boşluk içindeyim. Yanlızlık hoşuma gitmişti. Şimdi sonu olmayan helozonik bir yolda gibiyim. Ablamlarla (Nurhan, Melike, Ayşegöl) son zamanlarda paylaşımım arttı. Onlarla birlikte olmak istiyorum. Fakat komünistlerin şimdilerde değışip "yumuşak" diye isimlendirdiği insanlar var ya onlar gibi hissediyorum, Abhazyaya'ya karşı. Ama onsuz da yaşayamıyorum. Abhazyaya'da kalmam için hiçbir sebep olmasa bile senin için orada kalırım. Kalmak için elimden geleni yapacağım. Bir kere toprak kanı emdi. Hadi beni boşver biraz da senden bahsedelim:

Seni indirirken 4-5 saatlik yolda hemşirenin ismini sorup elini öptün. Sonrada benim elimi öpmüştün ya. VEDA ÖPÜCÜĞÜ. Hep acaba biliyor muydun diye merak ettim. Bir gün seninle bir yerde buluşacağız. O zaman öğrenirim. Hastaneye geldiğimiz zaman tanrım içindeki mutluluk çok büyüktü. Artık kurtulduk diyordum. Son ana kadar hiç belli etmedin kardeşim. NİYE?

İnsan hayattayken kimse meziyetlerle fazla uğraşmaz. Öldükten sonra ona sahip çıkanlar o kadar çoktur ki. Seni gömmek bana çok zor gelmişti. Ama bu konuda içim rahat. Ben seni sen hayattayken sevmiştim zaten. Öldükten sonra da. Bahadır; benim tek işçi kardeşim. Ömrüm boyunca senin gibi mücadelecı bir işçi olmak için çalışacağım. Ama nereden başlayacağımı bilemiyorum. Desteğe ihtiyacım var.

Haziran 1994

Bahadır'la Abhazyaya'nın dağlarında kendimize iki tane kutu gibi ev yapamadık. Güzel birer Abaza kızıyla da evlenemedik. Yollarımız Abhazyaya zaferine ramak kala ayrıldı. O ölümlü seçti, bana hayatı bıraktı. Şimdi Abhazyaya'nın dağlarına çok benzeyen, İsviçre'nin küçük bir şehrinde yaşıyorum. Eşim Abaza değil; İsviçreli. Dokuz çocuğum yok. Büyük ihtimalle de olmayacak. Ama dünyalar tatlısı bir oğlum var. Eğer Bahadır ölmeseydi bugün Abhazyaya'da yaşıyor olacaktım. Abhazyaya çok uzak olmasına rağmen, onun çok yakınında bulunanlardan daha canlı içimdeki sevda.

Fotograflar

Bizler, Abhazy'ya savaşmaya gittik... Fotograf çekirmeye gitmemiştik...
Vesilesiyle bir albümün ötesinde bir belge niteliği taşıyan fotoğrafları,
Görüntü kalitesi açısından sorunlu olmakla birlikte gazetelerden ve video
kayıtlarından aldık.

Bekir Aşba

Ali Aşba

Hakan Tşiba

Özgürlük Savaşçıları Talim Yaparken

Babadir

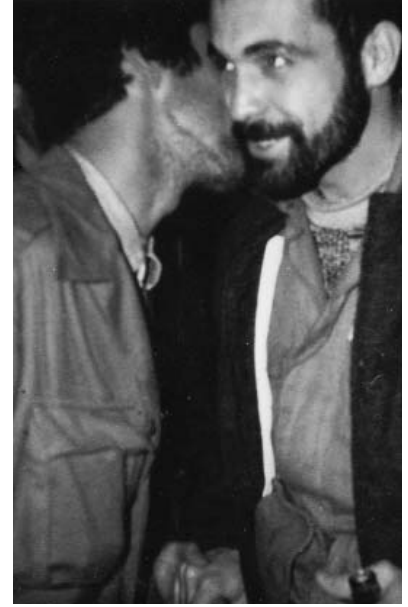

Özgürlük Savaşçıları Uğrılama...

Babadir

Babadir

*Arılar bile aç
ve perişan
balde
kaldılar...
Ne hale geldin
Abbazya'm...*

Birgöl abla

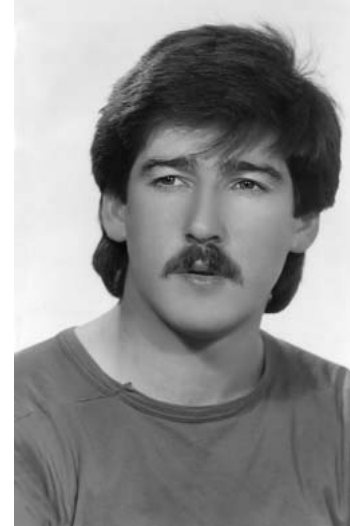

Vedat - Efkan

Ali ile birlikte

Çocuklar her yerde aynı...

Haneî Aslan

*Mayın'ın eseri
görüntüler*

Zafer

*Kızlar bayatın, savaşın her alanında...
Hastanelerde... Tanklarda....*

216

Bizim de tanklarımız vardı

Sonsöz

Bizler, yani Abhazya'ya savaşıma giden gönüllüler grubu aslında sıradan insanlardık. Ekonomik durumumuz ne çok iyi ne çok kötü, tahsil durumumuz ne çok parlak ne de çok sönüktü. Yani son derece sıradandık. Oysa Abhazya'da savaş çıktıktan sonra hayatımızın tamamen yön değiştireceğini bilemezdik. Zaten bunların hesabını yapamayacak kadar duygusaldık. Her ne kadar dışarıdan belli etmiyorsak da duygusaldık işte. Bazen birilerine hayatımızı bu denli değiştirdikleri için teşekkür etme ihtiyacı duyuyorum. Acaba bu birileri Abhazya'ya hayatını veren insanlar mı olmalı? Bazen de hayatımın böylesine değişmesinden duyduğum mutluluktan dolayı suçluluk duyuyorum. O kadar kanın üstüne kurulu bir hayat. İçimde sürekli bir çelişki. Sevdiğim, çok sevdiğim arkadaşlarım yolun en güzel kısmında beni yalnız bırakmışlardı. İnsanoğlu çığ süt emmiş derler ya; ben de insanoğlunun bir ferdi olarak o çok sevdiğim, her akşam koynuma

alıp yattığım, uyumadan önce sanki ölmemişler gibi onlarla birlikte canlar ülkesinde kendi yaşamımız üzerine kurduğum düşler zamanla azalmaya başlayacak; birkaç yıl sonra da sadece resimlerde kalacaktı. Bugün düşlerimden çıkan, son sigaramızı paylaştığımız, torbamızda kalan son parça ekmeği, hatta son nefesimizi paylaştığımız arkadaşlarımın resimlerine baktığım zaman yüreğim öylesine kabarıyor ki ağlamak, dolyasıya ağlamak istiyorum. Ama senelerdir, annemin ölümünden bu yana hiç ağlamadım, ağlayamadım. Oysa ben öyle çabuk ağlayan biriydim ki. O resimlere elimi hafifçe dokundurduğumda bile sanki bir büyü varmış da o yaşadıklarımız bozuluvverecekmiş gibi elimi aniden çekiyorum. İçimi ürperen bir korku sarıyor. Oysa yaşadıklarımızı, paylaştıklarımızı sonuna kadar anlayacak birinin, birilerinin olmasını öylesine isterdim ki. Ama yapamadım. Kimseyle paylaşamadım içimdekileri. Bana savaş bunalımı geçiriyor muamelesi yapmasınlar ya da acımasınlar diye. Hep yüreğime gömdüm acımı da sevincimi de.

Yine de biz ne yaparsak yapalım, derneklerimizde bulunan bazı büyüklerimizin bize savaş sonrası bunalım geçiren insanlar olarak bakmalarını engelleyemeyecektik. Katıldığımız bazı toplantılarda ses tonumuz biraz yükselse bizi "Aman üstlerine fazla gitmeyin" der gibi yumuşatmaya çalışacaklardı.

Savaşın hemen ardından Abhazya zaferi, ölen arkadaşlarımızın yasını ana babalarıyla bizden yani silah arkadaşlarımızdan başka herkese unutturacaktı. Bahadır'ın adı bile, ölümü o kadar taze olmasına rağmen gölgede kalacaktı. Oysa biz bu zafer için ölmüştük. O zaman kendi kendime "... Binler-

ce yoksulun yüreğini, yüreğimizde yaşayarak katıldık o büyük kavgaya. Ecelsiz öldürüldük, dövüldük, vurulduk, asıldık... Vurulduk ey halkım, unutma bizi" diyecek, Uğur Mumcu'yu hatırlayacaktım.

Abhazy'a da artık zaferin bile bir kenara bırakılıp insanların ganimet kavgasına tutuştuğunu, Türkiye'den belki de birkaç günlüğüne Abhazy'a gelen ve bekar olduğu halde Abhaz hükümetinden on on iki odalı villalar talep eden iki yüzlü hemşehrilerimi görünce kendimden utanacaktım, Yine kendi kendime "İsteseydik, diplomalarımızı mor binlikler getiren birer senet gibi kullanırdık. Mimardık, mühendistik, doktorduk, avukattık. Yazlık kışlık katlarımız, arabalarımız olurdu. Yüreğimiz işçiyle birlikte attı, köylüyle birlikte attı. Yaşamımızın en güzel yıllarını, birer taze çiçek gibi verdik topluma. Bizleri yok etmek istediler hep. Öldürüldük ey halkım, unutma bizi" diyecek, Uğur Mumcu'yu hatırlayacaktım .

Abhazy'a ilk giden gönüllülerin, Bahadır'ın dediği gibi "Cebimizden verecek bir şeyimiz yoktu, canımızdan vermeye geldik" diyen 'Özgürlük Savaşçıları'nın çoğu Türkiye'ye döndükten sonra, ellerini ceplerine attıklarında her şeyin parayla olacağını zanneden o zengin Abaza büyüklerimiz tarafından ellerinin tersiyle bir kenara itildiklerinde, kendimi buruşturulup atılmış bir kağıt parçası gibi hissedecek ve kendi kendime "Korkmadan öldürüldük ey halkım, unutma bizi. Bir gün mezarlarımızda güller açacak ey halkım, unutma bizi. Bir gün sesimiz, hepinizin kulaklarında yankılanacak ey halkım unutma bizi. Özgürlüğe adanmış bir top çiçek gibiyiz ey halkım, unutma bizi" diyecek, Uğur Mumcu'yu hatırlayacaktım.

Bahadır'ın öldüğü 22 Eylül günü ben de ölmüşüm. Bunun

farkına ancak bugün varabildim. Abhazy devlet olma yolunda ilerlemeye çalışırken yepyeni, pırıl pırıl bir neslin daha yetiştiğini görünce bugün yeniden dirildim. Bu yeni nesle ve tüm insanlığa yaşadıklarımızın anlatılması gerektiğine inandım. Dahası mücadeleye ilk katılanlar olarak, bizi Abhazy için verilen bu mücadelede savaş dışında başka bir yere koymak istemeyenlere ve herkese "Boşuna ölmedik ey halkım, unutma bizi" demek istedim.

Yüreğimi akıttım bu sayfalara, yüreğime doğan Abhazy sevdasını. Savaş döneminde yaşadıklarımı, yaşadıklarımın hissettiklerimi, paylaştıklarımı anlattım. Dostluklarımı, Bahadır'ın deyişiyle "ibneliğin yüreklerine taht kuramadığı" arkadaşlarımı anlattım. Abhazy sevdamızın türküsünü anlattım. Çoluk çocuk, top yekün halkımız yok olmasın, kültürümüz ve onun doğduğu yer canım Abhazyam faşizmin kanında boğulmasın diye verdiğimiz milli mücadelemizi anlattım. İstedim ki herkes ama herkes bilsin Abhazy'nın Abhazy olabilmesi için hangi yollardan geçtiğini. Abhazy için neler hissettiğimizi, hangi duygularla Abhazy'ya gittiğimizi yüreklerinde duysunlar istedim. Halkım kendi kaderini belirlerken, bizim de içinde olduğumuzu bilsinler istedim.

Kötü bir şey olsun istememiştik ki. Sadece ülkemizde özgürce yaşamak istemiştik. Ama olmadı. Geldiler başımızı ezmeye kalktılar. Tertemiz yüreklerimizi kirlettiler. Yüreğimiz taş gibi sert, kömür gibi kara oldu. İşte bu yüzden ağlayamaz olduk. Hâlâ çevremde gelişen üzücü ya da sevindirici olaylara tepki veremiyorum. İçimi kaplayan o katı kabuğu kırıp da doyuya sevinemiyorum, üzülemedim. Birilerini sevmekten korkuyorum yine ölürlerse diye. Yalnızca içimiz-

deki o özgürlük duygusunu silemediler. Her şeye rağmen Abhazya'ya olan sevgimizi çıkartamadılar kalplerimizden. Canımızı aldılar ama Abhazyamızı alamadılar. Ben Aşba Bekir; Abhazya yüreğimde bir kuş, kimsenin ama hiç kimsenin yüreğimdeki o kuşu uçurmasına izin vermeyeceğim.

6 Aralık 2008

La Tour-de-Peilz

İsviçre